59.700

HERCZEG FERENC MUNKÁI

GYÜJTEMÉNYES DÍSZKIADÁS

1925

HERCZEG FERENC
MUNKÁI

GYŰJTEMÉNYES
DÍSZKIADÁS

XXXI.

ÉSZAKI FÉNY

B U D A P E S T
SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET R.-T.
KIADÁSA

HERCZEG FERENC

ÉSZAKI FÉNY

REGÉNY

B U D A P E S T
SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET R.-T.
KIADÁSA

A M.N.MUZEUM KÖNYV-TÁRA

Fenntartunk minden jogot, a fordítását is.

Copyright by Singer & Wolfner, Budapest.

2R

59700/31

R 1965

3.519

M. N. MUZEUM KÖNYVTÁRA
I. Nyomt. Növedéknapló
1930 ev 289 sz.

45689. — Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

SZEGED SZABAD KIRÁLYI VÁROS
KÖZÖNSÉGÉNEK

ELSŐ RÉSZ

I.

A barna Gál és a szőke Gál.

A levegőnek még hószaga volt, de a Séd partján már pókhálófinomságú, zöldarany rügyezés remegte körül a szomorúfűzek leomló ágait, fenn a domboldalon pedig, az erdővágás hasábfarakásai körül, kakuk szólt, feketerigó tilinkózott, pintyőke trillázott. A tavasz hangja robbant ki a forró kis madárszívekből.

Gál Sándor éppen most tért be pejkójával a hosszú eperfasorba, amely az időtől már kicsorbult, mint az ócska fésű. A *riding-habitje* kifogástalan volt, nemcsak a varjasi gőzekeszántáson, de akár a Hyde-park reggeli lovasai közt is mutathatta volna magát, a hátasán azonban igen meglátszott a háborús világ : girhes és öregecske volt és furcsa nagy kosorrot hordott a bunkós fején.

A lovakra is illett már a régi sorozási nóta : Maradt itthon kettő-három nyomorult . . . A lovas : egy hosszúra nőtt ifjú Bonaparte. Profilból nézve szabályos és tömör az arca, szembe tekintve azonban feltűnően keskeny, ami mélázó és törékeny kifejezést ad neki. Egyébként kissé professzorosan ül nyeregben, úgy, mint a jóságosképű és merev gerincű Marcus Aurelius császár a kapitóliumi bronz lován.

Ha Budapesten volt Gál, akkor hetenként háromszor a Zander-intézetbe járt, Varjason azonban az öreg Dáma helyettesítette a villamerőre járó géptáltost. Szóval, ez nem volt sport, csak egészségápolás.

Ameddig most ellátott a szeme, — messzire ugyan nem látott, mert rövidlátó volt — rajta kívül nem járt ember a határban. Csak a Móric kutya, téglafejű, drótszőrű fokszija keringett izgatottan a ló körül, bújócskát játszva a friss szántás göröngyei közt cikázó egerekkel. A korhadt vén eperfák körül meg csókák úszkáltak a levegőben.

Gál tegnap este jött meg a fővárosból. Mikor reggeli előtt nyeregbe ült, már elpárolgott fejéből emléke mindannak, ami dühösen forrt mostanában a csatakos pesti utcákon és ami keserű remegésben tartotta az ő idegeit is.

Mámoros tüdővel itta az éles tavaszi levegőt és szinte botrányosan jól érezte magát, mint a részeg ember. Igen, Varjas volt az ő igazi hazája; ő ugyan csak két éve telepedett meg itt, de azóta is, valahányszor leszökött a fővárosból, mindig visszaesett gyermekkorának boldog s ártatlan állatiasságába.

Már körüldöcögte a határt és megint a Selyemfonót látta maga előtt, amelynek púpos teteje nagyzolva emelkedett a kert sötéten csipkézett fenyőfái fölé.

A Fonó vagy Selyemfonó tulajdonképpen szakasztott olyan kis úrilak volt, mint a többi, amit a dunántúli grófok építettek Mária Terézia és Ferenc császár idejében, feltűnő nevét csak a falusi emberek csökönyösségének köszönhette, akik nem akarták elfelejteni, hogy öregapjuk korában élt egy Zichy gróf, akit megihletett a nagy Széchenyi szelleme, selyem-

bogarat etetett és nyers selymet gombolyított. (Eperfacsemetékkel is ő ültette teli a határt.)

A kísérlet hamar csütörtököt mondott, a hernyókba országszerte beütött a dögvész, a Fonó neve azonban túlélte a grófot is, a bogarakat is.

Gál időközben elvégezte magában, hogy otthon előbb meg fog fürödni, csak azután ül neki a reggelinek; a reggeli fénypontja az ezüstbográcsba vert tojásrántotta lesz, amelyet vékony szeletekre gyalult zöldpaprikával szoktak elkészíteni.

Ha nem kerülhető el, akkor reggeli után beszélni fog Jócskayval is, a méltóságos úrral. Jócskay bírta bérben azt a kettőszáztíz holdat, ami a Fonóhoz tartozott, méltóságos úrnak pedig azért hívták, mert valaha főispán volt. Jócskay különben — és Gál humoros megállapítása szerint: ez jellemzi legtalálóbban a kettőjük viszonyát — *doktor úrnak* szólította a földesurat. Ebben a címzésben alighanem a vén agrárius tudatalatti lenézése nyilatkozott meg a városi intellektuellel szemben.

Sándor tehát jól érezte magát, örült a tavasznak és a kakukszónak, örült a langyos fürdőnek, amely otthon rá várakozott, a reggelinek, amelyet a kis mahagóni ebédlőben fog elkölteni, sőt még bizalmas ellenségének, Jócskay méltóságos úrnak is tudott örülni ebben a pillanatban.

De mi volt ez? Dáma, talán a tavasz vérpezsdítő hatása alatt, megengedte magának azt a fényűzést, hogy megriadjon egy nyaláb kukoricaszártól, amelyet tavalyról felejtettek itt a méltóságos úrék. Móric meg ijedtében ugatni kezdett.

Valami nyüzsgés-mozgás támadt az árokban, mintha

egy óriás csigabiga nyujtózkodnék. Egy szegény asszony és két parányi kisgyerek kuporodott a gyöpös parton.

Az asszony csupa rongy és maszat. És a gyerekek! Az egyiken földig érő rossz férfikabát, amelynek hosszú ujjából nem tudja kidugni a kezét, a másikon kiégett kék asztalterítő. Látni mostanában ilyen elesett népet: halottak, csak a temetésük késik még.

— Nem Gugyiné maga? — kérdezte Gál.

— De igen, kezit csókolom.

— Kinek a gyerekei ezek?

— A szegény fiamé, kezit csókolom. A mult héten jött az írás, hogy meghalt a kolerakórházban.

Gál arca egyszerre csupa apró ránc lett.

— A maga urát is behívták, mi? — kérdezte halkabban.

Gugyiné legyintett a fonnyadt kezével.

— Elesett, kezit csókolom, még az ősszel.

Metsző szél zizegett végig a földeken és Gál Sándor szívén. A halál lehellete. Nem, — ebből a dermesztő pokolból nem lehet kimenekülni! Hiába mondod: semmi közöm az őrült mészárláshoz, én nem olvasok ujságokat, én nem törődöm semmivel: a háború a sarkadban van, mint a kutya a nyúlében, lesbe fekszik a varjasi árokparton, a nyakadba ugrik.

A tavaszi verőfény kialudt, megint úgy volt, ahogyan tegnap: mennydörgő tűzvihar emészti a fiatal embertesteket és a láthatáron sötét havashegylánc tornyosul, amelyet millió szív szörnyű szenvedései toltak föl a fellegekig. Ez az emberiség örök gyalázata!

— Majd jöjjön be a Fonóba, Gugyiné, találunk ott magának valami munkát.

Házatája ugyan teli volt már efféle háborús hulladéknéppel, amely ott valami tessék-lássék munkával babrálgatott, de ezeket a Gugyiékat mégsem lehetett itthagyni az árok szélén, hiszen már nyilvánvalóan az éhhalál sírt le ványadt arcukról.

Dáma tovább poroszkált, lovasa pedig homályosuló szemmel bámult a semmibe.

Nem, ő ezt nem bírja! Már akkor is kétségbeesett, mikor az ország ifjúsága dalolva és ujjongva ugrott fejest a tűz- és vértengerbe. Hát mi a civilizáció? Attila és Dsengiz-khán óta nem jutottunk még odáig, hogy szentnek tekintsük az emberi életet? De hiszen akkor az egész emberi haladás csak szemérmetlen blöff; Európa gépeket talált ki, de a lelkét ott felejtette a népvándorlás éjszakájában. Igen, mi húnok és mongolok vagyunk, olyan húnok és mongolok, akik telefonon beszélnek, repülőgépen járnak és mérges gázt gyártanak. Hatezer esztendő kultúrmunkájának ez a szégyenletes eredménye.

Gál rátért a megyei útra, amelyet kétfelől magas akácfabozót szegélyezett és Dáma akkor hegyezni kezdte a fülét és egy mélyen röfögő hanggal jelezte a nyerítést.

A Séd kőhídján szürke ló jött vele szemben, amely egy tábori sárgazöld színű embert vitt a hátán. A szürkén is meglátszott a háborús nyomorúság, alkalmasint afféle családi mindenes volt, amely felváltva rúd mellett és nyereg alatt is járt.

A katona hanyagul, magába süppedve lógott a nyeregben — a lovardában azt mondanák: mint a macska a sövényen! — de azért a lovas és a ló nagyon megértették egymást, szinte meglátszott rajtuk, hogy a

hetvenedik ősük is együtt szokott járni. Igy csak cowboyok, kozákok és huszárok lovagolnak, állapította meg Gál, aki maga sem volt valami híres lovas, de jószemű megfigyelő volt.

— Jó reggelt Sándor! — kiáltotta a katona.

Ez a hang . . . Gál Jani!

Ők ketten vérbeli atyafiak voltak, elég közeliek is, személyesen azonban csak közvetlenül a háború előtt ismerkedtek össze, mert a családok, a barna és a szőke Gálok, emberemlékezet óta ádáz gyűlölködésben éltek egymással. Mondanom sem kell, hogy örökségen vesztek össze.

A harag elválasztotta egymástól a jövő-menő nemzedékeket, mint az izzó lávamező és idők folyamán annyi komiszságot dobáltak egymásra, hogy a szőkéknek is, barnáknak is, bőséges okuk volt a haragra. Olyanféle megokolásra sem szoruló, ösztönös gyűlölködés volt köztük, amilyen csak rokon fajoknál lehetséges, például farkas és kutya vagy — magyar atyafiak között.

A közös dédapa ideje óta Sándor és Jani voltak az elsők a barna és a szőke hadból, akik egy véletlen találkozás alkalmával kezetfogtak. Mind a ketten a családi istenek oltárától távol nevelkedtek, az egyik az angolországi kollégiumban, a másik az osztrák kadétiskolában és, mint Jani mondta, ők fütyültek a vidéki bugrisok nevetséges vendettájára.

Ritka találkozásaik alkalmával Jani mindig meleg rokonszenvvel közeledett Sándorhoz, ez azonban nem nagyon kedvelte a katonát. Nem az örökösödési história miatt, — arra ő is fütyült, — hanem mivel a szőke Gálban egy túlbecsült, elavult és felesleges embertípus képviselőjét látta.

A két atyafi egyébként semmiben sem hasonlított egymáshoz. Gál Jani alacsonynövésű, szikár és inas legény volt. Amióta a harctéren szolgált — és ő a hadüzenet óta mindig a fronton volt! — a szél rézvörösre fújta az arcát, a nap meg fehérre szívta a bajuszát és kurtára nyírott haját. Két borostyánkőszínű, nyugodt és éber szem csillogott a homloka alatt.

Világos hajszíne ellenére is első pillantásra vérbeli magyar benyomását tette. A turáni csúcsos sisak bizonyára jól illett volna a kerek fejére. Sándor hosszúnövésű, barna ember volt, külföldi útjain azonban sohasem nézték magyarnak, inkább franciának, még gyakrabban orosznak.

Ami Sándort idegesítette, olykor fel is bőszítette, az rokonának rendületlen egykedvűsége volt, amelylyel az élet labirintusát járta.

Sohasem habozott, nem okoskodott, sohasem félt és nem is csodálkozott. Természetesnek találta, hogy ő egy forgó nagy gömbön éli napjait, hogy a két hemiszféra között villamos üzenetek szikráznak át az óceánon és hogy ő a hetedik ezred második svadronjának kapitánya.

Nem is volt rá kíváncsi, hogy milyen a világ és milyen az élet a maga egészében. Sándor megállapítása szerint: a részletek embere volt. Egy kő a cs. és kir. véderő bástyafalában. Szilárdan ragadt a maga helyén és ásványi türelemmel hordta a közös teherből ráeső súlyt. Tízezredmagával valami az ilyen ember; egyedül semmi. De nem is ember, csak alattvaló.

A barna Gál sehogy sem értette ezt a nyugodt

biztonságot. Ő maga szédülve állott szemben az élet csodájával. Őt napról-napra újból meglepte a valóság. Az ő szelleme lángoló kíváncsisággal feszegette az ismeretlenség börtönfalát, amely körülzárta és állandó felfedezőúton járt a saját agytekercseiben és idegszálaiban.

Hiszen ő sem találta meg a választ az örök kérdésre, de legalább kereste és amely emberben nincs meg a keresők nosztalgiája, az ő hite szerint, nem is érdemli meg az ember nevét.

Ez a katona még a maga katonavoltán sem törte a fejét. Sándor egy alkalommal félig évődve, be akarta neki bizonyítani, hogy nem is katona, *csak* lovas. Mivel nem tudott megbírkózni a fogalommal, tehát kiragadott magának egy részletet a katonáskodásból és mesterséget, ambiciót és életet csinált abból az együgyű dologból, hogy megüljön a ló hátán. Igaz azonban, hogy ezt az együgyűséget úgy megtanulta, mint rajta kívül talán még két ember a hadseregben.

A háborúban sem látott problémát, csak a szolgálati teendők sorozatát. Mint a részletek embere, a harctéren is hamarosan megtalálta a neki való részletet: mikor a huszárságot leszállították a lóról, ő repülő lett. Ez neki nem volt fegyvernemcsere, hanem fejlődés és tökéletesedés, hiszen a repülő a portyázó könnyű lovas megálmodott eszményképe. Természetesen a repülést is jól csinálta, sőt nagyon jól.

Sándor elvből nem olvasott harctéri tudósítást, de azért minduntalan hallotta Gál János nevét, aki hamar föllendült a nagy rekordrepülők kiváltságos rajához.

A hadvezetőség fejleszteni akarta az új fegyvernemet, azért megadta a repülőknek azt, amit a többi katonától megtagadott: az antik hősök személyes dicsőségét. Ilion népe a várfalakról nézte, hogyan verekszik Hektor; a pesti kávéházakban, a kaszinókban, a vasúti kocsiban sugárzó arccal mesélték egymásnak a nyárspolgárok, hogy Gál kapitány most lőtte le az ötvenkettedik ellenfelét, most az ötvenharmadikat, az ötvennegyediket.

A légi embervadászatnak sportszerű mellékízét különösen undorítónak találta Gál Sándor.

El tudta képzelni, az atyafia hogyan kering dübörgő motorával a hegyek és völgyek fölött, habozás, okoskodás, szédülés és félelem nélkül; megértette, hogy semmiféle érző és gondolkozó ember nem bírhat a drótidegű gépemberrel, a repülő mongollal. Ember nem, legföljebb a technikai véletlen.

Furcsa, hogy az embervadász-bajnok nem volt hiú. Ami büszkeség akadt benne, az inkább külső gesztus volt, öröksége a fajtájának, mely évszázadok óta megszokta, hogy lóhátról nézze a világot.

Gál Jani nem tartozott a nagy gondolkozók felekezetéhez, de tekintélytisztelő ember módjára nagyon megbecsülte azokat, akiket odasorozott. És talán senkit sem tisztelt annyira, mint éppen Sándort, akinek iróniájából — jóhiszemű és némileg botfülű ember lévén — nem érezte ki az ellenszenvet.

Évekkel ezelőtt, barátkozásuk mézesheteiben, egyszer-kétszer hajnalig elbeszélgettek és Jani később úgy emlékezett vissza azokra az éjszakákra, mintha a csillagok bált rendeztek volna. Sándor mindenre kiterjedő olvasottsága, vitatkozó bravurja és vakmerő

ívelésű fantáziája elkápráztatta és lenyügözte a katonát.

Lázadozni csak akkor kezdett a rokona tekintélye ellen, mikor az nyiltan elítélte a háborút. Hogy inkább alázkodjunk meg a béke kedvéért, de ne ontsunk vért ? Ez több, mint amennyit a huszár el tud viselni. Amely nép nem tudja megvédeni a becsületét, annak nem békeszerető, hanem nyavalyás nép a neve — azzal pont !

A két fiatalember most lóhátról köszöntötte egymást.

— Mikor jöttél meg ? — érdeklődött Sándor.

— Két napja. Az öreg Jócskaytól hallottam a városban, hogy te is megjöttél.

Sándor szeme megakadt a katona mellén, amelyet a szivárvány minden színében virító szalagsávok léniáztak keresztbe . . . A zubbonya nyílásából feketefehér selyemdarab lógott ki — ahá ! a német vaskereszt . . . A Gugyiné fakó rongyaira gondolt és keserűség mardosta a szívét. De galléron fogta önmagát, — nem, nem fogunk összeveszni az akácfák tövében !

— Meddig tart a szabadságod ? — kérdezte, csakhogy mondjon valamit.

— Ma este visszamegyek a helyemre . . . Táviratot kaptam, úgy látszik szükség van odalenn a repülőkre . . . Különben is rendben vagyok már az egészségemmel . . .

— Ni, hát beteg voltál ?

— Jelentéktelen dolog, — bordatörés . . .

Mind a ketten elhallgattak, egyikük sem akart beszélni arról a dologról, amellyel teli volt a fejük, a szívük, a tavaszi levegő és az egész földgolyó.

Jani egyszerre megszólalt, bizalmas, évődő hangon :

— Hoztam ám valamit !

Sándor azokra a förtelmes harctéri emlékekre gondolt, a hímzett ezredszámokra és Savoya csillagára, amiket orosz gárdisták válláról és bersaglierik gallérjáról fejtettek le.

— A harctérről hoztad ? — kérdezte savanyúan.

— Dehogy is, — Viktorin nénitől, a grósztántimtól . . .

Viaszosvászonba hajtott lapos csomagot húzott ki a bőrtáskából, amelyet a csipője mögött hordott.

— A közös dédanyánk hagyatékából való írások . . . Azért őrizték meg a mi családunkban, mert azt hitték, ezekkel majd elperelhetik tőletek a vagyont.

— A mi vagyonunkat ? — döbbent meg komikusan Sándor.

— Hát te ezt nem tudod ? Pedig egypár nemzedéken keresztül erről álmodoztak mind a szőke Gálok. De aztán rájöttek, hogy mégsem lehet és az írások Viktorin néni komódjába kerültek.

— És Viktorin néni neked adta ?

A kapitány ravaszul nevetett.

— Nem ingyen, hanem elcserélte hat doboz konzerv-ananászért, amit a frontról hoztam . . . Érdekes, milyen jól élnek Olaszországban a skót highlanderek.

Hirtelen elhallgatott ; arról lett volna szó, hogyan szerezte a konzerveket, de ez nem volt Gál Sándornak való kaland. Tüntető jókedvvel másfelé terelte a szót :

— Viktorin néni az ananászért eladta a családi

örökségét, de még mindig jobb vásárt csinált, mint a bibliai Ézsau . . .

Valami nagy vércseféle repült föl előttük nesztelen szárnycsapásokkal. Mind a ketten hosszan néztek utána és a lágy csavarvonal, amellyel a magasba lendült, némi kis hipnotikus hatással volt az idegeikre.

— Szép lövés lenne, — mormogta halkan a kapitány.

Megint az írásokról beszélt :

— Emlékszem egyszer azt mondtad : szeretnéd tudni, tulajdonképpen miért utálták egymást annyira az öregjeink. Azt hiszem, ebben megtalálod a választ. Engem egy cseppet sem izgat a dolog . . . Az írások huszonnégy óráig ott feküdtek az asztalomon, de én bizony ki nem bontottam a borítékot.

Sándor csakugyan jó néven vette a rokona figyelmét. Őt érdekelte a barna és a szőke Gálok viszálya. Ez persze inkább valami tudományos kíváncsiság volt. Miféle erő vadította három emberöltőn át a vidéki fiskálisokat és patikusokat ?

Csendben folytatták útjokat és Sándornak az az érzése lett, hogy a kapitány még szeretne valamit mondani. Egy szó csiklandozza a nyelve hegyét, már szinte ki is mondta, de aztán szemérmesen visszanyelte megint. Talán meg akarja vallani igazában, miért nyergeltette meg a szürkét ? Mert hogy a családi írásokat csak enyhítő körülménynek hozta magával, arra mérget lehetett venni.

Lassanként a hajdani iskolásfiú zavart mosolya lágyította meg Jani arcát, majd halk és csodálatos gyöngéd hangon kérdezte :

— Anni is lejött ?

Anni ? Tehát Anni ! Hogy erre még sohasem gondolt Sándor. Persze ! Most már mindent megértett ; a multból is egyetmást . . . Megértette a kemény, hetyke legény türelmes ragaszkodását, amely olykor szinte már határos volt az alázatossággal. És megértette a meleg fényt, amely a becsületes kutyaszeméből áradt.

Lám, a repülő mongol, a karvalybajnok, kimutatta a maga sebezhető pontját. Az imént még csillagászati távolságban volt, de egyszerre oly közel jutott hozzá, hogy szinte hallotta a szíve dobogását.

— Gyere be, kívánj neki jóreggelt. Biztos, hogy örülni fog neked.

A kapitány füle rézszínűből paprikaszínűvé pirosodott. A férfias egykedvűség álarca alól csak úgy sugárzott meghatott öröme.

Már ott voltak a Fonó kertkerítésénél. Minden tíz lépésnyire egy-egy fehérre meszelt pillér, amely nagy kőgolyóbist hord a feje bubján ; az oszlopokat kátrányos farács köti egymáshoz. Egy helyen léc hiányzik a rácsból, Móric kutya ott szokott ki-bejárni. Most sem várta meg a kaput, hanem bemászott a résen.

A háznak alacsony földszintje és magas emelete van. Vitatkozni lehetett volna, a földszint nem pince-e és az emelet nem földszint-e.

Lenn van a cselédtraktus. Egy nyitott ablakból sistergés és mozsárcsengés hallatszik.

— Zsuzsi néni, mi lesz a rántottával ? — kiáltja be Sándor.

II

A gótikus kápolna.

A legnevezetesebb helyiség a nagy folyosó. Nem igen különbözik azoktól a hosszú és rideg ámbitusoktól, amelyek a régi úriházakat kettéosztják, mint a légzőcső a tüdőt : ennek is fehérre festették a falait ; az ajtait világosszürkére, fekete védőpajzzsal a kilincs körül ; a padlóját pedig hatszögletű téglákkal rakták ki, amelyek már hepehupásra koptak a jövőmenő nemzedékek csoszogó talpa alatt.

Valami kiváló akusztikája volt ennek a helynek, a könnyű női cipő léptei is úgy kongtak, mintha huszárpatrul lovagolna végig a folyosón, a becsukódó ajtószárny pedig akkorát pukkant, mint a szüreti mozsár.

De nem is ez volt a folyosó nevezetessége, hanem a Gál Sándor »kép- és szoborgyüjteménye«. Ő szerető figyelemmel kísérte az ifjú művészcsemeték legvadabb próbálkozásait — »az ajtókat nyitva kell tartani a jövendő számára !« — és a modernek, akik erről tudomással bírtak, csellel vagy erőszakkal a nyakába varrták egyikét-másikát azoknak az alkotásoknak, amelyeket műtermekben és kiállításokon gyakran, magánlakások falán azonban sohasem látni.

Sándor leküldte az ilyen műveket vidéki dajkaságba, mint afféle, a családhoz tartozó, nyomorék

gyermekeket, akiket az ember kedvel, de idegeneknek nem szívesen mutogat.

Saját kezével akarta elrendezni a galériáját, — az ilyet csakugyan nem lehet cselédekre bízni! — a tavasz óta vagy tízszer neki is gyürkőzött már, de mindig közbejött valami fontosabb dolga és a képek még ma is hosszú sorban támogatták a fal tövét, a szobrok meg groteszk népgyűlést tartottak a nagy ablak kompromittálóan józan világításában.

Most is azt mondta Sándor:

— Holnap majd szögre kerülnek!

Miközben ketten végigdübörögtek a folyosón, a vad vonalak feléjük vágtak a karmaikkal, a hangos színek meg rájuk rikoltottak, mint keleti országokban a koldusgyerekek csapata. Ha a festészet a színek muzsikája, akkor ez ádáz egy macskazene volt.

A gazda szükségét érezte, hogy áthidalja a nagy szakadékot, amelyet ebben a pillanatban maga és a kapitány közt érzett.

— Ez valaminek a kezdete, kérlek. Elválik, hová tudnak kilyukadni. De nagyon eredeti tehetségek vannak köztük. Nem gondolod?

— Eredetiek — hagyta rá Jani. Öt lépés után hozzátette: — Eredetiek, ha Munkácsy vagy Lotz mellé állanak, de így maguk között feltünő, milyen sok a közös vonásuk. Vannak itt geométriai ábrák, amelyek úgy ismétlődnek a képeken, mint a Morse-jelek.

Sándor derült meglepetéssel nézte a katonát, de nem akart vitába ereszkedni.

Feltünően alacsony, nagy terembe nyitottak. A Szeder-egylet idejében itt etették a selyembogarat; most a Sándor nappali szobája volt. Azonfelül könyv-

tár, dolgozószoba, műterem, fogadó, gazdasági iroda, zeneterem, múzeum. No és télikert is. Egyike volt az intellektuális kagylóhéjaknak, amilyeneket izgatott fantáziájú, befelé élő emberek szoktak magukból kiizzadni.

Az ablakfülkében fiatal nő cigarettázott, olyan bolondosan elegáns alak, mintha párizsi élclapból ollózták volna ki. De nem volt Anni. Amint Sándor megpillantotta, lángvörös lett az arca és boldog zavarral hebegte :

— Maga itt, Lulu ? De ilyen meglepetés !

— Remélem, nem kellemetlen ? — kérdezte moselyogva a nő, miközben figyelmesen megnézte a háttérben szerénykedő kapitányt.

A gazda bemutatta Janit, aki látásból jól ismerte az asszonyt. Hiszen mindenki ismerte. A híres Máry Lulu volt. Mert Budapesten mindig a leánynevén emlegették, — még pedig elég sűrűn. A haja mahagonivörös, a termete olyan valószínűtlen karcsú és hajlékony, mint a kígyóé (a rosszmájúak azt mondták : mint a gilisztáé !), a száján és a szemében valami mámoros, bacchansnői mosoly játszadozik, amelytől forró láz lepi meg az urakat, főleg a fiatalokat. Ez a kínálkozó mosoly sokkal állandóbb volt, semhogy programmszerű ne lett volna.

A férje diplomata volt és évek óta külföldön élt, rendszerint olyan országokban, amelyeknek klímáját nem bírta el Lulu kényes egészsége. A diplomata vagy nagyon szerette a feleségét, hogy mindent megengedett neki, amit az akart, vagy teljesen közömbös volt vele szemben és nem bánta, akármit művel is.

Annyi bizonyos, hogy Máry Lulu hasznát vette a szabadságának és igen felszaporította a pesti erkölcs-

bírói kar rendes ügyforgalmát, anélkül azonban, hogy végleg elégette volna maga mögött a hajókat. Neki mindig maradtak előkelő barátnői, akik elszántan sikra szállottak érte és a csillagokat is leesküdték volna az égről, hogy Lulunak »csak a szája jár«.

Legújabban flörtöt kezdett Sándorral és ennek logikus folyományaképpen barátságra lépett annak húgával, Gál Annival. Miután többször is ígérte már, hogy »egyszer majd váratlanul megleplek Varjason«, ma csakugyan betoppant, hogy szokott energiájával lendítsen egyet a flörtjükön, amely újabban — bizonyára nem a Lulu hibájából — mintha kátyuba akart volna rekedni.

— Anni átöltözik — jelentette most az asszony. — Megint a rémes vászonkabátja volt rajta.

A vendég az imént munka közben lepte meg a házikisasszonyt. Az ugyanis műipari kompozíciókkal foglalkozott. Hihetetlen szorgalmat és lelkiismeretességet pazarolt a lámpaernyőire és könyvtábláira, olykor egy-egy kiállításon a nyilvánosság elé is vitte őket, de szóra érdemes sikert még nem ért el velük. Egyébként ő maga sem vette túlkomolyan a foglalkozását, dehát: valamit csak muszáj csinálnia az embernek!

De már jött is Anni. Mikor megpillantotta a katonát, inkább a szemével, mint a szájával mosolygott. Valami nagy, némiképpen tudatosan stilizált egyszerűség és nyugalom volt rajta. Arcbőre sápadt, de sápadtsága meleg, mint a régi elefántcsonté. Domború homloka szinte világít. Jóval kisebb Lulunál és kislánykora óta hibás tartása van, amennyiben meghajolva jár, mint a gótikus idők angyalai. Gál

Janiban mindig a melegség, a szelídség és az édesség fogalmait keltette fel, Budapesten azonban, ahol most a fiúsan agressziv és izgágavérű nők vezetnek, nem voltak úgynevezett sikerei. A fiatalok azt mondták, hogy professzoros modora van.

Közben kitünt, hogy a társalgó mindenre alkalmas, csak arra nem, hogy ott társalogjanak, a szomszéd szobából fülsiketítő és falrengető kopácsolás hallatszott át. Ott készült a *gót kápolna*, amelynek ötletébe egy Prokóp nevű, titokzatos eredetű kőfaragóművész ugratta be a házigazdát.

Prokóp fél lángész, fél szélhámos és egész naplopó volt. Tervének alapja a canterburyi kathedrális egy önkényesen kimetszett zuga volt, amelynek dekoratív vonalait addig kurtította, míg az egész belefért az alacsony varjasi szobába.

A szoba sarkában hosszábban hasított pillérköteg negyedrésze áll, a köteg alsó folytatása eltünik a padlóban, a felső a mennyezetben ; a sarokba futó két falon a graciózus kőfaragások álomszerűen buja kászkádjai szökelnek fel, amelyeknek szárnyaló lendületét elvágja a mennyezet. A mester nem nyomorította el és nem is egyszerűsítette a vonalakat. Az egész úgy hat, mintha az ember szűk ablakrésen át egy darabkát látna a gigantikus székesegyházból. A kép azonban logikus és megdöbbentően érdekes.

Ha majd elkészül a kápolna, akkor lebontják a téglafalat, amely a nappalitól elválasztja és csiszolt üvegfalat tesznek a helyébe. A kápolna különben nem a vallás, hanem a művészet »szentélye« lesz ; Gál ott tartja majd régi olasz képeit és szép selyembrokátjait.

A modernek azt állították, ez olyan ritka *giccses*

ötlet, amilyenből kettő sem terem meg száz esztendőben. Gót stílusban, szerintük, egyáltalában csak olyan úriembernek van joga építkezni, aki vas páncélinget visel, boszorkányokat éget és nem ismeri még a fürdőszoba intézményét. A kápolna volt az oka, hogy még azok is, akiktől képeket vásárolt Gál Sándor, kicsinylő hangon beszéltek róla.

Sándor egyébként már százszor is megbánta, hogy egyáltalában szóba állott Prokóppal. Az építkezés méregdrága volt, a mester felbőszítő lassúsággal dolgozott és a legnemesebb anyagot használta.

Prokóp tüntetően kerülte az embereket. Az irigyei — mert voltak ilyenek a Fonóban — azt mondták: mert katonaszökevény! (Ő csakugyan katonanadrágot és csavart bokavédőt viselt a civilkabátjához.) Ha nem aludt, akkor a kert bozótjai közt lappangott. Ha azonban idegen látogatók érkeztek, akkor bezárkózott a kápolnájába és bőszülten kalapált. Mint ebben az órában is.

Bár rendesen a legalkalmatlanabb időben lármázott, a házigazda nem hallgattatta el, inkább örült, hogy egyáltalában csinál valamit.

A kis társaság az óriási bőrszékeken ült, vagy inkább feküdt; Lulu és Sándor minden kalapácsütésre, amely a szomszédban csattant, idegesen hunyorgatták a szemüket.

Az asszony időközben már kisütötte, hogy a kapitány az a bizonyos repülőtiszt, akiről a háborús mámor napjaiban olyan sok szó esett és tüzes hullócsillagpillantásokat kezdett feléje röpíteni. Ő egyáltalában rajongója volt a nyilvánosság embereinek, a politikai szónokoknak csak úgy, mint a bokszbajnokoknak.

Egyszerre kecsesen félrehajtott fejjel és forró mosollyal kérdezte :

— Mondja csak, Gál, hány embert lőtt már le ?

Janit olyan váratlanúl érte a kérdés, hogy elakadt a szava, Sándor azonban, akinek idegeit feldúlta barátnőjének kacérsága, érdes hangon kérdezte :

— Talán csak nem szégyeled a sikereidet ?

Anni egy könyörgő pillantása lefogta a kapitányt. Lulu azonban fölvette az odadobott kesztyűt és a repülő védelmére sietett.

— Szégyelni ? Inkább büszke lehet rá !

— Hogyne, — epéskedett Sándor, — ha valakiben megvan a fizikai ügyesség, hogy sorozatosan ki tudja törni kevésbbé ügyes embertársai nyakát ...

Egy óra óta mindig kapacitálta magát, hogy nem szabad összetüznie a vendégével és most mégis nekirontott, mint Móric kutya a kóbor macskának.

Pedig nem is a kapitányra haragudott, hanem erre a szörnyű Lulura, aki hónapok óta úgy viselkedett, mintha nem tudna nélküle élni és most kevés hija, hogy nem ugrott a Jani nyakába.

A Prokóp szemérmetlen kopácsolása is dühítette. Az asszony lángolt és lobogott.

— Kedves barátom, maga talán elfelejtette, hogy háborúban vagyunk ? — kérdezte.

Sándor szája kajánúl vonaglott.

— Nem felejtettem el, dehogy felejtettem ! Annyira nem, hogy a fölmentésemet is kijártam. Kijártam azon a címen, hogy én nélkülözhetetlen vagyok a Jócskay gazdaságában.

Ő ezt sűrűn szokta emlegetni, mert tudta, hogy úgyis közismert dolog. Az ő hite szerint minden eszköz

jogosult, amellyel valaki ki tud szabadulni a katonaságtól, de azért a lelke mélyén mégis lealázónak találta, hogy az ő útja a cselédlépcsőn át vezetett.

Meglepetésére most megszólalt Jani:

— Jól tetted, Sándor, hogy fölmentetted magadat! Ilyen koponyák, mint a tiéd is, nem valók a gépfegyverek elé.

Sándor gyanakodva kapta föl a fejét. Ugratás ez?

De a kapitány őszinte volt. Azt mondta:

— Én csak most tudom, mi a háború.. Hajdanában, a békegarnizon cukrászdájában, mi fiatal tisztek hihetetlen ostobaságokat fecsegtünk róla, de ma már azt vallom: a háborúnak csak egy jogosult formája van: az ország határainak megvédése.

Móric azonban már nem eresztette a macskát.

— És mért kell a határokat megvédeni?

Lulu szörnyűködve csapta össze a két kezét.

— Hát nem kell, mondja?

— Hitem szerint: nem!

Lulu fölemelkedett ültében és úgy nézett Sándorra, mintha tettlegességet forgatna a vörösfürtös fejében.

— Maga komolyan azt akarja, hogy beeresszék az ellenséget az országba?

— Komolyan azt!

Jani részvétteljes érdeklődéssel nézte Sándort, mint az orvos a nagybeteget. Az pedig tovább beszélt, most már egyenesen a kapitányhoz intézve a szót:

— Ha meg is nyeritek a háborút, az az ártatlan emberek százezreinek életébe kerül. Ez pedig sokkal nagyobb baj, mint mindaz, amit a megszálló ellenség ellenünk elkövethet.. Igenis: Tolsztojnak van igaza:

nem szegülni ellene az erőszaknak! Az egyetlen mód! Ha akad végre egy megtámadott nemzet, amely nem nyúl fegyverhez, hanem néma megvetéssel fogadja országában a bevonuló hódítót, az óriási szolgálatot tesz a civilizációnak, az megmenti az emberiség méltóságát..

Egészen belepirult, most már nem ennek a csélcsap kis nősténynek beszélt, nem is a sárgaszemű kapitánynak, hanem egy láthatatlan hallgatóságnak.

De most megszólalt a katona.

— Ha akadna olyan nemzet, az hamarosan széthullana és szétszaladna, mint a gazdátlan csürhe.. Mert az erők között, amelyek együtt tartják a népeket, szerepe van a becsületnek is.

Gál Sándor elkényszeredetten nevetett. Csak úgy bugyogott belőle a szó.

— A nép becsülete! Tudod te, milyen a nép? Kilenctized részében békés és munkás szegény emberek. És az ő nevükben tenniszbajnok-diplomaták beszélnek és a bőrükbe nem férő katonák cselekszenek...

Dühösen leintette önmagát; magára haragudott, hogy megint csak elragadtatta magát. Nincs ennek a vitának semmi célja, de nem is lehet folytatni ezt a hangot.

A katona peckesen és kissé sápadtan ült a helyén. A nők nem mertek mozdulni. Odaát Prokóp vadul kalapált. A házigazda egyszerre elszégyelte magát.

— Kétségtelen, — mondta halkan, — hogy én ritka nagy szamár vagyok. Ha *erről* beszélek, akkor sohasem tudom, ki vagyok, hol vagyok. Bocsáss meg, Jani, hiszen atyámfia volnál..

Mindenki nagy megkönnyebbülésére lárma kerekedett a ház előtt. Ez ürügy volt, hogy Sándor az ablakhoz léphessen.

Egy parasztszekér állott odalenn és három városi ember mászott le róla. Mindegyiknek kis útibőrönd a kezében.

— Kik ezek? — csodálkozott Sándor.

Az élesszemű Lulu, aki hozzálépett, megmondta:

— Pálfi, Ács és Joánovics. Jó három pofa.

— Pesti híreket hoznak! — lobbant föl a házigazda.

Szelesen az új vendégek elé robogott.

— Azt a Pálfit egyszer bemutatták nekem, — mondta Lulu, — de akkor alig tudtam vele beszélni.

A puderesdobozát kereste, de kézitáskája odaát maradt a vendégszobájában.

— Két perc mulva itt leszek megint!

És már künn is volt. Anni ekkor az asztalon keresztül egy nyugodt és kecses mozdulattal odakínálta formás, a műipartól kissé eldurvult kezét a kapitánynak.

— Köszönöm!

— Ugyan mit?

— Az egész viselkedését..

Jani kesernyésen mosolygott.

— Hogy nem tüztem vele össze? Tudja, ha katonaember mostanában pesti újságokat olvas, akkor megvastagszik a bőre. Ha valaki nem lő rám srapnellel, akkor már nem is tudok megsértődni.

Fogva akarta tartani a leány kezét, de az csendesen visszavonult.

Kívülről azonban harcias károgás hallatszott, a pestiek tele lehettek vidám izgalommal.

— Akar velük találkozni ? — kérdezte Anni, összehúzva a szemöldökeit.

A katona olvasott a leány arcáról és fölemelkedett :

— Inkább nem !

— Akkor a nagy terrászon át megyünk a kertbe.

Lejutottak a második lépcsőn, anélkül, hogy találkoztak volna a három pestivel. A cselédudvaron megtalálták a parasztfiút, aki a Jani táltosát sétáltatta.

Anni azt mondta, hogy elkisérné egy darabig, ma még úgy sem gyalogolt semmit. Nekivágtak tehát az akácfabokrokkal szegélyezett ösvénynek, amely a megyei út mellett kanyarodott.

Gál Jani kantáron húzta maga után a lovát és a szűk úton olyan közel járt Annihoz, hogy minduntalan érezte a könyöke érintését.

Nagyon jól esett neki, hogy a leány velejött és hogy nem volt kiváncsi az új vendégekre.

— Valamit akarok magának mondani, — szólalt meg Anni. — Sajnálom, hogy Sándor olyan — olyan ingerült hangon beszélt.. Igen, de ami a háborút illeti : én egyetértek vele.. Mindenben egyetértek.. Kétségbeejtő, a kereszténységhez és a civilizációhoz nem méltó dolog ez a véget nem érő mészárlás ! De maga erről nem tehet és Sándornak nincs igaza, hogy magától kéri számon azt, amit mások vétettek..

Elhallgatott és Jani nem szólt, pedig egyszerre nagyon keserű lett a szája íze.

A leány azt mondta neki : maga erről nem tehet ! Hát annyira vagyunk ? Ezer esztendő óta a férfiak

eleje fegyverrel a kezében kereste a dicsőséget. A könyvek, az énekek, a mondák egyebet sem tudnak, mint a férfiak hősiességét magasztalni. Ő maga, Gál Jani, nem volt hiú ember, de jól tudta, hogy ő és repülő társai újabb és magasabb mértékét állították fel a katonai vitézségnek. Amit ők mertek és amit ők szenvedtek, az több volt mindannál, amiért halhatatlanságot osztottak Homérosz hőseinek. Kopjával és pajzzsal nekirontani egy másik kopjásnak: egyszerű és becsületes dolog azokhoz képest, amiken ők napról-napra keresztül mentek. És most az otthonülők megunták a mások szenvedését és a szemetes ládába dobják ezer esztendő büszkeségét. És ez a leány, akinek minden porusából feléje árad a gyöngédség, erőt vesz magán, hogy megbocsáthassa neki azt, amiről ő azt hitte — ó, mi mindent nem hitt ő! Hát annyira vagyunk?

Amit már a harctéren is sejtett, azt most tisztán látta: az ország földje, amelyre évek óta szakadatlanul szitált a véreső, kezd kétfelé hasadni. Egy gyűrődés, egy repedés szalad végig rajta, máról holnapra szédítő szakadékká mélyül. És Anni a túlsó parton rekedt...

Valami gonosz és gúnyos démon bolondítja itt az embereket: egy ismeretlen valaki, akinek érdeke, hogy köd és éjszaka legyen az országban, nehogy az egymáshoz valók egymásra ismerjenek: valaki, aki egymásnak ugrat minket, mint a fiatal kakasokat, hogy végül majd röhögve elvágja a nyakunkat..

Anni talán azt várta, hogy Jani még mond neki valamit, egy szót, amit haza lehetne vinni és ápolni lehetne, mint az ajándékvirágot, de a kapitány csak ennyit mondott:

— Otthon várnak, most már nagyon kell sietnem.

Felült a lovára. Csupa makacsság és gőg volt. Most már elkeseredetten kötötte magát hozzá, hogy igenis, az innenső parton, ahol ő áll, még vannak dolgok, amelyekért az ember odaadja az életét, a szerelmet és az asszonyt. — Hát gyerünk!

De mikor már indulóban volt, mégis megszólalt.

— Nem tudom, Anni, fogjuk-e még látni egymást . . .

— No ugyan —

— Mindegy, Anni! Szeretném azonban, ha nem felejtené el azt, amit most mondok.

A leány nagy szemekkel nézett fel a lovasra. Jani azt mondta:

— A katona nem azért katona, mert embert öl, hanem mert másokért meghal.

Elkocogott, mérhetetlen keserűséggel a szívében, anélkül, hogy még egyszer visszanézett volna. Anni azonban sokáig követte a tekintetével és most már ő is sejtette, hogy a föld meghasadt alattuk.

A Gál Jani barátsága tulajdonképpen a harctéren tüzesedett szerelemmé. A táborba magával vitte egy verőfényes óra emlékét, amit Annival töltött, miként utasember magával viszi egy karcsú, fiatal nyírfa képét, amelyet röptében látott valami gyepes domboldalon.

Később, mikor szaporodtak körülötte a pusztulás gyötrelmes képei, mind forróbb gyöngédséggel és remegőbb vággyal tért vissza Annihoz.

A férfi kiáltása volt ez a nőhöz, a százezer katonabajtársával együtt szörnyű számkivetésben élő férfié. A nő: a béke; a nő: a kultúra fehéren viruló, illatos szimboluma. Anni az aranyfonál, amely az alvilágban didergőt összeköti a napfényes élettel.

Különös volt, hogy bár a háború folyamán alig váltottak egymással egypár üzenetet, azért a kapitány forró vágyakozása a frontról is odatalált a leány szívéhez. Anni abban az időben talán éppen annyit gondolt Janira, mint az őreá.

De ő sohasem látta benne a hőst, csak a szegény jó fiút, akit szörnyű, évszázados babonák sugallata korbácsol előre. A nő könyörületességével kész volt mindent megbocsátani, de most megszégyenülten tapasztalta, hogy a katona nem kér az ő bocsánatából.

III.

Pálfi, Ács, Joánovics.

Mind a hárman fővárosiak voltak és mind a hármuknak szerep jutott a zavaros és mégis logikus eseményekben, amelyek mostanában napról-napra emelkedő lázban tartották Budapest népét. Az országgyűlésnek egyikük sem volt tagja és így a lapok hasábjain, népgyűléseken és az utcán kellett az érvényesülést keresniök.

Tulajdonképpen nem voltak Gál Sándor bizalmasai, — ő különben sem volt barátkozó természetű ember — a gyülekező vihar azonban új bajtársi csoportokat teremtett és Sándor olyan gyakran és annyi nyiltsággal hangoztatta háborúellenes elveit, hogy a népvezérek körében tekintélye és népszerűsége lett.

Egy idő óta az urak sűrűn lerándultak Varjasra. *Weekend*-re, mondták. Mindig csak egy-két napig maradtak. Nem is annyira a pihenés vágya vonzotta őket ide, mint inkább a művészi fényűzés levegője, amellyel Gál Sándor körülvette magát.

Ezt a levegőt időközönként már azért is megkívánták, mert amióta fejjel beleugrottak a politikába, sok időt kellett tölteniök a proletártanyák leverő miliőjében.

Hármuk közül Pálfi a legélesebb körvonalú alak. Sugár növésű, condottiere-fejű fiatal férfi; beszédmodorát és minden mozdulatát mágnásos hanyagság festi pasztelszínűre; az utca népének az eleganciájával szeret imponálni. Monoklival, fehér bokavédővel jár a proletárgyülekezetekbe.

Pálfi hírlapíró, és cikkeit, amelyek újabban olyan vérforralóan izgatók, mint a félrevert harang jajgatása, telhetetlenül falja a háborúba belefáradt közönség. Barátai azt tartják róla, hogy cinikus, mint a megvénült Lucifer, de nem tudnak szabadulni egyéni varázsának hatása alól.

Valamikor éveket töltött Berlinben, — német nyelven épp olyan fényes éllel ír, mint magyarul, — és azóta nyugateurópai undorral tekint le »a mi balkáni trágyadombunkra«.

Politikájának tengelye voltaképpen az az ellenszenv és kicsinylés, amelyet minden iránt érez, ami hazai. Ez teszi vérengzővé a kritikáját és kever választóvizet a szatirájába.

Sohasem fogja megbocsátani szülőföldjének, hogy ő, családi viszonyainak nyomása alatt, kénytelen volt búcsút mondani a német újságírásnak, amely — hite szerint — aranybányákat és babérerdőket tartogatott a számára.

Ő számkivetésben él a magyar pusztaságban, és úgy vágyódik vissza a nyugatra, mint egykor Ovidius Rómába.

Ennél a nosztalgiájánál csak az érvényesülés ösztöne és a nagystílű élet vágya nagyobb, amely benne forr a vérében. A viharmadár szimatjával már megérezte a kerekedő zivatart és keményen eltökélte, hogy

az általános zavarban a kezébe fog ragadni a hatalomból annyit, amennyi elviselhetővé tudná itt tenni az életét.

A macskának tigrisvágyai támadtak, a napi krónikásnak kedve lett, hogy egyszer maga csináljon történelmet. »Miért csak a tehetségtelenek ?« Ő emlékezetessé fogja tenni a nevét és ha nem építheti fel Artemisz templomát, akkor hidegvérrel fel fogja gyujtani.

A triumvirátus második tagja Ács ; kicsi, rövidlátó, két ballábas ember. Mindig komornak, mindig szigorúnak látják ; az arcizmai berozsdásodtak és képtelenek a mosoly mimikájára.

Elhanyagolt külseje után ötven esztendőt adna neki az ember, pedig még jól innen van a negyvenen. Bár éhenkórász benyomását teszi, őt anyagi gondok sohasem nyomorgatták, az apja félutcára való bérházat hagyott reá, azok jövedelméből kedve szerint élhetne a literary-gentleman hajlamainak.

Tulajdonképpeni szakmája a filozófia, de elképesztően nagy olvasottságot szerzett a tudásnak majd minden ágában. Tanultságánál csak a professzoros önhittsége nagyobb, de ez alig bántó, mert nem hiúságából, hanem a saját csalhatatlanságába vetett naív és becsületes hitéből buggyant elő. Ez már nem is emberi, hanem isteni arrogáncia.

Tudományos kérdésekről egyáltalában nem lehet vele vitatkozni, hallatlan felkészültséggel rögtön lehengerel és szétmorzsol minden ellenmondást.

Ács eddig sohasem törődött a napi politika problémáival. Ő a szereplő embereket és a divatos jelszókat sokkal zavarosabbaknak és üresebbeknek ítélte, semhogy ne sajnálta volna tőlük az idejét.

Tavaly azonban nevezetes fordulóponthoz jutott az élete. Egy filozófiai dolgozata bizonyos körökben bizonyos feltűnést keltett és Ácsot a Tudományos Akadémia tagjává ajánlották. Sohasem tisztázódott, hogy mi történt a tagválasztás körül, de való igaz, hogy a titkos szavazásnál maguk az ajánlói is cserben hagyták és Ács úgy megbukott, mint a tudós társaság százéves fennállása óta még soha senki.

Bukása és ajánlóinak perfidiája új mederbe terelték gondolatait. Hamar tisztába jött vele, hogy a »hivatalos tudományosságban« felburjánzott bajok a nemzeti szervezet általános megbetegedésének szimptomái, amelyeket elszigetelten gyógyítani nem lehet, ennélfogva az országban élő összes független és becsületes embereknek ma nincs is szentebb kötelességük, mint hogy támadják, gyengítsék és elpusztítsák százféle kórság gennyes fészkét : a történelmi osztályok uralmát.

Hamarosan kitűnt, hogy a kétballábas könyvemberben csodás energia és a nagy demagógok sugallóképessége lappang. Hírlapi cikkeit ugyan nem igen kapkodták, azok galandféreg hosszúságúak és az érthetetlenségig tömörek voltak, a népgyűléseken azonban nagy hatást tett tudományos alaposság és minden ellenmondást megszégyenítő határozottsága.

A népvezérek megbecsülték a hasznos szövetségest, de azért gyanakodva mégis szemmel tartották, mert időközönként hamis vágányra siklott. Egyszer a szónoklat tüzében azt kezdte bizonyítgatni a népgyűlés közönségének, hogy soha senki sem ártott annyit a proletárság érdekeinek, mint Marx Henrik Károly, a szobatudósok legcsökönyösebbike, az ő papirosdogmáival.

A Fonó harmadik vendége Joánovics volt, a rokkant katonatiszt. Rokkantságának egyébként semmi külső jele nem volt látható. Kerekarcú, mosolygó bonvíván, az az bizonyos öleb-ember, aki mindenkinek barátságába be tudja magát csóválni és minden órának le tudja szakasztani a kolbászvégét.

A hadüzenetkor magántisztviselő volt és mint tartalékos főhadnagy vonult be. Jó ideig félhivatalos megbízásból ő vezette a budapesti utcán a háborús tüntetéseket és a leghepciásabb bakanótákhoz ő szerezte a szöveget. Különböző harctereken szolgált, mindig a főhadiszálláson, ott is legszívesebben a politikai osztályon.

Később megúnta a tábori életet és visszavágyott a budapesti Newyork-kávéházba. Ekkor szervi szívbajt állapítottak meg nála és rokkantnak minősítették. Újabban mindig a népvezérek társaságában látták. Ő is jól ítélte meg a széljárást és ahhoz igazította a vitorláit.

A vezérek nem vették komolyan, hiszen mindenki belelátott a kártyáiba ; mivel azonban símára lecsiszolt ember volt, szögletek és tüskék nélkül, a cinikusoknak abból a kedves fajtájából, amely önmagán tud legjobbízűen mosolyogni, mivel továbbá száz dologra lehetett használni (jó cigarettát is csak ő tudott szerezni !) és mivel állandóan tábori egyenruhát viselt (persze oldalfegyver nélkül), ami emelte proletár-barátainak önérzetét : nemcsak megtűrték, de idővel meg is szokták.

A pestiek, ha Varjasra jöttek, idejük javát künn a levegőn töltötték. Ők a szabad természet reménytelen szerelmesei voltak és idelenn egy napon jóvá

akarták tenni mindazt, amit odafenn hónapokon át tüdejük és idegeik ellen vétettek.

Pálfi szeretett volna lovagolni, de nem talált a Fonó istállójában magához való hátast, Joánovics a vadászat iránt érdeklődött, de ez is csak jószándék maradt, mert Sándor, aki utálta a vadászatot, nem tartott puskát.

Délután az urak hosszú gyalogsétát tettek az eperfasorban, egészen a Jócskay-féle halastóig. (A tó már a szomszédos püspöki uradalomé volt; a méltóságos úrnak azonban ott is volt valami bérlete.)

Sétaközben politizáltak és Ács befejezett dolognak vette, hogy a forradalom kitörése csak rövid idő kérdése.

A szobaember furán festett a józan nappali világításban, akár valami barlanglakó vaksi kis állat, amelyet az árvíz kizavart az odujából. A vén eperfák is mintha csodálkoztak volna a kaszáló járásán.

Úgy vélekedett, hogy az aknák az ősszel fognak felrobbanni; a katonáknak az újabb téli hadjárattól való irtózása nagy segítségére lesz a vállalkozásnak. Gál Sándor maga is attól félt, hogy a világháború világforradalomhoz fog vezetni, azt remélte azonban, a tűz nem nálunk, hanem valahol Nyugat-Európában fog először fellobbanni. A mi népünk nem csinál forradalmat.

— A nép sehol sem csinál forradalmat, — jelentette ki Ács, — az mindig és mindenütt az értelmiség dolga. A nép csak elfogadja a befejezett tényt, ha azt magára nézve hasznosnak találja, és mivel most a nép a fronton áll és az ősszel a foga is vacogni fog a téli hadjárat gondolatától, tehát két kézzel fog kapni a

felajánlott forradalmon. Ilyen mozgalmaknál nem is az a kérdés, ki csinálja, hanem az, hogy ki akadályozza meg. Két ember is csinálhat forradalmat, ha egy sincs, aki megakadályozná.

Gál szerette volna Pálfi véleményét hallani, de az újságíró azt mondta, ő eperfák tövében nem tud politizálni, csak dohányfüstös szobában. Előre ment és köveket dobált Móricnak, amelyeket a kutya a buzgalomtól félőrülten vett kergetőbe.

Pálfinak egyébként is szenvedélye volt, hogy másokat haszon nélkül megszalasszon, csakhogy a saját hatalmát fitogtassa. Más médium hiányában a kis fokszival is beérte.

Ács pedig az ítélethirdető bíró fölényes hangján beszélt tovább.

— A forradalom meglesz az ősszel, mert nincs az országban senki, aki útját állaná. Hol vannak a magyar konzervativok ? Az átlagos pesti polgár sokkal elmésebb ember, semhogy igazi polgár és igazi konzervativ lehetne. Aki gazdag közülök, az a nemzetközi high life fejével gondolkozik, a szegénye pedig a proletáréval. Vannak azonkívül polgárok, különösen bankárkörökben, akik, csodálatosképpen, a bohémvilágtól vették kölcsön erkölcseiket és nézeteiket, ők majd jóakaró semlegességgel figyelik az általános felfordulást.

— De a nagybirtokos nemesség ? Hiszen nálunk az sem konzervatív ! Ha valaki gróf és tízezer holdja van, az magában véve még nem konzervatív erő, attól függ minden, miféle munkát végez a közéletben a vagyona és nevének súlya. A magyar arisztokraták egy emberöltő óta csak pártcélok szolgálatában érvé-

nyesítik az ambícióikat. Tipikus jelenség a klerikális főnemes, aki szabadgondolkodókkal szövetkezik, hogy megbuktasson egy hatalmon levő másik főnemest és tipikus a legitimista arisztokrata, aki hasonló cél kedvéért a köztársasági demokraták népgyűlésein szónokol. Ebből az osztályból kiszáradt a szolidaritás érzése és elpárologtak az egykori kormányzó osztönök.

— Kíváncsi vagyok, — mondta végül Ács — hogyan fog lefolyni a mi saját külön forradalmunk. Ha utcai harcokkal fog járni, amit nem hiszek, akkor megeshetik, hogy egy-két arisztokrata el fog hullani a vörös zászló alatt, de a királyi korona védelmében még az orra vére sem fog folyni senkinek.

Joánovics ekkor egy nevet ejtett ki: Tisza Istvánét. Ács legyintett.

— No igen, az igen, de őt az atyafias gyűlölködés idejekorán lefegyverezte.

Sándor itt közbe akart vágni, hogy de bizony vannak konzervatív urak, ő is ismer... — de Ács kurtán végzett vele: hogyne, vannak, künn, a vidéki kastélyokban, félrevonultan élő gazdák, és fenn a kaszinókban, előkelő kártyások, de ebben a harcban nem numerálnak a névtelen félistenek, minden osztálynak csak a fórumon ágáló férfiai adják meg a színét.

Mikor a kirándulók már visszatértek a Fonóba és cigarettázva ültek együtt a nappali szobában, Prokóp megint nagyban kalapált odaát a kápolnában.

Pálfi idegesen követelte, hogy a házigazda hallgattassa el a gazembert, de Sándor kelletlenül vakargatta az állát, hogy a kőfaragó bolond egy legény, nem

hallgat senkire, de különben is alkonyodik már, ilyenkor magától is abbahagyja a munkát.

Pálfi szó nélkül kiment a folyosóra és megzörgette a kápolna ajtaját. Egy pillanatra csend lett odabenn.

— Kedves mester, — szólt be a kulcslyukon — szíveskedjék a kopogást abbahagyni, különben kénytelen leszek az ajtót befeszíteni és önt a házból kipofozni.

Prokóp nem válaszolt semmit, de nem is moccant meg többé.

A fővárosiak megéheztek a falusi levegőtől és Pálfi, aki mindenütt otthon volt, lement a konyhába és megsürgette Zsuzsi néninél az estebédet. Ő tudta, miféle borok lapulnak a pince homályában és azt mondta, ma csak szénsavba fogott napfényt, értsd: pezsgőt lehet inniok.

Nagyivó egyikük sem volt, de forradalmi tüzük igen kívánta a hűvösen bizsergő italt. A két nő is megjelent az ebédlőben, — Lulu kicsípte magát a pestiek tiszteletére, — és a rövid lakoma végefelé már hangosak voltak az urak.

Afféle magyar disputa volt ez: egyik sem hallgatta a másikat és miközben Ács beszélt, a másik kettő azon elmélkedett, mit fog majd ő mondani. Inkább megdöbbenteni akarták egymást, mint meggyőzni. És valamennyien Lulunak beszéltek, akinek valkürmosolya vérforralóan röpködött az üvegekkel és poharakkal telt csatatér fölött.

A házigazda azt mondta, hogy a háborúnak, amelyet most már csak szégyenletes csökönyösségből folytatunk, minden eszközzel és minél előbb véget kellene vetni.

— Hála az égnek, már igen rosszul folynak a dolgok nálunk is, az ellenségnél is, — vágott a szavába Ács. — A vége a népek szörnyű kiábrándulása lesz. Észbe fognak kapni, hogy kormányaik lelketlenül a falnak vitték őket és a békekötést a szociális forradalom fogja kierőszakolni. Először talán Olaszországban fog fölcsapni a láng, azután Franciaországban. Lehet azonban, hogy először minálunk. Mindegy, hol! Európa olyan gyúlékony állapotban van, hogy a tűz végig fog szaladni az egész kontinensen. Azt hiszem, az emberiség ebben a percben már teljes gőzzel vágtat a világforradalom felé.

Pálfi elnézően mosolygott.

— Világforradalom? Az csak a szociológus urak agyvelejében fog kitörni, forradalom igenis lesz, de csak a legyőzött országokban. Elkerülhetetlen, hogy ennek a háborúnak is ne legyenek győztesei és legyőzöttjei. A győztes népek, régi recipe szerint, meg fognak kótyagosodni a saját nagyságuktól és rossz szobrokat fognak állítani azoknak az ügyefogyott tábornokoknak, akiknek szerencséjük volt, hogy még náluk is ügyetlenebb hadvezérekkel kerültek szembe. A győzteseknél a fellegekig föl fog lángolni a nacionalizmus és a proletárok versenyt fognak üvölteni a kapitalista farkasokkal. És mivel a diplomaták nem kevésbbé balkezesek, mint a generálisok, tehát a békekongresszuson kannibál módon fognak elbánni a legyőzöttekkel, úgy, hogy a béke ratifikálása pillanatában már minden igazság a legyőzöttek oldalán lesz. Ennélfogva a végsőkig el fognak keseredni és náluk még dühösebben fognak okádni a hazafias vulkánok. A világon megint úrrá lesz a háborús félelem, aminek az lesz a

következménye, hogy győztesek és legyőzöttek, miután tíz rőfnyire már fölfelé másztak, megint száz mérföldnyire vissza fognak zuhanni a középkorba. Mert nincs haladás az emberiség történetében, csak ingamozgás van.

Lulu militarista volt, ő imádta a férfiasságot, de a Pálfi csillogó lendülete megvesztegette és míg az újságíró beszélt, rajta felejtette szokványosan mámoros tekintetét.

Ács kicsinylően legyintett.

— Úgy beszélsz, mint egy boulevardlap vezércikke. Nyolc fillérért ennyi elég, de többet nem is ér. Az igazság az, hogy az uralkodó-osztályok a csontja velejéig kompromittálták a civilizációt. Ezzel a háborújokkal megint bebizonyították, hogy az, amit ők évszázadok óta művelődésnek neveznek, nem egyéb, mint a népvándorlás korabeli barbárság konzerválásának ravasz módja. Az ő úgynevezett civilizációjuk a technikai találmányok sorozata, egyébként azonban Európa lelkét gondosan meghagyták középkori vadságában. Állítom, hogy a fehér fajok ma pogányabbak és vérengzőbbek, mint voltak Attila korában . . .

— De hiszen ezt mondom én! Ezt mondom! — kiáltotta Pálfi.

— A tételed helyes lehet, de a következtetésed zagyva. A logika törvényei szerint: a népek, amelyeknek most már megnyilt a szemük, sohasem bocsáthatják meg a merényletet, amit az uralkodó-osztályok követtek el a civilizáció ellen.

Pálfi édesdeden nevetett.

— A népek? Azok először is fütyülnek a civilizációdra. A népek emberek tömegei és az egyes ember

fütyül mindenre, ami nem az ő személyes érdekkörébe vág. Ideálokért még nem csináltak forradalmat, napszámba már igen. Közérzés egyáltalában nincs, vagy ha van : csak a ti népgyűlési szájaskodástokban van. Forradalom ott támad, ahol az uralmon levő rendszer megsértette a többség magánérdekeit. Mi itt négyen vagyunk és én mindegyikről meg tudom mondani, miféle személyes érdek csinált belőle forradalmárt. Itt van például Ács . . .

Ács tiltakozva emelte föl a kezét. Nem óhajtotta, hogy most szóba kerüljön a Tudományos Akadémia.

— Megálljunk ! Ez az ember annyira forradalmár, hogy még a forradalom ellen is fellázad. Destruálja a destrukciót ! Nos, ha viviszekciót akarsz, akkor magadon végezd, ne énrajtam.

Pálfi már olyan kedvében volt, hogy csak azért is rálépett az útra, amelyre Ács közbeszólása csalta. Neki egyébként szádista sportja volt, hogy »közéleti nagyságokra« vadásszon. Átlag minden héten terítékre hozott egyet a lapjában, azt aztán kivetkőztette a méltóságából, megkopasztotta minden önérzetétől, földarabolta, kifacsarta és mint nevetséges üres emberhéjat lökte olvasóközönségének lába elé.

Az alkohol hatása alatt ez a szenvedélye orkánerejűvé növekedett és most önmagára uszította a vadászkopóit. Ő önmagát is szét meri marcangolni. Mit nem mer ő ?

Fájdalmas kéj, hogy ott ül az asztal mellett, ámuló és rémüldöző emberek közt, egyes darabokat hasít le a saját húsából és odadobja nekik. Lehúzza fejéről a haját, mint egy sapkát, lecsavarja a két fülét, gyökerestül kihúzza arcából az orrát . . . Belenyúl a

mellébe, mint egy belső zsebbe, kiráncigálja a tüdejét, a beleit . . . Végül belőle is csak egy nevetséges emberhéj marad. Mit nem mer ő ?

— Engem már a születésem előtt forradalmárrá avattak, mikor az apám, aki külvárosi kiskereskedő volt, magyarul : krajzleros, megmagyarosította a nevét és szamárfejjel a Pálfi nevet választotta. Pálfi, egy *f*-fel, *i*-vel ! Az öreg a Vörösmarty-utcában sohasem találkozott olyan Pálffyval, akinek nevében két *f* és *y* lett volna. De engem, aki az írótollammal utat fúrtam magamnak a pincéből a földszintre, engem lealáz és dühít a tudat, hogy vannak *jó* Pálffyak, akik évszázadok óta viselik a nevet és akik mellett én *rossz* Pálfi vagyok. Megesett velem, különösen a pályám elején, hogy jóhiszemű vagy rosszhiszemű új ismerősök tudni akarták, miféle rokonságban vagyok »a grófi ággal«. A kérdés már azért is stílszerű volt, mert mindig úri kedvteléseim voltak és kétkézzel dobáltam a pénzemet.

Lulu közbeszólt :

— Kicsit hasonlít is a *jó* Pálffyakhoz, — mondta lojális arccal.

Pálfi visszadőlt székében és mereven nézte a szoba boltos mennyezetét.

— Az én forradalmi komplexusom : az arisztokrata lázadása azok ellen, akik a puszta exisztenciájukkal plebejussá nyomorítanak le engem. A véremben ég az ösztön, hogy az arcélre törjek, hogy első legyek, — de mindaddig, míg Magyarországon különbség lesz jó és rossz Pálffyak közt, mindaddig én alul leszek. Forradalmár vagyok, — mert fel akarom fordítani, a feje tetejére akarom állítani az országot ; nekem

olyan Magyarország kell, ahol az *y* alul, az *i* betű felül van. Ha nem Pálfinak, hanem gróf Pálffynak hívnának, akkor talán én volnék ma a konzervatív irány előharcosa.

— Nem talán, hanem biztosan, — szólt közbe Ács.

— Mivel nem vezethetem a grófokat, hát vezetni fogom a vasmunkásokat, de vezetni fogok! Ti mindenesetre örülhettek neki, hogy nem vagyok Pálffy, két *f*-fel *y*-nal, mert én nem csinálnám ezt a harcot olyan lagymatag módon, hanem már találtam volna rá módot, hogy falhoz állíttassam a szervezkedő forradalom vezérkarát.

— Erőszakkal nem lehet eszmék ellen harcolni! — kiáltotta Joánovics és maga is meghökkent, milyen üresen kong a hangja.

Pálfi jéghideg és acélkemény pillantást vetett rá . . .

Ács és Gál Sándor egyszerre kezdtek kiáltozni, Pálfi hegyes hangja azonban keresztüldöfött a lármázókon:

— Summa summárum: kapard meg a forradalmárt és előtted áll a megbántott ember!

A disputa végleg mellékvágányra tolódott, a lárma mind nagyobb lett.

— Te az újságíró békaperspektívájából nézed a világot! — kiáltotta Pálfinak Ács. — Mit akarsz az *f*-fel és az *i*-vel? Komolyan veszed azt a bizonyos kis madarat, amely szárnylegyintésével megindította a lavinát. A lavinákat és a forradalmakat azonban nem szamár véletlenek, hanem nagyszerű természeti törvények indítják meg . . .

A két nő már előbb otthagyta az asztalt. Egy ideig a pohárszék előtt állottak, de most szó nélkül kioson-

tak a szivarfüsttel és lármával telt szobából. Kivonulásuk után kedvetlen csend támadt.

Gál sietett magához ragadni a szót. A társaságban ő ivott legkevesebbet, de azért mégis a részegség ködös messzeségéből pislogott vendégeire. Nyelve azonban még jól forgott, csakhogy az az érzése volt, mintha nem ő, hanem más valaki beszélne.

— Te, Pálfi, általános szabályt csinálsz a magad speciális esetéből . . . Elhiszem, belőled a sértett hiúságod csinált forradalmárt . . . Nem a Pálfi név, hanem az egész ferde helyzet, amely az arisztokrata hajlamú plebejus átka . . . Te a saját snobságodtól vérzel . . . De mi következik ebből ?

Az újságíró, aki mindenkinél többet ivott, egy láthatatlan felhőkarcoló tetejéről nézett le Sándorra. Onnan felülről igen furcsa volt ezeknek az emberpondróknak a pathétikus ficánkodása.

— Te is részt fogsz venni a forradalomban, — mondta savanyúan.

— Én ? Mit várok én a felfordulástól ? Nekem nincsenek se társadalmi, se egyéb ambicióim . . . Engem nem sértett meg senki.

Pálfi legyintett.

— Hiába feszülsz ellene, ha egyszer dolgozni kezd a motor : magába szí, mint a papirrongyot . . .

Gálnak ez láthatóan fájt.

— Nem találok magamban más okot az elégedetlenségre, csak a nagy részvétet azok iránt, akiket erőszakkal és ravasz jelszavakkal terelnek a világvágóhídra ! Ne is mondd, hogy nincs közérzés ! Igenis van ! Az én szívem a megszakadásig tele van vele . . .

A szeme könnyben úszott, mikor ezt mondta.

Pálfi kajánul vigyorgott.

— Nem *ez* fog belevinni, hanem degeneráltságod!

— Micsoda — te?

— Én most részeg vagyok, megengedhetem magamnak az igazmondás fényűzését... Azt hallom, a barna Gálok közül még egyik sem érte meg az ötven esztendőt... Végleg kimerült fajta! Az üres bögre fenekén kaparásztok — kámpec! Ez ellen nincs appelláta, komám! Kifogyott az állati életerő... Az egész ember: egészséges bestia, te csak egy nyomorék isten vagy... Mi dolgod még ezen a ronda földön? Készülj a mennybemenetelre! Annyira eltávolodtál az ősi emberállattól, hogy nem is érted meg az életet, amelynek igazi tartalma a harc. Szörnyszülött vagy: farkas, aki iszonyodik a vérontástól. Magadban, a szellemi és fizikai erőid játékában már nem találsz életcélt; az életet csak szimbolumaiban keresed... Irodalom, művészet és más efféle pót- és árnyéknyavalya! Ne haragudjál, öregem, én imádlak, mert az egész bandában csak te érsz valamit, de alapjában véve, te mégis csak betegségi szimptoma vagy... A halál csirája vagy, öregem... Tudod, mi a dekadencia? Bomlási folyamat! A bomlás: a rész függetleníti magát az egésztől, a sejt föllázad a test ellen... Ezért vagy te anarchista, ezért fog magába szippantani a forradalom, mert kívüle állasz minden emberi közösségnek, még a törzsasztalt sem érted meg...

— Én megértem az emberiséget! — kiáltotta Gál, több páthosszal, mint maga is akarta.

Pálfi legyintett.

— Te megértesz minden absztrakciót, csak a realitást nem. Lehullott falevél vagy, nincs már

közösséged egyik fával sem, azért mondod: az egész erdő világpolgára vagy.

— Tagadod, hogy a világpolgárság a legmagasabb fokot jelenti az emberiség lépcsőjén?

— Ha az volna, akkor miért nem a világ tényleges urai a világpolgárok? Miért nem az angolok, a franciák? Miért csak ezek az elesett keleti törmelék-népek? Miért világpolgár Kovács és Kohn és miért nem Darwin és Newton?

— Mit akarsz megint ezekkel? — süvöltötte Ács. Én bebizonyítottam már, hogy Newton ötletes dilettáns volt, Darwin meg fabuláló féltudós!

Ekkor fölemelkedett Joánovics, aki gyakorlott részeg volt és legtovább tudta szimulálni a józanságot, és pohárköszöntőt mondott.

— Uraim, kedves barátaim, én végigharcoltam a világháborút és nekem van bátorságom őszintén bevallani, hogy én gyáva ember vagyok. Igenis, gyáva vagyok, igenis, féltem a tűzben . . .

Ezzel a »monumentális őszinteségével« pacifista körökben már többször tomboló tetszést aratott, ezúttal azonban lehurrogták.

Pálfi azt mondta:

— Hencegni a bátorsággal sem kell, nemhogy a gyávasággal. Téged megzavart, hogy az elvtársak megtapsoltak. Hát tudod te, miért tapsoltak? Tetszett nekik, hogy egy császári és királyi katonatiszt az ő tiszteletükre harakirit végez. Nem a gyávaságodat tapsolták meg, hanem a kiomló beleidet.

Joánovics jószívvel mosolygott, majd elővette a második számú gramofónlemezét és elkezdett kuruc nótákat fújni.

A M. L. MUZEUM KÖNYVTÁRA

Érzelmes baritonja volt, de senki sem hallgatta, most mindenki csak a maga hangjára volt kíváncsi.

Ács elkeseredetten a két tenyere közé fogta a fejét.

— Hogy mersz te, Pálfi, degeneráltságról beszélni? Ez a fiziológia egyik legsúlyosabbb problémája! Százszoros pénzt teszek ellened, hogy nem tudsz az élettan tudományköréről értelmes definiciót adni. Olvastál egyáltalában már fiziológiai könyvet? Ismered Galenus Claudiust, vagy mondjuk Harweyt? Hallottad hírét Lavoisiernek? Ki volt Tiedemann, ki volt Bell, Magendie, Burdach? Na — ?

Pálfi már otthagyta az asztalt és Gál Sándorral a mély ablakfülkében állott. Egész hirtelen megfordult nála a széljárás.

— Ne orrolj, öregem! Én először is részeg vagyok, másodszor csakugyan nem értek a fiziológiához, harmadszor: én afféle rossz Pálfi vagyok, egy *f*-fel, *i*-vel és végül: nem is neked mondtam, amit mondtam, hanem önmagamnak, — monológ volt! Én nem élek, csak gibicelek az élőknek, időközönként megvadulok, olyankor szeretnék fejjel nekimenni a vasrácsnak, hogy kiszökjem az életbe, dehát úgy látszik, azt nem minekünk találták ki. Én Oscar Wilde-dal vígasztalódom: tizenegy nemzedék izzad, fárad, piszokban és munkában él, megfőzi az ebédet, megteríti az asztalt, gyertyákat és virágokat rak rá, aztán jön a tizenkettedik, az utolsó, a dekadens, aztán jövünk mi, te és én, leülünk az asztalhoz és elköltjük a lakomát. És az egész hosszú és utálatos hernyóélet arra való volt, hogy szép legyen a pillangó halála. Kellemes rothadást kívánok neked, kedves pillangótársam és most megyek aludni!

Azzal elillant a szobából.

Ács egyhangúan dohogott, mint a benzinmotor.

— Elgondolni is szörnyű, hogy ilyen szélkakas irányítja a közvéleményt! Az ő sületlen irka-firkáival! Egy léha vicc kedvéért kétszer is eladja az igazságot. Nemcsak tudatlan, de el sem bírja képzelni, hogy van tudomány a világon. Az emberi szellem minden vívmánya neki csak nagyképűség, amelynél többre tartja a maga kabaré-ötleteit!

Még akkor is beszélt, mikor Sándor és Joánovics már bevitték a földszinten levő vendégszobába. Sőt mikor rácsukták az ajtót, a folyosóról még hallhatták, hogyan szórja magából a tudós neveket, akár a gépfegyver a golyókat. Helmholtz, Schleiden, Heidenhain, Du Bois Reymond és a többi.

Mikor Sándor maga is nyugodni tért, az emeleten, Lulu ajtaja előtt, ott találta az újságírót. Az ajtófélfának dőlt, talán a halk és kellemes neszt hallgatta, amit a szobájában járkálva vetkeződő asszony csinált.

— Eltévedtem, — dünnyögte — bolondul ittam . . .

Lement a lépcsőn és Gál Sándor kedvetlenül figyelt távolodó lépteire, amelyek most már könnyebb és szabályosabb ütemben kongtak végig a földszinti ámbituson.

A vendégek másnap reggel hirtelen fölkerekedtek és visszautaztak Budapestre. A mostani izgatott állapotukban olyanok voltak, mint a vetési varjúraj: ide-odakóválygottak, jöttek-mentek, maguk sem tudták miért.

Olyasmitől féltek, hogy nagy dolgok történhetnének odafenn, pedig sohasem tudnák többé kihe-

verni, ha a fegyverszünet vagy a forradalom az ő távollétükben ütne be.

Lulu az utolsó percben azzal döbbentette meg a Fonó urát, hogy neki is föltétlen haza kell utaznia. «Igy se tudom, mit szól majd a férjem ehhez a kiránduláshoz. Mert ő mindent megtud!»

Az ő férje! Pálfi lojális arccal hallgatta, — biztos, hogy mindenről tudott.

A vonatot rengeteg ember szállotta meg, még a kocsik tetejét is ellepték, az ütközőkön is lovagoltak az országban rajzó katonák, akiket akkor már nem tudott összekaparni a hadvezetőség merevedő keze!

Túlfűtött lelkű emberek ok nélkül egymásba kötöttek, sokat nótáztak és olykor fülhasító farkaskórusban egyesítették a hangjukat.

Lulu a nagy tolongásban egy harmadosztályú kocsi folyosóján szorongott, forró közelségben Pálfihoz és mivel kissé bántotta a lelkiismerete, a betört ablakon keresztül édesen simogató pillantásokat röpített a perronon álló Gál Sándor felé.

A vonat kétórai késlekedés után végre rángatódzva meglódult, amit a katonák diadalmas üvöltéssel fogadtak.

IV.

Doktor Adami.

Otthon éppen az íróasztalhoz ült Sándor, mikor a folyosóról egy orgonahang mély búgása hallatszott be és rányitott a bérlője, Jócskay méltóságos úr. Attól pedig félnapnál előbb és egy étkezésen alól nem volt szabadulás.

Terebélyes testével és ünnepélyes viselkedésével egy kiállítási érmet nyert szép alföldi bika benyomását tette. Vagy hatvan esztendőt mutatott, de komoly emberek tanuságtétele szerint megvolt már hetvenöt is. Csakugyan gyanús volt, hogy annyit emlegette Lónyay Menyhértet és Csernátonyt.

A háború előtt mindig csizmás magyar ruhában járt, most azonban már csak mellényének kötött gombjai és feketére festett, hatalmas bajusza emlékeztettek az ő hajdani hetumoger-dicsőségére.

Beszédmodorából, amely zamatosan stilizált volt, ki lehetett valahogyan érezni, hogy sokáig volt országgyűlési képviselő. Tisza Kálmántól egészen Lukács Lászlóig nem is esett meg önélküle politikai intrika, lett légyen az fuzió, szecesszió, vagy pártátcsoportosítás.

Az utolsó választások alkalmával, «különböző ármánykodások következtében» kimaradt a Házból és

ennek a bukásnak mélységeiből nem is tudott többé kiemelkedni. Azóta teli volt panaszokkal, mint az asszony, akit ok nélkül faképnél hagyott az ura — és nem lehet csodálni, hogy sötét színben látta az ország jövőjét.

A demokrata irányzat megizmosodása jóleső elégtétel volt neki, részben mert úgy kellett a kormánynak, részben pedig, mert maga is lelkes demokrata volt. A gondolatot azonban, hogy egy közönséges parasztnak, vagy gyári munkásnak annyi beleszólása legyen az ország dolgába, mint az úri embernek, felháborodással visszautasította.

Idővel levedlett róla az alkotmányos nimbusz; az országos nevű politikus vidéki félúrrá kopott; a méltóságos címe és a bikabajusza lesujtóan hatott a szenzálok és kupecek kávéházi asztalánál, ahol már senki sem volt rá kíváncsi, mért kellett annakidején Széll Kálmán pártjába belépnie.

A püspöktől, aki távoli atyafia volt, jutott egy kis bérlete és Gál Sándort is le tudta venni a lábáról, hogy árendába adja neki a Fonó-földeket.

Egész életében összetévesztette a cselekvést a szónoklással és a mezőgazdasági munkának is leginkább a retorikai részét vállalta, előadásokat tartván a varjasi uraknak az agráriusok mostoha helyzetéről, Magyarország szerencsétlen klimatikus viszonyairól, a szervezetlen honi hitelrendszerről és az aratómunkások komiszságáról.

Igazi ékesszólását persze akkor érvényesítette, mikor fizetési halasztást kért «a doktor úrtól» — így nevezte Gál Sándort, — vagy bérleszállításra kapacitálta a püspök urat.

A méltóságos úr Gálékkal ebédelt és a fekete kávénál kitudódott, hogy csakugyan a halasztás kedvéért jött. Meg is kapta, mert a doktor úrban a tegnapi ivás következtében nem volt annyi ruganyosság, hogy ellenszegülhetett volna neki. Mindent ráhagyott, csakhogy megszabaduljon tőle.

Alig hogy Jócskay sárga bricskája kidöcögött a kerti kapun, Sándor már megbánta a saját élhetetlenségét. Az ő anyagi helyzete kezdett összezavarodni. Az örökös vendégeskedés tenger pénzt nyelt el, az alávaló Prokóp meg telhetetlen piócaként szopogatta a bankszámláját.

Valósággal meggyűlölte már azt a szerencsétlen kápolnát és megint eszébe jutott, hogy polgárivá kellene egyszerűsítenie a nagyúri háztartást, amelyben különben sem telt kedve.

Délután végre magára maradt és ekkor bezárkózott a hálószobájába és kibontotta a viaszvászon csomagot, amelyet tegnap reggel hozott neki a szőke Gál. Az írásoknak szomorú szaguk volt, mintha a száz év előtti kisváros mosdatlan gyűlölködése éreznék meg rajtuk.

Családjának multja, melyről édeskeveset tudott, nem igen érdekelte, — belőle hiányzott az, amit történelmi érzésnek szokás nevezni, — de lehetségesnek tartotta, hogy az írások válaszolni fognak egy kérdésre, amely tegnap óta a fejében motoszkált.

Nem tudta elfelejteni, amit Pálfi a barna Gálok dekadenciájáról mondott. Az újságíró félművelt szélkakas, de ötletes ember és Sándor el tudja képzelni, hogy a kapkodó lóugrás-logikája elvezethetné valami intuitiv igazsághoz is.

Vajjon csakugyan halálra ítélt nemzetség az övé ? Az undor, amelyet az élet szennyje iránt és a forró és tehetetlen sajnálkozás, amelyet mindennemű erőszak áldozatai iránt érez ; a páni iszonyat, amellyel a vérontás gondolata eltölti : mindez nem a magasabbrendű kultúra, hanem az életképtelenség jele volna ?

Csakugyan lehullott falevél ő, és nem egy új világtavasz korai rügye ?

Miért különbözött egymástól annyira a család két ága ? Hol szakadt kétfelé a Gálok vérfolyama ? Miféle keveredés szította fel a szőkékben és lohasztotta le a barnákban az élet tüzét ?

A borítékban egy házassági szerződést, egy végrendeletet, egy terjedelmes «emlékirat» konceptusát, egész füzetre való családi levelet, azután hatósági bizonyítványokat talált, születésekről, és halálesetekről ; végül külön bádogdobozban három csontra festett miniatűr arckép is volt a csomagban.

Miközben találomra az írásokat forgatta, megakadt a szeme a *doktor Adami* néven. A név viselője a napoleoni háborúk korában szerepet vitt a Gálok polgári komédiájában. Sándor már gyermekkorában is hallotta emlegetni — a barna Gálok mint rendkívüli, szinte csodás intelligenciájú férfiút és mint a család jó szellemét emlegették, — de ma tudta csak meg, hogy Adami annak idején feleségül vette Gál Farkasnak, a gazdag gabonakereskedőnek, a szőke és barna Gálok közös ősének özvegyét.

A Gálok nemesek voltak, de régóta a varjasi kereskedő-familiához tartoztak és nemességük csak annyiban érvényesült, hogy a fiatalok délcegen a fél-

szemükre vágták a kalapjukat és úgy lépkedtek, mintha éppen az imént ugrottak volna nyeregből.

De ki volt ez a doktor Adami ?

Az írások szerint lengyel emigráns, Poniatovszki kardja alatt az oroszok ellen harcolt és a lipcsei csata után Magyarországba menekült. Egy évvel Gál Farkas halála előtt bukkant fel Varjason. Fejét vesztetten kellett futnia Sándor cár kozákjai elől, mert összes okmányai Varsóban pusztultak.

A vármegye naív és lompos jóindulattal fogadta «a szabadsághőst», megadta neki a letelepedési engedélyt, sőt elismerte orvosi diplomáját is, amelyet Adami, az alispáni hivatalban tett «ünnepélyes deklarációja» szerint, a bécsi egyetemen szerzett és amely ugyancsak Varsóban kallódott.

Adami mint orvos, még pedig mint homeopata orvos élt Varjason. *Mesmerismussal* és magnetikus kúrákkal is foglalkozott. Nagy praxisa ugyan nem volt, de a beteg Gál Farkast ő gyógyította és mikor a kereskedő hirtelen meghalt — Adami szívszélhűdést mondott a halál okának — még a gyászév letelte előtt feleségül vette az özvegyet.

Gál Farkas után csak egy örökös maradt: Jánoska, — de néhány hónappal a halála után megszületett a második: a posthumus Palkó. János lett a szőke, Pál a barna ág megalapítója.

Sándor most már mohón belekapott az emlékirat olvasásába, amelyet a borítékban talált. Ezt a szőke János fia, II. Farkas szerkesztette, összehordván benne mindent, amit a *nagy perre* nézve fontosnak tartott. A nagy per, amely vissza fogja nekik adni a Dunán járó gabonahajó-flottájukat és le fogja

leplezni a barna Gálok cselszövéseit, volt sokáig a szőkék vágyteljes álma. II. Farkas nem volt prókátor és ami a jogi tudásából hiányzott, azt merész gyanúsításokkal és vastag gorombaságokkal igyekezett pótolni.

Az emlékirat abból a *köztudomású faktumból* indult ki, hogy Varjason mindenki doktor Adamit tartotta a posthumus Pál apjának. Sőt II. Farkas előtt az sem volt kétséges: I. Farkasnak azért kellett meghalnia, hogy elkerültessék a nyilt botrány. Senkinek sem volt haszna a gabonakereskedő halálából, csak a lengyelnek és, ami ez emlékirat szerint súlyosan esik a latba, Farkas úr élete teljesen ki volt szolgáltatva Adaminak, aki nem is engedett más doktort a beteg mellé, sőt maga állapította meg a halál okát is, ami megint II. Farkasnak alkalmat adott, hogy keserű igazságokat mondjon a vármegyei hatóságok nemtörődömségéről és pajtáskodásáról.

A memorandum, amely egyébként csak kisvárosi pletykákkal tudta alátámasztani vádjait (és ez lehetett oka annak is, hogy rendes per sohasem lett az esetből), hangsúlyozta, hogy a varjasi orvosok meggyőződése szerint Adami sohasem végzett orvosi tanulmányokat. Többször szándékosan próbára tették a szakismereteit, de néhány homeopata frázisnál egyebet nem lehetett belőle kicsiholni. Pedig egyébként sokat tudott és borotvaeszű ember volt.

Hogy rásüsse a kalandor bélyegét, II. Farkas annak a bizonyítására is vállalkozott, hogy Adami nem volt a Poniatovszki-féle légió tagja, sőt nem is volt lengyel ember.

Egyszer egy lengyel katonatiszt fordult meg Var-

jason, az egy véletlen találkozásuk alkalmával a patikában megszólította Adamit. A jelenvoltak meglepetésére kitűnt, hogy Poniatovszki fegyvertársa egy kukkot sem ért lengyelül, bár németül, franciául és olaszul folyékonyan beszél. Ő maga azzal mentegette magát, hogy már gyermekkorában külföldre került.

Az iratokhoz mellékelt arcképekről is szó volt a memorandumban. Gál ükanyját és a két urát, Farkast és Adamit, ábrázolták a képek. II. Farkas úgy vélekedett, hogy a családi hasonlatosság megállapítása perdöntő bizonyíték lehetne.

Mikor Sándor kivette a miniatüröket a bádogdobozból, elsőnek Adami képe került a kezébe és ő a kondorfürtű, sápadtképű, benyomottorrú férfi láttára, aki zsinóros lengyel kabátot viselt, olyanféle babonás megdöbbenést érzett, mint mikor az ember váratlanul megpillantja a tükörképét.

A festő, aki a portrékat készítette (mind a három egy kéz munkája volt), nem volt művész, de mint akkori kollégái közül annyian, ő is szőrszálhasogató lelkiismeretességgel tudta másolni az életet.

A kép bizonyára nagyon hasonlított a modellhez, de még azt is leleplezte, ami a szabadsághős álarca alatt lappangott és amit II. Farkas nem, de Gál Sándor igenis észrevett: a kétkedést és a tépelődést, az önmagába irányított tekintet szédülését és félelmét.

Igen, ez a fáradt idegzetű barna Gálok őse! Csakhogy az ükapában még megvolt az elkeseredett erő, hogy időközönként kiragadja magát önmagából és végigjátsszon egy-egy szerepet az élet komédiájában és hogy túlizgatott aktivitással elbódítsa a tulajdon

ernyedtségét. Bizonyára ő herdálta el fajtájának utolsó idegtartalékát is.

Azután csak rá kellett néznie a gabonakereskedő nyers, tömör, magában befejezett arcára, amely olyan józan volt, mint a téli reggel, — húsz esztendő mulva ilyen lesz a repülő Gál Jani is! A különbség csak annyi, hogy az ükapa arca magán viseli Varjas leggazdagabb emberének, a gabonapiacon és a családjában mindenható patriciusnak gőgjét.

Gál Sándor remegő ujjakkal turkált a sárga és kék papírlapok közt... Egy végrendelet — doktor Adami utolsó akarata!

Doktor Adami alkalmasint a francia enciklopedisták tanítványa, mert végrendeletének bevezetése fölényes vagdalkozás az emberi korlátoltság ellen.

«Régi szokás, hogy a végrendelkező a maga lelkét az Úrnak, testét pedig az anyaföldnek ajánlja. Én ezt a szokást oktalannak találom, mert az Istenség kegyelmét nem szép szavakkal, hanem egész életünk cselekedeteivel kell kiérdemelnünk, annak pedig, hogy testünket a földnek ajánljuk, szintén nincs értelme, mert hiszen a végrendeleteket csak a temetés után szokták felbontani...»

A lengyel szabadságharcos súlyt vetett reá, hogy őt a halál trónja előtt is erőslelkű férfiúnak lássák. Vagy menekülés volt ez a saját gyávasága elől?

A végrendeletet «hőn szeretett hitvesének» halála után szerezte. Mivel «édes gyermekeiként szeretett mostohafiai közül az idősebbik, Gál János, gondos nevelésének költségeivel és ifjonti könnyelműséggel csinált, nagyszámú adósságainak kifizeté-

sével immár bőven kikapta az őt megillető vagyonrészt, az igazság és a tisztesség úgy kívánja, hogy a Gál-féle összes ingatlanok, a magtárakkal és a dunai hajókkal együtt jogos örökségképpen Gál Pálra szálljanak . . .»

Sándor, mikor ezt elolvasta, meghökkenve végigsimított a homlokán : igen, már kezdte érteni : ebből a kígyólyukból mászott ki a szőkék és a barnák százéves gyűlölködése ! De még tovább is volt.

Hogy Jánost meggyőzze «a halált is túlélő apai szeretetéről», doktor Adami orvosi praxisának jövedelméből megtakarított egész készpénzét, azaz tízezer pengő forintokat, hagyományoz neki, oly kikötéssel mégis, hogy amennyiben nevezett Gál János vagy jogutódai annyira megfeledkeznének a kegyelet kötelességeiről, hogy perrel megtámadják a végrendeletet, ez esetben a szóban forgó tízezer forintokat elveszítsék és az összeg felerészben a tekintetes vármegye, felerészben Varjas város közönségének tulajdonába menjen át . . .

Mint tanúk öten látták el névaláírásukkal és pecsétjükkel az okiratot : a megye alispánja és főszolgabírája, Varjas városbírája és két tanácstagja.

Gál Sándornak az az érzése volt, hogy beszakadt alatta a korhadt, százéves padló és ő belesüllyedt egy ősrégi emésztőgödörbe, amelyről eddig nem tudott. A szörnyű undor, amit érez, mindent megmagyaráz neki !

A kalandor először az asszonyt lopta el az urától, majd kifosztotta a jogos örököst és a saját kakukfiát ültette be az idegen fészekbe. Azzal a ravaszságával, hogy a vármegye és a város bivalyfejű notabilitásait

a maga pártjára vonta, megkötözte a kirabolt szőke Gálok kezét. Nem is kellett több bizonyíték: a végrendelet együgyű furfangja nyilt vallomás volt.

Évtizedeken át arról álmodoztak a szőke Gálok, hogy vissza fogják perelni ellopott örökségüket, de féltek Adami vármegyei és városi pátronusaitól és bizonyára attól is féltek, hogy elvesztik azt a pár ezer forintot, amit Adami odadobott nekik.

De az asszony, az ükanya? Az arcképe után ítélve, szép nő lehetett, abból a nagymellű, rózsáshúsú fajtából, amelyért valamikor megőrültek az ükapák. Afféle szélescsípőjű, kisvárosi precieuse — pipiskedő! mondták akkor — és mikor leült a piktornak, rengeteg csipkét, virágot és ékszert rakott magára.

Néhány sajátkezű levele is volt az írások között; mikor Sándor meglátta az érzelmesen kacskaringós és gyermekesen laza betűket, rögtön elhitte, hogy ezt az asszonyt egy zsinóros lengyel kabáttal és egy kis gitárpengetéssel oda lehetett terelni, ahová doktor Adami akarta.

Ükanyjáról különben még gyermekkorában azt hallotta Sándor, hogy korán elharvadt és valami idegbaja lett, amelytől állandóan csóválta a fejét. Életének utolsó éveiben nem is ment már emberek közé, csak az ablakában látták, örökké mozgó, óriás csipkefőkötővel a fején.

Sándor nem sokat aludt az éjszaka. (Hiába, az öreg Adami rátestálta a saját fattyúira a Gálok pénzét, a *superek* bőrszíj-idegeit nem tudta rájuk hagyni.)

Pedig nem is kellett sokat okoskodnia, megtalálta magában a kész elhatározást. Ő életének tisz-

taságát és nyílegyenes vonalát nem áldozza föl egy halott kedvéért. Neki nem kell sem az Adami vére, sem a pénze,

Holnap reggel behajtat a városba, fölkeresi Gál Jani édesapját és így szól hozzá : az éjjel megtudtam, hogy titeket kifosztottak, én nem akarom, hogy részem legyen a rablásban, tehát mindent visszaadok nektek !

Aztán lesz, ami lesz !

Ez a bátor és becsületes ötlete jól esett neki. Miközben részletesen kiszínezte magának a Gál pénzügyigazgatóval való találkozását, főleg arra volt gondja, hogy elkerülje a hatásvadászat látszatát.

(Pálfi azt mondta egyszer : minden ember színházat játszik az életben, Gál Sándor azt játssza meg, hogy ő nem színész.)

Hajnal felé mégis elszunnyadt és ekkor förtelmes és ijesztően közvetlen álmot látott.

Alacsony, bolthajtásos szoba, ahol egy árva faggyúgyertya vörhenyes fényköre remeg a homályban. Sándor érzi a szoba szagát : fahéj, savanyú bor, kámfor. A gyertya mellett a lengyelkabátos áll, szemében a gyáva rémület vibrál. Keze reszket, amint egy különös bögréből valami zavaros folyadékot cseppent a vizespohárba.

Függönyös nyoszolyában, vastag dunnák alatt hegyesorrú, citromsárga képű ember fekszik. Pilláit lehúnyta : takaróján látni, hogy egész testében szakadatlanul reszket ; néha görcsösen összerándul a lába, hogy megroppan tőle az ágy . . . Közbe szörnyű, egyhangú hörgést hallat, amely ijesztő is, fárasztó is, mintha kemény fát fűrészelnének . . .

Hátul, a félig nyitott ajtón, fehér asszony leselkedik. A rémülettől, a türelmetlenségtől félőrülten tördeli a kezeit . . . És a két cinkos mozdulatlan ajakkal, vakkantó hangokat dobál egymás felé: «Meddig? Meddig még? Sohasem hal meg? Hallgass! Eredj! Ki innen!»

Gál Sándor fölriadt, a vére, a doktor Adami tisztátalan vére zúgva lüktetett a fülében. És a százesztendős mult ködén keresztül odakiáltotta ükapjának: gazember!

De hiszen az öreg szomorú gazember volt, ráfizetett a gazságára. Azóta odaát, a ködtenger túlsó partján, bizonyára megértette már, hogy nincs vagyon és nincs szerelem a világon, amely megérne annyit, amennyit ő fizetett értük. Doktor Adami tulajdonképpen azért pusztította el Gál Farkast, az asszonyt és önmagát, hogy száz év mulva Gál Sándor, központi fűtésű hálószobája széles mahagóni ágyában fekve, megtagadhassa őt . . .

Reggelre kelve Sándor megfürdött, a langyos víz kissé lecsillapította. Be fog menni a pénzügyigazgatóhoz, de előbb sétál egyet az eperfasorban, hogy rendbeszedje gondolatait.

Reggelinél Anni, aki újabban üvegfestéssel próbálkozott, egy kartont mutatott neki. «Kísérlet», — mondta szerényen. A gótikus kápolna egyetlen ablakára tervezte. Kék nádkévékkel szegélyezett aranysárga víztükör háttere előtt fehér kócsagcsapat röpül. Mindegyik madár kis arany abroncskoronát visel a nyakán. A fantasztikus madárcsapat repülő mozgását egyébként realisztikusan ábrázolta: a vezérkócsag éppen a hasa alatt verte össze a két szárnya

hegyét. A vázlat inkább japán benyomást tett, mint gótikust.

— Szép, — bólintotta Sándor, — szép, de még érnie kell . . .

— Hát persze ! — hagyta rá Anni, miközben gyöngén elpirult.

Az éjjel eső volt és Sándor szomjas tüdővel itta a nedves levegőt, miközben kampós botja hegyével a felázott utat döfködte.

Egyszerre zakatoló agyának kerekei felszínre dobtak valamit, amire eddig nem gondolt : ha ő odaadja a vagyonát a szőke Gáloknak, akkor nincs az a földi hatalom, amely meg tudná akadályozni Annit abban, hogy ő is ugyanazt ne tegye. Ő ismerte a hugát. De milyen lesz az élete, ha letördeli róla a gazdagság arany keretét ?

És még valami ! A családi hagyomány szerint a reszketős fejű Gál Farkasné gazdag hozományt vitt az urának. Ehhez a vagyonrészhez, mint anyai örökséghez, akkor is jussuk van a barna Gáloknak, ha nem is vérbeli Gálok . . . De mennyi volt az a pénz ?

Az is bizonyos, hogy Sándorék vagyonát túlnyomórészben a nagyapjuk szerezte, a barna Pál fia, aki hadseregszállító volt a lombardiai háború idejében.

Róla az a hír élt a családban, hogy szép férfi és nagy gavallér volt, a polgári és kereskedői erények teljes híjával, de «zseniális ember» létére, néhány nagystílű ötletével, jóformán «kapásból», nagyúri vagyonná tudta fölverni a gabonakereskedők polgári gazdagságát.

A friss szántást varjúrajok lepték el és Móric, nagy ívekben vágtatva, mérges csaholással terelgette

a madarakat. Valami tiszteletlenség volt abban a szándékos lomhaságban, amellyel a varjúk szárnyra keltek közvetlenül a kutya orra előtt.

Móricban bizonyos kapitalista önérzetet tenyésztett ki az a tudat, hogy neki az emberek társaságában elismert poziciója, mindennapi kosztja és külön alvókosara van és hivatalos buzgalommal üldözte ezeket a sehonnai légi csavargókat, akiknek a világon semmijük sem volt, de minden jog és igazság ellenére repülni tudtak.

... De hát bizonyos-e, hogy doktor Adami csakugyan az a sötét gonosztevő volt, akinek az emlékirat feltüntette ? A látszat sokban ellene vallott, de hány esetről tud a bírói gyilkosságok krónikája, mikor utólag kiderült, hogy a vádlott, a bizonyítékok özöne és az egész világ meggyőződése ellenére, mégis ártatlan volt.

II. Farkas, a memorandum írója, semmit sem bizonyított, csak rosszmájúan összehordta és kajánul kiszínezte a kisváros mérges pletykáit. Lehetséges, hogy doktor Adami csak afféle nyegle pozőr volt, amilyenek seregestől termettek a polgári romantika korában és hogy minden bűne idegen származása és zsinóros lengyelkabátja volt ...

Az eset mindenképpen zavaros. (Ennek is érnie kell, mint az Anni kócsagmadarainak.) Szóval : Sándor azzal tért vissza a Fonóba, hogy egyelőre még nem fogja fölkeresni a pénzügyigazgatót ... Talán inkább megvárja, míg Gál Jani visszakerül a harctérről ? Vele okosan meg lehet majd beszélni a dolgot ...

És mikor ezt elvégezte, a lelke titkos mélységeiben már nem hitt benne, hogy ő bárkinek még szóba

fogja hozni az esetet. Az emberek meghalnak a becsületért, de egész vagyont elajándékozni? Azt el lehet gondolni, de megtenni még nem tette meg senki. Józan eszű ember még nem.

És száz esztendő homályán keresztül doktor Adami feléje kapott a száraz keselyűkarmaival és ezek nem is fogják többet elereszteni Gál Sándort. Ezentúl mindig a kalandor unokája marad.

V.

Macska és egér.

Breszt-Litovszkban aláírták az orosz békét és a levegő megzugott a közeledő nagy eseményektől, mintha idegen repülőflotta jönne.

Sándor azt mondta Anninak, hogy vissza kell menniök Budapestre. A leány nem örült neki, ő szerette Varjast, de amit a bátyja akart, az neki törvény volt.

Gált nem a világtörténelmi események, hanem Máry Lulu vörös feje vonzotta a fővárosba. Minél komiszabbul bánt vele a kis haszontalan, annál forróbban vágyódott utána. Úgy látszik, az anyatermészet Lulu kezébe tette le a sok ágas-bogas kulcsot, amely meg tudja nyitni Sándor lelkének titkos trezorját.

Az utazás szörnyű volt: tízen szorongtak a fülkében, künn a kocsi folyosóján meg a keserű emberek tömege dulakodott. Az is fokozta a kívül állók izgalmát, hogy Anni egész úton az ölében tartotta Móricot. «Mert minálunk a kutyának is több a becsülete, mint az embernek!»

Jócskay méltóságos úr is a tíz között volt, akit a fülkébe préseltek; a mitsem sejtő püspökatyjafiát

ment meglepni. A hosszas együttlét arra csábította, hogy elmondja Anninak az ő egynapos főispánságának történetét.

Képviselő korában egyik nagy ember megígérte neki, hogy földművelési államtitkárt csinál belőle. (Akkor az még volt valami! — szúrta közbe Jócskay.) A nagy ember később, «szokása szerint», letagadta igéretét és a kormány azzal igyekezett betömni a méltóságos úr száját, hogy megkérdezése nélkül kinevezte egy délvidéki város főispánjává. Jócskay csak huszonnégy óráig viselte ezt a méltóságot; miután megtalálta a Pallas-lexikonban a maga városát, sértődötten lemondott. (Csak a méltóságos címet tartotta meg méla emlékül.)

— Az a magyarság baja, hogy háládatlan. A nép is, az urak is. Bolond ember, aki itt közügyekben fárad... Az ilyen nemzetnek nem is lehet jövője.

Egy bőrkabátos, zöldkalapos, kopott kis ember, — vidéki lókupec lehetett, — aki arra használta fel a forgalmi anarchiát, hogy harmadosztályú jeggyel beült az elsőbe, keserűen helyeselt Jócskaynak. Hiszen ha ő beszélni akarna, ő is mondhatna egyetmást a magyar háládatlanságról!

Gáléknak, bár az esztendő nagyobbik felét Budapesten szokták tölteni, mégis a varjasi Fonó volt igazi otthonuk. Irányi-utcai lakásuk csak afféle városi szállás volt. Két szoba Sándoré, egy Annié. A szobák különben homályosak, berendezésük rögtönzött benyomást tesz, a családi maradékbútorok, amelyek különböző örökségekből kerültek össze, egyenként külön életet éltek és nem akartak egymással megbarátkozni.

Ebéd után Lelleyné leüzent a második emeletről,

hogy Gálék jöjjenek föl ötórai teára, nem fogják megbánni, egy érdekes emberrel fognak nála találkozni.

Sándor vette át az üzenetet és gyáva volt ahhoz, hogy nemet mondjon. Lelleyné különben kétféle jogcímen invitálta őket: először is az övé volt a ház, amelyben Sándor évek óta lakott; de Gálék boldogult édesanyja révén rokonságot is tartottak egymással. (És végül, éppen ez a társasélet tartalma: azt kell tennie az embernek, amihez semmi kedve.)

Lelleyné nem csinos, nem is fiatal, de jókedvű és eleven eszű asszonyság. Háziasszonyi gondjaitól sohasem jutott hozzá, hogy mulasson a saját teáin; megelégedett azzal, hogy a felebarátait mulattassa. Ennek a feladatnak, a mások mulattatásának, körültekintéssel és áldozatkészséggel tett eleget.

Tudta, hogy a Lelley-név nem annyira vonzó, hogy megtöltse a szalónját, viszont azt is tudta, hogy háza elég jóhírű ahhoz, hogy bárki is eljárhasson oda, csak legyen rá oka.

Tehát okot kell adni az embereknek. A nők könnyebben kaphatók, az urak azonban — kivéve a legifjabb korosztályt — csak akkor hajlandók szalónéletet élni, ha abból kézzelfogható hasznuk van.

A véletlenül Budapesten tartózkodó hadügyminiszteri államtitkár eljön, ha megtudja, hogy a régi kárlszbádi flörtje szeretne vele találkozni, a kis Zaun gróf pedig, aki lehetőleg valamelyik főhadiszálláson szeretné végigharcolni a háborút, eljön az államtitkár kedvéért.

Lelleyné továbbszőtte kombinációit: a dúsgazdag Zaun gróf nevével mozgósítani lehet két szép mágnáslányt mamástól, — az ember sohasem tud-

hatja ! — a mágnáslányokkal, mint sóval a borjút, oda lehet csalni egy sznob gentryfiút.

Mindenki kap valamit, vagy valakit. A rendes komención kívül Lelleyné még ráadást is ad az uraknak : mindegyiknek megsúgja, hogy szörnyűség, menynyire rajonganak érte az asszonyok — magamat nem is számítva ! — teszi hozzá tréfásan.

Van egyébként egy Lelley úr is, ő nagybefolyású képviselő és híres védőügyvéd, de mindig fülig van a munkában és vannak házának vendégei, akik évek óta járnak oda, a nélkül, hogy egyszer is szemtőlszembe látták volna a gazdát.

Mikor Gál Sándor benyitott Lelleyékhez, pánik fogta el : a lakás olyan volt, mint a megtelt villamoskocsi. Legszívesebben visszafordult volna, de a háziasszony már meglátta és karonfogta :

— Jőjjön, Sándor, magát a komoly elemekhez viszem. De csak tíz percig hagyom ott, — egészítette ki suttogva, — mert van itt két asszony, aki extra a maga kedvéért jött.

A szalón sarkában hosszú, vékony generális állott, újdonatúj tábori egyenruhában, ragyogó sárga csizmában, hihetetlenül sok rendjellel és olyan arccal, aminőt jog szerint csak osztrák főhercegnek volna szabad viselnie. Ő volt a bécsi államtitkár. Ketten voltak mellette : a kis Zaun gróf, aki rajongó áhítattal hallgatta minden szavát és Pálfi, az újságíró. Ők voltak a Lelleyné komoly elemei.

A tábornok flörtje is ott volt, de azzal valami baj történt, ami elvette az államtitkár kedvét attól, hogy ott folytassa megint az ismeretséget, ahol egykor abbahagyta. Akkor Kárlszbádban csupa tűz, csupa szín,

csupa kacagó élet volt ez az asszony. Die feurige Mágyárin! Úgy látszik azonban, kizárólag nyári szépség volt, a tábornok legalább ezúttal közönségesnek és jelentéktelennek találta.

Az asszony a mágnásmamával és annak két leányával egy hosszú kanapén ült, mind a négyen cigarettáztak és nagy szemeket meresztve a kalapjuk karimája alól, várták, hogy mi lesz velük és előre sejtették, hogy megint nem lesz semmi.

Lelleyné bemutatta Sándort az államtitkárnak, az felületesen kezet fogott vele és folytatta beszélgetését Pálfival:

— Ha le is mondunk területi hódításokról, amit én nem helyeslek, — pardon, ez az én privátvéleményem! — akkor is kiszámíthatatlan erkölcsi hasznot várhatunk a háborútól...

— Miféle hasznot? — kérdezte Pálfi.

— Kérlek... (a tábornok tegezte Pálfit, mert azt hitte, hogy jó Pálffy, két effel, ypsilonnal; viszont Pálfi úgy vélekedett, az államtitkár tegezése nem olyan nagy kitüntetés, hogy az ellen szerénységből tiltakoznia kellene.)

— Kérlek, a háború acélfürdő volt a népnek. A monarchia megismerte a maga erejét — a mi hibánk mindig az volt, hogy nem bíztunk magunkban! — és a jövőben jobb lesz a nemzetközi poziciónk. Respektálni fognak bennünket, mert megmutattuk, hogy komoly erőtényező vagyunk... De belső politikánkban is le fogjuk vonni a tanulságokat megváltozott helyzetünkből... Meggyőződhettünk róla, hogy egységeseknek kell lennünk... A németeknek ez az erősségük: egységesek... De nálunk a sok nyelv — és

mindegyik nép mást akar . . . Semmi értelmük a különböző landwehreknek és honvédségeknek . . . Ha ő fensége megfogadta volna az én tanácsomat, akkor az államvasutak élére már régóta egy erélyes tábornokot állított volna . . .

— Értenek a tábornokok a vasúti üzemekhez ? — kérdezte Pálfi, kajánul csillogó szemekkel.

— Ha nem értenek, nem baj, vehetnek maguk mellé civilistát, aki ért.

— Akkor minek a tábornok ?

Az államtitkár kissé gondolkozott.

— Az erély miatt, — mondta.

Az újságíró az óráját nézte, tulajdonképpen kár az időért, itt nem hall semmit, amit már nem tudott volna . . .

Elmenőben halkan mondta Gálnak :

— Sixtus pármai herceg a király tudtával különbékéről tárgyal a szövetségesekkel . . .

— Mit jelent az ? — kérdezte Sándor.

Pálfi a hüvelykujjával visszabökött a generális felé :

— Azt jelenti, hogy ezeknek végük van !

Az ajtóban találkozott egy feltünően vékony nővel, aki éppen bekígyózott az előszobából. Sándor elvörösödött.

Lulu !

Az asszony is meglátta és mosolyogva közeledett.

— Ide üljenek, ide, vagy inkább a kis szalónba, ott most senki sincs, — csapott rájuk a háziasszony, akinek figyelmét semmi sem kerülte el.

Azután az államtitkárhoz lépett és beszélgetés közben ügyesen a kanapé felé szorította, ahol bánatosan cigarettázott a kárlszbádi asszony . . .

Lulu csupa gyöngéd panasz volt. Ő úgy érzi, valami hideg és idegen dolog furakodott kettőjük közé, de nem tudja elképzelni, mi lehet az. Föltétlenül látnia kell Sándort a holnapi nap folyamán, — itt nem lehet beszélgetni, mindenki minket néz! — kell, Sándor érti? — és végül is, miután ügyesen és kedvesen kisiklott a négyszemközt való találkozás veszedelme elől, abban állapodtak meg, hogy Annival hárman egy divatos vendéglőben fognak vacsorázni.

Gál ugyan utálta «a selyemharisnyás csőcselék» gyülekezőhelyeit, de végre is, miért ne legyen meg Lulunak ez a kis öröme?

Furcsa, de való: ő állandóan valami gyöngéd részvétet érzett az asszony iránt, aki annyi elszántsággal, de Sándor hite szerint: teljesen fegyvertelenül járta az élet vadonját és aki nem is tudta mindig, mit csinál.

Lulunak egyébként éppoly egyszerű, mint csalhatatlan módszere volt a férfiakkal szemben: a legelső találkozástól kezdve bálványimádó rajongással tekintett fel hozzájuk. A szeme mindegyiknek azt mondta: te, — csak te! Ez a föltétlen kapituláció színjátéka volt, amely az urakat édesen megdöbbentette és azzal az előnnyel járt, hogy mindjárt az érdekes és izgalmas finálével lehetett kezdeni.

A férfivágyak, amelyeket lángralobbantott, voltak az ő életeleme, mint a szalamandráé a tűz. Ez a láng világította és fűtötte kellemesre az életét. Egyszerre féltucat férfi járt az eszében, velük szemben úgy viselkedett, mint a vásott suhanc, aki kaputól kapuhoz szalad, sorba rángatja a csöngettyűket és izgalmat és zavart okoz az utca hosszán.

Akadtak persze olyanok is, akik komolyan vették Lulu bacchansnői mosolyát és mindjárt melegében a szaván akarták fogni. Ilyen volt Pálfi is, az asszony szerint: «egy lehetetlen alak», akit Varjastól Budapestig elárasztott kacérságának tüzével és mézével, hogy aztán nyakra-főre takarodót fúvasson és ijedten becsapja előtte az ajtót.

Anni a rákövetkező délutánt a Tudományos Akadémia képes-termében töltötte, ahol egy német professzor előadást tartott Dürerről, Sándor tehát úgy rendezte dolgát, hogy este egyedül ment Luluért.

Az asszony «legénytanyája» a Belvárosban volt, elegánciája és pedáns rendje ellentmondott a képnek, amelyet Lulu egyénisége a világba vetített.

Esti ruhában, félmeztelenre öltözve, forró illatfelhőbe burkolva fogadta Sándort.

Valószínűtlenül vékony testével, amely olyan volt, mint a fehér bársonnyal bevont szép csontváz, többet reszkírozhatott, mint minden más nő.

— Van még tíz percünk? — kérdezte, — akkor üljön le, gyujtson cigarettára, vagy akar egy pohár cocktailt? Nézze, Sándor, én úgy félek: el fogom veszteni a maga barátságát! Még pedig a saját hibámból... Nekem megvan az a rossz szokásom, hogy belekötök minden férfiba, aki az utamba jön... Nem tudok róla letenni, ez nekem olyan, mint némely embernek a kokain... Minden új arc izgat, tudnom kell: kicsoda, miféle az illető, — nem tudom, kíváncsiság ez vagy komiszság? Azt hiszem, nekem írónak kellett volna lennem... Esküszöm: az asszonynak semmi köze ehhez, ez csak leküzdhetetlen kíváncsiság... Maga, Sándor, jó hozzám — nem szerelmes, dehogy! —

mondjuk : egy kis rokonszenvet érez, vagy kicsit sajnál — de én nem akarom elveszíteni ezt az érzést, azt hiszem : ez a legnagyobb érték az én zavaros, elhibázott életemben . . . Tudja, mit szeretnék ? Ha mi ketten szoros szövetségre lépnénk . . . Lássa, ha Anni haszontalanul viselkednék, — ami nála persze ki van zárva, — azért mégis a maga nővére maradna . . . Szeretném, ha nekem is volna ilyen megdönthetetlen jogcímem a maga gyöngédségére . . .

Tovább beszélt, de most megint hűvösebb régiók felé vitorlázott, mert úgy látta, hogy veszedelmes fény csillan meg Sándor szemében.

— Ne válaszoljon, egy szót se mondjon, a többit hagyjuk máskorra . . . Most adja rám a bundámat, aztán gyerünk Annihoz !

Sándor a kocsiban meg akarta csókolni, de az asszony kedvesen és határozottan távol tartotta magától. De abban a pillanatban, mikor a kocsi befordult az Irányi-utcába és a csóknak már nem lehettek bonyodalmasabb következményei, maga nyujtotta oda pirosra festett, félig nyitott száját. «Mert jól viselte magát !» Olyan forró csók volt, amelynek hatását — Lulu számítása szerint — két hétig fogja érezni a fiatal úr, akkor majd megint kell neki valamit juttatni.

Anni már készen várta őket, a fekete kis kivágottja volt rajta, mint ő mondta : a szmokingja.

Miközben magára vette a nagykabátját, a fehér selyemkendőn, amely Sándor mellső zsebéből kikandikált, piros foltot pillantott meg. — Vér ! nyilalt át jéghidegen a szívén . . . De nem ! Ez csak ajkpirosító. Megkönnyebbült. De hogyan került oda ? Mindenesetre a Sándor szájáról, oda pedig a Luluéről . . .

A megkönnyebbülés, melyet a piros folt veszélytelen eredete szerzett neki, hamar méregbe csapott át. Mert mit akar már megint Sándortól ez a trágár kis bestia ? Ő a nő irgalmatlan hideg szemével nézte az asszonyokat, általában keveset tartott róluk, de egyikről sem olyan keveset, mint Luluról.

Anni talán a világ legkülönb nőjét is keveselte volna Sándor mellett és most újból és újból azt kellett látnia, hogy ez a kis hamiskártyás úgy csapja be a bátyját, ahogyan akarja. A végén még feleségül fogja magát vétetni ! Anni ezt sértőnek találta, nemcsak magára, de minden nőre nézve, aki többre tartja magában az emberi értéket, mint a nősténytyt.

Sándor szokása ellenére jól érezte magát a vendéglőben. Lulu, ha éppen akart, tudott megvesztegetően kedves lenni, és ma akart.

Már túl voltak a vacsorán, mikor egyszerre valami idegenszerű dolog történt. Mi is volt az ? A zenekar forrón lihegő tangót játszott, midőn Sándor érezni kezdte, hogy Lulu egy idegen akarat hatása alá kerül. Az ő túlfinomított idegei ezt rögtön megállapították. Az asszony még mindig Sándorhoz beszél, de a hangja már másképp cseng, a szeme másképp tekint, az izmai másképp feszülnek.

Olyan, mint a ló, amelyre ráadták a szerszámot. De miféle idegen kéz ragadta meg idegeinek gyeplőszárát ?

Gál Sándor körülnézett és rögtön megtalálta az új energia-gócpontot : nagyon jószabású szmoking, a fehér ingmell fölött modernül csontos férfiarc. Sándor ismerte, mindenki ismerte : egy tőzsdematador, akit a szerencse nemrégiben vetett felszínre, és akit ezért

pénzügyi lángésznek tartanak. Szerencsejátékos, a Bret-Harte-féle kalandorok minden lelki kellékével: farkas étvágyával, féktelen hiúságával, bandita bőkezűségével.

A neve Natál, pénzemberek körében Mágnás-Natálnak hívják, mivel a tőzsde iránt érdeklődő arisztokraták bizalmi embere. A tőzsdén azt az élcet terjesztik róla, hogy könnyű Natálnak, ő minden ősszel levág egy grófot, azon éldegél, míg felhízlalta a másikat.

Gál Sándor kellemetlen meglepetésére Mágnás-Natál, akit egyszer Pálfi mutatott be neki kutyafuttába, odalépett az asztalhoz, odanyujtotta neki erős nagy kezét és azt mondta:

— Mutasson be kérem a dámáknak.

(«Dámák»: ez a szó az ügyfeleitől ragadt rá.)

Natál tudta, hogy Sándor tolakodónak fogja tartani, de azt is tudta, hogy ezt nem fogja neki megmondani és ennyivel ő beérte.

Lulu táncolni ment vele, miután öt perccel előbb azt mondta: de jó, ha az ember messziről nézheti ezt az ostoba ugrálást!

A tánc véget ért és Natál, miután engedelmet kért rá, de meg sem várta Sándor válaszát, leült az asztalhoz. Ez a jövő arisztokráciájának fantasztikus önhittsége! Natál ugyan a gubó fejlődési stádiumában van, ő még csak condottiere, de kész hullákon és illemszabályokon átgázolni, hogy följusson a bábeli torony legtetejére.

De Máry Lulu! Az egész asszony szikrázott, lángolt, világított, mintha Natál keze száz csillárt gyujtott volna meg a lelkében. A kalandor egyénisége, amely keveréke volt a nyers férfiasságnak és a ragadozó

simulékonyságának, a forgószél erejével szívta magához és Lulu is kész lett volna, hogy hullákon és illemszabályokon átgázoljon, csakhogy a közelébe juthasson. Ők ketten csak egymást látták, a szájukon ugyanaz a mosoly ült és az egészen mást mondott, mint a nyelvük.

Később megint táncolni mentek és ezúttal nem is hagyták abba, amíg csak szólt a zene. Natál olyan lágy könnyedséggel és mégis annyi sodró energiával vezette hölgyét, mint a holdvilágban táncoló tündérkirály, vagy helyesebben: mint a hivatásos parkettáncos, Lulu pedig tökéletesen átengedte magát, mintha az idegszálait bekapcsolta volna Natál idegducaiba. Két test, egy akarat.

Anni olvasni tudott a bátyja borus homlokáról, és egyszerre panaszkodni kezdett, hogy megfájdult a feje, szeretne hazamenni. Sándor rögtön szedelőzködött.

Natál egy gőgös pillantást vetett Lulura: — Maga is — ?

Az asszony zavartan mosolygott: — Hát ha muszáj !

Még védekezniök kellett az autó ellen, amelyet Natál egy maharadzsagesztussal fölajánlott, azután hazamehettek.

A kocsiban alig beszéltek valamit, Lulu tágranyitott szemekkel bámult maga elé, mintha forró fürdőben ülne. Nem tartotta szükségesnek, hogy kimondja azt a pár szót, amivel talán meg tudta volna engesztelni Gál Sándort.

Otthon Anni, rendes esti szokása szerint, teát készített. Mivel valamiképpen mégis csak tudomást

kellett vennie Sándor kedvének összeomlásáról, cigarettát kért tőle és elintéző mosollyal legyintett :

— Az a Lulu — na, jó alak !

— Sajnálni lehet, — vetette oda Sándor, nem egészen jóhiszeműen, — sajnálni lehet, nem tudja az, mit csinál . . .

De már ennek a monumentális férfibutaságnak hallatára Anni leejtette arcáról a derűs maszkját.

— Mit sajnálsz rajta ? — fakadt ki érdesen. — Az egér sajnálja a macskát ! Nem érzed a helyzet szatíráját : ő a karmai közt tart.és te sajnálod őt !

— Hagyd ezt ! — csitította Sándor idegesen.

Anni elhallgatott és ki is ment a szobából, tíz perc mulva azonban visszajött megint, a «szmokingját» közben elcserélte a házi burnuszával, szembe ült bátyjával és nála egészen szokatlan makacssággal megint a Lulu ajtaja előtt kezdett söprögetni.

— Mi nők nem igen tudjuk megérteni, hogy a legeszesebb férfiak is olyan könnyen beugranak a Lulu-féle blöfföknek . . .

Sándor még mindig azt remélte, hogy kitérhet a magyarázatok elől.

— Mit akarsz Luluval ? Ő a maga korának gyermeke !

Anni nyugodt szép arcát eltorzította a megvetés.

— Lulu ? ! Ő semmit sem vett át a mai kortól, csak a ruháját és az új női mozgási szabadságot. Azt igen ! Egyébként azonban az óvilág legolcsóbb női típusának képviselője. Bazárkiadás, — megszökött háremhölgy, facér odaliszk . . . Nem is ember, csak nőstény ! Egyetlen gramofonlemeze van, azt nyúzza

fáradhatatlanul: a magát kellető asszonyi állat, az pislog, liheg és hazudik, az mutogatja lábszárait . . .

Sándor meglepetten nézett a hugára: ilyen kegyetlen, kiábrándult hangon még sohasem hallotta beszélni. Nem értette meg, hogy Anni most a bátyja kedvéért árulást követ el az egész női nem és önmaga ellen.

— Megengedem, hogy Lulu nem tudja mindig, mit csinál . . . — mondta kelletlenül.

— Ugyan kérlek! — csattant fel a leány. — Lulu szimulálja a beszámíthatatlant, hogy alibit vihogjon és csicseregjen ki magának. Ez az igazság! De százszor jobban föl van fegyverkezve mint te, igen, százszor jobban, mert erősebbek az idegei, szívósabb az energiája és nem botlik meg minduntalan a saját szentimentális babonáiban, mint te . . . Lulu hideg és számító, mint a lókupec.

Sándor bosszusan fölkelt, ő most aludni megy.

— Még csak egyet! — szólt a leány, aki mindenáron túl akart adni mindenen, ami a begyét nyomta. — Jó volna, ha megértenéd, hogy a szerelemben a nő az erősebb fél: neki a szerelem hivatása, te csak műkedvelő vagy; ő rászületett a hivatására, mint a vidra az úszásra és a tizennyolcéves kis liba ösztönei többet érnek, mint a vén szoknyavadász minden romlottsága . . .

Sándorban felébredt a debatter:

— Nem hallottál még nőkről, akik megölték magukat egy csábító miatt?

Anni belenyomta a cigaretta végét a teás csésze aljába.

— Megölték magukat, mert nem sikerült valami

spekulációjuk. Talán mert nem vették őket feleségül, vagy mert aránytalanul ráfizettek a kalandra.. De nekem mindig nevethetnékem van, valahányszor csábítónak neveznek egy férfit. Én Istenem, száz eset közül kilencvenszer a nő a csábító.

— És Don Juan ? Mi van vele ?

Anni gonoszul mosolygott.

— Nem ismerem az életrajzát, de felteszem, ő úgy lett Don Juanná, hogy a kíváncsi nők kézről-kézre adták, mint a konyhareceptet...

Vajjon honnan veszi ezt a .könnyű cinizmust ? Sándornak eszébe jutott, hogy ő alapjában véve kevesebbet tud a hugáról, mint akármelyik más női ismerőséről. A leány pedig fölkelt székéről és habozva megállott előtte. Anni egyébként áhítattal tekintett föl Sándorra, de most csak egy ostoba kis fiút látott benne, akivel szemben részvétet és anyai fölényt érzett. Lassú hangon mondta :

— Azt hiszem, ti férfiak általában többet értek, mint mi nők, éppen ezért bánt, hogy annyira ki vagy szolgáltatva annak a kis... na !

Elharapta a szót, ami a nyelvén volt.

— Álmos vagyok, — hazudta műásítás kíséretében Sándor.

Hát akkor gyerünk aludni. Kár is minden szóért : holnap ez az ember megint a Lulu sarkában fog loholni.

Sándor éjjel sokat gondolt arra, amit húga beszélt. Tudta, hogy Anni legjobb esetben is csak féligazságokat mondott. Ő az érzékileg nem érdekelt leány ironikus józanságával nézi a nők harcát a férfiért, — ez körülbelül olyan, mint mikor a süket ember

táncoló párokat néz, a nélkül, hogy a zenét hallaná. Anni idegrendszere süket a forró ritmussal szemben, amely érthetővé teszi az élet táncát.

És Lulu ? Hiszen éppen arcátlan életszomja, komédiáinak naív vakmerősége, doromboló, simogató alattomossága az, ami Sándort jobban vonzza, mint bármi a világon.

Megint az az édes fájdalmas szánalom hullámzott végig rajta, mely olykor elfogta, ha a tavaszi réten nyíló virágot vagy játszadozó gyermeket látott.. Ez is el fog hervadni, meg fog vénülni, el fog rothadni ! A nagy szánakozás, amit a pillanat gyermeke önmaga iránt érez, ráborította puha meleg biborpalástját Lulura is. Hát lehet haragudni a hervadó virágra, lehet haragudni a játszó gyermekre, akinek haldoklása a születésével kezdődik ? Lehet egyáltalában haragudni az emberekre ? Hiszen minden önzésük, hazugságuk és hűtlenségük a *danse macabre* egy-egy szívbemarkoló figurája.

Egyszerre, mint lángoszlop a sötétségben, felrobbant benne a gondolat, hogy fel fogja bontani az asszony látszat-házasságát és feleségül fogja venni.. Szörnyű gondolat, tudta : ki fogják érte nevetni, le fogják sajnálni, — de az izgalom, a szenvedés : élet, — a közömbösség, az egyedüllét pedig : halál.

VI.

„Halaványul a gyáva...“

Másnap reggel rátelefonált Lulura, hogy szeretne vele beszélni. Olyan sürgős ? Hát sürgős. Nem lehetne telefonon elintézni ? Bajosan.

A kagylón keresztül is érezni lehet, az asszony hogyan ficánkodik a kíváncsiságtól. Pedig Sándor nem tudná kielégíteni ezt a kíváncsiságát. Ő azt szeretné csak tudni : ezek után, amiket Annitól hallott és amit önmaga elgondolt az éjjel, hogyan hatna rá Lulu. Úgy érzi, most keresztül tudna rajta látni, mint az ablaküvegen.

Sajnos, az asszonynak ma száz halaszthatatlan teendője van, de végül mégis abban egyeztek meg, hogy délután ötkor az Oktogon-tér sarkán fognak találkozni. Lulunak a nagynénjéhez kell mennie — Lilla néni a Vörösmarty-utcában székel — Sándor majd kísérje oda.

Gál három után már az Andrássy-úton volt. Előbb még Pálfiékat akarta megkeresni. Azoknak a Laudon-utcában valami alkalmi kávéházuk volt, amelyet némi önirónával : «Café Robespierre»-nek neveztek. Sándor ugyan nem ismerte a kávéház polgári nevét, de bízott benne, hogy valahogyon rá fog találni.

Mindjárt a sarkon túl egy ökölnyi kis csibész, kosárral a karján, egy kirakat tükörablakához lapult és orrát az üveghez szorítva figyelmesen nézte, mit ír odabenn az az úr, aki az ablakfülke kis márvány-asztalánál ül.

Sándor az ablakon keresztül megismerte Pálfit. Itt volt tehát a Café Robespierre, civil nevén : Weiszmann-kávéház.

Odabenn egymás hátán ültek a magyarok és a földig álló dohányfüst meg száz beszélő ember egyhangú zsongása rögtön valami kis szédülést okozott Gálnak.

Ezt a helyet divatba hozta egypár hangadó újságíró szeszélye, egyébként csak annyiban különbözött más hasonló helyektől, hogy kisebb és mocskosabb volt azoknál.

— Sándor ! Gál Sándor ! Ide..!

Joánovics kapitány kiáltott rá a belépőre. Négy-öt összetolt kis asztalnál jókora társaság szorongott, többnyire ismerős arcok, köztük Ács is. És valamennyi arc ragyogott az örömtől.

Sándor köszönt, de nem ült hozzájuk, hanem Pálfihoz lépett. Az újságíró odanyujtotta neki balkezét, a nélkül, hogy abbahagyta volna az írást.

— Mi újság Varjason ? És Prokóp mester mit csinál ?

— Ha nem vagyok otthon, akkor semmit se csinál.

Pálfi egy pillanatra abbahagyta az írást, hogy megropogtassa a fáradt ujjait.

— Miféle emberek ezek ? — kérdezte Sándor.

— Izlandi halászok.

— Halászok ?

— A heringraj érkezését várják, készítik a hálókat és rocskákat, hogy kivegyék részüket a zsákmányból. Ma széles kedvük van: jó híreket kaptak. Eddig attól lehetett félni, az entente előbb dől ki, mint mink, de ez a veszedelem már mulóban van. Sixtus herceg béketapogatódzásai a végsőkig föl fogják csigázni az entente harci kedvét. Szóval: kezdődik a heringhalászat!

Pálfi beszédközben a kéziratát nézte, néha belejavított egy szót.

— Itt csináljátok a forradalmat? — kérdezte Sándor kedélyes kicsinyléssel.

— Nem mi csináljuk, a forradalom csinál minket. Nem tudom, minden forradalom így készült-e, vagy ez budapesti specialitás?... A helyzet az, hogy a háborúban elnyűtt ország kezd repedezni és omladozni, ezek az urak pedig előre kisajátítják maguknak a katasztrófát.. Körülbelül annyi közük hozzá, mint a szeizmográfnak a földrengéshez: megérzik, bekonferálják, de nem ők csinálják. Ha majd eljön az ideje annak, hogy a reakció szíjat hasít a forradalmárok hátából, akkor azok leginkább a saját hárijánoskodásuk mártírjai lesznek.

Az újságíró borítékba ragasztotta a kéziratát és odahívta a pincérfiút; Sándor pedig, akit semmi sem érdekelt annyira, mint a titokzatos rovásírás, amelyet az emberi lélek az arcokra vés, a kávéházi közönséget kezdte vizsgálgatni.

A közös acrvonásokat kereste, de ez a gondolata még felszínre sem bukkant, mikor Pálfi már beleütötte a szigonyát.

— A lárvákat nézed? Én ezeket már osztályoz-

tam, sőt meg is határoztam. Két főtipus : a dervis és a harlekin. A dervis : a fanatikus, — egy elmélet vagy a saját énjének amokfutója.. Van köztük olyan, akinek meredek homloka mögé befúrta magát egy könyv, mint szú a fába. Engels, Krapotkin vagy más valaki. Ha később egész könyvtárat olvas is össze, az lepereg róla, ő mindig az egykönyvűek felekezetébe fog tartozni. De van olyan is, aki maga esztergályozott magának valami államjogi teóriát és égbekiáltó igazságtalanságot lát abban, hogy a maga ötletét nem állíthatja a pusztaszeri alkotmány helyébe. Vannak végül dervisek, akik nem törődnek könyvekkel és elméletekkel, ők tisztára gyakorlati fanatikusok és forradalmárok lesznek, mert elviselhetetlen igazságtalanságot látnak abban, hogy mások kormányozzák őket és nem ők másokat. Ők is jóhiszeműek, mint a politikusok általában, ez a farkas jóhiszeműsége, aki úgy tudja : a birka arra való, hogy fölfalja.

— A harlekinnek, ha nem csalódom, te vagy az iskolapéldája ? — kérdezte Sándor, akit émelyítettek barátjának szókászkádjai.

— Meglehet. A különbség miköztünk és a dervisek között : ezekből a belső páthoszuk csinál forradalmárt, a harlekin lázadása pedig éppen a közéleti páthosz ellen irányul. Mi szétmarcangoljuk a páthoszt ott, ahol érjük, legjobban persze Isten legpathetikusabb teremtményeire, a királyokra és nagyurakra fáj a fogunk. Igy fest a dolog hosszmetszete ; a keresztmetszet megint két rajzot mutat : a romantikusét és a ködemberét.

— A romantikusnak a forradalom nem eszköz, hanem cél. La barricade pour la barricade ! A forra-

dalom mélységet visz bele lapos életébe. A burzsoá azzal épatirozza önmagát, hogy őséül adoptálja Dantont és Marat-t. De valami atavisztikus vágy is pezseg az emberek vérében : a vágy új és megdöbbentő hangulatok után, — én emlékszem : gyerekkoromban mámoros boldogság vett erőt rajtam, valahányszor új lakásba hurcolkodtunk és első éjjel a padlóra terített matrácokon kellett hálnunk. Különben ő is a forradalom romantikusa volt, aki azt írta, hogy :

Halaványul a gyáva szavamra : dalom
Viharodnak előjele, forradalom !

— Végül a ködemberek ! Ők ott gyülekeznek, a hová a szélvihar fújja őket. A hadüzenetkor a leghangosabb nacionalisták, a koronázáskor lelkes legitimisták voltak, a forradalomban köztársaságiak lesznek és ha majd jön a reakció, akkor ők csinálják az ellenforradalmat.

Pálfi a társára szegezte szürke szemét és fanyar mosollyal mondta :

— Osztályozásom nem egészen tökéletes ; benned, például, van valami kevés a harlekinből, több a ködemberből, de másféle, idegen elemek is kiütköznek belőled.

— Az osztályozásod csakugyan nem tökéletes, hiányzik egy válfaj : a szószátyáré, aki beledisputálja magát a jakobinus klubba.

A kávéházban mélységes csend lett. Odaát valaki beszélt, a többiek áhítattal hallgatták. Gál Sándorék is figyelni kezdtek.

A beszélő ember tatárképű, köpcös kis alak volt ;

fejebúbján furcsán behorpadt a koponyája, mint a nyereg; civilkabáthoz és kemény kalaphoz katonanadrágot és csavart bokavédőt viselt.

Valami teljesen idegen benyomást tett, mintha más planétáról tévedt volna ide, szinte meglepően hangzott szájából a magyar szó. Ennyire elváltozni csak olyan ember tud, aki éveken át egy idegen világ életviszonyaihoz alkalmazkodott és végleg lemondott a saját multjáról.

Beszédközben fölemelte a kezét és Sándor, aki rendesen a mellékes dolgokra figyelt, megrémült ettől a lelketlen végtagtól. Olyan volt, mint valami vak és falánk hüllő, amely a föld alól mászott ki.

— Ők ott még a kezdet kezdetén vannak, — mondta a nagy cigarettások rekedt hangján a nyergesfejű — ezeresztendős trágyadombokat kell eltakarítaniok, de azért már jó munkát végeztek.. a kapitalista sajtó rágalmaival nem érdemes törődni . . Minden entellektüel csak örülhet a fordulatnak, a proletárdiktatúra alapjában véve nem egyéb, mint az ész és az emberiesség uralma . . . A moszkvai agitátoriskolában . . .

Ács hirtelen a szavába vágott:

— Nekik külön agitátorképző iskoláik vannak —?

— Igen, vannak..

— Ez intelligens ötlet! Ön is hallgatta —?

A tatárképű kissé feszengett, de aztán elszántan kimondotta:

— Igen, hallgattam..

Egyszerre fölborult a csend, izgatott zsivaj támadt, mint mikor a szarkatanya fölött megjelen a vércse.

Pálfi azt mondta Sándornak :

— Most már mind sűrűbb rajokban szállnak haza ezek a magyar bolsik, — hamarosan itt is meg fognak mozdulni a poshadó vizek— Én amellett vagyok, nekünk össze kell velük fognunk, így a szocialista vezérek feje fölött közvetlen befolyást nyerhetünk a tömegre..

Sándor az óráját nézte és megijedt : mindjárt öt és Lulu az Oktogon sarkán várja ! Fizetett és elvágtatott, miután megígérte, hogy ezentúl sűrűbben fog elnézni a Robespierre-be.

Miközben hosszú léptekkel rótta az Andrássy-út aszfaltját, eszébe jutott, amit egyszer Pálfi mondott a varjasi Fonóban : Mindenkinek a saját magánügye fontosabb a haza sorsánál !

Két percig nem kellett várnia és már jött az asszony. Ma kivételesen pontos volt. És milyen csinos ! Együtt gyalogoltak a külső Andrássy-út felé. Jó ideig egyikük sem szólt, pedig Lulu szeme ragyogott a kíváncsiságtól. Végül már nem állta tovább :

— Na —? Hát miről van szó ?

De akkor kétfelé lökték őket, egy tucat férfi jött velük szembe, csupa fiatal legény, valamennyien sapkát viseltek a fejükön. Hosszú, katonás léptekkel mentek, a karjukat kiméletlenül lóbálva ; egy katonasapkás féllábú rokkant is volt köztük, az rekedt hangon beszélt, miközben harciasan ugrált a mankója mellett.

— Ha nincs pénzük, akkor minek kezdtek háborút ? — kérdezte haragosan a féllábú.

— Tehát ? — biztatta az asszony, mikor Sándor megint mellette lépkedett.

Gál tulajdonképpen csak puhatolódzni akart, de

most hirtelen fejest ugrott a hideg vízbe, bár magát is meglepte vele.

— Lulu, mit szólna hozzá, ha azt mondanám: legyen a feleségem?

Az asszony megállott.

— Én — a felesége?

— Igen.

— Komolyan?

Meghatott kis mosoly világította meg az arcát. Házasság? Igen, ez komoly dolog! Ő minden férfinak tetszett, de házasságról egyik sem beszélt neki. Pedig mind tudták, hogy mostani állapota nem végleges.

— Mondja, — kérdezte különös mosollyal, — nem fél tőlem?

— De félek.

— És mégis?

Lulu kihúzta magát... Igen, ez siker! Reális dolog, melynek értékét készpénzben is ki lehetne számítani. A jó gazdasszony előrelátásával — mert ő alapjában véve *az* volt! — spekulálni kezdett, mi hasznát vehetné az ajánlatnak.

Neki ugyan most, éppen most, eszeágában sincs, hogy férjet cseréljen, (a legjobb házastárs az, akit Lulu legkevesebbet lát!) — de azért bűn volna eldobálnia azt, amit aranytálcán kínálnak föl. Ezt a jó Sándort tartalékba kell helyezni. El kell rakni molyporba.

Szelíd bánattal a hangjában, mondta:

— De Sándor, hiszen nekem van uram!

Gál ideges lett.. Most jut eszébe az ura, éppen most?

Lulu tovább beszélt és a hangja oly édesen búgott, mint a vadgalambé.

— A férjem különös ember, — keveset látjuk egymást, de azért nagyon szeret.. Ha hirtelen megtudná, hogy... ó, nem is tudom, első felindulásában mit csinálna!

A macska megint játszik..

Dühös életundor rohanta meg Sándort. Minek is kapott bele ebbe a szamárságba? Lulu megneszelt valamit és könyörögve mosolygott rá.

— Én nem mondom, hogy nem! De ezt elő kell készíteni.. Az uram annyira szeret, olyan önzetlenül — ő különös ember! — Azt hiszem: áldozatokra is képes lenne, ha ezzel a boldogságomat szolgálná... De elő kell készíteni... Bízzék meg bennem, Sándor!

Megállott a Vörösmarty-utca sarkán.

— Maga egészen megzavart, édes barátom! Ilyen meglepetés! Ki hitte volna? Kérem, hagyjon most magamra, gondolkozni akarok. Gondolkozni! Majd elmondom később, mit sütöttem ki.. Vacsora után fölhívom telefonon.. Jó lesz?

— Jó lesz! — mondta Sándor, aki megint a fejebúbjáig elmerült az életundorban. — Jó lesz!

Visszafelé ment az Andrássy-úton és úgy találta, hogy egy ostoba ügyben nagyon együgyűen viselkedett. Lulu még ott állott a sarkon és mosolyogva tekintett utána. Ez volt az a bizonyos rajongó és mámoros mosoly, amely a férfiakat lefegyverezte, a nőket pedig dühbe hozta.

Azután betért az utcába és egyenesen egy hatalmas, csukott autónak tartott, amely a gyalogjáró szélén állott. A fekete karosszériája úgy festett, mintha tükörüvegből készült volna.

Mikor a kocsihoz ért, az ajtó megnyilt és egy

fehér kesztyűbe öltöztetett nagy komitácsikéz nyúlt feléje.

— Jónapot, Natál! — szólt Lulu és kecsesen bemászott a kocsiba.

Sándor húsz lépést sem tett még a város felé, mikor valaki karon fogta : Jócskay volt, a varjasi bérlő.

A méltóságos úr nagyon megörült a találkozásnak. Amióta megint Pesten mulatott, megrészegedett a politikai fluidumtól, amely a várost elárasztotta, azonfelül teleszívta magát érdekesnél-érdekesebb megfigyelésekkel és már szepegett a vágytól, hogy azokat szózuhany alakjában valakinek a fejére loccsantsa. A doktor úr éppen kapóra jött.

Sándor félfüllel hallgatta és Lulura gondolt. Pálfinak csakugyan igaza lehetett : ez a haszontalan kis magánügye jobban érdekelte most a haza sorsánál.

A kocsiúton jókora embertömeg lépkedett előttük. Tüntetők. Mostanában napról-napra látni ilyen csapatokat, hol sztrájkolókat, hol munkanélkülieket, akik az általános titkos választójogot éltetik.

Zárt sorokban, komor csendben haladtak, makacsul előretolt állal, nehézkesen csoszogva, mint a kézitusára vezényelt rohamcsapat.

Mellettük, mint altiszt a masirozó katonák mellett, bőrkabátos, zöldkalapos kis ember buzgólkodott. Hol előre sietett, hol visszamaradt, utasításokat adva embereinek. A bőrkabátos fejvánkosformájú csomagot vitt a hóna alatt.

Az alak ismerősnek tetszett Sándor előtt.

Hogyne, ez az a lókupec-féle ember, aki velük utazott ide Varjasról, mégpedig elsőosztályon harmadosztályú jeggyel.

Az Oktogon előtt a bőrkabátos gondosan kibontotta a csomagját és vörös zászlót vett elő, azt odaadta egy hosszú legénynek, aki két fogással rákapcsolta a hosszú botjára és meglobogtatta a feje fölött.

Valamit éltettek, amire csak nehezen járt rá a nyelvük; nem a titkos választójogot, hanem a proletárdiktatúrát.

— Hát az meg miféle csodabogár? — méltatlankodott a méltóságos úr.

A tér felől gyors libasorban fekete rendőrsapkák közeledtek...

— Ha valaki okosan megmagyarázná, hogy a vörös zászló nem méltó a magyar ember kezébe, akkor biztosan megértenék. Mert a szegényember zubbonya alatt is magyar szív dobog! — mondta Jócskay, miközben a hangja érzelmesen rezgett.

Példával akarta illusztrálni a magyar nép hazafiságát, de ott elől kavarodás támadt, a tömeg megtorpadt, károgni és üvölteni kezdett.. Lovasok inogtag az emberek feje fölött.. Egypár kő- és vasdarab repült a levegőben, az egyik lovas fejéről lesodródott a rendőrsapka, homlokát sötétre festette a vére... Megcsillantak a kardvasak...

Valaki nyílsebesen elsurrant Sándor mellett, mint a fölzavart nyúl: a bőrkabátos ember! A tömeg körbe örvénylett, majd visszazúdult: a tüntetők megszaladtak a nekiszilajodott karhatalom elől. Az utca visszhangzott a súlyos cipősarkok dobogásától, a menekülők vad pánikja végigsöpört a gyalogjárón és magával sodorta Gál Sándort is.

Rohant a rohanókkal, közbe valami vérforraló ritmus hullámzott az emlékezetében — törmelékszа-

vak, amelyekben szikrázó füst kavarog, dob pereg, ütemesen rohanó cipőtalpak csattognak — mi ez? honnan jön ez? — és Sándor egyszerre megkönnyebbülten skandálja:

Halványul a gyáva szavamra: dalom
Viharodnak előjele, forradalom!

MÁSODIK RÉSZ

I.

Az Asztória felé.

A tizennyolcadiki nyár is teli volt viruló erővel, teljesült szépséggel; Gál Sándor azonban alig vett róla tudomást, ő valahol az időn és az évszakon kívül élt, legfontosabb életműködése a várakozás volt, mint a hajóroncson úsztató emberé. Várta a döntő eseményeket, amelyek véget fognak vetni az «őrületes vérengzésnek».

A háború azonban tovább gombolyította magát, igaz, hogy meggyőződés nélkül, bürokratikus unottsággal. Úgy látszott, a vérontás már nem a népek őrülete, csak a kormányzók rossz szokása.

A kopottruhájú, kiszáradt szívű nagyvárosiak már el sem olvasták a hivatalos jelentéseket; mint a vashámor munkásai fásult dobhártyájukkal már alig hallották a nagykalapács döngését. A zúzógép csak azért pusztította tovább az emberi életet, mert senki sem tudta, hogyan kell lefékezni.

Csak egy méltó befejezés lehetett volna: ha az Úristen maga leszáll a csillagok közül, mint tette Kain esetében; de az emberiség nem sajnálta önmagát és így nem is volt joga a felsőbb hatalmak szánalmához.

Időközönként úgy látszott, mégis történni fog *valami*, Sándor ilyenkor nem bírta ki Varjason és fölsietett a fővárosba ; Budapest nagyfeszültségű levegője azonban hamar kimerítette az idegeit és honvágyat ébresztett benne a Fonó falusi csendje után.

A piavei támadás után itthon megnémultak a nagyemberek, de annál hangosabbak lettek a névtelenek. Ezek izgatottan rajzottak az elhagyott fórumon, boldogok voltak, hogy végre szóhoz juthatnak és mérgesek, hogy olyan sokáig be kellett fogniok a szájukat.

Budapesten valami nemzeti tanács alakult. Hát ez mi ? Az emberek végigfutották a névsort és megint félredobták az újságot. Ezek akarják felépíteni Új-Magyarországot !

Az ősszel mégis történt *valami :* Bolgárországnak elfogyott a lélekzete, kidőlt, letette a fegyvert. Vége a háborúnak ! — mondta kigyúlt arccal Gál Sándor. De valami hiba volt a pacifista számításban : Wilson elnök, «a civilizáció megmentője», olyan gőgös és pattogó hangú jegyzékeket kezdett fogalmazni, mintha porosz gárdatisztektől tanult volna diplomáciát.

A hazafiak azonban kijózanodtak már hosszú győzelmi részegségükből ; hideg futott végig rajtuk, mikor elgondolták, mi lesz majd, ha minekünk kell megfizetnünk a véres orgia számláját. Ehhez kevés lesz az apai örökségünk ; a hitelezők ott túl a lövészárkokon máris bejelentették, hogy igényt tartanak a magyarság bőrére és csontja velejére is.

Ez valami idegen, vérfagyasztóan új lelkiállapot volt : egyedül állni szemben a Végzettel. Eddig Ferenc József király és Vilmos császár állott köztünk és a

jövő között, de most a nemzeti gyerekszoba langymelegébe belesüvöltött a hideg szél.

És miközben a szíveket megremegtették Nagy-Magyarország ítéletnapjának harsonái, a képviselőházban bősz szócsaták folytak a Gotterhalte körül, amelyet Debrecenben fúvattak. Mintha a t. Ház még egyszer, utoljára, rövid összegezésben be akarná mutatni, hogyan tekerheti ki valaki a saját nyakát.

Pálfi, az újságíró, egy délután feljött az Irányi-utcába. Künn csurgott a hideg eső és süvöltött az őszi szél. A látogató krákogott, topogott a fűtetlen kályha előtt és barackpálinkát kért; tudta, hogy van a háznál.

Először Máry Luluról beszélt; látta az asszonyt a Natál Hispano-Sviza-kocsiján; a felcsatolt útiláda után következtetve: azok ketten nagyobb kirándulásra indultak, — Sándor azonban nem kapott a horogba, csak idegesen rágta a szája szélét, majd tüntetve érdeklődött a nemzeti tanács után.

— Ja, igaz, ma téged is bevettek Ács ajánlatára — emlékezett vissza Pálfi. — Mert Ács a Hock Jancsi balkeze.

— Bevettek ? !

— Szükségük van egy-két olyan névre is, amelytől nem megy falnak a publikum. Az ő whiskyjükhöz ti adjátok a szódavizet. Engem viszont azért vettek be, hogy szem előtt legyek. Tudják, hogy mit tartok róluk . . .

— És mit tartasz róluk ?

— Mit tartsak az olyan forradalmárról, aki rizikó nélkül, újságírói szabadjeggyel a zsebében forgatja fel az országot ? Szelekcióra volna szükség !

— Hogy értendő a szelekció ?

— Én azt vallom : nincs igazi forradalom vérontás nélkül. A vér szelektál : mikor elsül az első csendőrpuska, a feleslegesek anyukám szoknyája mögé bujnak.

— A mostani mozgalom a józan közvélemény föltámadása a háború ellen, itt nem hősködő, hanem emberséges vezérekre van szükség. De hiszen az emberek egyáltalában nem fontosak, csak az elvek.

— Mindig és mindenütt az ember a fontos. Az elvek úgy nyüzsögnek körülöttünk, mint legelésző lovak a réten : mindegyikünk azt nyergeli meg, amelyiket akarja. Az a kérdés : ki hogyan üli meg és hová lovagol vele ? De mi lesz veled : elfogadod a tagságot ?

— Ha azért álltak össze, hogy véget vessenek a mészárlásnak, akkor ez kutyakötelességem.

— Nono, a háborúnak majd a győztes hatalmak fognak véget vetni, de ti azért csak nyergeljétek meg a pacifista csikóitokat.

(Ácsnak igaza van : ez a Pálfi még a destrukciót is destruálja !)

— Te, ha annyira lenézed őket, akkor mért tartasz mégis velük ? — fakadt ki Sándor.

— Nem velük tartok, hanem a forradalommal. Sajnálom, hogy ilyen rossz társaságban kell barrikádot építenem. Carlyle azt állítja : csak egy jogosult forradalom van : az, amely a nagyobb intelligenciát és a különb morált akarja hatalomra juttatni. Én jobban szeretnék Tisza István, Horthy admirális és Prohászka püspök társaságában forradalmat csinálni Károlyi Mihály, Linder Béla és Hock János ellen. Dehát : szegény ember vízzel főz !

Miközben Pálfi Sándornál ült az Irányi-utcában, addig Anni, nem törődve a csatakos idővel, künn járt a Pannónia-utcai hadikórházban. Onnan reggel levelet kapott a repülő Gáltól, akit ott foldozgattak össze. Isten tudná már hányadszor. A kapitány nem maga írta, hanem úgy mondta tollba valakinek, aki azután éles, lendületes és semmitmondó kincstári betűkkel papírra tette:

«*Fontos ügyben kell magával beszélnem, de nem tudok járni, tehát arra kérem: ha valamiképpen teheti, jöjjön ki a hadikórházba. A szóban forgó ügy nem az én ügyem.*»

A leány a levélből tudta meg, hogy rokona Budapesten van. Az utolsó mondat azonban fölingerelte: «nem az én ügyem!» — nehogy Anni azt higyje, szerelemről akar vele beszélni. Jól van, kapitány úr, az ön szerelme, ha csakugyan megvan valahol a Göncölszekere alatt, olyan hűvös lehet, mint a Móric kutya orra.

Ebéd után vitézül nekivágott a Pannónia-utcának. Sándornak nem szólt az útjáról; Lulu miatt, ha nem is vesztek össze, de kissé elhidegültek egymástól a testvérek.

A beteg: kétágyas, friss meszelés- és koloformszagú kis szobában fogadta. Anni majdnem elnevette magát: a doktorok olyan komikusan pólyázták be fejét, hogy tönkre ment az egész hősi páthosz; mintha fehér asszonyi főkötőt adtak volna rá. Arcából csak két sárga szeme és orra látszott ki.

Jobbkeze is pólyában volt, balját nyujtotta a leánynak, fogása meleg és erőtlen volt.

— Mi történt magával, Jani?

— Repülődolog: lelőttek a Piavénál.

— Szörnyű! És megsebesült?

— Rosszabbul is járhattam volna. Most már túl vagyok a vastagján... De hiszen nem énrólam van most szó, hanem Sándorról.

Anninak előbb le kellett ülnie. Odaát a másik ágyban kopasz fiatalember feküdt, annak éppen láza volt, félrebeszélt és németül udvarolt valami ködasszonynak. A hangja édesdeden csattogott, mint a dürgő énekesmadáré: *Mein Wort Gräfin, das ist eine pitoyable Geschichte!*

— Tőle bátran beszélhetünk, — vélekedett Jani — szegény most a bécsi gárdistabálon van.

— Mi van Sándorral? — türelmetlenkedett a leány.

— Ma hallottam Lányi doktortól, hogy Sándor...

Abbahagyta, elhallgatott, majd halk hangon mondta:

— Akadályozza meg, hogy szerepet vállaljon a mostani felfordulásban. Ő hallgat magára.

— Nem annyira, mint hiszi. De én különben is úgy látom: ezt a mozgalmat már nem lehet megállítani.

— Nem is arról van szó, hanem hogy Sándor ne legyen benne.

— Mitől félti? — kérdezte Anni, egy parányi kis gúnnyal a hangjában.

Jani tétován nézte a mennyezetet, mintha a szavak közt válogatna, de aztán beláthatta, hogy koponyájában, amely most úgy zúgott, mint a méhkas, hiába keresne fínomságokat és árnyalatokat, tehát felkönyökölt ágyában és beszélni kezdett, most már válogatás nélkül dőlt belőle a szó.

— Én két hete itt fekszem, tépelődöm, önmagammal disputálok, — teli vagyok keserűséggel, dühvel... Hát igen, elvesztettük a háborút! Nemcsak az ország, hanem én is, maga is, Sándor is, a csizmatisztító is, valamennyien elvesztettük, — majd meglássák! Mindenfelől ránk jön az ellenség. A legyőzöttnek felelnie kell négy háborús esztendő minden pusztításáért és kínszenvedéseért... Szörnyű gyűlöletet szítanak ellenünk és szörnyű dolgokra kell elkészülnünk. És a maga fivére meg a barátai most forradalmat hirdetnek, zavart és felfordulást készítenek elő... Mi ez, mondja? Azt akarják, hogy népünk önmagát marcangolja szét a győztes ellenség lábai előtt? A fegyverrel együtt le akarják velünk rakatni a becsületünket is? Nem elégednek meg az ellenség gyűlöletével, hanem a megvetését is ki akarják érdemelni? Ha van hazaárulás a világon, akkor ez az!

Lihegve feküdt vissza a párnájára, sárga arca sötétvörös lett. Anni sértődötten emelte föl az orrát.

— Nézze, Jani, ez még mindig a régi nóta! «A nemzet becsülete — az ellenség megvetése — hazaárulás...» De hiszen éppen ez az a mentalitás, amely a háborút csinálta és amely ellen most összefognak az emberek. A régiek hibáztak, bajt csináltak, megbuktak, őket elnyeli az idő... Hadd lépjenek mások a helyükbe! Új emberek, akik nem a gyűlöletet, hanem az emberszeretetet hirdetik... Ha ez forradalom, akkor én is azt mondom: éljen a forradalom!

Jani sokáig nézte a leány kihevült arcát, majd váratlanul így szólt:

— Nem bánom, éljen a forradalom!

Talán láza van? Félrebeszél? A kapitány folytatta:

— Éljen a forradalom! De aki forradalmat csinál, aki felrúgja az ezerévet és a maga akaratát teszi a helyébe, annak nem szabad tévednie, nem szabad hibáznia, az a fejével felel a sikerért. Érti, Anni? A nagy francia forradalomban lenyakazták a csatavesztő generálisokat... Igy kellett tenniök, mert nincs nagyobb bűn, mint mikor országos katasztrófa idején tehetetlen emberek ragadják kezükbe a vezetést.

— Ha Sándor és barátai vezéri lángelmék, ki tudják menteni az országot az ingoványból: akkor nekik lesz igazuk és az utókor szobrot fog nekik állítani... De ha középszerűségek, ha nem bírják a szörnyű terhet, ha kisül, hogy a személyes érvényesülésen kívül nem tudtak egyebet elérni, ha az ő forradalmuk csak fokozza a zavart és súlyosbítja a szerencsétlenséget akkor, — akkor...

A kapitány nem folytatta; elhallgattatta a megdöbbenés, amely Anni kerekre nyitott szemében révedezett.

— Nézze, Anni, — kezdte, most megint csendesebb hangon — nézze: én elhiszem, az új emberek jóhiszeműek, de háborúban és forradalomban ez nem számít... A vezéri zsenijükben azonban nem tudok hinni. Ezek mind szobaemberek, theorétikusok, Sándor is az, könyvből ismerik az életet és újságból a népet. A nép most kapva-kap minden felforduláson, amely sietteti a háború végét, de egypár hét vagy egypár hónap mulva —! Én négy évig együtt voltam a magyar parasztság legjavával, együtt koplaltam, együtt véreztem, együtt rohadtam velük, — meglássa: egypár hét vagy egypár hónap mulva a nép megint az

lesz, ami ezer esztendeig volt, megint magyar fejjel fog gondolkozni — és akkor . . .

— Akkor vér fog folyni a pesti csatornában ! — egészítette ki egy magas tenorhang.

A kopasz ember odaát a másik ágyban megint visszajött a bécsi bálteremből a Pannónia-utcába.

— Ne beszélj, Bretschneider ! Neked nem szabad beszélned ! — csitította Gál Jani.

Bretscheider két szemöldöke között éles függőleges redő mutatkozott, olyan volt, mint a feltűzött bajonet.

— Százezer pesti embert kell halomra ölni ! — hörögte.

De aztán köhögési roham kezdte rázni, addig rázta, amíg erőtlenül visszahanyatlott.

— Ki ez ? — kérdezte Anni halkan.

— Katonatiszt. Nekem jóbarátom.

— De mért beszél ölésről ?

— Négy évig feküdt a lövészárokban . . . Most gyógyítják a második tüdőlövését . . . Eddig azt hitte, az ország becsületéért kínlódott, de a pesti újságok most azt hirdetik, hogy az országnak nincs is becsülete . . .

A leány felkelt.

— Megyek !

— Igen, menjen Anni. Menjen és beszéljen Sándorral. De ne mondja neki, amit Bretschneidertől hallott . . . Az lázban beszélt . . . És ne haragudjék rám . . .

Anni elment és magával vitte a kopasz ember képét. Arca olyan merev és lelketlen volt, mint valami kínai porcellánpofa. Ő igen, ettől kitelnék, hogy vérrel mossa fel a pesti kövezetet.

Az eső vékonyan szitált, mikor kilépett az alkonyba borult utcára. A kapu előtt éppen autóba mászott egy katonaruhás kövér úr. Látásból ismerte: a hadikórház főorvosa volt. Az öregúr szalutált és megkérdezte, merre megy. A Belváros felé? Akkor együtt mehetnek. Anni kapott az ajánlaton, mert kínszenvedés volt villamoson járni.

A kocsiban Jani sebesülése után érdeklődött.

A felvilágosítás, amit kapott, jéghidegen borzongott végig a hátán.

— Csonttörés a karján, mind a két lábán és kulcscsontján... A koponyáján zuzódások... Kisebbmértékű agyrázkodása is volt, de azon már túl van... Csuda, hogy még megvan...

Annyira mégis asszony volt, hogy imponált neki a fanatikus önmegtagadás, amellyel némelyek a férfiak közül a háború rossz ügyét szolgálták.

— És a másik? — kérdezte. — A másik, aki vele van?

A doktor arca földerült.

— A Bretschneider? Kedves fiú, mi? Mindenki szereti. Ő a hadikórház humoristája... Állapota elég súlyos...

A Lipót-körúton lármás embertömegbe futottak; a kocsit fékezni kellett.

— Megállni! Megállni! — rikoltotta tíz rekedt férfihang.

Fegyverek fordultak a soffőr felé.

— Szálljanak ki! Egy-kettő! Kiszállni!

Egy tucat matróz fogta őket körül. A «tengerészeken» meglátszott, hogy hírből ismerik csak a tengert. Ezeket a fakóképű, vékonydongájú, lőcslábú

legényeket sohasem pörkölte az Adria napja, sohasem táncoltatta a sirokkó haragja. A városligeti tó fókái voltak.

A főorvos haragosan feleselt a támadókkal, hogy ő nem mulatságból kocsikázik, hanem kötelességből, betegek várják, — a matrózok kolomposa azonban orra alá tartotta a Frommer-pisztolyát és az öreg úrnak engednie kellett.

A matrózok vezére kurtanyakú, tömzsi kisember volt, vastag orra alatt nevetségesen kicsi, felpödrött bajuszt viselt, arca egyenletesen rózsaszínű, mint a puncstorta, szeme dülledt nagy bőgölyszem.

— De hiszen ez Prokóp mester, a varjasi kőfaragó! — csodálkozott Anni.

Csakugyan a gót kápolna hosszújáratú mestere rekvirálta ki alóluk az autót.

Prokóp, aki tengerésztiszti ruhát viselt, semmiképpen nem óhajtotta megismerni Annit. Ötöd-hatodmagával felkapaszkodott a kocsira, revolvere csövével megbökte a soffőr hátát:

— Az Asztóriába!

És az autó elvágtatott, rakománya egy csomó szélkakas, aki ég a vágytól, hogy rémületbe ejtse a világot.

A főorvos és Anni gyalogosan folytatták útjokat és a leány magával vitte a kőfaragó képét, akinek két szemöldöke között szakasztott olyan bajonettredő feketélt, mint a kopasz Bretschneider homlokán.

Gál Sándor éppen elmenőben volt hazulról, mikor betoppant a huga.

— De jó, hogy itthon talállak! El akarsz menni?

— Dolgom van az Asztóriában . . .

Egy percig ! És Anni a nagy buzgóságtól el-elfulladva, elmondta, hogy éppen most beszélt Gál Janival. Sándor elpirult a haja tövéig . . . Gál Jani — hát Pesten van ? (A ködtenger túlsó partjáról gúnyosan vigyorgott rá doktor Adami. Mi lesz, tisztelt dédunoka ? Tart még az erkölcsi hőemelkedés ? Lábához dobjuk neki a lopott vagyont ?)

— Mi van Janival ? — kérdezte zavartan a barna Gál.

— Súlyos sebesülten fekszik a hadikórházban. Képzeld : lelőtték a gépével !

És Anni elbeszélte, amit a kapitánytól hallott. Kicsit módosította a szavait, mindenekelőtt elhallgatta a fenyegetést, amely azokban szikrázott. A jó rokon félti Sándort, hogy olyan dolgokba talál keveredni, amelyeknek semmiképpen sem lehet jó végük. És Anni nem hallgathatja el, hogy igazat ad a kapitánynak.

Sándor figyelmesen hallgatta, de közben tovább gyömöszölte kezét a szürke antilopkesztyűbe. Egyik pozíciójából kiverték az önérzetét, de most talált egy másikat, ahol sietve megvethette a lábát.

— Nem lehet már visszamenni, Anni ! Ha nem járna semmi rizikóval, akkor távol maradnék az egésztől, hiszen utálom az ilyen hajszát. De én már annyit beszéltem és írtam a háború ellen, annyit filozofáltam és fecsegtem, hogy most, mikor végre cselekedni kell, nem lóghatok meg. Ezt legkevésbbé Jani kívánhatja tőlem, aki egyike a legbátrabb férfiaknak.

A Janinak szóló elismerés jólesett Anninak. Sándor azonban nem is várta meg a huga feleletét, hanem

sietve elment. Anni sokáig állt még a szobában, ázott kabátban és kalappal a fején, végül mégis vetköződni kezdett, miközben keserűen mormogta :

— Eine pitoyable Geschichte, Gräfin !

Úgy találta különben, hogy Sándor maga is beleesett abba a lovagi mentalitásba, amely ellen kézzel-lábbal védekezett.

Sándor azalatt az Asztória felé ballagott. A Ferenciek-terén kis híja, hogy el nem ütötte egy nagy fekete autó. Félretántorodott és szeme egy női szemmel találkozott, amely vastag üvegtábla mögött szállott el mellette. Nem Lulu ül a kocsiban ?

A tovairamodó autó nagy útibőröndöt vitt a hátulján. Igen, ez a Natál Hispano-Sviza-kocsija !

De most jókora néptömeg közeledett az Egyetem-utca felől. Akik elől mentek, azok hátrafordultak, akik hátul jöttek, azok előretolakodtak és egy nevet kiáltoztak : Károlyi Mihály ! Ő most az erő és akarat ; az egyetlen szilárd pont a bomladozó hazában ; Wilson és Clemenceau jóbarátja ; ő az, aki mindent előrelátott és aki zseniális diplomáciával a győztes entente szövetségesévé fogja előléptetni a legyőzött nemzetet . . . A gróf bizonyára a sokaság közepén haladt, de Sándor nem láthatta a hullámzó emberfejektől.

Miután a tömeg befordult a Kossuth Lajos-utcába és az Asztória felé özönlött, Gál inkább ösztönszerűen, mint szándékosan, balra kanyarodott és fölment Luluhoz.

A csöngetésre kinézett a komorna. Egyetlen cseléd volt a háznál, de azért a komorna sarzsiját viselte. Fekete, csúnya kisleány, a majompincs éber és okos szemével.

— A méltósága ? Reggel hirtelen el kellett utaznia, gondolom Győrbe vagy Komáromba, — nem, mégis Győrbe ! A nagynénje lakik ott, Róza néni, tegnap este sürgönyözött, nem is ő, hanem az orvos úr : a méltósága menjen azonnal, szegény Róza néni rosszul van . . . Nem tudni, mikor jön vissza, talán egypár nap mulva . . . Lehet azonban, hogy Róza néni mégsem Győrben, hanem inkább Komáromban vagy Gyallán lakik.

Szóval itt semmit sem lehetett megtudni ; ez a derék leányzó megszolgálta a bérét ; mesterséges füstfelhővel vette körül az asszonyát, mint repülőtámadáskor szokás a hadihajót.

Hazudozás közben meglepően emlékeztetett Lulura és abban is követte asszonya példáját, hogy úgy operált a nagynénikkel, mint sakkjátékos a parasztokkal.

Sándor most már a Natál lakása felé sétált. Az Asztóriáról megfeledkezett. A tőzsdematador ott lakott a Ferenc József-térre torkoló egyik utcában.

Habozva állott meg a ház előtt : fölmenjen ? Becsöngessen ? Mit mondjon odafenn ? Nem, inkább a szemben levő ház kapuja alá vonul, onnan megfigyelheti az emeleti ablaksort.

Jó ideig lapult már leshelyén, mikor egyfogatú döcögött a Natál kapuja elé. A vékonybokájú nő, aki beugrott a házba, a címzetes komorna volt . . .

Gál megörült, mint a vizsgálóbíró, aki váratlanul a kezébe kapja egy bonyolult bűnügy szálait : most már kétségtelen, Lulu odafenn van ! De azután belátta, hogy nincs is oka örülni. Egyszerre megint erőt vett rajta az a bizonyos életundor. Mit akar ő itt ?

Mire való ez a bujkálás és leselkedés ? Van valami a világon, ami fölérne ennyi izgalommal és megalázkodással ?

Eszébe jutott egy szó, amelyet Pálfi hullatott belé, mikor részeg volt, és amely azóta mind mélyebbre marta magát a lelkébe : »degenerált». Az újságíró szerint : a degeneráltság ott kezdődik, mikor az ember nem tud parancsolni a szenvedélyeinek . . .

Csakugyan annyira volna ő ? Az a forró, édes és fájdalmas erő, amely mindenek után és mindenek ellenére is Luluhoz sodorja, betegség volna ? Az Adami-vér poshadása ? De hiszen ha akarja, akkor véget vet mindennek ! Ez most már élet-halál kérdése . . . Be fogja bizonyítani . . . mindenesetre letépi magáról a vörös kullancsot, aki szemérmetlenül szívja ki az ő önérzetét . . . Igenis, be fogja bizonyítani !

De nem tudott hinni önmagának. Valahol valaki megint gúnyosan vigyorgott . . . Fájó szívvel megindult a Belváros felé.

Időközben hangos lett a csendes utca. Jobbról is, balról is hosszú léptekkel loholtak az emberek a Ferenc József-tér felé. Két szobafestő, — őket papírsapkájukról lehetett megismerni — egy bankszolga, egy szmokingos pincér, vászonruhás csomagolóleányok valami nagykereskedésből . . .

Künn a téren harsogó emberhullámok. Mindenki a Lánchíd felé néz, mindenki az öklét rázza és haragosan eltorzult szájjal károg. A híd bejáróján szuronysor csillog, csökönyösen és kihívóan.

Joánovics bukkant föl mellette. Hűvös kicsinyléssel nézte a civil zavargást : mert mi ez a pergőtűzhöz képest ? !

— Te, mi van itt ? — kérdezte Sándor.

— Át akarnak menni, föl a várba, a főherceghez, de katonaság őrzi a hidat. Kitelik tőlük, hogy lövetni fognak ; azok mindig rosszkor erélyesek.

Vér ? A szelekció . . . Sándor otthagyta Joánovicsot, akinek semleges mosolyán meglátszott, hogy előkelő távolságból óhajtja szemlélni az eseményeket és előredolgozta magát a híd felé. Igen, egy acélgolyó nem is volna rossz megoldás ! Egy kis szerencséje legyen az embernek és fájdalom nélkül véget ér minden, ami kínos és fárasztó : a háború, Lulu, Natál, a gót kápolna, a pénzbajok, doktor Adami, a degeneráltság, minden. Valami édes és forró nosztalgiát érzett a fájdalommentes befejezés után, amint előrebokszolta magát a sokaságban.

A tüntető tömeg lármája felhallatszott a Natál lakásába is.

— Most nem mehet haza, meg kell várnia a ricsaj végét, — mondta vendégének a házigazda.

A vendég csakugyan Lulu volt. Ők aznap reggel autóba ültek, hogy kiránduljanak, nem ugyan Győrbe, hanem Bécsbe. Erről már régóta folyt köztük a tárgyalás. Jó lesz kicsit körülnézni odafenn, az ember itthon egészen berozsdásodik. Vasúton mostanában nem ajánlatos az utazás, tehát a Natál kocsiján indultak. Mi van ebben ? Bécsben természetesen külön hotelekben fognak lakni, az asszony ezt kikötötte magának.

Bicskéig szerencsésen eljutottak, de ott a vámsorompó előtt *hazatérők* állították meg a kocsit. Négyen voltak, bakák, a vezérük vén népfölkelő, olyan furfangos képe volt, mint valami parasztkortesnek.

— Ukrániából idáig sokat kutyagoltunk, — mondta

az öreg — de immár az uraságokon a talpalás sora, mert mink automobilon akarunk hazamenni Pozsony megyébe.

A soffőr, vérbeli ferencvárosi «gépkocsivezető», kijelentette, hogy a katonaurak rendelkezésére áll, rögtön Pozsony irányába fordítja a kocsit, azzal már gázt is adott és százkilométeres sebességgel elkarikázott. Kettőt-hármat lőttek utána, de talán inkább a tisztesség kedvéért, mintsem gyilkos szándékkal.

Mivel azonban az utak teli voltak efféle zöldkáderesekkel, akik mind fegyverrel jártak és amíg telt a patronból, derűre-borúra durrogattak, a kirándulók visszafordultak a fővárosba.

Nem is ebédeltek ma még, de a megkezdett nappal különben is kellett valamit csinálni, Lulu tehát elfogadta a Natál meghívását és vele ment a lakására. Ebben semmi sincs! Natál nagyon kedvesen és tisztességesen viselkedett, valahányszor kettesben volt az asszonnyal. Ilyenkor nem volt udvarló, hanem igazi jópajtás.

A lakásnak külön lépcsőbejárata volt az utcáról; Natál bútorostól vette át egyik bankmágnástól, aki maga a genfi tó partján óhajtotta bevárni a háborúvesztés likvidálását. «Mert addig úgy sem lehet otthon semmi okosat kezdeni!»

A berendezést egy hírneves iparművész tervezte, a festményeket, porcellánokat és bronzokat is ő válogatta össze, mert egységes hatást csak így lehet elérni. A bankmágnás annak idején szabad kezet adott a művésznek és a pör még ma is folyt kettőjük közt.

Natál nagy tüzet rakatott a hall kandallójában és azt mondta a komornyiknak, hozzon valami harapni-

valót, ami éppen akad a háznál. (A komornyikot — nem is komornyikot, hanem *butler*-t, — nem a bankmágnástól, hanem valamelyik német hercegtől vette át.) «Akadt» a háznál kaviár, vadpástétom, prágai sonka, ananász, Martini-féle fehér ürmös és egy kis üveg Georges Goulet.

Lulu összecsapta a két kezét:

— Hát nem volt háború?

— Nálam nem! — szólt fínom mosollyal Natál.

Valamit ettek, egy cseppet ittak, a butler később kávét hozott és Lulu rágyujtott egy Abdulla-cigarettára. Odalenn az utcán emberek futkostak és kiabáltak... Megint tüntetnek, de hiszen majd abbahagyják, ha megúnták. Natál a likőrös palackok között válogatott. Ez Focking-anizett, kérem, — vagy inkább Bols-féle prünellt? Az asszony fél-füle az utcán volt.

— Mondja, Natál, nem fél maga, hogy a szocialisták hatalomra találnak jutni?

A házigazda komolyan nézett a vendégére.

— Inkább örülnék neki. Nem szoktam politizálni, de belső meggyőződésem szerint szociáldemokrata vagyok. Kultúrembernek nagyon nehéz nem lenni szocialistának.

Lulu egyébként nem bírta a prolikat, de tudja az ég, ennek az embernek a modern arcához valahogyan illett, hogy szocialistának vallja magát, valamint az is illett hozzá, hogy hisz a buddhizmusban.

Időközben megjött a komorna. Az asszony telefonáltatott utána, hogy hazavigye az útipoggyászt. Manci leányasszony jelentette, hogy Gál nagyságos úr sürgősen kereste a méltóságát. A méltósága erre nem mondott semmit, csak legyintett: nem fontos!

Azután cigarettával a szájában körülsétált a lakásban.

— Ez már igen ! — mondta.

Végre egy miljő, amelyben a hozzá hasonló asszony olyan jól érezheti magát, mint egy párizsi Pathou-modellben.

Monumentális kandallók, Dudits-féle faliképek, *echt* gobelinek, a lépcsőház fordulóján vas ritter, a fürdőszoba — mert Lulu oda is benézett — Caracalla thermáinak plágiuma, a spanyol-mór motívumok után komponált modern stílű könyvtárban bőr- és pergamenkötések, a télikertben főnix- és legyezőpálmák és — mit mondjak még? — hogy Natál semmiben szükséget ne szenvedjen: templomi orgona is volt beépítve a hallba.

Megállott az ebédlő kandallója előtt, amelynek rézsisakjába néger reliefeket kalapáltatott az iparművész és azt mondta : Ez már igen ! — Igazi arisztokrata otthon. Olyan arisztokratáé, aki a saját maga őse, — hódító is, mert összeszed mindent, ami neki megtetszik, de azért mégis fütyül a tradicióra. (Ámbár inkább az iparművész volt az, aki fütyült a tradicióra, hiszen a házigazda szabad kezet engedett neki.)

A zongorán lapozni kezdett egy hangjegyes kötetben. Az arca felragyogott : ni, párizsi háborús chansonok ! Lulu ezeket még nem ismeri. Mindjárt átadta a cigarettáját Natálnak, aki szerényen tovább szívta, ő pedig félkezével akkordokat próbált és énekhang nélkül, de biztos zenei hallással, dudorászni kezdett.

Pour vous émouvoir,
Avec vous le soir,
J'ai flirté longtemps . . .

Egyszerre hirtelen véget ért az ének, eloltotta, eltiporta valami ; valami, ami brutálisan csattant fel a Lánchidon, ami fekete lyukat vágott a levegőbe, megremegtette a szoba csillárkristályait és egy pillanatra megállította Lulu szívverését . . . Valaki felhorkant künn az utcán, gőgös türelmetlenséggel, egy rettenetes erejű nagyúr, aki évszázadok óta megszokta, hogy ő mondja ki az utolsó szót. Ez a régi császári szózat, erre csak egyféle válasz van : hasra kell feküdni !

— Mi volt ez ? — kérdezte Lulu inkább a szemével, mint a szájával.

— Sortűz ! — mondta halkan Natál.

— Jézus ! Emberekre lőttek — ? !

— Úgy látszik . . .

Kívül vágtató cipősarkok csattogtak a kövezeten . . . Azután kuszált hangok közvetlenül az ablak alatt : Fogd jobban ! Emeld, te marha ! Vigyázz — vérzik . . .

Natál és vendége habozva néztek össze. Mi a szokás, mit kell tenni ilyenkor ? A komornyik, illetőleg a butler, egy pillanatig sem kételkedett, mit kell tennie : kimért, nesztelen léptekkel sorra járta az ablakokat, mindenütt leeresztette a farollót és összehúzta a vastag bársonyfüggönyöket.

Most már eltompult az utcai lárma.

— Adjon egy cigarettát ! — suttogta sápadtan az asszony.

Gépiesen lapozgatott a hangjegyes könyvben. Mégis szörnyűség, ami itt történik ! Sötét arca kissé derülni kezdett . . .

— Kolosszális, mennyire párizsi ennek a muzsikája !

Halkan megnyomta a billentyűket, az arca kéjesen ragyogott, mintha valami édes italt szürcsölne.

— Hallja ? Ez az — az igazi !

— Hiába : Párizs, a Montmartre ! — sóhajtotta Natál, miközben mélán csóválta a fejét. És hozzátette : — És ilyen tehetséges nép ellen viselünk mi háborút !

Lulu kieresztette az ezüstös tücsök hangját :

Mais vous êtes partie et trop tard désormais,
Je me suis aperçu, que je vous aimais.

Odalenn az utcán valaki rekedten ordította :

— Az Asztória felé, elvtársak ! Mind az Asztória felé !

II.

Emberek a sárkány hátán.

A történelmi dráma színterére, a Lánchídra, ráereszkedett az esthomály, mint a színházi függöny. Gál Sándort magával úsztatta az elvonuló néptömeg, amely visszafolyt a mélységekbe, mint apálykor a tengervíz.

A Dorottya-utcában utólérte Joánovicsot. Egy ideig katonás léptekkel, némán masíroztak egymás mellett, közben a kapitány ismételten barátja fejére sandított. Végül megállott.

— Mi van a kalapodon — mutasd! Lövés! Érdekes: golyó ütötte át . . . Mannlicher . . . Ha két ujjnyival mélyebben megy, te a jégkamrában fekszel, drágám!

Sándor az imént még föl akart menni a nemzeti tanácshoz — egyszer már ott is mutatnia kellene magát, — de most azt gondolta, mára elég volt a táncból. Valami nagy üresség volt a szíve tájékán. Kimondhatatlanul fárasztotta a lelki feszültség, amelyet maga körül érzett és unta, de hogyan unta ezt a kitünő Joánovicsot, aki olyan katonás fölénnyel fogadta a halálveszedelmet, főleg ha az nem neki, hanem a szomszédnak szólt.

Legjobb volna most a varjasi Fonóban heverni és Adyt olvasni . .

A Gizella-téren újabb csődület volt, valaki szónokolt az emeleti ablakból, — mennyit izzadtak mostanában a szalmacséplők ! — de a pesti nép telhetetlenül szomjazta az izgalmakat. Egy harapós kis ember legjobb tudása szerint azon volt, hogy a megbokrosodott lelkeket belesarkantyúzza az őrjöngésbe.

Sándor észrevétlenül elmaradt Joánovicstól és a Dunasornak kerülve, hazament az Irányi-utcába. Az ő utcájában vidékies csend poshadt, egyik kapu alatt zöldköténes legény hancurozott a kis pesztonkával, odébb valaki harmonikázott, — ha a Mannlicher-golyó két ujjnyival lejjebb megy, a világ akkor sem ugrik ki a keréknyomából.

Annyira fáradt volt, hogy otthon mindjárt lefeküdt. Két napig nem is ment ki a házból. Délig ágyban maradt, estig a karosszékben hevert, könyvvel a kezében, de akkor is inkább szunnyadozott, mint olvasott. Ez az álomkórságféle nem volt ismeretlen előtte, hosszú időközökben elővette, csekély lázzal járt és nem is volt kellemetlen.

Harmadnapra már megemésztette az izgalmakat és éhesen rávetette magát az újságokra. Mi van odakünn ? Azóta már biztosan tüzet hánynak a budai hegyek. És délután elment az Asztóriába. Ez volt az a nap, amelyet utólag az őszirózsás forradalom napjának kereszteltek.

Emberfej emberfej mellett. A szálloda körül óriás néptömeg hullámzik és harsog. A kép megrendítően szép : ifjúság, reménység, fölszabadulás virágzik a szívekben és az arcokon. Bilincs tört szét, ha másféle nem, akkor az, amelyet a tunya megszokás kovácsol a lelkekre. A vastag ködfelhőt, amelyet a háború borí-

tott a városra, szétfújta a forradalmi szellő. Budapest sohasem volt annyira főváros, mint ma. Az utca ujjongott és Gál Sándor szíve is ujjongott.

«A háború vértengerén kellett átgázolnunk, a nélkülözés sivatagján kellett átvánszorognunk, most még föl kell kapaszkodnunk a szabadság hegycsúcsára, hogy meglássuk végre az Igéret földjét!»

Ezt egy pedánsképű, körszakállas kis férfi mondotta, aki rekedten, fisztulázó hangon és hadonászó öklökkel szónokolt az erkélyen. Sándornak feltűnt: a szemei olyan közel vannak egymáshoz, hogy egyetlen kagylós mélyedést alkotnak a homloka alatt.

Szegény ember! — morogta. — Milyen koldusfantázia, amely ilyen órában ilyen szavakat talál a tarisznyájában! A tömeg lelke csupa szárnyaló ifjúság, mint a ma született pogány isten, a vezér pedig: Zuboly. Filiszter a sárkány hátán . . .

A nép azonban elnézte a szakállas embernek, hogy nem Kossuth Lajos, lelkesedett, a forradalmat éltette, azt várta, hívta, idézte, de tulajdonképpen nem tudta elképzelni, kik és hogyan fogják megcsinálni. Csak másnap derült ki a reggeli lapokból, hogy a forradalom már meg is volt, maguk a nyájas olvasók csinálták.

Őszirózsás katonákkal megrakott autó dudált végig a Körúton. A vitézek kerestek valakit, aki ellene szegülne a forradalomnak, de bár tűvé tették a várost egy csípetnyi reakció után, nem találtak senkit és semmit. A király azt tette, amit Károlyi akart; mindenki ráhagyta a grófra: mutassa meg, mit tud, — az ország olyan puha volt, mint a kása, a nemzeti tanács fölkanalazhatta az egészet. Szinte suta dolog volt ez: lázadás, amely őszirózsákkal dobálódzik; forradalom,

amely nem találja meg a maga zsarnokát ; sujtó kalapács, amelynek nincs üllője és a levegőbe vág.

Sándor bátortalanul vissza akart fordulni a nagy sokaság láttára, de a Belváros felől újabb emberhullámok özönlöttek az Asztória felé s ő egyszerre fogva volt a tömeg közepén. Eszébe jutott : mi lenne, ha ő most el találna szédülni ? — és bár még soha életében nem szédült el, a félelemtől mégis hideg verejték ütközött ki a homlokán és reszketős lett a lába.

Szerencse volt, hogy egypár őszirózsás katona éppen utat tört egy forradalmi előkelőségnek, Sándor megismerte Ács szemüveges arcát, elszántan a háta mögé tolta magát és bejutott a szélfogó ajtón.

A tanács szállása forrt a vidám izgalomtól. Most már fenn voltak a tündöklő csúcson, de tegnap még lenn szorongtak a sötét bányában ; az este mindenféle gonosz hírek csaptak le rájuk : jönnek a csendőrök, itt vannak a bosnyákok, a véres Lukachich lövetni fog, — és mikor a folyosón túlhangosan bevágódott egy ajtó, egyik-másik családapát a rosszullét kerülgette. De most édes diadalmi mámor melengette a szíveket.

Mindenki dolgozni, segíteni, intézkedni akart és a kamaszos mohóságban, amellyel nekiestek történelmet csinálni, volt valami üdítő. Mi legyen a pályaudvaron veszteglő menetszázaddal ? De szükség van másféle intézkedésekre is, utasításokat kell küldeni katonai, polgári, egyházi hatóságoknak. Egy fiatal újságíró fáradhatatlanul gyártotta a parancsokat, a jakobínusok rideg polgártárs-stílusában, mikor már belekezdett, nem is merte többé abbahagyni, az egész magyar glóbusz ráhengeredett a vállára, úgy járt, mint Csokonai Vitéz Mihály kálomista papja : rajta tartja tenyerét a hordó

likán és ha elveszi onnan, kifoly a drága nedű. Szolgálatkész kezek elkapdosták a papírlapokat és elvágtattak velük, a jó Isten tudná csak, hogy hová.

Küldöttségek járultak a tanács elé — (így mondták : eléje járulnak) — mint búcsújárók a csodatevő kép elé. Borotváltképű fiatalok, akiket megrészegített a tudat, hogy ők most történelmet csinálnak, — ezüstbarkós, Náday-galléros öregek, akiket könnyekig meghatott a gondolat, hogy a nemzet kiszabadult a bécsi iga alól. Ezentúl minden máskép lesz, a szeretet fogja kormányozni az országot, egyenlők leszünk, igen, magyar testvérek leszünk.

Az emberek ragyogtak, olvadoztak a lelkesedés tüzében, szerettek volna nagy és szép dolgokat művelni, áldozatot hozni, barrikádon állani és ellenséges golyózáporban nemzeti zászlót lengetni, — be kellett azonban érniök azzal, hogy egy rutínos szónokot hallgassanak, aki ugyanazt a dolgot százszor tudta elmondani és mindig más-más szavakkal.

Jöttek a konzervativ táborból is, hogy lojálisan bejelentsék csatlakozásukat. Az ember nem maradhat el a rohanó idők mögött és egyelőre nem is lehet tudni, nincs-e az új színjáték kelléktárában olyan szerszám, amely a guillotinehoz hasonlít. A vén ordasok a megtért bárányka szerény moll-hangján bégettek és minden szavuk egy-egy kinyujtott tenyér volt, amely a testvéri kézszorítást áhítozta.

Jöttek névtelen hősök, akik künn, a távoli külvárosban, valami forradalmi bravurt csináltak és ezt a tanács tudomására óhajtották hozni.

— Elnök-polgártárs, jelentem : elfoglaltuk a kőbányai kaszárnyát !

Ha még az angyalföldit is elfoglalják, akkor minden rendben lesz . . .

Valaki letartóztatott egy magasrangú katonatisztet, mindjárt magával is hozta. Olyan békés arca volt, mint egy uniformisba bujtatott kanonoknak, de bizony ők a Belzebub ördögöt is lefülelik, ha pirosbélésű kabátban mutatkozik. Senki sem tudta, mit kezdjenek a forradalom első hadifoglyával. Talán ha becsületszóra hazaküldenék ?

A belső szobában elmélyedve tanácskoztak néhányan a vezérek közül. Magyarország jövendő külpolitikai rendszerét vitatták meg. Az entente-tal szoros barátság, Franciaországgal lehetőleg véd- és dacszövetség, Németországgal hűvös, de korrekt jóviszony.

Valaki kíméletlenül sorra nyitogatta az ajtókat. Erdélyi emberek érkeztek ! Hogy a nemzeti tanács határozzon őróluk. Tudni szeretnék, mi lesz Erdéllyel ?

Ács, aki ujságot olvasott az ablakfülkében, hirtelen felütötte a cvikkeres profilját :

— Az oligarcha-gazdálkodásnak ott is véget fogunk vetni ! — kiáltotta mérgesen, hadaró hangon.

De ezzel túllépte a saját hatáskörét és valaki rendreutasítóan rá is szólt :

— Kérlek, Erdély Jászi Oszkárra tartozik !

Pálfi is felbukkant. Olyan kijózanítóan fanyar arcot csinált, hogy az már ellenforradalomszámba ment. Leejtette szeméről a monoklit és azt mondta Sándornak :

— Nem komoly dolog. Abszolút nem komoly. Vértelen forradalom nem forradalom. A történelem tanusága szerint egyik forradalom sem nélkülözheti a jótékony pánikot, amelyet a kiontott vér okoz. Az új rendet csak a vér szentesítheti, semmi más.

Sándort méregbe hozta a csökönyös léhaságával.

— Ennek a forradalomnak eddig csak egy szépsége és egy érdeme van : hogy nem mocskolta be magát vérrel.

* * *

Lámpagyujtáskor a vidám utcai zsivajt túlordította valami vérfagyasztóan sötét hang. Egy vízözönelőtti őslény bődült meg a Városliget tájékán. Megjött a Hermina-úti gyilkosság híre.

Egy csapásra megváltozott a város, megváltozott a forradalom, meg a forradalmárok arca.

A sápkóros, őszirózsás tüntetés mohón teleitta magát forró, piros férfivérrel és szörnyeteg módon dagadni, nőni, sötét bíbortűzben izzani kezdett.

A sárkány kifeszítette szárnyait és százezer lóerővel nekibődült. Akik a hátán ültek, még azt hitték, hogy ők kormányozzák.

Gál Sándort ott érte a hír az Asztóriában. Neki mindig idegen és ellenszenves volt a megölt Ember tüskés férfiassága, de a véres naplemente megrendítette és lefegyverezte. Egyedül állott az ablakfülkében és végignézte, a vezérek hogyan ugrálnak át egyenként a gőzölgő vérpatakon.

Most éppen Ács beszélt, hangsúlyozott hidegséggel :

— Minden forradalom áldozatokat követel. A francia nagy forradalom — hiszen tudjuk ! Az egyént sajnálni lehet. Talán rokonszenvesebb eljárás lett volna, ha forradalmi bíróság elé állítják. De ez népítélet volt és a nép nem köti magát ceremóniákhoz . . . Forradalomban vagyunk és ilyenkor nincs föllebbezés. Az eset különben előrelátható volt . . .

Ez az: előrelátható volt! Mindenki előre látta, csak az áldozat nem, és így tulajdonképpen őt terhelné a felelősség.

Az Ember a földön fekszik, mint Gulliver a törpék országában; a nyüzsgő had körüljárja, megmássza, a mellére hág . . . Miután megbírkóztak első ösztönös borzadásukkal, úgy érezték, hogy ők is, a forradalmuk is, megnőttek, komor erőben gyarapodtak.

Pálfi nem gúnyolódott már. Kőarccal szívta a cigarettáját. Ő kezdettől fogva hangoztatta a vérontás szükséges voltát és a Hermina-úton tulajdonképpen az ő «programmja» valósult meg. Feltűnő hallgatag volt a hangos társaságban és talán nem bánta volna, ha azt hiszik róla, hogy van mit elhallgatnia.

Mikor Gál otthagyta az Asztóriát, nem ment még a szállására, hanem jóideig magányosan bolyongott a rosszul világított Dunaparton és nagytakarítást tartott kuszált gondolatai közt.

Rajta kívül alig járt ember a parton. A párás sötétségből a nagyvárosi dzsöngl hangjai szűrődtek hozzá. Budapest álma nyugtalan volt, mint Káiné a testvérgyilkosság után. A félelem, mint a zöldszemű tigrismacska, végigosont a háztetőkön.

Sándor maga is azon erőlködött, hogy keresztül ugorjon a véres árkon. Nem volt könnyű dolog! Odaállni az orgyilkosok mellé — vagy a népbírák mellé? — és újból az áldozat szívének irányítani a fegyvert . . .

Pedig nem szerette. Abban a szellemi dimenzióban, ahol ő élt, mindenki gyűlölte; ez ott természetes, sőt kötelező volt. Őt gyűlölni annyi volt, mint haladó embernek, a nép barátjának lenni.

Honnan jött ez az ádáz indulat? Gondolkozni és

emlékezni kezdett . . . Azt a vádat, hogy Ő okozta a háborút, becsületesen el lehet intézni egy kézlegyintéssel. Újabban ugyan rendszeresen híresztelték róla, olyanok is, akik a hadüzenet napjaiban túlüvöltötték a militarista farkasokat, de Gál Sándor tudta : ez csak ügyes propaganda-fogás. Ellensége volt a népnek ? Vajjon volt-e már ember, aki ellenségesen érzett volna a néppel szemben ? Lehet gyűlölni a hegyet, a tengert, a felhőt ? Hiszen a Halott maga is nép volt, sokkal nagyobb mértékben, mint a pesti szerkesztőségek néptribunjai. Ő közvetlenül az Alföld ősi talajából sarjadt ki. — De útját állotta a demokrata haladásnak ! Ez az ! — kiáltotta Sándor. A munkásság gyűlölte . . . De nem különös-e, hogy aulikus főurak, klerikális mágnások éppúgy gyűlölték ? Milyen tarka hadsereg vonult föl ellene : főhercegek és proletárok, magyarfalók és hazafiak, fanatikus papok és szabadongondolkozók, reakciósok és forradalmárok, — valamennyinek Ő állott útjában !

Az ember azt hihetné : kezdetben vala a gyűlölet. Ez volt az ősi sejt, az alapigazság, az archimedesi pont. Kezdetben vala a gyűlölet, amely aztán egész világot teremtett magának emberekből, elvekből, ürügyekből.

Sándor elejtette ezt a fonalat — nem vezet sehová !

Az Áldozat olyan meg nem engedett módon más volt, mint a többi ember, — talán ezért ?

Olyan volt, mint a faluba tévedt erdei vad. Erő, bátorság, egyszerűség, távoli ősvadonok illata szállt le vele a völgyekbe. Természetes, hogy ahány ember, ahány kuvasz volt a tanyákon, mind őt hajtotta, mind az ő nyomában csaholt. Gál Sándor tudta : ösztönös ellenszenvével ő maga is benne volt a hajtóláncban.

Az Üldözött büszkén ment a maga útján, nem gyűlölt senkit, csak ha nagyon megszorították, eresztette le iszonyatos szarvait és ilyenkor szabad lett körülötte a tér. De azért előrelátható volt, hogy az általános vadászdüh előbb-utóbb terítékre fogja hozni. Ez az : «Előrelátható volt !» Addig-addig kárognak-dobognak a nyomában, amíg valaki le nem akasztja a szögről a puskáját . . . Nos, ma leakasztotta valaki !

Most már megértette a tépelődő, hogy az egész forradalomnak az Ő halála adta meg értelmét és tartalmát. Világos volt : a nemzeti tanács Ő ellene alakult, a néptömegek ellene gyülekeztek, az őszirózsák ellene virítottak, a vágtató autókon lövöldöző suhancok az Ő árnyékára sütögették a puskájukat.

És éppen azért bárgyú volt a gesztus, amellyel Károlyi gyászszalagos koszorút rendelt és léha volt a kérdés, amit Joánovics vetett föl Sándornak : miért nem védték meg a hívei ? Hiszen csak az kellett volna az Asztóriának, hogy ellenforradalmi gárda fegyverkezzék a Hermina-úton ! A levegőbe sujtó kalapács rögtön megtalálta volna a maga üllőjét, a Hermina-úton nem orgyilkosok, hanem a Marseillaise hangjai mellett a szabadság katonái indultak volna rohamra.

A csillagok alatt azonban mindennek megvan a maga oka és a nagy gyűlöletnek is kell okának lennie . . .

Hirtelen világosság gyúlt ki Gál Sándor agyában : igen, Ő egy halálraszánt világ tengelyében állott, útjában volt a holnapnak, amely meg akarta örökölni a tegnapot. Ezért kellett ! Az egyéniség szembekerült a kollektív gondolattal. Gulliver a törpékkel.

Mikor Gál ennyire jutott, már át is ugrott az útját

elrekesztő vérpatakon . . . Most már ő is odaállt a népbírák mellé — nem gyilkosok, hanem bírák ! — Ő is arcához emelte a Mannlichert.

Az egyéniségnek meg kell halnia, ha úgy kívánja az összeség érdeke. Ez az egyetlen erőszak, amely igazolható. Nincs már szükség óriásokra, oroszlánok nem járhatnak szabadon, nem kellenek lovagok és szentek, a háborúk, csodák és hősi époszok kora lejárt.

Folyjon el az Oroszlánember vére, az utolsó vér, amely Ábel óta pirosra festi a földet, azután szülessen meg a béke, a munka, a testvériség világa.

Odaát a másik parton ütött a Mátyás-templom órája, ő hangosan olvasta — éjfél ! Két órát töltött a parton, két forró borzalmakkal telt, rettenetes és mámorító órát. Most már eljutott a fekete falhoz, — nincs tovább, vissza kell fordulnia.

Húsz lépést tett az Irányi-utca felé, de aztán ijedten, dobogó szívvel megállott . . . Hirtelen kigyulladt benne egy emlék : Pálfi egyszer azt mondta neki a varjasi ebédlőben : hulló falevél vagy, semmi összefüggésed az élettel, ha egyszer megindul a szélvész, rögtön magával fog sodorni !

És csakugyan : alig hogy fújni kezdett a szél, ő már repült vele, oly gyorsan repült, hogy egy-kettőre túljutott a Hermina-úton . . . Szédülve nézett önmagába — mi ez ? erő vagy gyöngeség ? — de aztán megint kifelé fordította a tekintetét : nemcsak ő repül, szárnyra keltek a város tízezrei is . . . Pálfi pedig — ? Mást is mondott neki : Te nem érted meg, hogy az élet harc ; te szörnyszülött vagy : egy farkas, amely iszonyodik a vérontástól . . .

Nos hát, nem iszonyodik ! Magát is megdöbben-

tette, mennyire nem ! A háború alatt minden kiontott vércsepp az ő lelkére hullott, de most — ! Annyira nem irtózott, hogy lelke kéjesen megfürdött a forró piros nedvben, mint Szigfrid a sárkányvérben . . . Ez már nem lehet gyöngeség, ez csak erő lehet !

Tovább ment, de most már az a különös, szédítő érzése volt, mintha idegen, sohasem látott városban kóborolna. A sötét házkolosszusok komoran emelkedtek a párás levegőbe és odaát, a folyón túl, a vár háztetői fölött, szívfájdítóan szomorú fényben izzott az égbolt.

* * *

Anni vasárnap reggel hallotta a véres újságot. Első gondolata : meg kell látogatnia Gál Janit a hadikórházban. Az tört csontokkal fekszik és tehetetlenül nézi, hogyan omlik össze az ő világa.

Most egyszerre valami anyai részvétet érzett iránta. El fogja neki mondani, hogy Sándor is elítéli a gyilkosságot. Sőt nagyon fölháborította a gaztett ! — Ezt ugyan nem hallotta a bátyja szájából, de biztosan tudta, hogy úgy van, — hogy is lehetne másképp ?

A kopasz Bretschneider, hál' Istennek, már nem volt a mészszagú kamrában. A minap behozták a fivérét fejlövéssel és most egymás mellett feküdtek az emeleti nagyteremben. Jani új szobatársa egy dragonyos lett, az egy kukkot sem értett magyarul.

Anninak úgy tetszett, a beteg nem nagyon örül a látogatásának. Valami furcsa feszengéssel fogadta.

— Sajnálom, hogy nem tudtam, mert értesítettem volna, hogy ma . . . na igen, engem mindjárt a műtőbe visznek . . .

— Operáció ? — rebbent föl Anni.

— Még egypár csontszilánk alkalmatlankodik. . . Már itt kellene lennie az asszisztensnek . . .

— De addig talán — amíg jön . . .

A leány kínálás nélkül leült. Amióta nem látta a kapitányt, már leszedték fejéről a furcsa nagy főkötőt, most rendes kötést viselt.

Jó ideig egyikük sem szólt, Gál Jani azután minden bevezetés nélkül kérdezte :

— Ismerik már a gyilkosokat ?

— Nem tudom, nem hallottam . . .

— Hiszen ha nem hencegnek el maguk vele, akkor nem is fogják őket megtalálni. A kormány nem fogja őket keresni. Ó nem, ez a kormány nem !

Érezni lehetett a hangján, hogy teli van keserűséggel. Anni tudomására akarta hozni, hogy a gyilkosság dolgában egyetért vele.

— A szegény ember ! És a felesége mellett !

A kapitány gőgösen fölemelte a fejét.

— Nem szegény ! Miért szegény ? Őt nem lehet sajnálni, halálában sem lehet ! Damjanichot felakasztották, de senki sem mondta, hogy szegény ember !

A leány, hogy föl ne izgassa, mindent ráhagyott, persze, hogyne, úgy van ! Majd meg ugyanazt kérdezte, amit tegnap a bátyja kérdezett a pesti éjszakától :

— De miért is gyűlölték annyira ? Most is, jóravaló, békés emberek úgy örülnek, mintha szerencse érte volna őket.

És a szőke Gál hasonló választ talált, mint tegnap a barna Gál, csakhogy ő persze más ablakból nézte a világot. Darabokban lökte ki magából a gondolatokat :

— Nem őt gyűlölték, nem az embert, hanem vala-

mit, amit magában hordott, azt, ami magyar volt benne . . . Mert ez az egész forradalom nem más, mint az összegyülemlett, a régóta fölhalmozott magyargyűlölet explóziója . . . Senkit sem gyűlöltek olyan ádázul, mint őt, mert senki sem volt annyira magyar . . . Én ismertem az olasz harctérről, — talán ő volt az utolsó ember, akinek ereiben tisztán folyt a honfoglalók vére . . . Az etelközi lovasok vére ! Lássa, a honfoglalás a bátorság és az ész győzelme volt szürke embertömegek fölött . . . A maguk barátai most forradalmat csinálnak, hogy megalapítsák a szürkék uralmát az ész és a bátorság fölött . . . Amíg ő élt, addig még pislogott egy szikrája a magyar tűznek, tehát meg kellett halnia, hogy vissza lehessen csinálni a honfoglalást, hogy föl lehessen gombolyítani az ezer magyar esztendőt . . .

— Maga igazságtalan, Jani, — mondta Anni, akit egyszerre olyan szomorúság fogott el, hogy közel volt a síráshoz. — Hát kit gyűlölnek azért, mert magyar ? Régi magyar urak is benne vannak a forradalomban !

— Benne vannak, benne, mint evezősök a csónakban. Előreviszik a hajót, de hogy hová, azt csak a kormányos tudja. A kormányos tudja és röhög . . . Majd ha ott lesznek a célnál, akkor Gál Sándor is csodálkozni fog, hová evezett. És azok a régi magyar urak ! Önmagukat üldözték az etelközi lovasban. Az ő gyűlölködésük a magyarság förtelmes betegsége volt, önmarcangoló ösztöne, öngyilkossági hajlama . . . Hogy röhög a kormányos !

Nem beszélt többet, mert az ajtó megnyílt, a küszöbön megjelent a vászonkabátos asszisztens. Mókásan a homlokához emelte a kezét : Vitéz kapitány úrnak alássan jelentem, berukkoltam !

A kedvesnővérek betolták a nikkelkerekű tragacsot.

Anni elköszönt, a folyosón azonban megállott és megvárta, míg hozzák a beteget. Szerette volna, ha Jani még mond neki valamit. Elkísérte egészen a műtőajtóig. Végre is rokona volt. De egy szót sem beszéltek útközben. A leány figyelmesen nézte az agyagszínű férfikezet, amely a fehér vásznon feküdt. Talán meg kellene fognia ? Nem, mégsem merte, ahhoz nem volt elég súlyos a beteg állapota . . .

A kapitány szinte jókedvűen tolatta magát a kínzókamrába. Tudta, meg fogják gyötörni, de azt is tudta, hogy pillarebbenés nélkül helyt fog állani és ennek már előre örült a nagy gyerek, mint valami biztos győzelemnek, mint a jó tanuló a vizsgának.

Anni olyan megszégyenülten ballagott haza a kórházból, mintha megverték volna. Megint úgy volt, hogy sajnálni akarta a kapitányt és az megint nem kért belőle ; sőt úgy bánt Annival, valahogyan úgy bánt vele, mintha őt is bűnrészesnek tartaná a gyilkosságban . . . Talán ő is evezett tudtán kívül a hajóban, amely tegnap — sokak meglepetésére — kikötött a Hermina-úton ? !

Elhatározta, hogy nem megy ki többet a hadikórházba.

III.

A Windsor-gobelin.

Natál bizonytalan időre Svájcba utazott. A nagyurak, a régiek is, az újak is, mostanában úgy szökdöstek Budapest és a szabad hegyek országa között, mint galambok a búzaasztag és a dúc között. Ha Svájcba repültek, teli volt a begyük. Lulu ennélfogva ráért, hogy újra festesse a nappaliját és hogy kissé kitatarozza a saját jóhírét is, amelyet meglehetősen megviselt az elmult hónap.

Ebben a dologban buzgólkodott akkor is, mikor egy nap rátelefonált Gál Sándorra. Egész örökkévalóság, hogy nem látták egymást és nem lehetne-e a napokban közös színházi estét rendezni ? Sándor azonban huzakodott ; semmihez sem volt kedve.

— Szóval megint rájött az affektálás ? — zsörtölődött az asszony, aki egyszerre beugrott a nyersbeszédű, de igaz szívű népszínmű-menyecske szerepébe. — Rendben van, galambom : ha maga nem jön, akkor én megyek, úgyis adósa vagyok Anninak egy vizittel !

Másnap csakugyan megjelent az Irányi-utcában, mégpedig olyan órában, mikor Anni nem volt otthon. Sebaj, majd ketten megteáznak, Lulu még tudja a régi jó időkből, hol van a hozzávaló.

Sándor fanyar arccal figyelte ezt a görcsös szeretetreméltóságot.

Lulu elkészítette a teát, majd a nagy karosszékbe maga alá szedte a két magassarkú cipőcskéjét és nekieresztette a nyelvét. Hogy milyen utálatos kezd lenni ez a Pest! Az üzletekben már nem is köszönnek az embernek. A kereskedők azt hiszik, megbocsáthatatlan könnyelműség tőlük, ha portékát adnak a papírpénzért. Hát akkor miért kereskedők?

Egyszerre kiejtette a valószínűtlen-piros száján Natál nevét. Könnyed hangon, ahogyan az ember tűrhetően érdekes, de nem nagyon fontos dologról emlékszik meg. Amióta többet van együtt vele, más szemmel nézi. «Mert az tulajdonképpen egy naív fiú.» Nekimelegedett és humorizáló fölénnyel beszélt róla, mint valami gimnázista-gyerekről, akit az ő gondjaira bíztak. Kedves, nagy kamasz, csakhogy vigyázni kell rá, különben szamárságokat csinál...

Levelet vett elő, amelyet Genfből írt Natál. A levélben a békeföltételekre vonatkozó kombinációk is voltak és ez volt az ürügy, amellyel Sándor kezébe lehetett adni. Csak olvassa végig az egészet, különben nem érti meg!

Némi habozás után belekapott az olvasásba. Persze, nem a diplomáciai pletykák izgatták, hanem a régi kérdés, amely fájón rágódott a szívén: menynyire jutottak azok egymással?

A levél hangja elég konfidens, de azért inkább megnyugtató, mint bántó: egy asszonnyal, akivel már együtt égett a szenvedély máglyatüzében, nem beszél az ember ilyen kötekedő hangon. Legalább Sándor nem tudta volna elképzelni. És a vége: «Képzelje, a

kaszinóban találkoztam Margotval. Nagyon csinos. Pillanatnyilag facér, aminek meg vannak rám nézve a kellemes következményei.»

Ezért jött Lulu az Irányi-utcába ? Sándor közömbös arccal visszaadta a papírlapot ; szívét azonban édes forróság árasztotta el. Igen, most némi erőlködéssel megint el lehet hinni, amit olyan jól esik elhinnie : hogy férfi és nő, Natál és Lulu között lehetséges az önzetlen barátság.

Mikor Anni alkonyatkor hazajött, kínos meglepetésére bizalmas trécselés közben érte a kettőt.

— Megint elhitetett vele valamit ! — mormogta mérgesen. Hát van butább gerinces állat a férfinál ?

Abban egyeztek meg, hogy harmadnapra együtt mennek színházba, tervük azonban kútba esett ; Sándornak váratlanul Varjasra kellett utaznia. Másnap este ugyanis Jócskay méltóságos úr azzal állított be az Irányi-utcába, hogy menjenek haza sürgősen, mert a kisvarjasiak kirabolták a Fonót . . . Mit csináltak ? Ki-ra-bol-ták ! A kisvarjasiak, akiknek hadiözvegyei jóformán mind a Gál Sándor kenyerén éltek ?

Szekereken, taligákkal és kosarakkal jöttek, emberek és asszonyok, mindent fölpakoltak, Jócskay szerint a szöget a falból is elvitték. Lencsés-Béri uram, egyike a kisközség két aranyparasztjának, ugyancsak részt kért a fosztogatásból. Ő vitte el a szimentálit, de Anni zongoráját is szekérre rakta, — amióta igen megtollasodott a háborúban, kisasszonynak akarta nevelni a Marcsáját . . . Ők tehát így értelmezték a forradalmat.

Jócskay úgy érezte, a gyászos eset neki nagy erkölcsi elégtétele, hiszen ő mindig mondta, a kisvar-

jasiak a vármegye utolsó söpredéke, de Sándor még előadást is tartott nekik a községházán az általános titkosról. Most itt van ni az általános titkos választójog!

Gál Sándort nagyon leverte a hír. Egész este nem beszélt egy szót sem, csak haragos arccal járt föl-alá. Tulajdonképpen miért nevezzük mi csak az embert felebarátunknak, — hát a farkas az kutya?

Ő egyébként már hetek óta csömörletes kedvében volt; úgy érezte, a forradalom megbukott. Nem merte nyiltan mondani, de magának bevallotta. A régi kapuk, amelyeket baltákkal törtek be, ma is tárvanyitva állanak, de semmi sem jön be rajtuk. A forradalom mindmáig üres keret maradt. Mert az, hogy Pesten egypár kutyamosóból főtisztet csinált és hogy Varjason Lencsés-Béri elvitte Anni zongoráját, mégsem lehetett a sárkányidézés célja.

Sándor nem is akart lemenni Varjasra, utazzon Anni egyedül, de reggel megint mást gondolt és ő is vonatra ült.

Az állomáson kakastollas csendőr jelentkezett nála.

— Az ellopott holmi nagyobbrészt megkerült már, kérem, az emberek visszahozták.

— De hiszen ez nagyszerű! Hogy történt? — örvendezett Anni.

— Sós őrmester úr kieszelte a módját. Mi tegnap Ládon végeztünk szolgálatot és csak ebéd után jelentették a varjasi fosztogatást. Az őrmester úr mindjárt akasztófát ácsoltatott, azt kivitette Kisvarjasra, leásatta a községháza előtt és kidoboltatta, hogy ki-ki adja vissza, ami lopott holmi van nála, mert akinél akárcsak egy rongyos zabostarisznyát is találunk, azt ma délután fölakasztjuk. Erre aztán meg-

indult a processzió a Fonó felé. A zongorát és a tehenet is visszahozta már Lencsés-Béri uram.

Sándor rettenetesen szégyelte magát. Egy pillanatig már olyasmit hitt, az emberek jobb belátásra tértek, valaki talán a lelkükre beszélt, — de hát csakugyan így kell kormányozni ebben az országban ? !

A testvérek gyalog mentek haza. A Fonó kapuja előtt is szuronyos csendőr strázsált, kilométeres körzetben a rend és biztonság érzését terjesztve.

Rongyos parasztasszonyka ácsorgott a kapuban, batyuval a hóna alatt ; Gugyiné volt, az a Gugyiné, akit Sándor elmult tavaszon úgy szedett föl az árok partján és aki azóta két unokájával a morzsákból éldegélt, amiket a Fonó hullatott neki.

— Kezít csókolom, visszahoztam a takarót, amit tegnap elvittem, — szerénykedett.

Ő is ! Anni meg nem állotta, hogy egyet ne csípjen rajta.

— Hát maga is az ellenségeinkhez szegődött, Gugyiné ! Sok rosszat tettünk magával, mi ?

Az asszony ég felé emelte a két szemét :

— Jézus Mária, lelkem kisasszony, hogy mondhat már ilyet ? Mindennap imádkozok a kisasszonyért és a nagyságos úrért, hogy fizessen meg az Úr Jézus a jóságukért. De mind azt beszélték az emberek, hogy új törvény van és mindenki vihet magának a Fonóból, — hát én is vittem, de csak ezt az ócska takarót a két árvámnak, semmi egyebet, kezít csókolom, ezt is csak azért, mert már igen hidegek az éjszakák.

Az ócska takaró a Windsor-gobelin volt, amelyet Sándor évekkel ezelőtt Bécsben szerzett, jókora lelkifurdalások közepett, mert több pénzébe volt, mint

amennyit józan ésszel rákölthetett. Gugyiné két darabban adta vissza, ollóval kétfelé vágta az unokáinak.

A Fonó nagy folyosóján azt a megfigyelést tehették Gálék, hogy a jövő képzőművészetének termékei nem izgatják a kisvarjasiak kapzsiságát; a képek és szobrok még mind ott voltak a fal tövében. A lakásban azonban szörnyű rendetlenség volt, de már alig hiányzott valami a holmiból. A Sós őrmester ellenforradalmi ötlete bevált.

Anni azonnal nekigyűrkőzött és Zsuzsi nénivel a bútorokat kezdte tologatni.

Gál a nagyablakban állott és elgondolkozva nézett ki a kopasz szántóföldekre, amelyeket feketére petyegtettek a varjúk. Egy szót forgatott az elméjében, azt ismételgette félhangon: népítélet. Ha a Hermina-úton elfogadta a népítéletet, akkor mért nem a Fonóban? Vagy a nép csak főbenjáró pörökben illetékes, vagyonjogiakban nem?

Estére már valahogyan rendbejött a lakás. De Sándor úgy találta, a bútoroknak új szaguk lett. Ellenséges és gonosz szaguk. Talán a keserű gondolatoktól, amelyek hozzájuk tapadtak, miközben a parasztok — az akasztófától félve — visszahozták a holmit?

Reggel Pálfi telefonált Budapestről, hogy szeretne két napra lejönni. Hát csak jöjjön! Sándor kiküldte a kocsit a déli vonathoz. Az ujságíró másodmagával jött, Ácsot is magával hozta.

— Hát Joánovics? — kérdezte önkénytelenül a házigazda, mikor a pestiek lemásztak a bricskáról.

— A hadügyminisztériumban van, — magyarázták. — Leült az államtitkári íróasztal mellé és egyelőre nem mer fölkelni, nehogy más valaki üljön oda.

— Ezt most így csinálják ?

— Igy.

Sándor fölkalauzolta vendégeit az emeletre és mikor elmentek a gót kápolna előtt, ahol most méla csend honolt, Ácsnak eszébe jutott Prokóp.

— Tudod, mi lett a kőfaragóddal ?

— Hallom, tengerész a Lipót-körúton.

— Tengerész csak volt, ezidőszerint a lovasságnál szolgál és a katonatanács spiritus rectora. Ma tulajdonképpen ő a koronázatlan hadügyminiszter. A karrierjét annak köszönheti, hogy lelőtt a körúton egy nyugdíjas bakatisztet, aki nem engedte levágatni gallérjáról az arany csillagokat. Ő is úgy vélekedik, hogy vértelen forradalom nem komoly forradalom.

Pálfi nem vett tudomást a vízalatti támadásról ; ő ma feltűnően nyomott kedvében volt ; csak később, a nappaliban, mikor már fölhajtott egy pohár barackot, oldódott meg kissé a nyelve.

— Úgy nézzetek rám, hogy én emigráns vagyok, — mondta keserűen. — Megszöktem Budapestről, igenis, menekülnöm kellett a forradalom elől, akár egy igazi Pálffynak, két effel, ypszilonnal. Az éjjel fegyveres matrózok kerestek a redakcióban. Tudjuk, mit jelent ez ! Az ok : tegnapi számunkban szóbahoztam a kormány egy-két hülyeségét . . . Mert a sajtóbíróságot most matrózok gyakorolják, kézigránáttal és rohamkéssel.

— Az eset nem olyan tragikus, — intette le Ács. — A szocialisták már megígérték, hogy eligazítják a dolgodat és holnap megint békén hazamehetsz.

Az ujságíró újra töltött magának a barackból, de kedve borús maradt. Megszokta, hogy szaba-

don ostorozza a közállapotokat, de hogy a közállapotok egyszerre csak visszarúgjanak, mint a csiklandós ló, arra semmiképpen sem volt berendezkedve. Az eset mélységesen elkeserítette. Körülbelül úgy érezte magát, mint a minden oroszok cárja, mikor először hallotta egy katonája szájából, hogy : nem !

Ebédnél kitudódott, hogy Ács is elégedetlen az újsütetű népköztársasággal. Ha Pálfi mint bujdosó menekült a Fonóba, ő mint haragvó Achilles vonult ide. Annyira elégedetlen, hogy szívesen darabokra zúzná egy ökölcsapással az egészet, mint vidéki lakodalmon a grillage-tortát szokták.

Feketekávénál már jó egyetértésben szapulták az új rendet. A pesti vendégek említették, hogy a népkormány miniszterei közül a második is lemondott.

— A jámborok azt hitték, az egész földrengés csak arra való, hogy őket fölszínre vesse. Most már fönn volnának, de a talaj még mindig mozog alattuk, pedig ezt fölöslegesnek és igen helytelennek ítélik — magyarázta Pálfi kajánul.

Majd : — A forradalom csak embereket hozott, de egyetlen gondolatot, egy cselekedetet sem. Embereket, igen, de miféle embereket ? A régiek szárazszívű rutiniék voltak, de tudtak kormányozni, — az újak hebegő dilettánsok.

— A legnagyobb bajt a szertelen pesti fantázia csinálta. Pest megmintázta magának a népvezért, akiről álmodott, és azt elnevezte Károlyi Mihálynak. Egy Kossuth Lajosba ojtott Mirabeau, aki pompás és fölényes, mint ifjú Szigfrid. Azután az ábrándkép összetalálkozott a valósággal és ebből démoni rossz vicc lett.

— Az ideális kormányzat : az ész és az erő egye-

sülése, — mondta Ács. — Ezek a szerencsétlenek sárba ejtették az ország erejét, mint ügyetlen cseléd a kristálytálat.

Sándor is megszólalt: — Baj, hogy ügyefogyottságukkal rehabilitálják a multat. Lovat adnak a reakció alá.

Anni, aki hallgatagon ült az asztalnál, Gál Janira gondolt. «Aki forradalmat csinál, a fejével feleljen a sikerért.»

Ács most azon az oktató hangon, amelytől Pálfi «a falra mászott», levonta a konklúziót.

— Hibát követtünk el. Megbuktattuk a romlott polgári osztályuralmat és megengedtük, hogy ugyanannak az osztálynak nem kevésbbé romlott tagjai üljenek nyeregbe. Most azon kell dolgoznunk, hogy emberestül és rendszerestül a hulladékos ládába kerüljenek.

— Ellenforradalom? — kérdezte Gál elboruló homlokkal.

— Dehogy ellenforradalom. Forradalom — az álforradalom helyett igazi forradalom. A lecsúszott úriemberek forradalma helyett a feltörekvő nép forradalma.

Sándor vállat vont.

— Szavak! A nép mindig csak a tanult elemei útján tud politikát csinálni.

— Vannak tanult elemek, amelyek végleg elszakadtak a polgári gondolattól és a nép idegeivel éreznek.

— Hol vannak?

— Lenn. Ők rengetik a földet a forradalmi szélhámosok talpa alatt. Fölfelé törnek. Útban vannak. Holnap itt lesznek.

Hirtelen olyan fanatikus tűz lobbant ki a szeméből, hogy szinte megszépült koravén, merev arca.

— A bolsik ? — kérdezte Pálfi vidáman. — Hiszen csak jöjjenek, — jöjjenek és söpörjék el az egész őszirózsás hazugságot.

— Nagyot akarnak és mindent mernek, — mondta Gál Sándor elgondolkozva. — Jó volna velük tisztába jönni.

Még asztalnál ültek, mikor Móric kutya bőszülten ugatni kezdett. Egy piroskép̈ű, szálas szép parasztember mosolygott be az üvegajtón.

— No lám, — szólt kedélyesen, miközben fejét bedugta az ajtónyíláson — az urak kimondják az egyenlőséget, de ez a fehér kis kutyus ellene szavaz és azt ugatja: rossz parasztnak kívül tágasabb.

Kámsa Mátyás volt az ékesbeszédű, Lencsés-Béri mellett a másik kisvarjasi aranyparaszt. Neki nem volt része a tegnapelőtti prédálásban, ezért fölemelt homlokkal járulhatott a Fonó ura elé.

Móric majd megpukkadt mérgében, mikor Kámsa bejött a szobába, gazdája végül is kénytelen volt nyakon fogni és büntetésül belökni a gót kápolnába. Ez a dög arisztokrata volt és válogatott az emberekben, az úri vendéget kedveskedve körülcsóválta, a csizmásokat nem akarta megtűrni a házban. Kitől tanulhatta ?

Kámsa uram arca elborult, amint meglátta a dúlás nyomait.

— Olyan a mi népünk, kérem, mint az oktalan állat ! — mondta rosszaló fejcsóválással. — És még olyan gazda is, mint Lencsés-Béri ! Ez azért van, mert

hiányos az iskolaügy. Váltig mondtam: ne bolondulj, koma, rád jönnek a kakastollasok, de ő mind csak az új szabadságot emlegette. Hát most szégyenszemre ott áll az új szabadság a községháza előtt, fából ácsolták és kenderhurok van rajta.

Sándor leültette és Anni bort töltött neki.

— Hát csak ki vele, mi jót hozott, Kámsa uram? Az urak jóbarátaim, előttük bátran beszélhet.

Kámsa a földek iránt érdeklődött. Miféle földek? A Fonó-földeket óhajtanák átvenni a kisvarjasi gazdák... De hiszen azokat Jócskay uram bírja még öt évig? Igenis, bérben bírja, de a kisvarjasiak nem is bérbe, hanem örökösen akarják...

— Meg akarják venni? — csodálkozott Sándor.

Kámsa uram kedves-furfangosan mosolygott.

— Az urak a régi törvénnyel ezer esztendeig ingyen bírták, most az új törvénnyel a nép óhajtja ingyen bírni...

— Hogy képzelik azt?

— Úgy képzelik, — a gazdák otthon már megegyeztek maguk közt — hogy a kisvarjasiak az eddigi földbirtokukkal arányban részesüljenek a Fonó-földekből. Neki, már mint Kámsa Mátyásnak, negyven kisholdja van, tehát még negyven jár neki a Gáléból... Akinek semmije sincsen, az ne kapjon semmit, az ilyen szegény nyomorult úgysem tudná megművelni. És Lencsés-Bériék se kapjanak semmit, büntetésül a rablásért.

Pálfi beavatkozott a tárgyalásba.

— Nem jól tudja az új törvényt, Kámsa uram! Ezentúl úgy lesz, hogy minden polgárra egyforma földbirtok jut az országban. Éppen most csinálják

Pesten az osztást és a földmérők kiszámították, hogy tizenegy hold esik minden magyarra. Ha mármost Kámsa uramnak negyven holdja van, abból törvény szerint huszonkilencet le kell adnia.

A gazda paprikavörös arccal nézett Pálfira. — Az nem lehet, kérem! Földje nem lehet minden embernek, kérem, mert akkor ki lesz a faluban a cseléd, ki lesz a napszámos?

— Nem kell cseléd, mindenkinek csak annyi földje legyen, amennyit maga meg tud munkálni, mert így követeli az egyenlőség, — élhetetlenkedett Pálfi.

Kámsa okos férfiú volt, hamar megértette, hogy a pesti szélkakas évődik vele, kár is erre több szót vesztegetni. Majd visszajön máskor, mikor egyedül tudja Gál Sándort. Megitta a borát, köszönt, azt mondta: «valahogy majd csak lesz!» — és peckesen elment.

— Szuverén a nép? — kérdezte Sándor. — És ha szuverén, akkor mért nem veheti el a földemet?

— Légy nyugodt, — szólt Ács — el fogja venni, de egy szakértőkből alakult központi szerv, nem ez a marha paraszt, aki nem is nép, hanem arisztokrata — a többi mágnástól ez csak annyiban különbözik, hogy nem szokott fürödni.

— De ha a nép többsége ilyen arisztokrata fejjel gondolkodik, mint Kámsa Mátyás, hol akkor az igazság? — töprenkedett Gál.

— Hogy miféle fejjel gondolkodik a többség, az egyáltalában nem fontos. Mi nem szándékozunk alkotmányosdit játszani. Akár egy ember vallja, akár tízmillió: mi azt, ami a népnek hasznos és üdvös, vaskalapáccsal fogjuk beleverni a koponyákba. Nincs tovább.

Budapest telefonon hívta Pálfit. Miután az ujságíró sokáig beszélt a szerkesztőjével, széles ábrázattal jelentette, hogy a legközelebbi vonattal a fővárosba utazik. Az elvtársak csakugyan eligazították a dolgát; a városligeti tengerészkapitány megint fenn járt a redakcióban és megmagyarázta, hogy tévedés volt.

Gál és Ács az este sokáig cigarettáztak a Fonó nappalijában. Valósággal élvezték, hogy Pálfi nincs velük. Ács szerint: az ő jelenléte akadálya minden komoly gondolat megszületésének, hiába vajudnak az agyvelők. Sándor meg azt mondta róla: színvak az igazsággal szemben, csak azt látja meg, ami feltűnő és érdekes. Szóval azt, amit szenzációnak nevez a sajtó. A forradalomból is csak az izgalmakat fölözi le.

Soha még Gál és Ács olyan bizalmasan el nem beszélgettek és soha még olyan közel nem jutottak egymáshoz, mint ezen az estén.

A baklövések sorozatáról beszéltek, amelyek a népkormány külügyi politikáját nyomon kísérték.

— Igy lovat adnak a reakció alá, rehabilitálják a bukott rendszert, — vélekedett Sándor. — Menthetetlenül visszatérünk a tenniszbajnok-diplomáciához és az alkoholkedvelő militarizmushoz. Ez kétségbeejtő, de én nem látok kivezető utat.

Ács a fejét rázta.

— Azon az emeleten, ahol most vagyunk, csakugyan nincs kivezető út, de ha egy emelettel lejjebb megyünk, akkor tárva-nyitva minden kapu.

— Bolsevizmus? Köszönöm! Nem bírom el a gondolatot, hogy elvtársaid elpusztítanak mindent, ami előkelő.

— Azt megteszik és nagyon jól teszik!

— A lelki előkelőséget is el kell pusztítani ?

— Elsősorban ! Mert az agyvelőmágnás, a nagyember, a lángész, hacsak nem áll teljesen a proletárság szolgálatában, mint teszem Jézus Krisztus, — az emberiség árulója. Ő az, aki megveti és cserben hagyja a tömeget, aki mások számára járhatatlan utakon előrevágtat a jövő felé, ő az, aki zavarba ejti, elkedvetleníti és kompromittálja a lépésről-lépésre haladó sereget és aki maga a pusztába téved. Mert aki elhagyja a népet, az mindig a pusztában végzi. Ezt jól tudják azok, akiknek lelkében az egész emberiség képe élt. Jézus sem szerette a zseniket, sohasem törődött a római filozófusokkal és görög művészekkel, ő csak az együgyűek és elesettek prófétája akart lenni.

(Ha szóba került a kommunizmus, Ács akkor szeretett az őskereszténységgel példálódzni.)

— Azt nem bírom el, hogy orosz barátaid annyi vért ontanak — szólt Gál.

— Mert kisebbségben vannak. Kisebbségi uralom nem lehet el terror nélkül. De van valami különbség az ő és a polgári társadalom vérengzése között. A polgári társadalom romantikát és hősi kultuszt csinált a vérontásból. Náluk az emberölés, melyet bizonyos formaságok közt hajtanak végre, a férfiasság dicsőséges megnyilatkozása. A proletárvilágban az ölés bevallottan hóhérmunka. Szükséges rossz. Mellőzhetetlen dúvadirtás. Béke és testvériség csak akkor lehet az erdőben, ha elpusztult az utolsó farkas.

— Te hogyan jutottál közéjük ? — kíváncsiskodott Gál.

— Fokról-fokra haladtam az elméletek lajtorján, de minden lépcsőfok, amelyre ráléptem, mozgott

a lábam alatt, így nem volt megállás, amíg szilárd talajt nem éreztem a talpam alatt, — és akkor már el is érkeztem a kommunizmushoz. Az erő, amely útnak indított, persze nem az akadémiai felsülésem volt, amint azt Pálfi hireszteli, — életemnek ez az ízetlen epizódja csak annyiban volt rám hatással, hogy fölébresztette bennem a kritikai szellemet! — pálfordulásom igazi oka családi motívumokból indult ki.

— Családi motívumok?

— Talán hallottál róla, hogy meglehetős vagyon maradt rám a családom után. Ez a vagyon a képzelhető legpiszkosabb eredetű. A nagyapám, természetesen az állami apparátus buzgó asszisztenciája mellett, arcátlanul kiuzsorázta a szegény emberek tömegét. Én siheder koromban hallottam erről és azóta undorodom a gazdagságomtól; már akkor is élt bennem az elhatározás, hogy mindent vissza fogok adni azoknak, akiknek kizárólagos joguk van hozzá: a proletároknak. Mikor körülnéztem a világban és gondolkoztam azon, amit láttam, arra a meggyőződésre jutottam, hogy a legtöbb vagyon tisztátalan eredetű. Jól van, vissza fogom adni a magamét, de mások is, mindenki adja vissza a magáét! Most itt tartok: vaskalapácsot csináltam magamból, alkatrésze vagyok a nagy zúzógépnek, amely azon dolgozik, hogy porrá törje a mai társadalmi rendet.

— De a vagyonod? — kérdezte parányi kis kajánsággal a hangjában Gál Sándor.

— A vagyonomat én kölcsönnek tekintem, amelyet a néptől kaptam, hogy harcoljak vele a közös célokért; úgy használom, mint katona a fegyvert, amelyet az ország bízott rá . . .

Gál szívét édes melegség árasztotta el, szeme ragyogott, — igen, a sok mozgó lépcsőfok után végre ő is szilárd talajt kezd érezni a talpa alatt! Az ő vagyona is tisztátalan eredetű, vissza is fogja adni, de nem a szőke Gáloknak, akiktől doktor Adami ellopta, hanem azoknak a fakó kisembereknek, akiknek őseit a varjasi nagy gabonauzsorások még Adami ideje előtt megkopasztották. A szőke és a barna Gálok viszálya nem egyéb, mint haramiák összeveszése a közös prédán. Semmi sajnálni való nincs a szőke Gálokon: meglopott tolvajok!

(A lengyelkabátos Adami, a nagy ködtenger túlsó partján, alkalmasint igen ostoba arcot csinálhatott ebben az órában. Erre a kibúvóra ő nem számíthatott.)

Ács másnap visszament Pestre és Sándor az utolsó pillanatban úgy határozott, hogy maga is elkíséri. Legalább még elbeszélgetnek az úton. Egyszerre úgy érezte, száz dolog van még, amit kettőjüknek tisztázniok kellene. Érdekesnek és rokonszenvesnek találta a két ballábas kisembert. Szerette; hálát érzett iránta.

Ácsnak sokféle dolga volt a fővárosban, csak estére adott találkozót a barátjának. Persze, a Laudon-utcai Robespierre-kávéházban. Mikor ott megtalálták egymást, nem is akart melléje ülni, hanem mindjárt hajtotta, hogy fizessen és jöjjön vele, neki sürgősen a Visegrádi-utcába kell mennie, a Vörös Ujság szerkesztőségében van dolga — és: »neked föltétlenül látnod kell azt a társaságot!»

Gál huzakodott, de végre is engedett Ács erőszakoskodásának. Mikor azonban beléptek az ajtón, már bánta, hogy megint beugratta magát. Hogy ő mindig azt teszi, amihez semmi kedve!

A szobák teli vannak disputáló, dohányzó és köpködő emberekkel. «Körülbelül az egész kommunista párt!» — jegyezte meg némi fájdalmas iróniával Ács. Sokan lehettek köztük az Oroszországból megtért hadifoglyok, legalább a Sándor érzékeny orra a maró, szomorú illatot, amely a levegőt átjárta, *orosz szagnak* minősítette.

Különböző típusok képviselői, de valamennyien az emberiség szélső szárnyáról valók, amely a könnyenhívőkkel kezdődik és a fegyháztöltelékkel végződik. Mégis van egy közös vonásuk: a tragikus gondtalanság kifejezése, amely a közösségből kiszakadt emberek arcára rajzolódik. A forradalmároknak maszkírozott nyárspolgárok, Pálfi »felhőemberei», akkor még nem higították föl a gyülekezet vegyi összetételét.

Az egész társaság egyébként valami ideiglenes, véletlen és ugrásra kész benyomást tett, mintha vasúti váróteremben verődött volna össze. Ezek sohasem tudták és sohasem fogják megtudni az *otthon* szó jelentőségét.

Ismerős arcokat is látott Gál, olyan arcokat, amelyekről nem tudta hamarjában, hogy utcán, esetleg valamelyik kávéházban vagy talán álmában találkozott velük. Köztük volt az a nyergesfejű is, akit egyszer a Robespierre-ben látott. Keménykalappal a fején íróasztal tetején ült és papírcsomagból vacsorázott. Most is katonanadrágot és csavart lábszárvédőt viselt a civilkabátjához. Megtudta a nevét is: Gangimusznak hívták. Ha igaz, amit Ács beszélt róla, hogy mint tartalékos tiszt vonult a háborúba, akkor az orosz hadifogság végleg kirohasztotta belőle azt a társadalmi ambícióját, amely valamikor letétette vele a tiszti vizsgát.

Semmi sem volt már benne az osztrák-magyar katonatiszt kiélezett férfiasságából.

Gangimusz befejezte lakomáját és balkeze csuklóját kezdte dörzsölgetni, miközben ködösen vigyorgott maga elé. Sándor most is éppen olyan undoknak találta a kezét, mint mikor elsőízben meglátta. Hátat fordított neki, de valami furcsa kíváncsiság arra ösztökélte, hogy titokban szemlét tartson a jelenlévők író, gesztikuláló, cigarettát fogó, vakaródzó és henyélő keze fölött. Túlhevített fantáziája ingerkedett vele, vagy jól látott ? Soha még ilyen förtelmes látványban nem volt része. Becsületes, durva munkáskéz nem volt köztük, nem is hasonlítottak emberi végtagokhoz, inkább undorítóan meztelen hüllőlábakhoz, vörösre főtt rákollókhoz, szőrös állatmancsokhoz, ragadozó madarak meszes karmaihoz.

Valami tisztátalan élvezete telt a vizsgálódásában és mohón leste egyik-másik alak mikor húzza ki kezét a zsebéből.

Egypárat a kezek közül meg kellett érintenie, mikor ismeretséget kötött a tulajdonosukkal. Ácsnak láthatóan nagy tekintélye volt a párt főemberei között és jóbarátját, Gál elvtársat, teljes bizalom fogadta.

Közbe a friss hírek úgy peregtek a redakcióba, mint a jégeső . . . Megyünk előre, mindig előre ! A gyöngébbek kedvéért egyik szerkesztőségi tag sorra vette az európai országokat és megállapította, milyen eredményeket ért már el a kommunista propaganda. A «gyöngébbek» kaján diadalmámorban lángoltak . . . Bécs már vörös a csontja velejéig, Berlinben új támadásra készül Spartacus, Szászországban reng a föld, Münchenben hamarosan kikiáltják a tanácsköztársa-

ságot . . . A világ minden proletárjának szeme Moszkva felé fordul . . . A francia zuávok megtagadták az engedelmességet, mikor Oroszország ellen akarták őket vinni . . . Az angolok próbálkozni sem mernek . . . Ha Trockij vörös gárdája megindul a nyugati határon, elkerülhetetlen a világforradalom . . . Megyünk előre! A burzsujok most sütögetik el utolsó töltényeiket, — holnap Európa Lenin csizmája előtt hasal . . .

Budapesti hírek! Ezeket kicsinylő, szinte szánakozó hangon beszélték meg. A nevetséges nemzeti tanács magától olvadozik, félrekonyul, mint napsütésben a hóember . . . A katonaság már bolsevista . . .

Károlyi Mihály színházi díszelőadásokra jár és nem érti, mit akar még a nép, hiszen ő már köztársasági elnök . . . A kormány nem mer szembeszállani a kommunista propagandával és a saját gyávaságát a szólásszabadság tiszteletének nevezi . . . Itt egyébként alig is van szükség izgatásra, ha az entente tovább szorítja a hüvelykszorítót, bolsevizálni fogja az egész országot . . . Most azonban orosz példa szerint kisebb vérengzéseket kellene rendezni, hogy megvaduljon a nép és félelem szállja meg a burzsoákat. Valaki haraggal beszélt a szocialistákról, akik rosszabbak a kapitalistáknál . . .

Gál Sándornak szédült a feje, mikor később lement az emeleti lépcsőn. Emberek azok odafönn vagy démonok? Apostolok vagy futóbolondok?

Ács mintha megértette volna barátja néma gondolatát, csendesen mondta:

— Nem emberek, hanem médiumok; valamennyien egy világgondolat sugallata alatt állanak. Carlyle azt mondja: a népek akkor tudnak csodákat

művelni, ha hisznek valamiben. Azok odafönn, polgári fogalmak szerint, selejtes jellemű, félművelt legények, de megvan bennük az apostolok élő hite, mely ki tudja mozdítani helyükből a hegyeket. Az apostolok is tudatlan, szegény mesteremberek voltak, mégis megbuktatták a római világhatalmat.

A Lipót-körúton fölkapaszkodtak a villamosra. A kocsiban olyan tömötten szorongtak az utasok, mint szivarok a skatulyában. Nagyobbrészt polgáremberek, akik most igyekeztek haza az üzletekből és hivatalokból.

Gál Sándor megint a kezeket nézte. Úgy találta, ezek is ugyancsak ocsmány végtagok, de mások, mint a Vörös Ujság embereié : sápadtak és tésztásak, mohók és jellemtelenek. Ezekkel ugyan játszva el fognak bánni a ragadozó karmok és állatmancsok !

A Kossuth-utca sarkán leszálltak és ketten a Belváros felé gyalogoltak. Egy ideig némán mentek egymás mellett, azután megszólalt Ács. Őt láthatóan nyugtalanította, hogy miféle gondolatokat hozott magával Sándor a Visegrádi-utcából.

— Groteszk benyomást tesznek, elismerem, szinte karikatúrák, — de ennek a túléles világítás az oka . . . ficánkodó kis árnyékképek, a hátterük az északi fény, amely az óriás orosz síkság fölött lángol.

— Északi fény ? — kapott a szón Gál Sándor. — Tudod, mit mondott Strindberg az északi fényről ? «Az őrült ember nevetése !»

Egy előkelő kaszinó előtt mentek el. A kapuban két fiatalúr ácsorgott. Talán a kocsijukat várták.

— Mi a fenét kezdjen az ember a mai estével ? — kérdezte egyik a másiktól.

HARMADIK RÉSZ

I.

Gangimusz előtérben.

A tél szörnyű volt. Mintha minden pesti ember ágyába egy-egy jégcsap-csontvázat fektettek volna. A baj az volt, hogy tüzelőfát pénzért nem, csak ingyen lehetett kapni. De érte kellett menni a budai erdőkbe.

És nem akart kitavaszodni. Úgylátszik a hűvösvölgyi pintyek nem az időjáráshoz, hanem a kalendáriumhoz igazodnak, ők márciusban már csattogtatták nászdalukat, de a budai hegyek fölött olyan szürke és könyörtelen az égbolt, mintha vasból öntötték volna, az árnyékos lejtőkön pedig még ott vigyorgott a jégcsap-váz.

A régi jóidőkben azzal gyanusították a szegedi boszorkányokat, hogy eladták az egész esztendőre való esőt Törökországnak; lehet, hogy a tizenkilencedik évi tavasszal valami hasonló visszaélés történt. Vagy talán a győztes hatalmak tartották vissza jóvátétel fejében? Mert hiszen nyilvánvaló, hogy az entente-kormányok kivették Magyarország sorsának intézését a gondviselés kezéből. Egyelőre azon az álláspontón vannak, hogy még nem lehet feloldani a blokádot, amellyel az országot éheztették, mivel a tanácskormány nem képviseli a népakaratot. Ennek az lett a követ-

kezménye, hogy a forradalmi kormányzótanács tagjai, akiket sujtani kellett, tovább is autón jártak és pezsgőt ittak, a nép azonban, amelyet meg akartak védeni, lesoványodott a koplalástól és végleg lerongyolódott. Igy szoktak gondviselést játszani az emberek.

Éjjel tizenegykor hatalmas fekete autó állott meg az Irányi-utcában.

A háznak, amelyben Gál Sándor lakott, halkan megrezzentek az ablakai, a hálószobák fülledt homályában pedig különböző burzsuj-szívek ijedten kalapálni kezdtek, mert akkor már föloszlatták az államrendőrséget és elfogták Wekerle Sándort, aminek következtében a pesti polgárság úgy érezte magát, mint a nyúl a vadászati évad kezdetén.

Az autóból egy hosszú férfi ugrott ki, aki az orosz cseka-legények divatja szerint fekete bőrruhát és tányérsapkát viselt, fegyvernek pedig új sárga szíjon revolvert, rohamkést, sőt kézigránátokat.

A bőrruhás becsöngetett a kapun és mire előcihelődött a házbizalmi, azt kérdezte tőle, otthon van-e Gál Sándor elvtárs.

— Otthon. Csak tessék fölmenni.

Nem igen tudta, hogyan szólítsa a feketét ; az úr megszólítás tilos volt, az elvtársat keveselte, tehát azt mondta : tessék fölmenni, elvtárs úr !

A házbizalmi biztosra vette, hogy Gált börtönbe viszik és ez a gondolat határozottan jólesett neki, bár egyébként nem volt kifogása a lakója ellen, aki borravalók dolgában vezetett a házban. A pesti ember azonban, akár burzsuj, akár proletár, sokért nem adja, ha elsőnek tud meg egy izgalmas ujságot.

A bőrruhás ember ekkor kinyitotta a kocsi ajtaját

és katonásan jelentette a fekete sötétségnek: Népbiztos elvtárs, Gál elvtárs odafönn van!

A kocsiból Ács lépett ki. A két ballábával bement a kapun és mint aki jól ismeri itt a járást, fölsietett a kikopott kőlépcsőn a második emeletre. Jó sokáig kellett csöngetnie, amíg maga Sándor ajtót nyitott. Bundában volt, amelyet hirtelen a hálóinge fölé rántott.

— Aludtál? — kérdezte a látogató.

— Még nem. Az ágyban olvastam.

— Mostanig fülig ültem a munkában, — magyarázta Ács, — éjfél után egykor megint ülést tart a kormányzótanács, van most két lyukas órám, azt veled szeretném tölteni . . .

— Hát csak gyere be! Igazán kedves tőled, hogy mutatod magadat.

Ugyanakkor odalenn a bőrruhás ember szétvetett lábakkal állt és némán cigarettázott. Kissé távolabb maradt a kocsitól, jelezvén, hogy senkivel sem tart közösséget. Félig szívta csak el a cigarettát, azután ügyes ívben belecélozta a csatornanyílásba. Kabátja zsebében egész százas skatulyája volt, abból a soffőrnek is adott egy marékkal.

A házbizalmi a kapuoszlopnak támaszkodott és nagyon szeretett volna beszédbe elegyedni az elvtárs úrral. Az büszke és előkelő ember benyomását tette, — afféle terrorista-dandy lehetett — de végre is proletár testvér volt és most már hál'Istennek befellegzett a nagyságos és méltóságos uraknak, akikkel levett kalappal kell beszélni.

— Sok burzsujt tetszettek már lefülelni? — kérdezte egyszerre könnyed társalgás hangján.

A fekete ember rá sem nézett, csak félvállról mondta :

— Kuss, te hólyag !

A házbizalmi egy ideig dermedten állott, azután eltűnt a kapualj homályában, mint a megsörétezett borz. A terroristára nem is haragudott annyira, mint inkább a soffőrre, aki helyeslő röhögéssel szekundált a másiknak.

A két jóbarát ezalatt együtt ült a Sándor hálószobájában. Ez volt a lakás legmelegebb helyisége. A gazda arca ragyogott a belső megelégedéstől. Ő ugyan semmit sem várt hatalomra jutott barátaitól, el is határozta magában, hogy semleges nézője marad annak, ami jönni fog, de azért mégis bántotta, hogy a «történelmi fordulat» óta egyikük sem törődik vele. Bezzeg azelőtt végig kellett hallgatnia minden csipcsup dolgukat !

— Nem tudom, mivel kínálhatlak meg ? — szíveskedett a vendége körül. — Talán egy csésze teát ? Ámbár csak szederlevelet adhatnék . . . Mi bizony mindenből kifogytunk . . .

— Nem kell semmi ! Majd én kínállak meg cigarettával.

Nagy skatulya számoszit tett az asztalra. Cigarettás embernek valódi kincs.

— Küldök orosz teát is, tudom szereted . . . — Hirtelen suttogásra tompította a hangját : — Anni itt alszik a szomszédban ?

— Nincs Pesten. Lement Varjasra. Az az ötlete jött, hogy népművészeti tanfolyamot rendez a Fonóban a falusi ifjúságnak, vagy mint ti mondjátok : a mezőgazdasági ifjúmunkásoknak.

— Nem is rossz ötlet. Sőt jó, nagyon jó. Addig is, míg elkészül a tanügyi reform. Aki nem akar a hulladékos ládába pottyanni, annak különben is bele kell valahogyan kapcsolódnia a nagy munkába. Mindenkinek be kell bizonyítania az új élethez való jogát.

Gál Sándor szükségét érezte annak, hogy valami kellemeset mondjon vendégének.

— Hanem amit ti csináltatok, az szinte álomba való! Nemrégen mindössze pár százan voltatok kommunisták, — és most tiétek az ország és a hatalom. Sőt tiétek az a százezer szervezett munkás is, aki a minap még halálra keresett titeket.

— Sok titkos barátunk volt odaát, de ellenségeink is segítettek, ki a gyávaságával, ki az ostobaságával.

— Hogy sikerült lemondatni a köztársasági elnököt?

Ács berozsdásodott arcizmai sikertelen kísérletet tettek, hogy mosolyt jelezzenek.

— Pálfi gyúrta meg. Benne mindig nagyon megbízott. Nem tudom, mit mondott neki, de úgy képzelem, elhitette vele, hogy lemondása csak ideiglenes, afféle formaság, utána egyhangú lelkesedéssel a tanácsköztársaság elnökévé fogják választani . . .

— És most hogy folynak a dolgok?

A népbiztos vállat vont.

— Elég zavarosan.

— A kezdet nehézségei . . .

— Igen, persze, az is . . . de más baj van itt: egypár nagyon hitvány legény tolakodott az élre . . . Haramiák és nagyzoló bolondok, akiknek a kommunizmus köpenyeg és fegyver . . . Előbb-utóbb le kell velük számolnunk: vagy ők — vagy a proletárság!

Sebesen szívta cigarettáját, majd újból kezdte:

— Te — hogy micsoda ország ez! Itt még a kétszerkettő sem négy, hanem annyi, amennyire valakinek éppen szüksége van. Vannak proletárok, akik nem bíznak a tanácsköztársaság épségében, ők pincébe bújnak, mint Pest bombázásakor a bugrisok. Viszont vannak vérbeli burzsoák, akik azt hiszik, az ősszel már kommunista lesz Európa, — ők most be szeretnének iratkozni abba a klubba, ahol kegyelmes úrnak lehet szólítani Kun Bélát és alsósjáték mellett össze lehet tegeződni a terroristákkal. Most már tessék kiokoskodni az ilyen emberekből!

Fölkelt, a cserépkályhához lépett, mérgesen bevágta cigarettáját a haldokló parázsba, majd visszajött és megállott Sándor előtt.

— Tudod, miért jöttem ide? Holnap kiadjuk a forradalmi törvényszékek átszervezéséről szóló rendeletet... Varjason is állítanak törvényszéket.

Elhallgatott és sokáig nézte barátját. Sándor egyszerre nagyon ideges lett. A régi ingaórát figyelte — milyen nagyképű és pedáns a ketyegése!

— Az elnöki tisztet neked kell vállalnod! — fejezte be Ács.

— Nekem?! — Sándor elfehéredett. Szeretett volna nevetni, de nem tudott.

— Vállalnod kell, nehogy oda is haramiát tegyenek, aki üzletet csinál a vérontásból, — vagy valami szádista bolondot...

Gál kiragadta magát ernyedtségéből, erélyesen visszarúgta a labdát.

— Nem, nem! Erről szó sem lehet! El sem tudom képzelni... Az egyetemen ugyan keresztül-

rágtam magamat a jogon, de mindig úgy voltam vele, mint falusi gyerek a kúttal: egy nagy, fekete lyuk, amelyben ismeretlen veszedelmek ólálkodnak.

— Annál inkább! — csapott rá Ács. — Skatulyázott agyvelejű jogászokat nem használhatunk... Nekünk nyilt eszű, becsületes férfiak kellenek. Se törvény, se eljárási szabály nem köti a kezedet, — azt teheted, amit a nép érdekében helyesnek ítélsz... Van ennél szebb hivatás?

Sándor azonban egészen beásta magát a makacságába.

— Ne erőltesd, nem lehet! Nem tudom, de nem is akarom!

Ács hallgatott, lassanként gúnyosan vonaglani kezdett az alsóajka.

— Tudom, mi a te bajod, — mondta nyujtott és halk hangon. — Félted az eddigi életmódodat, az esztetizáló naplopásnak langymeleg atmoszféráját, amellyel körülvetted magadat. Magyarán: félted a kényelmedet. De hiszen, barátom, annak már úgyis vége! Nem lesznek az életnek többé kényelmes zugai, ahol az ember megbújhat, mint üvegrák a csigahéjban. A kommün mindenütt ott lesz, Varjason is, a Fonóban, ott fog ülni a könyvtáradban, melletted fog feküdni az ágyadban... Nincs menekülés, barátom! Ha élni akarsz, akkor hozzá kell idomulnod az új kozmikus korszakhoz. Szaurusok és mamutok nem élhetnek a drótnélküli táviró korában.

Sándor csak sötéten és csökönyösen nézett maga elé. Ács pedig folytatta:

— Ami engem illet, nem igen tudom megérteni, ezekben a grandiózus napokban, mikor az égbolt

vajúdik és új napok születnek, hogyan érdeklődhetik valaki olyan mikroszkópikus semmiségek iránt, amelyek belefférnek egy-egy ember egyéni életébe... Egyéniség, boldogság, szerelem, művészet — mi az? Semmitmondó nyüzsgés a hangyafészekben... Nem ezerszer fontosabb és milliószor boldogítóbb az a gigantikus erőkifejtés, amely az emberiséget most föllendíti a zenitig?

Szemüvege mögött szikrázott a szürke szeme, amint közel hajolt Gál Sándor arcához. De azután megfékezte önmagát, szembeült a barátjával és meglepő nyugalommal, szinte kedélyesen kezdett beszélni:

— Jól van, legyünk racionalisták. Úgy szólok hozzád, mint jóbarát a jóbaráthoz... Igen, az élet, az elegancia, a művészet — mindent elfogadok... De mért vonakodol tulajdonképpen? Mert félsz, hogy kompromittálod magadat az előkelő társaság előtt. Ne, ne bokrosodjál, öregem, ez a félelem igenis benne lappang a burzsoá-véredben! De a halottaktól nincs mért félned! Mi úgy összetörjük az egész kapitalista gépezetet, hogy soha senki fia nem tudja többé munkaképessé tenni... Hát nem látod, mi történik körülötted? Mi köztulajdonba vesszük az összes iparvállalatokat, közlekedési üzemeket, bányákat, szocializáljuk a bankokat, elvesszük a lakóházakat — a Fonót is! — rátesszük kezünket a földbirtokra — a tiédre is! — lefoglaljuk a betéteket, le az országban levő arany- és ezüstkészleteket... Mondjak még többet? Az iskolákat, színházakat, tudományos intézeteket, a sajtót és irodalmat a mi céljaink szolgálatába állítjuk... Szándékosan mindent felforgatunk, összetörünk, atomizálunk, mindent khaotikus összevissza-

ságba keverünk, — ha életképtelen is lenne a proletármalom, nincs a világon lángész, amely a törmelékekből újjá tudná építeni a polgári társadalmat . . .

Saját szavai megint fölizgatták, kétszer fel-alá ment a szobában, azután, mintha villamos ütés érte volna, a tarkójához kapott, az óráját nézte. Zsebre tette az óráját, de elfelejtette, mennyit mutatott és mégegyszer megnézte. — Én most elmegyek. Sietnem kell . . . Ne válaszolj ma . . . Négy-öt nap mulva megint fölnézek ide: majd akkor! — Addig gondolkozzál. Szervusz!

Az ajtóban visszafordult.

— Én nem a diktatúra, hanem a te érdekedben jártam itt. A diktatúra meglehet nélküled, de te nem lehetsz meg a diktatúra nélkül.

Elment. Két perccel később halkan megrezzent az ablak: odalenn megindult az autó. A szomszéd lakások homályában a polgári vadállomány, amely eddig visszafojtott lélekzettel fülelt, most megkönnyebbült: a vadászok ezúttal tovább vonultak . . .

— Nem, nem, nem, nem! — kiáltotta dühösen Sándor, mikor magára maradt. — Százezerszer nem!

Három napig törte a fejét, egy percig sem azon, elfogadja-e az ajánlatot, hanem mindig csak azon, hogyan mászhatna ki tisztességgel a csávából, anélkül, hogy nagyon megbántaná Ácsot. A feladat azonban nehéz volt.

Negyedik nap reggelén ceruzával írott levelet hoztak neki. Vékony kislány volt a postás, olyan színű haja volt, mint a pelyhes libának és tíz lépésről megérzett rajta a film-ambiciókat melengető pesti házmesterkisasszony.

A levelet Máry Lulu írta, az egészet egy mondatban, — vessző, pont, ékezet nélkül. «Nem tudok telefonálni a központ nem kapcsol kétségbeejtő helyzetben vagyok jöjjön azonnal ha Pesten van kérem ne hagyjon el nincs senkim csak maga.»

Valami kisebbfajta kellemetlenség miatt veri így félre a harangokat, állapította meg Sándor, de azért rögtön magára kapta a raglánját. Minden idegszálával érezte megint az asszony forró vonzóerejét.

Nem kellett becsöngetnie, az előszoba ajtaja nyitva állott. A padlón eldobott cigarettavégek, széttaposott ujságlapok, az ablakdeszkán üres söröspalackok, a levegőben komisz idegen szagok. — Hát ez mi ?

Benyitott a szalonba, ott is nagy rendetlenség, a bútorokon női ruhák, könyvek, porcellán, mintha hurcolkodás folyna.

— Maga az, Sándor ? — kérdezte egy tompa hang a sarokban álló paraván mögül.

Lulu ott feküdt a kanapén, fehér színházi bundája alatt, az arca ijesztően sápadt, vörös haja fésületlen, ajka festetlen, fakó. Az önmagáról való lemondás, a végső kapituláció reménytelen képe.

— Beteg ? — kérdezte Sándor megilletődve.

— Az is vagyok, de nem ez a fontos. Üljön le ott a székre. Én meg fogok halni, Sándor. Nem affektálok, nem is gyötröm a panaszaimmal, egész nyugodtan, szárazon mondom : meg fogok halni. Igy nem lehet, elég volt, nem bírom tovább. Százszor inkább a sírban, mint itt. Magát azért kértem, mert el kell rendeznem egypár dolgot.

Némi kapacitálással sikerült rávenni, mondja el sorjába, mitől búsulta úgy el magát.

Tehát : Manci, a majomképű kis komorna, a diktatúra kikiáltása óta teljesen megváltozott, Lulu szavai szerint : borzasztóan elszemtelenedett. Mindjárt első nap kilépett a szolgálatból, az asszony kifizette, sőt egy szürke angol kosztümöt is ajándékozott neki, «még egészen jó volt.»

Tegnapelőtt váratlanul visszajött Manci, két idegen ember kíséretében, az egyik fekete bőrruhás katonaféle volt, a másik szemüveges, rosszképű suhanc. Az utóbbi lakásbiztosnak mondta magát. A biztos-elvtárs pökhendi módon előadta, hogy Hajnis Margaréta elvtársnő bejelentette igényét Lulu kétszobás lakásának hálószobájára, nemkülönben a konyha és a fürdőszoba felére, — és az elvtárs helyszíni szemle alapján óhajt dönteni.

A Manciék társaságában végigment a lakáson, öt perc mulva már meg is írta végzését, amelyben helyt ad a lakásigénylő kérelmének. Búcsúzóul azt mondta Mancinak, — helyesebben : lakásigénylő Hajnis Margaréta elvtársnőnek : — minden, ami a hálóban van, az öné, onnan semmit sem szabad elvinni az ön engedelme nélkül.

Az ex-komorna mindjárt be is vonult a maga lakosztályába és mikor Lulu később elkérte tőle a francia regényét, amelyet az éjjeli szekrényen hagyott, Manci azt mondta : szó sincs róla, minden, ami a szobában van, az enyém !

Szemmel látható volt : az elvtársnő bízott benne, hogy a diktatúra tartós lesz.

Lulu folytatta elbeszélését :

Este két férfivendége jött Mancinak, az egyik a bőrruhás katona volt, a másik fehér biciklista-dreszt

viselt, bár odakünn csípős hideg volt. Kosarat hoztak magukkal teli palackokkal.

Hajnalig ittak odaát, nótáztak, a férfiak egyszer össze is szólalkoztak, ami rettenetes oroszlánbömböléssel járt.

Lulu minden szavukat áthallotta az ajtón, pedig jobb lett volna süketnek lennie. Arról is szó volt, hogy a biciklista menjen át és invitálja meg Lulut a mulatsághoz, a szép terv azonban megbukott a Manci szívós ellenállásán. A jó leány féltékeny volt.

Pirkadáskor elvonult a biciklista, a katona azonban maradt. Úgy látszik, ő állandó lakó lesz. Most is odaát van, alkalmasint alszik, délfelé fog csak fölkelni . . .

— Hát lehet így élni ? — kérdezte végül Lulu.

Ebben a pillanatban fölébredt a Manci albérlője. Legalább az ajtón keresztül olyan szörnyű ásítozás hallatszott, mintha egy masztodon ébredne föl tízezeréves álmából. Azután fütyürészni kezdett, ez meg olyan volt, mintha egy megbomlott gőzmozdony fütyülné az internacionálét.

— Hallja ? — kérdezte Lulu. — Mit csináljak ? Más lakást nem kapok, nincs rokonom, jóbarátnőm, aki szállást adhatna . . . És ezeknek a bőrruhásoknak senki sem mer parancsolni . . . Nem, így igazán nem lehet élni !

Sándor gondolkozott . . . Ez csakugyan tűrhetetlen helyzet, — talán . . . igen . . . Ács ! Az segíthetne !

Ebben a pillanatban kopogtattak az ajtón. Manci jött be. Egy csodálkozó, gőgös kis mosollyal vett tudomást Gálról, azután csípőre tett kezekkel állott meg Lulu előtt :

— Odaát nincs díván . . . Ha vendégem jön, az ágyra kell ültetnem . . . Itt kettő is van. A házbizalmi azt mondja: egyet ide kell adni . . .

Gál érdeklődve nézte a leányt. Az arca, a hangja, a járása megváltozott.

Az asszony nem felelt.

— Megértette ? — szólt fölemelt hangon és összevont szemöldökkel Hajnis elvtársnő.

— Tulajdonképpen mért komiszkodik maga, Manci? — kérdezte Sándor, inkább kedélyeskedő, mint rendreutasító hangon.

— Nekem mondja ezt ? Nekem meri mondani ? — Szinte látszott, mint ugratta be önmagát a fölháborodásba. A következő pillanatban már visítani is tudott: — Kecskés ! Kecskés ! Hallod, mit mond nekem ?

Meg volt róla győződve, hogy a tanácsköztársaságot extra neki csinálták . . . Már ki is szaladt a szobából. Égett a vágytól, hogy működésben lássa azt az erőt, amelyet megnyergelt magának, mint Cupidó az oroszlánt.

— Ezt nem jól tette ! — susogta sápadtan az asszony.

Gál maga sem igen örült a fordulatnak. Akkor már városszerte vad dolgokat tudtak a bőrruhás legényekről . . . Mély csend volt a lakásban, Sándor a szíve dobogásán olvashatta a múló perceket.

Döngő léptek — kívülről berúgják az ajtót, — a terrorista ott áll a küszöbön. Hajlott tartású, zömök ember, fekete sörtékkel benőtt feje van, kicsi disznószemei gonoszul csillognak. Az emberevő pofát alkalmasint a tükör előtt tanulta be.

Egy percig mozdulatlanul állott, azután a bütykös ujjaival tüntető lassúsággal kigombolta a revolver-

táskáját, félig kihúzta a fegyver agyát, majd megemelte kissé hüvelyében a rohamkését.

— Látod ezt ? És látod ezt ? Ugass még egyet és megnyivasztalak, kutya burzsuj !

Sándor dermedten ült a helyén. Most beszéltek hozzá először az új világ nyelvén.

A legény egy ideig még fogva tartotta fenyegető tekintetével, aztán lassanként a kicsinylés kifejezése jelent meg az arcán. Ugyanez a kifejezés mutatkozott a háta mögött leselkedő Manci makipofácskáján is.

Egy pillanatig még ott állottak a küszöbön, a legény hirtelen sarkonfordult, elment, Manci pedig tüntető nevetéssel nyomon követte.

Lulu visszahanyatlott a fekvőhelyére és lehúnyta szemét. — Rosszul van ? — Nem válaszolt, de Sándor érezte, mint távolodik el tőle mindjobban. Megfogta a kezét, a hideg, érzéketlen ujjak is elárulták, mennyire megveti, mennyire nem akar vele semmi közösséget.

Fölkelt és elkeseredett elszántsággal mormogta :

— Ki fogom őket dobatni ! Estére maga egyedül lesz a lakásban !

A Lulu válla megrándult, de nem szólt semmit. Gál pedig egyenesen Ácshoz sietett. Segíteni fog, segítenie kell ! Ha nem segít, akkor Sándoron rajta marad a poltronság bélyege.

Ács a minisztériumban székelt, amelynek munkakörét három más népbiztossal együtt kézbe próbálta venni. Fáradozásuk eredménye egyelőre óriás felfordulás és reménytelen zavar lett.

Kiadták a jelszót, hogy szakítani kell a bürokratikus irka-firkával, a tisztviselők érintkezzenek szemé-

lyesen a felekkel. Ennek az lett a következménye, hogy az elvtársak százai reggeltől estig úgy csoszogtak körül a hivatalokban, mint a pályaudvaron.

Egy-egy íróasztal körül egész csődület volt, egyszerre tízen is kapacitálták a megszorult csoport- vagy osztályvezetőt, akinek pedig sikerült túlkiáltani a többit, annak ügyét rögtön elővették és az elintézést apró papírszeleten mindjárt ki is adták neki. Néha ugyanegy ügyben három szobában három különböző döntést hoztak.

— A népbiztos elvtárs Budán van a kormányzótanács ülésén, — mondta Sándornak a titkár!

A titkár még a forradalom előtti időkből maradt itt; azelőtt egy miniszter jobbkeze volt, most pedig Ács elvtársnál igyekezett magát nélkülözhetetlenné tenni. Ez nagyjában sikerült is neki, fáradhatatlan szolgálatkészségével és gondolatolvasó művészetével benyálazta a főnökét, mint kígyó az egeret, mikor le akarja nyelni. Maga volt a tapintat, magánál Ácsnál is jobban tudta, kit kell a nyakkendőtelen és vasalatlan nadrágú elvtársak közül cigarettával megkínálni és udvariasan a belső szobába kalauzolni és kit kell az ajtónálló-elvtárssal kilöketni.

Elegáns, jóképű, símamodorú gentry-fiú volt, behízelgően lágy hangjával és kerekded mozdulataival szinte hipnotikus hatással volt Sándorra. Egyszerre azon vette észre magát, hogy tegeződik a titkárral.

— A népbiztos-elvtárs roppantul fogja sajnálni, — hiszen tudom, milyen szoros barátság van köztetek . . . ha kegyes volnál megmondani, hová értesítselek, — ha esetleg ki volna kapcsolva a telefonod, rögtön intézkedni fogok . . .

(Ő máris lecsiszolta, legömbölyítette az új rendszer éles szögleteit . . . Lehet egyáltalában proletáruralmat csinálni egy országban, ahol ilyen köszörűsök teremnek?)

Cigarettával kínálta meg Sándort — ez is számoszi volt — és módjával bizalmaskodni kezdett:

— A népbiztos úr — (most már úr volt, de lehet még ő excellenciája is!) — a népbiztos úr semmit sem aludt az éjszaka . . . hihetetlen, milyen munkát végez! Nagyon jó volna, kérlek, ha te, akinek véleményére olyan sokat ad, alkalmilag figyelmeztetnéd, hogy ügyeljen az egészségére . . . Bizalmasan mondom: elvi nézeteltérések vannak a kormányzótanácsban, — napok óta izgatott vitatkozások folynak . . . de hiszen te erről többet tudhatsz, mint én.

Az égbolt vajudik, új napok születnek, — és egy szép asszonytól elrekviráltak egy szobát, a szomszédságában lármáznak a lakók . . . Nem ez az az eset, amelyet Ács «mikroszkópikus semmiségnek» nevezett? Nem, itt nem lehet semmit se csinálni!

Elbúcsúzott; megint elővette az a bizonyos életundor, mikor hazament az Irányi-utcába. A Kossuth-utcában fekete autót látott — nem Natál ült benne? No mindegy!

A kapuban megszólította a házbizalmi.

— Valaki várja odafönn az elvtárs urat. Azt mondja, Ács népbiztostól jött. Régóta vár.

Gál valami kis melegséget érzett a szíve körül, halvány reménység foszforeszkált a sötétségben, — hármasával véve a lépcsőfokokat, fölrohant a második emeletre. Hátha mégis — ?

Az a bizonyos nyergesfejű Gangimusz volt. Aki

már látta, nem felejtette el többet. Ő is fülig fekete bőrben és talpig fegyverben.

— Ács népbiztos szólt nekem, — mondta a sok cigarettától recsegő hangon — keressek érintkezést Gál elvtárssal. — Azt szeretné, ha holnap reggel együtt Varjasra mennénk. Ha tudom az órát, akkor autóval jövök.

— Varjasra ?

— A népbiztos mondta, hogy az elvtársat kinevezték a forradalmi törvényszék elnökévé. Én lemegyek tizenöt emberemmel . . . Szemmel kell tartani a varjasvidéki parasztságot, ellenforradalmi propaganda folyik köztük . . . Nem bizonyos, hogyan fogadják odalenn az elnök-elvtársat, azért ajánlatos, hogy fegyveres kísérettel mutatkozzék . . .

De bánta is Gál a parasztokat és az ellenforradalmat ! Egyszerre kibuggyant belőle, amivel teli volt a feje és a szíve :

— Mondja csak, elvtárs, ismer ön egy Kecskés nevű terroristát ?

— A Cserny Jóska legénye, igen.

— Fontos ember ?

— Nem járt Oroszországban. A fronton sem volt. Most szabadult ki Illaváról. Valahol vidéken elvágta egy asszony és porontyainak torkát . . . De Cserny szereti az ilyeneket.

Ha Ganginusz beszél, valami furcsa, ködös tekintettel a balkeze csuklóját nézi, amelyet a jobbjával masszíroz, az arcán pedig merev vigyorgás ül. Azt a gyanút kelti, hogy az esze egészen másutt jár. Az ember szeretne rászólni : mit kertelsz ? mondd már ki, amit gondolsz !

Ezúttal azonban Gál Sándornak sem a Kecskés rovott multján járt az esze.

— Az a Kecskés vagy minek hívják, bevette magát egy pesti lakásba — a lakás egy ismerősömé, egy hölgyé — izé, egy rokonomé . . . Gorombán viselkedik, éjjel garázdálkodik — szóval: ki kellene onnan tenni.

A bőrruhás üres szemével hosszan nézte a kezét, azt a lelketlen kezet, amely olyan volt, mint egy undok hüllő, miközben mélyen recsegő hangon mondta:

— Majd ellátom a baját.

— Ha nem akar menni?

— Nem mer az velem kibabrálni.

— Meg lehetne csinálni ma estig?

Gangimusz a lakást kérdezte, majd a karperecóráját nézte.

— Félkettő. Négyig meglesz.

Már az előszobában volt, mikor Gál utána kiáltott:

— Ja igen, — a szeretője is ott lakik, azt is ki kell tenni.

Gangimusz azt mondta:

— Reggel eljövök az autóval; elég, ha tízkor.

Azzal elment.

Tízkor? Sándornak egyszerre hideg szaladt végig a hátán . . . Mi ez — ? Hová jutott — ? Megint az történik vele, ami életében már annyiszor: rugdalódzik, ágaskodik, végül pedig be fogja adni a derekát. Biztosan be fogja adni! Titokzatos erő intézi az ő sorsát, talán a vén Adami doktor vére? — az ő véleményére senki sem kíváncsi, sem Ács, sem Gangimusz, — viszik ahová akarják, nem is vaskarmokkal, hanem láthatatlan selyemhurkokkal . . .

De hátha eltépné a szálakat ? Ha megmutatná a vigyorgó halottnak, hogy igenis tud akarni ? Ha most rögtön fölkerekednék, kimenne Bécsbe ? Most még ki lehet jutni. Annit maga után hozathatná . . . Ács ? Dögöljön meg, minek erőszakoskodik, mit küldi a nyakára ezt az undok nyergesfejűt. De Lulu ? Két napig mérges lesz, aztán majd talál magának új lakást és új szeretőt. Biztosan talál magának !

Később a keserű nagy sötétséget, amely körülfogta, ravasz kis derengés kezdte átsugározni . . . Miért világgá szaladni, miért fejjel a falnak ?

Másképp is lehet ! Le lehet menni Varjasra és olyan humánus, olyan nazarénus bíráskodást lehet csinálni, hogy Tolsztoj Leó szelleme tapsolni fog neki. Ne ítélj, hogy meg ne ítéltessél — és a többi ! Gál hangosan elnevette magát . . . Legrosszabb esetben fölmentik egy hónap mulva az állásától, elcsapják, — hát annyi baj legyen ! Ács tudta, kivel van dolga, hát mit erőszakoskodott ?

Ebédelni ment, később kiszellőztette fejét a Dunaparton, megint hazaballagott. Otthon újabb levelet talált Lulutól, ezt már tintával írta, ékezet és pontozás dolgában sem volt semmi fogyatkozása.

«Drága barátom ! Maga a világ legnobilisabb embere, az én jó angyalom, — hogyan köszönjem meg ? Beszélnem kell magával, jöjjön minél előbb, jöjjön azonnal ! Ha teheti, maradjon itt vacsorán. Képzelje, van egy szép fogasom, — emlékszik még miféle békebeli állat az ? A házmesterék vállalkoznak rá, hogy megsütik. Somlyói borom is van. Türelmetlenül várják : a fogas, a somlyói és Lulu.»

Mikor később ott állott az asszony ajtaja előtt,

hirtelen megbillent a térde: négyszögletű kartonlapon a saját nevét látta. Vörös keretben nagy vörös betűk:

GÁL SÁNDOR,
A FORRADALMI TÖRVÉNYSZÉK ELNÖKE

Most már értette, miért köszönt neki odalenn a házmester oly rajongó hódolattal, — bár egyébként semmit sem értett az egészből.

Lulu maga nyitott ajtót. Bevezette a kis szalonjába és mindenáron meg akarta csókolni a Sándor kezét. Ez nem is volt komédia: szemei teli voltak könnyel.

A lakásban megint rend és ragyogó tisztaság. A levegőben jó szag. A kályhákban tűz. A vázákban virág. Az asztalon ezüst és kristály.

— Mi történt itt tulajdonképpen? — kérdezte Gál.

— Maga kérdi? Hiszen mindent maga csinált! Két órakor jött egy terrorfiú, Kecskés elvtársat kereste... Fiatalember volt, karcsú és mosolygó arcú, mint egy békebeli huszárkadét. Öt percig benn volt a hálószobában, azután megint elment. Kecskés mindjárt összepakkolta a holmiját és én az ajtón keresztül hallottam a Manci sírását. Hogy ő most hova menjen? — Tőlem akár a Dunába! — morogta a gavallérja. A legény elvonult, fél órával később a leány is elvitte a kufferját. Nem mutatkozott előttem, azt hiszem, nagyon szégyelte magát... Az udvari ablakom nyitva volt, a lakást szellőztettem, így meghallottam, hogyan tárgyalták az esetet a házbeliek. A házmester azt mondta: «Olyan ez a proletárdiktatúra, hogy most többet jár a szegény ember szája, mint azelőtt, de azért most is az történik, amit az urak akarnak.» «De most más urak vannak», —

szólt a házmesterné. «Igen, az uraság körbe jár, csak egy bizonyos : hozzánk sohasem fog eljutni !» — Később feljött a házmester és táblát szögezett az ajtómra, azt mondta, a terrorfiú hozta magával. Most már mindent értettem : maga a forradalmi törvényszék elnöke.

— Még nem bizonyos, vállalom-e, — szólt kedvetlenül Sándor.

Lulu összecsapta a keskeny két kezét.

— Nem bizonyos ? Drágám, ilyen időkben csak nem fog a kezéből kiadni ekkora hatalmat ? Maga talán nem is tudja micsoda nagy úr ? Már a neve említésétől is kinyílnak az ajtók és haptákban állanak az emberek... Tudja, barátom, ha már a vaskalapács úr az országban, akkor magam is szívesebben vagyok kalapács, mint üllő. Ezt vállalni kell — föltétlenül muszáj ! — maga legalább jóra fogja használni a hatalmát.

(Lulu elvtársnő is bízott benne, hogy a diktatúra hosszú életű lesz.)

Asztalhoz ültek, a házmesterkisasszony hozta a halat és épp olyan rajongó hódolattal pislantott Sándorra, mint édesapja a kapu alatt.

—Hol lehet ilyen halat fogni? —érdeklődött a vendég.

— Képzelje, ezt Pálfi mester protekciójának köszönhetjük. A multkor találkoztam vele az utcán és panaszkodtam az örökös gerstlire meg tökfőzelékre, ma délben aztán elhozták ezt a halat s két üveg somlyait . . . Mert jó kis város ám ez a Pest, mindent lehet itt kapni, csak érteni kell a dörgést ! Megírtam neki, hogy hálából meg fogom hívni vacsorára, — de azt már nem írtam meg, hogy a halat maga fogja megenni, drágám, ő pedig gerstlit kap.

Édesen nevetett, jólesett neki, hogy becsaphatott

valakit. Mert szép dolog az, ha az asszony trónra ültet egy férfit, de még szebb, ha szőnyegnek egy másik férfi bőrét teríti a lába elé.

— Ma délben úgy rémlett, mintha Natált látnám az autójában, — mondta Sándor, miközben élesen figyelte az asszony arcát. — Csakugyan Pesten van ?

Lulu ajkán megfagyott a mosoly.

— Ne beszéljen róla ! Utolsó rongyember . . . Restelem, hogy valaha is szóba álltam vele.

Sándor nem kérdezett többet, tudta, Lulu úgyis beszélni fog. És csakugyan :

— Képzelje : tegnap este az az ostoba ötletem jött, hogy írok neki. Neki nagy befolyása van, ő a szovjetkormány pénzügyi tanácsadója . . . Gondolhatja, milyen *jól megy neki*, mikor még az autóját is visszakapta. Szóval : írtam neki, mégkértem, jöjjön el és segítsen rajtam. Nem mondtam neki, mi történt, csak annyit : kétségbeejtő helyzetben vagyok.

— És nem jött ?

— Még csak nem is válaszolt ! Icának, a házmesterlánynak, olyasmit mondott, ő nem tehet értem semmit, ne is írjak többet, nincs semmi értelme, ő engem különben is csak futólagosan ismer . . . Hallott már ilyen rüpőköt ? Csak futólagosan ! . . .

Sándor nevetett, nem is titkolta a kárörömét.

— Biztosan azt hitte, maga politikailag kompromittálta magát . . .

— Hallatlan, milyen gyávák most az urak !

Sándornak az a gyanúja támadt, hogy Lulu másutt is szerzett lealázó tapasztalatokat, ezért most kész volna az egész lakást férfibőrökkel kirakni. De nem firtatta tovább a dolgot.

Az ideiliba-színű házmesterkisasszony minduntalan rájuk nyitotta az ajtót, hogy nem parancsolnak-e valamit. Lulu végre is aludni küldte; lerámolni holnap is ráér.

— Eddig a kis haszontalan csak ímmel-ámmal szolgált ki, — mondta halkan — pedig mi mindent ajándékoztam neki! Pénzt ezek már nem is akarnak, csak ruhafélét, — de most egyszerre nem tudnak hová lenni a nagy szívességtől. Tudja miért? Amióta künn van a maga neve az ajtón, ezek mind azt hiszik, maga feleségül vett engem.

Túlzott jókedvvel nevetett, közbe leste a hatást Gál arcán, majd szerényen hozzátette:

— Most huszonnégy óra alatt elválasztják és máshoz adják az embert...

A zöld kanapén ültek, ugyanazon a biedermayer-bútoron, amelyet Manci elvtársnő magának követelt, ami azután végzetes bonyodalmakhoz vezetett, — előttük, kis asztalon, cigaretta és bor. Somlyó gyöngye — békebeli! — édes tüzet árasztott a vérükbe.

— De jó így! — sóhajtotta Lulu kéjesen s minden bevezetés és átmenet nélkül vendége vállára tette illatos vörös fejét, forró, vékony kígyóteste pedig megborzongva közel símult hozzá. Ez azonban műborzongás is lehetett.

Napok óta reménytelen sötétségben ült, de most megint rásütött a nap és ő dormogni szeretett volna, mint a macska.

Dormogás helyett elkezdett a maga módja szerint «filozofálni».

— Az emberek általában szamarak, elrontják a maguk és a mások életét... Én magam is — mindig azt hittem, fukarkodnom, uzsoráskodnom kell a tes-

temmel . . . De mondja : hát mi a csudának ? Lássa, én azért mindig vártam, hogy maga támadjon, ha együtt voltunk és ha maga hideg tudott maradni, akkor bosszankodtam, — emlékszik, milyen elkeseredetten flörtöltem néha ? — csak akkor voltam boldog, ha maga lángolt, nem bírt magával, ha könyörgött és szenvedett . . igen, a férfi szenvedése ! Ez isteni érzés, tudja, erősnek maradni, mikor a partner őrjöng . . . felülkerekedni — de jó az !

Azon vette észre magát, hogy nem jó úton van, nem is ezt akarta . . . Hirtelen elhallgatott, egy szelíd és kecses mozdulattal bocsánatkérően odanyujtotta az ajkait és belemormogta a Sándor szájába :

— Tetszem magának ? Kellek még ?

Egész testében remegett ; a szeme megtört, mint a haldoklóé.

Mámora hetven százalékig őszinte volt, csakhogy nem volt a szerelem mámora . . . Ezeréves falak omlottak le, új láthatár nyílott körülötte, — ez szédítő és nagyszerű izgalom volt. Látta önmagát a világkatasztrófa közepén : táncoló, parányi arany szitakötő, — érdemes magát komolyan vennie ?

És a siker, a férfi sikere, — a férfi hatalma és ereje, — ki virágozza fel, ki kínálja ajkához az arany poharat, ha nem az asszony ?

És végre valami változatosság ebben a sívár unalomban ! Mert mit kezdjen az ember az estéjével ? A színházi páholyokban kendős asszonyok és matrózok ülnek, a sétahelyeken kopottruhás, sportsapkás alakok járnak, a vendéglőket bezárták vagy lefoglalták az elvtársak . . . Csak egyféle szórakozás és fényűzés maradt meg : a szerelemé.

II.

Az Elnök.

Másnap tízkor pontosan eljött Gangimusz és autón levitte Sándort Varjasra.

A soffőr mellett még egy bőrruhás legény ült és Gál azt gyanította, ő lehetett a Lulu «huszárkadétja». Csakugyan úri külsejű, jóarcú fiú volt. Induláskor bemutatkozott, a neve Kincsi.

Útközben alig beszéltek valamit; Gangimusz a kezecsuklóját dörzsölgette és ködösen vigyorgott maga elé. Gál pedig alvást szimulálva, lehúnyta a szemét, hogy Lulura gondolhasson. Minden idegszálával és minden vérsejtjében érezte az asszony forróságát.

A soffőr, mintha csak eltalálta volna Sándor titkos kívánságát, elkerülte Varjas városát és Kisvarjason keresztül egyenesen a Fonóba szalasztotta a gépet.

A rácsos kapuban karabélyos terrorista strázsált egy gépfegyver mellett; sípolására még néhány bőrruhás kászolódott ki a házból.

Közönséges arcú legények voltak, tucatalakok, nem igen különböztek a kaszárnyák átlagos népétől. Egyikük, akinek furcsa, tüskés szemöldöke volt, jelentést tett Gangimusznak, a parancsnok-elvtársnak, hogy itt kellett kvártélyt keresniök a Fonóban, mivel a var-

jasi csendőrkaszárnya nem alkalmas hely. Megnézték: a város közepén van, régi épület, közös tűzfala van a szomszéddal, — adott esetben nehéz volna megvédeni.

— Itt pedig semmi esetre nem maradhatnak, — fakadt ki Gál Sándor nagyon határozottan. Bosszankodott, ezek a fickók az ő tudta nélkül befészkelték magukat a házába.

— Pedig jobb lenne, ha az elnök-elvtárs közelében maradnánk, — szólt fölényes parasztflegmával a tüskés szemöldökű. — Ha egyszer munkában lesz a forradalmi törvényszék, akkor más világ lesz itt, a nép már most is alig fér a bőrébe . . .

Gangimusz azt mondta, majd ő maga megy a városba megnézni a kaszárnyát, azután meglátja . . . Egyelőre ennyiben is maradtak.

Anni az izgalomtól krétafehér arccal fogadta a bátyját. Mi lesz itt — kaszárnya ? Ezek az utálatos emberek már elterpeszkedtek az egész házban. A kényes orrú leány szerint: tűrhetetlen szagot hoztak magukkal.

— Egypár napig maradnak legföljebb, — csitítgatta Sándor.

— Én félek ezektől, undorodom tőlük, — ha itt maradnak éjszakára, akkor én elmegyek . . . Pestre megyek.

Ilyen éles ellenzékben még sohasem volt a bátyjával.

— Micsoda gyerekbeszéd ez ? — idegeskedett Sándor. — Félsz ! Mitől félsz ? Hiszen itt vagyok én !

— Te ? !

Olyan arckifejezéssel, olyan kézlegyintéssel kísérte ezt a rövid szótagot, hogy szinte fölért egy arcul-

csapással. Mi volt ez ? Gyűlölet, — vagy több : megvetés ? Anni, a szerény, okos, melegszívű Anni, aki nemrégiben még olyan áhítattal nézett föl bátyjára, mint a csillagos égre ? De hiszen ez már azzal a Lulu-féle összeszólalkozással kezdődött. Azóta valami gyűlt és gennyedt a leány lelkében.

— Bánom is én, csinálj amit akarsz ! — csattant ki Sándor gorombán.

Nem lehetett sokat okoskodnia, a nappaliban két varjasi ember szuszogott már hajnal óta : Kodik ácspallér és Lebemann.

— Mi vagyunk kérem a forradalmi törvényszék bírái !

Gál savanyú arccal nézte a két atyafit, akit a kormányzótanács bölcsesége a kollégáivá tett. Nagysokára jutott csak eszébe, hogy kezet is illenék velük szorítani.

A pallér még hagyján, az jóravaló ember volt, bár a varjasi szélkakasok sokat nevettek a tudákos kiszólásain. Hórihorgas, hajlottvállú, lomhajárású férfi, agyagszínű hajjal, vörös lapátkezekkel. Két szeme úgy lóg a barnapiros fakéreg-arcában, mint két rosszul beillesztett, szabálytalan formájú üvegdarab.

A másikat, Lebemannt, igazában Pelikán Zsigának hívták. Vézna, kicsi, izgága patkányember, nagy csak a dülledt szeme rajta. Korán megkopaszodott és füle mögül fölfésülte hosszú, gyér hajszálait a feje búbjára. Hivatalosan mint ügynök szerepelt, de ez sok vidéki embernél a naplopás takarója. Igazi keresetforrása vagyonos rokonai voltak, azokat rendszeresen szipolyozta és elkeseredetten rágalmazta. Törzsvendége volt a vidéki fészek primitív éjjeli mulató-

helyeinek, a varjasi humor ezért ragasztotta rá a Lebemann nevet.

Pelikán egyik népbiztos-elvtárs rokonságának köszönhette a bírói tisztét. Ezt rögtön meg is mondta Gálnak. Büszke volt rá, hogy ő is a proletárdiktatúra által teremtett új nemesség tagja.

Sándor leültette vendégeit és Pelikán egy nevekkel teleírt papírlapot vett ki a bőrtárcájából, amely tárca igen nagy és — nem tudni, mitől — igen vastag volt.

Ezeket még ma el kell fogatni!

Az első név Pelikán Dávidé, a varjasi zsidó hitközség elnökéé.

— De hiszen ez az ön testvérbátyja! — csodálkozott Gál.

— Én nem ismerek sem testvért, sem jóbarátot, ha a közjóról van szó! — szólt Pelikán, miközben a nagy bögölyszeme epés tűzben csillogott. — Dávid veszedelmes ellenforradalmár, tegnap a szemembe mondta, hogy engem Kun Béla mellé fognak fölakasztani.

A pallér úgy vélekedett, hogy amit családi körben beszélnek, azt nem kell mindjárt nagy dobra ütni és mivel Sándor egyetértett vele, Lebemann sértetten zsebre gyűrte a proskripciós lajstromot. «Majd meglássuk, mit szólnak hozzá a pesti illetékes körök!» Az elvtársak végre elvonultak.

Mikor Sándort ebédhez hívták, csak egy terítéket látott az asztalon. Hát Anni? — Elutazott. Alkalmasint Pestre. Gyalog ment ki a pályaudvarra, összecsomagolt holmiját a szobájában hagyta, Zsuzsi néninek azt mondta, alkalmilag majd elküld érte. Az

asszonyság megkérdezte tőle, üzen-e valamit a bátyjának ? — «Semmit.»

Sándor a saját keserűségén meg tudta mérni, milyen lehetett a huga lelkiállapota, mikor búcsú nélkül otthagyta a házat. Anni érzi, hogy sötét veszedelmek ólálkodnak a Fonó körül, de próbát nem tesz, hogy megmentse a bátyját. Lemond róla, elveszett embernek hiszi ?

Zsuzsi nénit vallatva, megtudta Sándor, hogy Annit egyéb dolgok is bántották, nemcsak a bőrruhások betörése. A népművészeti tanfolyamot, alig hogy belekapott, elmult szerdán be kellett megint zárnia.

Pedig növendékek szép számmal jelentkeztek és az indítás elég biztató volt. Váratlanul azonban egy pesti elvtársnő jelent meg a Fonóban, aki a közoktatásügyi népbiztosság nyilt parancsával mint rendkívüli «művelődési megbízott» igazolta magát, az bejelentette, hogy előadást fog tartani a Fonóban az ifjúság nemi felvilágosítása érdekében. Az elvtársnő vetítőgépet is hozott magával.

Anni hevesen tiltakozott, de a művelődési megbízott, aki szintén az új szovjetarisztokráciához tartozott, amennyiben ő is, mint Pelikán Zsiga, népbiztossógorsággal kérkedett, fanatikusan ragaszkodott szándékához. Meg volt róla győződve, hogy nincs fontosabb pedagógiai feladat, minthogy a serdülők minél alaposabban felvilágosíttassanak.

A pesti nő — névszerint Forgács Abigél — vagy negyvenesztendős, kifáradt, fakó vénleány volt. Feltűnő csak a szeme és a szája volt rajta. Vaksi szemnyílása olyan keskeny, mintha penicilussal metszették

volna az arcbőrébe, szája pedig cserepes ajkú, nagy, húsos négerszáj.

Anni mindenképpen el akarta hessegetni a héját a csibéi mellől és elkeseredett disputákba keveredett vele. Azonban az elvtársnő, akinek agyveleje valóságos cédulakatalógus volt, fölényben maradt az indulatosan kapkodó leánnyal szemben.

— Ön fülig benne van a középkori babonákban, kedves elvtársnő, — mondta hűvösen. — De a napfölkeltét nem lehet visszacsinálni.

— Nem gondol ön arra, hogy megmérgezi a szülők és gyermekek viszonyát ? — kérdezte Anni.

— De igenis, gondolok, sőt számítok is erre. A proletárság érdeke, hogy a családi érzés végleg kiirtassék. A családi érzés a kapitalista gondolat melegágya, mert felkölti a jövőről való gondoskodás, szóval a vagyongyüjtés vágyát. Ha le akarunk számolni a kapitalizmussal, előbb végeznünk kell a családdal. Az ifjúság gondozása nem az anyák, hanem az állam feladata.

— Eddig csak egy kormányrendszert ismert a történelem, amely hadat mert üzenni az anyáknak : a Heródes királyét, — mondta a dühtől reszketve Anni. — Úgy ne járjanak önök is, mint Heródes király ! (Akinek élő testét, tudvalevően, megrágták a férgek.)

A művelődési megbízott húsos szája gúnyosan eltorzult.

— Önnek romantikus hajlamai vannak, kedves elvtársnő. Nem szokott balladákat írni ?

Anni kimondhatatlanul gyűlölte ezt a vászoncselédet, olyasmiről ábrándozott, hogy meghívja ebédre és patkánymérget kever a töltöttkáposztájába.

— Az ön álláspontja egyébként érthetetlen, — kezdte megint Forgács Abigél. — Falusi gyermekek állandóan figyelemmel kísérik az állatok életét és korán bizonyos biológiai ismeretekre tesznek szert.

— Hogyne, persze, — adta vissza kajánul Anni, — ön alig is mondhatna a növendékeimnek olyat, amit ne tudnának már . . . Különbség azonban, hogy tudásukat a természettől, vagy mondjuk, egy gorombabeszédű, de egészséges lelkű parasztembertől, vagy pedig egy lorgnonos és pesti idegzetű hölgytől nyerik-e . . .

A Fonó-beli ifjúság időközben neszét vette az amazon-csatának, amelyet őérte vívtak. Az ifjúmunkások egy csoportja hangosan követelte a vetítőgépet. Mivel a varjasi direktórium sem mert ellenkezni a pesti paranccsal, elmult szerdán újból megjelent Forgács Abigél a Fonóban. Ezúttal a vetítőgépen kívül egy vörösőrt is hozott magával. Anni ekkor kivágta az utolsó kártyáját:

— Beszüntetem a kurzust. Itt nem lesz többé tanítás, se népművészet, se serdülők felvilágosítása. Felszólítok mindenkit, hogy hagyja el a házat — vége!

Most történt elsőízben, hogy Forgács Abigél elvesztette a hidegvérét . . . Felháborodása érthető is volt, nagyon vágyott már látni a változást, amit az ő tudományos módszere az ostoba kis gyermekpofákon és a csillogó gyermekszemekben fölidéz.

Azt mondta, ez a legsötétebb középkor és ő jelentést fog tenni illetékes helyen. Másnap tovább utazott, hogy folytassa a felvilágosítás munkáját a hazában. Ez a megbomlott agyú kaszás munkája volt, aki leberetválja a virágágyakat.

Mikor Gál Sándor ezekről értesült, nagyon megsajnálta Annit. Ismerte a hugát, az nem fogja neki megbocsátani, hogy ő is a Forgács Abigélek falanxában masíroz. Az az ötlet villámlott át az agyán, hogy utánasiet Pestre. És onnan Annival együtt Bécsbe. Egész délután forgatta magában ezt a gondolatot és mindjobban megbarátkozott vele . . .

Estefelé azonban táviratot kapott. «Gyere!» Más semmi. Ez Lulu! — Nem, nem, most már megkésett Béccsel . . . Előbb lehetett volna, de most már megkésett.

Lámpagyujtáskor azzal jött be Zsuzsi néni, hogy itt van a Pelikán. Már megint? Nem a délelőtti, a másik van itt: Dávid, a hitközségi elnök.

Ez is afféle kicsi, bögölyszemű ember volt, a füle tövéről éppúgy fölfésülte haját a kopasz fejére, de azért a két testvér csak úgy hasonlított egymáshoz, mint a vasfazék és a cserépfazék. Pelikán Dávid keményebb és súlyosabb anyagból készült. Fonnyadt kis arcának szigorú és ünnepélyes kifejezése volt, a hatást még fokozta a hosszúszárnyú ferenc-józsef, amelyet tíz év óta, amióta hitközségi elnök volt, mindig viselt.

Megállott három lépésnyire Sándor előtt, keményen a szeme közé nézett és a zsidó rabbiktól eltanult tiszta szótagolással és némileg keresett zamatossággal megszólalt:

— Igaz, hogy a nagyságos úr a forradalmi törvényszék elnöke lett?

(A nagyságos címet tulajdonképpen a háza kastélyszerű frontjának köszönhette Gál Sándor.)

— Igaz, Pelikán úr.

A hitközségi elnök jóideig hallgatott, majd mély hangon mondta :

— Hát jól van, kérem, ahhoz nekem semmi közöm, az a nagyságos úr privátdolga, ugyebár. Ha azonban tanácsot tetszik kérni Pelikán Dávidtól . . .

— Nem kérek tanácsot, Pelikán úr.

A kis ember nagyot nyelt, majd azt mondta :

— Rendben van, kérem, ezt is megértem. De lehetséges az, hogy ilyen úriember egy asztalnál üljön az én szerencsétlen Zsiga öcsémmel, akit én a pénzemmel kétszer mentettem ki a kriminálisból ? És lehetséges az, hogy az én Zsiga öcsém, aki a varjasi zsidóság szégyenfoltja, törvényt üljön más emberek feje fölött ?

Sándor kihúzta a zsebkendőjét és hirtelen valami vérforralóan édes illatot érzett : a Lulu kendője ! Hogy került a zsebébe ? ! Arca forróságán érezte, hogy minden vére a fejébe ment . . . De mit prédikál itt ez a nyikorgó hangú kis ember ? Félbeszakította :

— Nézze, Pelikán úr, hagyjuk ezt ! Mi ketten nem tudunk ezen már változtatni, hát nincs is értelme, hogy beszéljünk róla.

— Hát akkor én elmehetek, — mondta Pelikán mélységes csüggedéssel. Egy lépést tett az ajtó felé, de megint megállott. — Még csak egyet kérdezek, nagyságos úr ! Lehetséges az, hogy Pelikán Zsiga résztvesz halálos ítéletek kimondásában is ?

Sándor arca elé tartotta az illatos kis kendőt. Hogy únta ezt a rettenetes embert ! És hogy szeretett volna egyedül lenni, — egyedül Lulu jószagú árnyékával.

— Nincs kizárva

— És az is lehetséges, hogy Pelikán Zsiga keresztény vádlottat ítél halálra ?

— Mi nem ismerünk se kereszténye ket, se zsidókat, — csak embereket.

A hitközségi elnök ekkor fölemelte a hangját, oly gyászosan harsogott, mint katonatrombita a tábornok temetésén :

— Önök nem ismernek zsidót, de a nép ismer és azért azt mondom : rossz zsidó, ostoba zsidó, aki keresztény vért ont ! Mert a vérontáshoz a keresztények jobban értenek, — bocsánatot kérek, de ezer esztendő óta egyebet se csináltak, — és ha most mi adjuk kezükbe az éles fegyvert, akkor melyik zsidó apa, melyik zsidó anya alhatik nyugodtan ?

Elhallgatott, jó ideig mozdulatlanul állott Gál előtt, de mivel nem kapott választ, egyszerre minden átmenet nélkül udvariasan mondta :

— Jó éjszakát, nagyságos úr !

No hála Istennek !

Gál Sándor időközben elhatározta, hogy holnap estére fölszalad Budapestre ; ha éppen muszáj, akkor másnap hajnalban visszautazik megint Varjasra.

Másnap reggel Móric mérges ugatására ébredt föl. A kutya erélyes föllépése Kodik pallérnak szólt, aki bejött a hálószobába, ahol Móric az ágy lábánál aludt.

Az ács komolyan vette a proletárforradalmat és szakított olyan burzsoá hiábavalóságokkal, amilyen a látogatás bejelentése.

Azt az ujságot hozta, hogy Pelikán Zsiga elfogatta és a Fonóba hozatta a vármegyei alispánt. Az alispán leánya is itt van, ő semmiképpen nem akart tágítani édesapja mellől.

— Az éjszaka fogatta el a Gangimusz embereivel. Azt mondja : ellenforradalmár.

Miközben Sándor mérgesen magára kapta a pizsamáját, — Kodik látható ellenszenvvel nézte ezt az ordítóan kapitalista ruhadarabot — Móric bosszúságára Lebemann is bejött a szobába. Olyan hősies izgalomban volt, mint Nelson admirális a trafalgári csata napján.

— A pincétől a padlásig átkutatták a házat, de nem tudták megtalálni az eldugott fegyvereket. Ez pech, mert holt bizonyos, hogy fegyvereket dugdos.

— Cukorbeteg öregemberek nem szoktak ellenforradalmat csinálni, — vélekedett Sándor.

Lebemann úgy tudta, az alispán mindig a nép ellensége volt. Azelőtt négy lóval kocsikázott, a leánya pedig lovagolni szokott . . .

Gál és a pallér megértették egymást egy pillantással, Kodik mindjárt kiment, hogy a forradalmi törvényszék nevében szabadlábra helyezze az öregurat.

— Nekünk nem az a feladatunk, hogy igazságot szolgáltassunk, hanem, hogy megfélemlítsük az embereket, — békétlenkedett Pelikán. (És ebben alkalmasint neki volt igaza.)

Öt perccel később, Gál éppen az ablakkilincsen függő kis tükörből borotválkozott, az alispán és leánya karonfogva kimentek a rácsos kapun.

Az öreg fekete kabátot viselt puha hálóinge fölött, ősz fején kockás sportsapkát, meztelen lábán sárga papucsot. A bőrruhás legények az éjjel nem engedtek neki időt, hogy rendesen felöltözzék. Leányának szabályos, komoly profilja volt, mint Pallas Athéne

istennőnek. Egyidőben, Lulu felbukkanása előtt, a leány tetszett Gálnak ; Anni szerette volna, ha a sógornője lesz. Apa és leánya sápadtak voltak az éjjeli izgalmaktól, de nyugodtan, sőt bizonyos tüntető méltósággal viselkedtek. Bizonyára érezték, hogy valaki figyeli őket az emeleti ablakból.

Sándornak valami jóérzése lett, — lám, mégis csak okosan tette, hogy vállalta az elnökséget. Ők ketten Kodikkal meg fogják akadályozni, hogy Lebemann ostobaságokat csináljon.

Arra számított, hogy délután a különítmény autójával fölviteti magát Budapestre, — a vasúti közlekedés a csapatszállítások miatt megint megbízhatatlan volt — az autó azonban nem volt szabad, Gangimuszék beszáguldották vele a falvakat.

Egész délután és este növekedő türelmetlenséggel várta őket, tíz után végre belátta, hogy mára le kell mondania a pesti kirándulásról. Nehéz szívvel lefeküdt és sokáig olvasott az ágyban, de semmi sem ragadt meg a fejében. Később lármát hallott, az autó megjött, de akkor már kettő volt éjfél után.

Reggeli után lenn járt a kertben, ott találkozott Kincsivel, a terrorista-kadéttal. A bőrruhás ifjonc sugárzó arccal köszöntötte :

— Jó fogást csináltunk az éjjel, elnök elvtárs ! De persze jobb is lehetett volna.

Egy Bretschneider Zoltán nevű volt hadnagyot hoztak be. Két tiszttársával az elmult hetekben bejárta a falvakat és legényeket toborzott valami ellenforradalmi vállalkozáshoz. Leginkább a volt altisztek után vetették magukat.

Gangimuszt a püspöki uradalmi gépész figyel-

meztette a gyanús mozgolódásra. Amióta a terroristák befészkelték magukat a Fonóban, Bretschneiderék abbahagyták a faluzást, sőt igyekeztek elkaparni a nyomokat, de a gépésznek mégis sikerült megtudnia, hogy Kámsa Mátyáshoz tizenhat darab mannlichert csempésztek ki Kisvarjasra, hogy adott jelre szétossza az emberek közt.

Gangimuszék az éjjel rajtaütöttek Kisvarjason, Kámsa azonban megérezhette a puskapor szagát, mert idejében megugrott. Az asszony, mikor a terroristák vallatóra fogták, előadta a fegyvereket — csakugyan tizenhat mannlicher volt a szalmakazalban — a tisztek nevét is megtudták: a két Bretschneider-testvér és Gál Jani.

Mikor Sándor meghallotta a repülő Gál nevét, ijedten fölnézett. Elfogták ? Nem, annak sikerült megugrania. (Hála Istennek !) Csak a kisebbik Bretschneidert hozták be. Az őrjárat még az éjjel elment Gál pénzügyigazgató varjasi házába, de egy halálra ijedt vén cselédasszonyon kívül nem találtak embert. Találtak azonban a pincében egy hordóba rejtett gépfegyvert, — a kiszáradt kútban egész csomó mannlichert és sok muníciót. Kitudódott, hogy a pénzügyigazgató már hetekkel ezelőtt elillant, állítólag Bécsbe szökött, jó ideig Gál Jani egymaga lakott a házban, de később szállóvendégei érkeztek, Bretschneiderék, akiket egyszerre bocsátottak ki a pesti hadikórházból. A fiatal urak aznap este mentek el hazulról, azt mondták, élelmiszerek után járnak, azóta se jöttek vissza. Hátizsákot is vittek.

Mikor Gangimuszék hajnalfelé haza igyekeztek, egy gyanús embert láttak az útszéli akácfabozótban

meglapulni. Rövid hajtás után elfogták és a beheggedt fejsebe után megállapították, hogy a kisebbik Bretschneider. Nem is igen tagadta. Fivéréről és Gál Janiról azonban nem akart tudni, azt állította, mindegyikük a maga szakállára próbált egérutat venni.

— Makacs egy burzsuj, — mondta Kincsi — az Atyaistennek se akar beszélni, pedig maga Gangimusz vallatta és az érti a mesterségét, két évig szolgált a novgoródi csékánál.

A «kadét» lelkesen hozzátette :

— Van Gangimusznak egy *nagálja* (revolvere), azzal Oroszországban hetven burzsujt *likvidált.*

A pallér és az ügynök már fenn várakoztak a nappaliban. A kíváncsiság hozta ki őket a Fonóba, hiszen egész Varjas a terroristák éjjeli munkáján izgult.

Lencsés-Béri is ott ácsorgott a folyosón. Mint a falu egyik legtehetősebb gazdája, ő volt a kisvarjasi direktórium elnöke ; mert ami előkelő tisztség akadt a községben, azon mindig ketten osztoztak Kámsa Mátyással. Nagyon háborgott, hogy milyen szégyenfolt esett a falu becsületén és esküdözött, hogy a tökéletlen Kámsán kívül senki sem ludas a dologban.

Mikor Sándor elhaladt a gót kápolna csúcsíves kis ajtaja előtt, odabenn egy cigarettázó terroristát és egy megkötözött férfit látott. A rab elnyúlva feküdt a mészfoltos deszkákból összetákolt lócán.

A pad alatt fekete vértócsa terjeszkedett, időközönkint egy-egy újabb nehéz vércsepp hullott bele.

— Mit csinálnak ezzel az emberrel ? — kérdezte Gál.

A bőrruhás őr vállat vont.

— Ha nem akar vallani !

Sándor azt mondta két bírótársának, hogy a forradalmi törvényszéknek haladéktalanul foglalkoznia kell a Bretschneider-esettel. Abban reménykedett, a jólelkű Kodik segítségével talán kiránthatja a tisztet a bajból.

Behozták Bretschneidert. Tántorogva járt, az arca fekete volt az ütésektől. A száját furcsán elfintorította, kilátszottak a fehér nagy fogai és a foghúsa ; mintha nevetne.

— Üljön le, — biztatta az elnök. — Ön a forradalmi törvényszék előtt van. Az ön neve Bretschneider Zoltán, ugyebár ?

A tiszt nem felelt, csak lihegett.

— Önt azzal vádolják, hogy összeesküvést szervezett a tanácsköztársaság ellen.

Most megszólalt a vádlott.

— Mire való ez a becstelen komédia ? Kutyák vagytok, veszett kutyák. Ha sikerült volna, amit akartam, akkor kiirtottalak volna. Nem sikerült, ügyetlen voltam, hát tépjetek szét, kutyák !

Többet nem akart beszélni, hiába faggatta Kodik, hiába fenyegette Pelikán. Végre visszavezették a kápolnába.

— Bevallotta, hogy ellenforradalmár, — mondta a pallér. — Nem lehet egyebet tennünk, halálra kell ítélnünk.

Az ügynök buzgón helyeselt. Igen, halálra ! Sándor, hogy időt nyerjen, azt hajtogatta, hogy Gangimuszék brutalitásukkal megvadították ezt az embert ; pihentessék délutánig, utána folytassák a vallatást. De Kodik ezúttal megkötötte magát. Felesleges, a vádlott már

vallott. Az ítéletet végre kell hajtani, megvan rá a bírósági szavazatok többsége. Pelikán azonnal fölugrott és kiszaladt ; félt, hogy megváltoztatják az ítéletet.

Gál egy ideig még izgatottan kapacitálta a pallért, majd maga is kisietett a folyosóra.

A gót kápolnában Kincsi éppen akkor rúgta ki a széket a felkötött ember lába alól . . . A hadnagy utolsó pillantása a rémület vad erejével döfött a Sándor szemébe. Gál kétségbeesetten érezte, hogy a másikkal együtt ő maga is fejest ugrik a feneketlen éjszakába. Zuhan, mint az ólomgolyó, hanyatt-homlok a megsemmisülés mélységeibe, közben hallja a saját gyötrelmes hörgését, amint levegő után kapkod . . . De később lassulni kezd az esése ; küszködik, hogy visszanyerje egyensúlyát ; mintha most emelkedni kezdene ; majd hirtelen lendülettel fölbukkan megint az élet ragyogó tükrén . . .

Mi volt ez ? A nagyablakon beáradó napfény hízelegve süti az arcát, ereiben forrón lüktet az élet, kinéz az ablakon és úgy látja, a természet olyan harmatosan fiatal, mintha ujjászületett volna a mai napon. A levegő pedig, amelyet a tüdejébe szív, oly édes és részegítő, mint a pezsgőbor. Megint a kápolnába figyel : valami ott függ félszegen, üresen, jelentéktelenül, szinte kómikusan, mint a kimustrált ruhadarab. Valamikor ember volt.

III.

Három szín.

Estére mégis csak eljutott Budapestre.

Elment az Irányi-utcába, de Anni nem volt ott. Két nappal ezelőtt látták félórára, ruhákat és könyveket szedett össze, de megint elment és nem mondta hová.

Tulajdonképpen megkönnyebbült, hogy nem kell most a húga szemébe néznie. Ha Anni véletlenül már tudná a szerencsétlen Bretschneider esetét — nem, ő sohasem értené meg, hogy vannak esetek, kivételes esetek, mikor ölni kötelesség, mikor humanizmusból kell ölni... Mert — «béke és testvériség csak akkor lehet az erdőben, ha már elpusztult az utolsó farkas».

Lulu örömsikoltással szaladt a karjaiba. Még sohasem látta olyan elragadónak, mint ezúttal. Szikrázott és illatozott a jókedvtől, ok nélkül kacagott és nem fogyott ki a szóból. Többek közt elmondta a házmesterné nagy pörét a harmadik emeleti mázolósegédekkel, és ezzel a műsorszámával, amelyre alkalmasint gondosan elkészült, ellenállhatatlan komikus hatást tudott elérni. Jókedve több napi unalom reakciója volt. Mert a kommün zsibbasztó unalommal feküdt a városon.

Sándor egyszerre minden átmenet nélkül félbeszakította a fecsegését.

— Ma kivégeztünk egy embert!

Dermesztő csend borult a szobára, csak az állóórában ügetett tovább parányi patákon a múló idő.

— Lehetetlen!... Igazán?... Úriembert? Katonatisztet? Borzasztó! — susogta az asszony.

A szeme rémült mohósággal tapadt Sándor arcához és foszforeszkált a félhomályban. Azután másról beszélgettek, közömbös hangon, de a szoba homályában titokzatos, megdöbbentő árnyéksereg gyülekezett, mindig sűrűbben, végül már olyan magukrahagyottan ültek a sötétségben, mintha bánya fenekén volnának.

— Régóta nem láttam már Pálfiékat, — vetette oda affektált könnyedséggel Sándor.

Igen, Pálfiék... Az assszony egyszerre megragadta a vállát.

— Sohasem hittem volna, hogy maga ilyenre képes! — mondta, és forrón hozzábújt.

Másnap Gál a déli vonattal akart hazautazni. Indulásig bőségesen maradt ideje, hát gyalog ballagott ki a pályaudvarra.

A Kossuth Lajos-utcában körülnézett, — de régen nem sétált már itt! — hová lett a pesti «jó publikum?» Csupa sportsapka, alig egy-két puha férfikalap... De azután megértette, hogy a polgárság a mimikri törvényei szerint hozzásímult a proletárokhoz, előszedvén legvedlettebb ócska ruháit.

A szovjet-arisztokrácia egyik arszlánja breeches-ben és magasszárú csizmában feszített és lovaglóostort suhogtatott a kezében. Tulajdonképpen a vidéki birtokosifjúság ízlése szerint öltözködött, de beteg kosfejével és tétova tekintetével ijesztően idegen benyomást tett.

Az Asztória, az októberi ifjoncok egykori fellegvára,

úgy unatkozott, mint a kihűlt vulkán. A sarkon Pálfi ácsorgott Joánoviccsal.

— Hát ti itt lopjátok a napot ? — kérdezte kötekedve.

— A többtermelés problémáján elmélkedünk, — adta vissza a kapitány.

Együtt mentek tovább. Az ujságíró nérói kedvében volt és hiába csitítgatta az óvatos Joánovics, hangosan gázolt a kormányzótanács becsületében. Hogy abban pont olyan polgári szatócsok ülnek, mint a levitézlett népkormányban. Ha szecska helyett agyvelő volna a külügyi elvtárs koponyahéjában, akkor már szilárd alapot tudott volna adni a tanácsköztársaság helyzetének. Hogyan ? Pálfi szerint nagyon egyszerűen : csak fel kell ajánlani az Alföldet és a Dunántúlt a szomszéd államoknak, ők ezzel szemben szívesen garantálnák nekünk Budapest birtokát. Mert mi köze Budapestnek a vidékhez ? Krumplit és tojást azontúl is fognak hozni, csak meg kell értük fizetni. A parasztokkal azonban nem lehet kommunizmust csinálni, azok mágnásabbak a grófoknál és a csontjuk velejéig ellenforradalmárok. Európai kultúra, modern szellem, forradalmi lendület csak Pesten van . . . Ha a főváros megszabadul a vidéki ballaszttól, akkor csodamódon érvényesülni fog az a rengeteg tehetség, amely most külföldre szorul vagy haszon nélkül rothad a pesti kávéházakban . . . Hiszen tudjuk, az amerikai filmnagyságok majd mind magyarok, Reinhardt is magyar és a modern német irodalom mesterei többnyire Nagykanizsán és Miskolcon születtek . . . Nagyszerű városi köztársaságot tudnánk csinálni a Duna partján, világraszóló kultúr-gócpontot.

Joánovics kajánul a szavába vágott :

— És miből él meg a te nagyszerű városi köztársaságod, mi ?

— Miből éltek meg a renaissance-városok, mi ? — kérdezte mérgesen Pálfi.

— Azoknak tengerük volt !

— Firenzének, Nürnbergnek tengere volt ? Hol jártad te az elemi iskolát ?

Az ujságíró kiabált, a kapitány nevetett, disputálva eljutottak a Rókus-kórházig. Ott hosszú plakátsor virított a falon — a kormányzótanács legszívesebben színes plakátokról szónokolt alattvalóihoz — és ettől a látványtól hirtelen más irányba kanyarodott Pálfi fantáziája.

Megállott egy rohanó vöröskatona képe előtt. Ezt is, miként a proletárokat általában, meztelen felsőtesttel ábrázolta a szovjetművészet. A vitéz egyébként olyan puha volt, mintha krumplipüréből gyúrták volna és azt az aggodalmat keltette, hogy a következő pillanatban térdben hátra fog csuklani.

— Ők ezt proletárművészetnek nevezik, pedig ez nem egyéb, mint a burzsoáművészet rothadási terméke. A publikum nélkül szűkölködők egy csapatja megérettnek látja az időt arra, hogy rohamkéssel és kézigránáttal kényszerítse ki magának a sikert.

— És maga komolyan hiszi, Pálfi mester, hogy ért a művészethez ?

Ezt egy szalmakalapos kis nő kérdezte, aki fiúsan szétvetett lábakkal, a kabát zsebébe dugott kezekkel, nézegette a plakátokat. Hitzné volt, Kun Béla udvari festőjének felesége. A fiatalasszonyon különben erősen meglátszott, hogy örvendetes családi esemény előtt áll.

— Nem sokat értek a művészethez, — mondta

Pálfi — de a sejtelmem azt súgja, hogy Michelangelo vagy Leonardo nem szívesen jegyeznék nevüket a makarónilábú kolosszus alá.

Az asszonyka keskeny ajkán megjelent a beavatottak fölényes mosolya.

— Michelangelo és Leonardo értékét burzsoá esztéták szabták meg, azok pedig nem ismerték az igazi művészet lényegét, a forradalmiságot.

Pálfi balszemében vadul megcsillant a monokli.

— Pardon, ezt a plakátot talán maga Hitz mester komponálta ?

— Ezt nem, de ott a másikat.

A másik kép proletáranyát ábrázolt, gyermekkel a keblén. Az anyáról és kebléről jobb nem beszélni, a gyermek azonban, Pálfi megállapítása szerint, olyan volt, mint a barnára sült malac, a feje meg poshadó takarmányrépa.

— Szeretné, ha a születendő gyermeke ilyen lenne ? — kérdezte az ujságíró.

Hitzné hirtelen elkapta szemét a takarmányrépáról és a nélkül, hogy egy szót is szólt volna, anyai félelmekkel a szívében elsietett.

— Ha szükséged lesz pártfogóra a szovjetházban, fordulj bizalommal Hitz mesterhez, — mondta Joánovics nevetve.

A körút sarkán Pálfi elköszönt, a kapitány azonban, aki tudni akarta, jár-e vonat Szolnokra, elkísérte Sándort a pályaudvarra.

Dobpergéssel, trombitaszóval egy menetzászlóalj masírozott a kocsiúton. Joánovics megállott a gyalogjáró szélén és elvonultatta maga előtt a csapatot. A parancsnok-elvtárs, aki kivont karddal, békebeli pa-

rádés lépésekkel feszített a csapat élén, mosolyra késztette. Bajúszát Vilmos császár divatja szerint felsütötte, piros pántlikás tányérsapkáját a félszemére vágta, bekecsét panyókára vetette. Kutyamosó, aki Ferenc József huszártisztjét utánozza.

— Ha olyan ellenséggel kerülnek szembe, aki helyt áll nekik, akkor meg fognak szaladni, — vélekedett Joánovics.

Sándor már régebben érezte, hogy barátja halkan, de következetesen elhúzódik a vörös uralomtól . . .

— Nem látom be, miért szaladnának meg ? — kérdezte idegesen. — A magyar katonának más szokásai vannak.

— Ezek magyarok, de nem katonák. Politikusok. A két forradalom politikusokat csinált a katonákból. Tudod, mit jelent ez ? A mi népünknek kétféle lelke van : mint katona, bátor, hűséges, fegyelmezett, — mint politikus, véresszájú, csélcsap és önző. Ebből kombinálhatsz !

— Te mikor mégy a frontra ? — kérdezte Sándor nem minden kajánság nélkül.

— Sajnos, nem mehetek, megint jelentkezett a szívbajom, — mondta arcátlan hidegvérrel a kapitány. — Nekem különben is más hivatalom van : tegnap óta én helyettesítem a forradalmi törvényszékek politikai megbízottját. Veled is lesz hivatalos ügyem . . . Úgy-e, ti varjasiak, még mindig vádbiztos nélkül dolgoztok ?

— Szóval, most már te sem vagy katona, hanem politikus ?

Joánovics nevetett. Ha nem akarta, akkor őt nem lehetett megsérteni. Mikor kiléptek a perronra, éppen

egy katonai vonatot tolattak össze. Egy szalónkocsi ablakán vörös felírású tábla virított : *Hadtestparancsnok*. A kocsi lépcsőjén tömzsi férfi állott és hideg arccal hallgatta egy magasabb rangú tiszt jelentését. Bő angol esőkabátot és finom sárga csizmát viselt.

— Te, — szólt Sándor — tudod ki a hadtestparancsnok ? Prokóp mester, az én varjasi kőfaragóm !

— Ha győztesen kerül haza, még Magyarország császára is lehet belőle, — élcelődött Joánovics.

Otthon, a Fonóban, nagy izgalomban találta Sándor a bőrruhás legénységet.

Kodik és Pelikán, akik már türelmetlenül, — az ügynök pláne az idegességtől toporzékolva — várták elnöküket, elmondták, hogy megkerült a kisvarjasi ellenforradalmárok névjegyzéke. Ezt is az uradalmi gépész kerítette elő, aki már előbb hasznos szolgálatokat tett a forradalmi törvényszéknek. Megállapították, hogy a jegyzék Gál János kezeírása. Sifrírozva írta ugyan, de a furfangos Kincsi addig törte a fejét, amíg meg nem találta a titkos írás kulcsát. Nyolc gazda neve szerepelt benne.

Ezúttal már Gál Sándor is követelte a gyors megtorlást. Fölháboritó, hogy az új rendnek éppen a falusi nép körében vannak csökönyös ellenségei ! A gazdák földosztást követelnek, de csak azért, hogy új kapitalista-osztályt csináljanak. Egyébként pedig senki sem akar szolidaritást vállalni a kommünnel. Még az ipari munkások tömegei is rosszmájú közömbösséggel lesik, «meddig tart még a vörös farsang ?» Az egész országban néma, lappangó, szívós erők feszülnek ellene annak a párszáz embernek, aki föltette a maga exisztenciáját az új rendre. Senki sem akarja elhinni, hogy a proletár-

diktatúra a nép uralma, mindenki csak egy kalandorcsapat hatalmaskodását látja benne.

Sándor még nem igen gondolkozott ezen, de most egyszerre megértette, hogy azon az úton, amelyre rálépett, nem lehet megállni. Egyet lehet csak tenni: tovább, mindig tovább menni! Arra már nincs idejük, hogy meggyúrják és fölvilágosítsák a közvéleményt. Nincs egyéb hátra, mint orosz mintára legázolni minden ellenállást; rettegéssel megpuhítani a kemény lelkeket; a népet, ha másképp nem lehet, erőszakkal ráültetni a saját hatalmának trónusára. Nem lehet habozni és kicsinyeskedni; előre kell menni és mindig arra gondolni, hogy «ez a harc lesz a végső« és minden a nép érdekében történik . . .

Délután a forradalmi törvényszék, egy teherautóra való terrorista kíséretében, meglepte a kisvarjasiakat. A nyolc gyanúsított közül csak hármat tudtak elfogni, a többit elnyelte a föld. Úgy látszik, valaki kifecsegte a készülődésüket.

Rövid vallatás után a törvényszék szabad ég alatt meghozta ítéletét. Három halál. Az embereket mindjárt fel is kötötték a községháza akácfáira. Kincsi volt az önkéntes hóhér. Valami sportszenvedély fűtötte, rekordra dolgozott, legalább Sándornak azt mondta:

— Ezekkel együtt már tizennégy *pasast* likvidáltam!

Az elítéltek között volt egy pirosképű atléta, fejjel magasabb és vállban majd kétszer olyan széles, mint a gyilkos pesti suhanc, — talán egyetlen ökölcsapással végezhetett volna vele, — de azért a többivel együtt ő is engedelmesen, mint a bárány, ment a halálba.

Gál Sándor végignézte a hóhérmunkát. Valami

szörnyű kíváncsiság csiklandozta, vajjon bírja-e idegekkel? Bírta.

Minden egyes haldoklóval együtt ő is megtette a lélekzetet elállító, borzalmas zuhanást a sötétségbe, hogy azután fölszabadultan fölbukkanjon megint a diadalmas Má-ban. Az élet folyama forrón pezsgett ereiben.

Mellette Gangimusz állott, utálatos zöld fényben csillogó szemekkel. A kerítés mögött kék vászonruhás alak lappangott: egy sajtszínű, rosszképű ember, akinek állát kétnapos, kékesfekete szakáll verte ki. Az uradalmi gépész.

Este nagyon szeretett volna a fővárosba menni, minden csepp vére Lulu után sírt, de a tisztesség kedvéért a Fonóban kellett maradnia, hogy megvárja a hajtóvadászat eredményét, melyet Gangimuszék a szökőfélben lévő ellenforradalmárokra rendeztek. A vadászat egyelőre eredménytelen maradt.

Harmadnapra idegen autó szaladt a rácsoskapu elé. Joánovics kapitány mászott ki belőle.

— Te, — kiáltotta — neked azonnal Pestre kell jönnöd. Képzeld, Pálfi a Markó-utcában ül. Az éjjel elfogták.

— Mi történt?

— Egy füzetet adott ki, amelyben szokott arroganciájával leckézteti a kormányzótanácsot. Hogy ezentúl már csak az lehet költő, akinek a kormány szabadalmat ad. Azt írja: »Ha Metternich a szentszövetség idején ilyen ostobaságokat mert volna elkövetni, szentszövetségestül belefulladt volna a világ röhögésébe.« Pálfi azt hitte, nem mernek hozzányúlni — mindig hajlamos volt a nagyzási hóbortra . . . Úgy hírlik, Kun

Béláék mint ellenforradalmárt akarják elítéltetni . . . Tegnap nála voltam a Markóban, arra kéret téged, beszélj haladéktalanul Áccsal. Az senkire se hallgat, csak tereád.

Hamarosan megebédeltek, azután együtt Budapestre autóztak. A kapitány egyenesen a szovjetházhoz vitte a barátját. Tudomása szerint Ács ott vett szállást. A régi Hungária-szállodát a Dunapart felől barrikádba rakott padokkal zárták el, bejáratát pedig kézigránátos Lenin-fiúk strázsálták. Soha cári vagy szultáni rezidenciát nem őriztek olyan szigorúan, mint a népbiztosok házát. Ez nemcsak a zsarnokság és a dőzsölés, hanem egyszersmind a rettegés palotája volt.

Sándor nem tudott mindjárt a kapuhoz férkőzni, az utcát ellepte a proletárasszonyok fakó csapatja. A tömeg rettenetes izgalomban volt, a némberek haragosan visították Kun Béla nevét. Jöjjön le Kun Béla, mondja meg, ízlik-e az idei libasült ? Mi poshadt káposztán élünk. Ő pedig idei libát zabál !

Ez éhségzendülés volt. A hírek, amelyeket a külvárosokban a népbiztosok dőzsöléséről terjesztettek, az őrjöngésig elkeserítették a nőket.

Az izgalmat fokozta, mikor egy karcsú, elegánsan öltözött hölgy akart keresztül siklani a tömegen. Egy rekedthangú vénasszony karon ragadta és maga elé pöndörítette.

— Nézzétek a kisasszonykát ! Ismerem a lelkemet, voltam náluk nagymosáson . . . Az apjának sarokháza van, ő meg Szamueli után jár. Mert ezek az úri cafatok úgy mennek a vérszagra, mint a vágóhídi legyek.

A terroristák csak nagynehezen tudtak szabad utat pofozni Szamueli kékszemű rajongójának.

Időközben kocsi fordult be az utcába. Az asszonyok megneszelték, hogy élelmiszereket hoz a szovjetháznak, egy-kettőre megrohanták és szétkapkodták a holmit. Sovány női kezek pezsgős üvegeket forgattak a levegőben, mint a buzogányt. Van itt minden : borjúgerinc, zsír, cukor, csokoládé, babkávé ! A mi uraink meg koplalnak. Úgy kell nekik, miért ültették a fejükre ezt a bandát ?

Úgy látszik, a vörösőrségnek parancsa volt, hogy «kíméletesen» oszlassa szét a tüntetőket, mert nem nyúltak fegyverhez, hanem puszta tenyérrel verték szét őket.

Sándor végre, kellő igazolás után, be tudott jutni az előcsarnokba. Ott megtudta, hogy Ács elvtárs két nap óta a Margitszigeten lakik. A szigetet a kormányzótanács április havában ünnepélyesen átadta ugyan a proletárságnak, midőn azonban rájuk melegedett az idő, csendben visszavették megint és exkluzív üdülőhelyet csináltak belőle a szovjetarisztokrácia családjai számára.

Gálnak sikerült telefonösszeköttetést kapnia Ács titkárával. Ugyanaz a kellemes gentry volt, akivel egyízben már beszélt a népbiztos előszobájában. Lágy baritonja most is jólesően megbizseregtette az idegeit.

— Te vagy drága elnököm ? A népbiztos-elvtárs csakugyan itt van, álmatlansága üldözte ki a szigetre. Itt senkit sem fogad, de veled, természetesen, kivételt fogunk tenni. Azt bátorkodom ajánlani, fáradj ki ide, a népbiztos ilyenkor a testmozgás kedvéért gyalog szokott bemenni a hivatalába és boldog lesz, ha útját a te társaságodban teheti meg. Útközben aztán elmondhatod neki az elmondandókat.

Sándor megint autóba ült és kisietett a szigetre. Habsburg-Lotharingia elvtárs egykori kis kastélya előtt meglátta Ácsot, aki a kellemes titkár kíséretében jött a kavicsos úton. Amióta nem látta, ijesztően lesoványodott és megőszült.

Kezet szorítottak és együtt gyalogoltak tovább.

— Pálfi ? Gondoltam, hogy téged is mozgósítani fog. Azt hiszem, ha XVI. Lajos nem francia, hanem magyar király lett volna, akkor nem lehetett volna lenyakazni, mert Robespierre és társai nem tudtak volna ellenállani a sok protektornak. Ami a barátodat illeti : megnyugodhatsz, nem fogjuk falhoz állítani, — bár ez volna a legokosabb ! — szabadságát azonban nem adjuk még vissza. Jó helyen van ő a Markóban. Tanulják meg a léhűtők, hogy ami itt történik, az halálosan komoly dolog. Aki nincs velünk, az ellenünk van és azt legázoljuk, még ha édes testvérünk volna is.

Ebből aztán nem is engedett a népbiztos. Sándornak meg kellett elégednie annyival, hogy barátjuk életét nem fenyegeti közvetlen veszedelem.

A híd bejáratánál vörös őrjárattal találkoztak. Egy csinos fiatal katona, mikor megpillantotta Ácsot, hirtelen lelkesedéssel eléje perdült és csillogó szemekkel mondta :

— Népbiztos-elvtárs, egy alázatos kérésem volna !

— Mi az ? — kérdezte Ács mogorván.

— Tessék háromnapi szabad burzsuj-gyilkolást engedélyezni !

Ács elmosolyodott.

— Várd meg a sorodat, fiam !

A lelkes ifjú bizonyára maga sem remélte, hogy meg fogja kapni a kért engedélyt, ő a huszáros túl-

buzgalmával inkább csak egy derűs pillanatot akart szerezni a népbiztosnak.

A szabad burzsuj-gyilkolás gondolata azonban nem egy ifjú koponyában kísértett. A börtönökben sok volt a polgári tusz és a proletár-ifjúság legtüzesebb része állandóan a tömegesmészárlás gondolatával kacérkodott, talán nem annyira vérszomjból, mint hogy imponáljon önmagának és másoknak.

Ács hirtelen megfogta Sándor karját.

— Mit gondolsz, miért rendezte Danton a szeptemberi nagy mészárlásokat ? Nem volt vérengző természet. Ha mégis megöletett annyi ezer embert, azt csakis előre megfontolt terv szolgálatában tehette. Mindenekelőtt le akarta tiporni az ellenzéket, — ez sikerült is neki, a királypárt moccanni sem mert többet ! — de szüksége volt egy soha többé jóvá nem tehető rémtettre, hogy a gyűlölet óceánjával válassza el egymástól a forradalmat és az ancien régime-et. Ez a kölyök, aki az imént megállított engem, ösztönszerűen sejti, mire volna szüksége a proletárdiktatúrának. A magunkévá kell tennünk Danton jelszavát : «Merészség és megint csak merészség !» Olyan útra kell ösztökélnünk a proletárságot, ahonnan nincs visszatérés többé. Ha tíz-húszezer ember feküdnék vérében, akkor senki sem gondolna már rendszerváltozásra, megalkuvásra, kibékülésre . . .

Megállott, cigarettát vett elő, mire a kellemes titkár, aki eddig egy szót sem szólt, felpattantotta a mannlicher-töltény alakú öngyujtó kupakját.

— Nem szabad elfelejtenünk, — folytatta Ács — mi mindenünket föltettük a proletárdiktatúrára. Emberi mivoltunkat is. Mert, ha kiadjuk kezünkből a hatalmat, akkor nem leszünk többé emberek, hanem

üldözött ragadozók, akiket — helyesebben: *amelyeket* ott üt le a reakció, ahol megszoríthatja. Még a gyerekeinket is úgy fogják földhöz vagdosni, mint a vadász a vak rókakölyköket. Itt csak egyvalami segíthet: merészség és megint csak merészség! Ki kell irtanunk a kapitalista gondolatot, ha másképp nem, az utolsó polgárral együtt. Vagy ők, vagy a nép! Ilyen elszántságra azonban az egész kormányzótanácsban csak *egy* ember képes . . .

— Az az *egy* ember pedig bolond, — mondta Gál, akit nagyon levert mindaz, amit hallott.

— A heroikus terveket okos emberek szokták kieszelni és bolondok szokták végrehajtani. A langymeleg gondolkodásnak az az eredménye, hogy ez a csenevész, hazug diktatúra sem élni, sem meghalni nem tud és el kell tűrnie, hogy Pálfihoz hasonló fickók beletörüljék a lakkcipőjüket . . .

— Én azt hiszem, te túlbecsülöd a magyar kapitalizmust, mikor ennyire veszedelmesnek tartod . . .

Nem folytathatta, a Dunán ágyú bődült el, fölverve a budai várhegy visszhangját.

— Nézd, nézd! — kiáltotta Sándor.

Monitorok jártak a vízen, aranyfekete füstfelhőt okádva és iszapos hullámokat kavarva.

— Nézd, nézd!

A hajók tatján zászló: piros-fehér-zöld!

— Föllázadtak! A matrózok föllázadtak! — hörögte Ács.

A három szín! Föltámadt halottaiból, vagy meg sem halt igazán? Miféle ősi erő lappang benne, hogy egész valójában meg tudja remegtetni a két férfit és hogy azokkal együtt remeg az egész óriás város?

Ács ordítozva követelte az autóját, amely lassan jött a nyomában, majd búcsúzás és köszönés nélkül beleugrott és elvágtatott a titkárával.

Gál Sándor egyedül maradt a parton.

A Halászbástyán, a váraldal egymás fölé tornyosuló ablaksoraiban, fehér pontok villantak meg, mint a cikázó sirályraj: lobogó keszkenők. Itt is, ott is nemzeti színű zászló ujjongott bele a nyári napfénybe. Gépfegyverkattogás, puskalövések, rohanó embercsapatok... Miféle erő van ebben a zászlóban, hogy egyszerre úgy megfájdult tőle a Gál Sándor szíve? Babonaság — ostobaság — de mégis fáj!

Megint ágyúlövés és megint: a vezérhajó gránátokkal köszönti a Hungária-szállodát, a Szovjetházat, a zsarnokok, a pezsgősüvegek és a vérszagra gyülekező selyemcafatok palotáját.

És a Margitsziget lombos faóriásai fölött rózsaszínű kis felhők pattannak szét: valahonnan valaki srapnellekkel lövi a népbiztosgyerekek játszóhelyét... Valami szörnyű gyűlölet csikorgatja fogát a külvárosok ametisztszínű párája mögött, egy rettenetes kéz nyúl onnan a sziget felé, hogy földhöz vagdossa Kun Béláék rókakölykeit...

Gál tovább lépkedett, mint az alvajáró, maga sem tudta, hová megy. Katonákkal találkozott, azok letépték sapkájukról és földre taposták a piros kokárdát. Elég volt! Vége a vörös farsangnak!

A szembejövő emberek arcáról hol a duhaj öröm, hol a gyáva kétségbeesés, hol meg a vad gyűlölet kifejezését lehetett leolvasni. A legtöbbnek szemében azonban örömtüzek égtek... Teherautók rohantak üvöl-

töző fegyveresekkel . . . A Dunán még mindig bömbölt az ágyú, kotyogott a géppuska . . .

A járókelők vad híreket kiabálnak egymásnak. »A ludovikások megszállták a telefónközpontot . . . A Lipták-gyár munkásai föllázadtak a népbiztosok ellen . . . Haubrich az ellenforradalmárokkal tart . . . Vörös ezredek tódulnak vissza a frontról, azok írmagostul kiirtanak minden kommunistát . . .« De ki tudja, mi igaz mindebből ?

Sándor egyszerre az Irányi-utcában találta magát. Hogy került ide ? Tulajdonképpen Luluval akarta tölteni az estét, de a háromszínű zászló kitörülte szívéből az asszony képét. Bánta is ő most Lulut !

Mint nagy izgalmak idején mindig, most is mélységes lelki apathia vett erőt rajta. Ez a lelkiállapot, amelyet barátai nem értettek meg, pótolta nála a hidegvért. Fölment a molyszagú, rosszul szellőztetett lakásba és ruhástul az ágyra feküdt.

Rögtön elaludt, reggelig föl sem ébredt. De öntudatának csak kilencvenkilenc százaléka süllyedt álomba, egy parányi százalék fennvirrasztott és gonosz kíváncsisággal figyelte az ellenszenves nagy testet, amely tehetetlenül szuszogott a kriptaszagú sötétségben. Az egész éjszaka lázas gyötrelmekben telt el. Magasan fenn az ég azúrjában szivárványos zászló lobogott, Sándor érezte, hogy ez nagy veszedelem, — kétségbeesetten erőlködött, hogy lerázza magáról az álom láncait, de csak nyöszörögni és hánykolódni tudott. Olykor szögestalpú bakancsok csattogtak keresztül az álmán — lenn az ablaka alatt emberek kergették egymást és menekültek egymás elől — néha puskalövés vágta szíven az éjszakát.

Reggel arra ébredt, hogy Joánovics áll az ágya mellett.

— Tiszta lehet a lelkiismereted, hogy ilyenkor aludni tudsz ! — csodálkozott a kapitány.

— Mi ujság ?

— Győztünk az egész vonalon !

— Ki győzött ?

— Az ellenforradalmat leverték. Egypárszáz embert elfogtak. Nagy akasztás lesz. Kun Béla nagyszerűen viselkedett.

A győzelem csakugyan nagy lehetett, ha Joánovics szükségesnek látta, hogy ekkora nagy vörös kokárdát tűzzön a mellére.

— Kelj föl, Sándor, Varjasra kell menned. Tudod, mi történt odalenn ? Gangimuszék elfogták a kuzénodat, Gál Janit.

Gál Janit ? Sándor szeméből egyszerre kiröppent az álom. Talpra ugrott, rendbe szedte magát.

— Tegnap este még itt látták Pesten, — magyarázta a kapitány. — Hír szerint egyik főrendezője volt a lázadásnak. Mikor hajszra ment a dolog, egérutat vett Varjasra, de ott már várták a terrorfiúk.

Gál Jani ? Sándor úgy érezte, most érkezett el élete útjának legmélyebb árkához . . . Pedig ezen keresztül kell ugrania !

— Autón viszlek, — szólt Joánovics. — Nekem is dolgom van lenn.

NEGYEDIK RÉSZ

I.

A forró vizek partján.

Kodik bizonyos furcsa ünnepélyességgel kérdezte az elnöktől, óhajt-e részt venni a forradalmi törvényszék tárgyalásán, amely atyjafiának sorsa fölött fog határozni ? Sándor vállat vont — miért ne ? (Ha nem is mentheti meg Gál Janit, talán mégis tehet érte valamit. A pallért biztosan megnyerheti magának.)

A két Gál tehát szembe került egymással a Fonó ebédlőjében, a szőke, mint vádlott, a barna, mint bíró.

Aki azt várta, hogy a kapitány, Bretschneider Zoltán példáját követve, fajdkakas-férfiassággal ki fogja magát szolgáltatni a vadászoknak, az nem ismerte Gál Janit. A szegény Bretschneider rohamcsapat-parancsnok volt, de a repülő Gál megszokta, hogy ravasz hidegvérrel védje meg a bőrét. Tudomásul vette, hogy műkedvelő bírósággal áll szemben, amely nem ért a rendszeres vallatáshoz, hanem rögtönzött ötletekkel támad neki.

Pelikán Zsiga, aki szeretett a vádbiztos szerepében vendégszerepelni, felmutatta a kisvarjasi összeesküvők sifrírozott jegyzékét.

— Ezt ön írta !

— Nem az én írásom. Tessék írásszakértőt kihallgatni, majd az megmondja.

Lebemann a vád egész épületét — így mondják a jogászok ? — a jegyzékre akarta fölépíteni. Arra nem számított, hogy gavallérember letagadja a saját írását. Szakértő kihallgatásáról azonban nem akart hallani.

— A jegyzék nem fontos. Sokkal fontosabb, hogy ön és a két Bretschneider künn jártak a falvakban és fegyvereket osztogattak. Erre vannak tanuk.

— A fegyverosztogatást nem tagadom.

— Szóval : bevallja ?

— Igen, de tanukkal tudom igazolni, hogy ez még a Károlyi-kormány idejében történt. Akkor plakátokon szólítottak fel minket, hogy alakítsunk polgárőrséget. A fegyvereket a kormány adta.

A vádlott időt akar nyerni, azért hivatkozik tanukra. Vajjon mit remél ettől ? Lebemann dühös lett, úgy találta, egy igazi úriembernek nem kellene ennyire srófoseszűnek lennie.

— De azt csak nem tagadhatja, hogy a lázadás napján Budapesten járt ?

— Azért jártam fenn, hogy felajánljam katonai szolgálataimat a vörös hadseregnek.

Sándor meghökkenve nézett a kapitányra. Ő és a vörös hadsereg ! Jani azonban rendületlen hidegvérrel folytatta :

— Az újságban ugyanis felhívást olvastam, hogy a volt hadsereg repülői jelentkezzenek szolgálattételre...

— A felhívás csak az ön fejében egzisztál ! — kiáltotta Pelikán.

Gál János a Vörös Újság egyik számát vette ki a zsebéből. Tessék !

A pallér csakugyan megtalálta benne a felhívást. Vörös ceruzával volt megjelölve.

— Tegnap két óráig ültem Haubrich népbiztos előszobájában. Tanum rá az adjutáns, aki többször is bejelentett, de a népbiztos nem ért rá. Esetleg Haubrich elvtársat is meg lehetne idézni ?

Lebemann paprikavörös volt. Tiszta komédia !

— Mindez hiába való beszéd ! Ön ellenforradalmár, minden barátja és rokona az !

— Tévedés, kérem. Ennek a tiszteletreméltó bíróságnak az elnöke is rokonom, pedig ő nem ellenforradalmár.

Pelikán gúnynak vette a tiszteletreméltó jelzőt.

— Mindent tagad ! — kiáltotta, — de azt csak nem tagadja, hogy mint repülő lemészárolta az ártatlan emberek hosszú sorát ?

— Nem tagadom, — hagyta rá Jani, — de ellenfeleim tisztek voltak, tehát burzsujok. Proletár nem volt köztük.

Kodik a másik Bretschneiderről, Elemérről, szeretett volna egyetmást hallani. Hol lappang ? Janinak persze sejtelme sincs róla.

— Ha tiszta a lelkiismerete, mért nem mutatkozik ?

— A fivére mutatkozott, mert tiszta volt a lelkiismerete.

Síma nyugalommal védekezett. Egyszer sem nézett Sándor szemébe, hideg tekintete elsiklott az elnök feje fölött, szája szélén azonban állandóan parányi kis mosoly, vagy inkább egy keletkező mosoly halvány szikrája világított.

A jéghideg megvetés, amelyet Sándor kiérzett Jani acélos flegmája mögül, fölzaklatta idegeit. Szemmellátható : a vádlott komédiát játszik, ilyen ellenfelekkel szemben nem tartja kötelezőnek az igazmondást.

Egyszerre világos lett Sándor előtt : ennek az embernek meg kell halnia ! Mert ha életben marad, akkor életben marad vele a gúnyos és irgalmatlan éles szeme is, amely most belelát az elnök veséibe ; életben maradnak a kemény és szögletes gránitgondolatok, amelyeket Sándor ott érez a homlokcsontja mögött ; életben marad a sztrichnines mosolya is. Ha pedig mindez megmarad, akkor Gál Sándor élete nem lesz többé emberi élet, csak szégyenkezés, rettegés, bújdosás önmaga elől.

Egy valami bizonyos : ha a szőke túléli a mai napot, akkor holnap terítékre kerül a barna. Mert kicsoda Gál János ? Sándor egyszerre meglátta a vádlottban mindazt, amit gondosan titkolt : hideg gyűlöletét, gyilkos megvetését, kitanulhatatlan ravaszságát. Meg kell halnia ! Mert ő egy elmúlt kor, Sándor pedig a jövő embere. Az úton, amely a jövőbe visz, csakugyan nem lehet megállni, nem lehet megfordulni, sem félrekanyarodni. Ezen az úton csak előre lehet menni, nyílegyenesen, kíméletlenül, minden ellenállást legázolva, mindhalálig előre.

Egy ideig még faggatták a vádlottat, de semmire sem mentek vele, az úgy vigyázott magára, mint a jó vívó ; akárhonnan támadták is, mindig csak hideg vasat ért a vágás. De hiszen ez mind hiábavalóság — mindenki tudja már, minek kell történnie, — elég volt ! Kivezették. A bírák összenéztek, mindegyik tudni akarta, mit gondol a másik.

A pallér szólalt meg elsőnek.

— Ha Gál János nem bűnös, akkor mindazok, akiket kivégeztettünk, ártatlanul haltak meg, — mondta sötét arccal.

Lebemann az asztalt csapkodta. Bűnös, bűnös !

A nap Sándor szemébe sütött. Lecsukott pillákkal kérdezte :

— Büntetése ?

— Halál.

Kodik is bólintott :

— Igen, halál. Mert ha ő nem bűnös, akkor a többi sem . . .

Az elnök egyszerre iszonyúnak találta a gondolatot, hogy az a gyilkos suhanc, Kincsi, kötelet hurkoljon Jani nyakára . . .

— Golyóhalál ! — mormogta.

Ebben a pillanatban belépett Joánovics. Irást vett ki a bőrtáskájából és mosolyogva letette az elnök elé. Az igazságügyi népbiztos parancsa, amely Joánovicsot, mint a forradalmi törvényszékek politikai megbízottját igazolta. Amíg a kinevezést nézték, a kapitány széket húzott az ablakfülkébe és leült.

— Kérlek, csak ne zavartassátok magatokat !

— Mit akarsz itt tulajdonképpen ? — kérdezte Sándor idegesen.

— Hivatalból jelen óhajtok lenni az ítélethirdetésnél.

A vádlott megint ott állott az asztal előtt. A két bíró pillantásokkal sarkantyúzta az elnököt : őt illeti a szó . . . De hiszen ez rettenetes ! Ő mondja meg Gál Janinak ?

A padló hullámozni kezd a széke alatt, két kezével meg kell kapaszkodnia az asztal lapjában . . .

Joánovicsra nézett, de az ügyet sem vetett rá, hanem közömbös arccal rakosgatta az írásait . . .

Nagy távolságból hallja most a saját hangját és maga is meglepődik, hogy fölhagyott a hivatalos önözéssel és megint tegezi a vádlottat

— Mi téged halálra ítéltünk. Főbe fogunk lövetni, Jani.

Az elítélt most már nem kerülte többé Sándor szemét, hanem egyenesen beledöfte a tekintetét, mint a szuronyt. Szája szögletében a parányi mosoly dermesztően hideg vigyorgássá torzult.

Minden kaotikusan összekeveredett Sándor koponyájában. Hamar végezni, vigyék el! Mert különben szörnyű dolog történhetik, az elnök el fog ájulni, vagy sikoltozni fog, mint egy nyavalyatörős leány . . .

De ekkor beleszólt Joánovics és az ő szonor baritonja visszaadta Sándornak az egyensúlyát.

— Van szerencsém beterjeszteni az igazságügyi népbiztos parancsát, amelynek értelmében az ítélet végrehajtása felfüggesztetik.

Felfüggesztik ?

Gál Sándor hirtelen édes és forró megkönnyebbülést érzett a mellkasában. Föllélekzett és mosolygott, mint az alvó, akit fölébresztenek lidércnyomásos álmából. Hála Istennek, nincs baj!

Az elítélt volt az egyetlen, aki észrevette a mosolyt az elnök arcán, de nem értette meg.

— A parancs értelmében átveszem az elítéltet és Budapestre kísérem, hogy kihallgatható legyen a lázadás ügyében. Erős gyanúokok vannak rá, hogy vezető része volt a budapesti eseményekben.

Gangimusz, aki a nyitott ajtóban állott, fegyveres kíséretet ajánlott fel, de Joánovics nem fogadta el. Revolvertáskájára csapott, — felesleges! Rakjanak bilincset az elítélt kezére, ültessék melléje az autóba, a többi az ő gondja.

Tíz perc mulva a kocsi, amelynek szélfogó üvegén

vígan csattogott a hivatalos autók vörös zászlója, kiszaladt a rácsos kapun. Joánovicsnak olyan sietős volt az útja, hogy el sem búcsúzott Sándortól. Künn azt mondta a soffőrnek: a jegenyefasoron keresztül a ládi útra!

Jóideig hallgatagon rohantak. Joánovics később kivette a cigarettatárcáját és megkínálta Gált. Az fölemelte kissé a megbilincselt két kezét: így nem lehet. A másik azonban segített a baján, kulccsal megnyitotta és leszedte a vasat a fogoly csuklójáról. Most már rágyújtottak.

— Ha netán vörösökkel találkoznánk, légy szíves a bilincseket megint a karodra rakni, — mondta később Joánovics.

— Nem félsz, hogy megugrom? — kérdezte Jani, miközben szeme szögletéből figyelte a szomszédját.

— Bolondság volna, ha megtennéd, mielőtt még tudod, hogy hová viszlek.

— Hová viszesz?

— Szegedre.

Jani hideg szeme szikrázni és ragyogni kezdett. Szeged? Ott most katonákat toboroz a nemzeti hadsereg.

— Azt hiszem, szívesen fognak látni.

— És te . . . ? Nem lesz bajod a szöktetés miatt?

Joánovics elmosolyodott, — milyen naív ez a repülő!

— Magam is Szegedre megyek. Azért maradtam csak a vörösökkel, hogy szolgálatot tehessek a nemzeti ügynek. Állandó összeköttetésben voltam a mieinkkel . . . De most már ideje, hogy biztosabb helyre tegyem a bőrömet, a Szovjetházban fogytán a hitelem.

— És az írások, amiket a forradalmi törvényszék előtt produkáltál?

— Részben hitelesek.

— De miért vártad meg, míg elítéltek engem ? Előbb is kikövetelhettél volna.

— Kíváncsi voltam, mennyire mennek a szamárságukban, — mondta Joánovics szárazon és most már ő figyelte a másikat a szeme szögletéből.

Jani azonban már belelátott a kártyáiba. Azzal akar érdemeket szerezni a szegediek szemében, hogy megmenti egy cégéres ellenforradalmár életét. Hogy ezt megtehesse, előbb halálra kellett ítéltetni az ellenforradalmárt.

— Miska, — szólt később Joánovics a soffőrhöz, — el ne felejtse, hogy Szeged előtt ki kell cserélnie a vörös rongyot a szélfogó mellett. A bal reflektorban van a háromszínű zászló.

— Igenis értem, — mondta Miska.

A két katonatiszt távozása után nagy fekete lyuk, szimbólikus Semmi maradt vissza Gál Sándor lelkében, amely azonban lassan teleszívódott elégedett megadással. Akármi lesz is : jó, hogy Jani elment.

Harmadnapra a Fonó minden ablaka lángolva fölragyogott a júliusi napsütésben : bevonult az Élet, Máry Lulu személyében. Nagy kofferrekkel jött, azt mondta, hosszabb ideig akar maradni.

— Nem bírtam már a szörnyű pesti unalmat. De nem is látom be, miért zsenírozzam magamat ? Ki előtt ? Ebben a vörös világban csak az a szép, hogy mindenki azt tehet, amit akar. Arról beszélnek, hogy hatvan ludovikást fognak fölakasztani az Oktogon-téren, hát ki törődik most azzal, hogy egy szegény burzsuj-asszony a Molnár-utcában lakik-e, vagy a varjasi Fonóban ?

Bizonyos filiszter-ösztönök, amelyeken Sándor soha-

sem tudott túladni, megbokrosodtak Lulu vakmerőségétől, de aztán hamar átugratott az árkon és megörült a meleg és finom női illatnak, mely házába bevonult. Az általános káoszból, amelyben élete feloszlott, mért ne ragadja ki ezt az egy órát ? Lulu a pajzs, amelyet maga és a jövő közé tart, — helyesebben : maga és a halál közé, mert a jövő a halál.

Az élet páthosza, amely már tűrhetetlen súllyal nehezedett a Fonóra, apró élcelődésekre, kacagásokra, fecsegésekre, szeszélyekre töredezett szét. Milyen édes így élni, cél és terv nélkül úsztatni a nyári napok sodrában ! És nem törődni a fekete felhőkkel, amelyek némán és kegyetlenül gyülekeznek a láthatáron.

Az asszony igen fesztelenül rendezkedett be. Reggel papagájszínű pizsamákban mutatkozott a nagy erkélyen ; a nagy hőségben trikóban és panyókára vetett fürdőkabátban ment le a kert kis vízmedencéjéhez ; estére pedig nagy gonddal kicsípte magát. Az epésen hallgató és hallgatva szemlélődő Zsuzsi néni előtt adta a méltóságos asszonyt. Egész csomó kottát hozott magával, sok könyvet, amit el akart olvasni, külön jegyzékbe foglalva a címeket, ahová leveleket kell írnia, nagy sétákat készült tenni, de egyik dolgától nem jutott a másikhoz és végül semmit sem végzett.

Anniról is hozott hírt. A leány ápolónő a járványkórházban. «Főápolónia», — mondta csípősen. Sehová sem megy, csak a templomba ; Lulu is a ferencieknél látta. Ez meglepte Sándort, azelőtt szabadgondolkodó volt a huga.

Gangimuszék, akik már végleg megtelepedtek a Fonóban és nem is gondoltak többet a csendőrkaszárnyára, nem nagyon feszélyezték Lulut. Sőt — tudja

Isten — mintha a pokol tüze, amelynek egy-egy parazsa ezekben a lelkekben izzott, kellemesen fűtötte volna az idegeit. Lázasan érdekelte minden, ami a terroristákra vonatkozott és olykor felbőszítette Sándort mohó és tapintatlan kíváncsiságával. Gál elképedve kérdezte magától, vajjon nincs-e közös határa a véreskezű csürhe és a divathölgy lelkének ?

Úgy látszik, Lulu olykor szóba is ereszkedett velük a kertben, mert egy pár nap múlva már megtanulta a nevüket és többet tudott az életükből, mint maga Sándor. Kincsiről azt mondta : roppant helyes fiú, Gangimusz rút ember, «de azért érdekes !» Tudta, hogy Gangimusz és a tüskésszemű az orosz csékában dolgoztak ; ők ugyan nem beszéltek erről, de annál többet Kincsi, aki ebben a két férfiúban látta hősi ideáljait.

Hát igen, Lulu lelke szabadságra ment, a hétköznapok szürke városából a borzalmak városába utazott és most ki akarta élvezni a vakációt.

Néhány nap múlva megjött a hír, hogy Joánovics megszöktette Gál Janit. A szovjet szegedi kémei jelentették Budapestre és a Vörös Ujság úgy írt erről, mint az újkor legsötétebb bűnesetéről. Sándor most már tudta, hogy a szőke Gállal szemben elvesztette a csatát. A szívére akart sujtani, de keze remegett ; most Janin az ütés sora és az ő keze nem fog remegni . . . De talán jobb így ! Sándor nem tudta volna elviselni a saját győzelmét.

Az újságok még önérzetes hangon írtak és biztató híreket jelentettek a katonai frontról, de a népbiztosok eddig már annyit hazudoztak, hogy többé egymásnak sem hittek. A hazugságok rózsaszínű függönyén keresztüldöfött az igazság éles vasa. A vörös hadsereg mozdulatai

már nem voltak hadmozdulatok, csak az agónia vonaglásai.

Sándor egy nap egyedül ült a nagy erkély árnyékvető ponyvája alatt és két beszélgető ember hangját hallgatta. Lenn a rácsoskapuban egy terrorista és egy tüzérkatona állott. Gál ismerte a katonát, varjasi asztalossegéd volt, mint lelkes kommunista, önként ment a frontra. Most fegyvertelen volt, sportsapkát viselt az egyenruhához és egy fűrészt tartott a hóna alatt.

— A mi ütegünket általküldték a Tiszán, de nem adtak melléje gyalogságot, — mesélte a tüzér. — Prokóp rendelte így, a kőfaragó hadtestparancsnok. Mikor ezt láttam, azt mondtam : ebből már nem kérek és hazajöttem. A hadtestparancsnok-elvtárs nemsokára egyedül lesz a szalónkocsijában.

Most megszólalt a terrorista :

— A ludovikás ellenforradalmárokat «nevelési munkára» ítélték. Fegyverrel a kezükben fogták el, de nem merték felkötni őket, féltek az olaszoktól. Olasz burzsujok diktálnak a proletárdiktatúrának. Holnap majd lehúzzák rólunk ezt a bőrruhát.

Lulut egyébként halálosan untatta minden közügy, de most nagy érdeklődéssel kérdezte a fővárosi híreket. Majd azt mondta, haza kell mennie, a nővére Budapestre érkezett.

— Visszajön még ? — kérdezte Sándor leverten.

Lulu úgy válaszolt, mintha valami könnyenhívő gyereket a Mikulással biztatna :

— Hogyne, drágám, egy pár nap mulva . . .

De azért magával vitte minden poggyászát és Gál nem is hitt a közeli viszontlátásban. Olyan fájdalmas

volt a búcsúzás, mintha a saját ifjúságának mondana istenhozzádot.

Rákövetkező éjjel csodásan élénk álma volt. Az álom valami szorongó érzést váltott ki belőle, hasonlót tanuló korában tapasztalt, mikor nehéz vizsgák előtt állott, egyszer felnőtt korában is, egy veszedelmes orvosi műtét előtt — és ez az érzése nem is hagyta el többet.

Álmában egy nagy színház nézőterén találta magát. Nem tudta biztosan, a Nemzetiben, vagy a Vígszínházban. Nappal volt, a déli főpróbák óráiban. A csillárok nem égtek, csak egyes biztonsági lámpákból, karzati ablakokból és félig nyitott ajtókból szűrődtek be kék és sárga sugarak, amelyek az óriás terem derengő homályában ferde fénygerendák módjára keresztezték egymást.

A padok közt férfiak és nők árnyképei csoszogtak fel-alá és verődtek sötét csoportokba. Valamennyien utcai ruhát viseltek ; a nők közül némelyek kosarat és ernyőt, a férfiak felöltőt tartottak a karjukon. Bár mormogó félhangon beszélgettek, nyilvánvaló volt, hogy valami rettenetes izgalom terhe nehezedik a szívükre.

Sándor tisztában volt a helyzettel. A várost árvíz fenyegette, még pedig százfokos, forró árvíz. (Ez a budai hőforrások erupciójával függött össze.) Köztudomás szerint a várost csak úgy lehet megmenteni a végromlástól, ha a lakosság egyrésze önként arra vállalkozik, hogy bedobatja magát a forró vízbe. A hatóságok felhívást intéztek a közönséghez, hogy hozza meg a fővárosnak ezt a hazafias áldozatot. Az önkéntes vállalkozók gyülekező helyéül a színházat jelölték ki.

A nézőtér meglehetősen megtelt. Úgy látszik azon-

ban, az emberek vagy nem gondolták meg előre, mire vállalkoznak, vagy hamar megbánták elhamarkodott lépésüket, mert valamennyien rettenetes lelkiszorongások között várták, mi lesz most már. Sokan megpróbálták, hogy kijussanak megint a színházból, de az ajtók zárva voltak, aki benn volt, az nem mehetett ki többé. Tanácstalanul állottak együtt és suttogó hangon beszéltek egymásnak a rájuk várakozó borzalmas halálról. Néha felzokogott egy kétségbeesett hang a homályban, de a többiek rögtön elcsitították. Csak egy embert nem lehetett lepisszegni, Pelikán Zsigát. Mert ő is ott volt. Összekulcsolt két kezére nyomta arcát és mindig csak azt mondta: «Meine Kinder!» Sándor most tudta meg, hogy ez a léhűtő családos ember.

A vízbedobás csoportokban történt. A színpadon a súgólyuk előtt, időközönkint megjelent egy ügyelőféle ember, szürke házikabátban, fekete könyökvédővel a karján. Papírlapról olvasta le az esedékes neveket. A jegyzéket hanyagul másolhatták, mert többízben hibásan mondta a neveket, például Mellinger helyett Wellingert, Ilosvai helyett Hosvait, — az ügyelő ilyenkor bosszúsan megrázta a fejét, mintha korholni akarná önmagát.

A nézőtéren temetési huszároknak öltözött színházi szolgák járkáltak, ők hivatalos közömbösséggel összetessékelték és a zenekaron át vezető keskeny fahídon a színpadra vitték a csoport tagjait. Az áldozatok tántorogva jártak, meglátszott rajtuk, hogy félig eszméletlenek a félelemtől, de azért mégis mentek, szégyenérzésük nagyobb volt, mint rettegésük.

A színpadot függöny helyett üveg tolóajtó zárta el. Valahányszor újabb csoport érkezett, széthúzták az

ajtót és a színpadon keresztül a kulisszák mögé vitték a szepegő, sápadt embereket. Ott volt a forró víz.

A feketeruhás szolgák időközönkint koszorúkkal és szalagokkal díszített koporsókat vittek keresztül a színen. Sándor tudta, a koporsókban azok feküsznek, akik nagy félelmükben szívszélhűdést kaptak. Az ügyelő hangosan kihirdette a nevüket és hozzátette, hogy a szívszélhűdés semmivel sem csökkenti a hősi halál dicsőségét, a halottakat is bedobják a forró vízbe.

Gál Sándor maga a legegyügyűbb módon került a csapdába. Az imént, mikor a színház előtt sétált, csődületet látott a kapunál és ekkor elmagyaráztatta magának, mi történik odabenn.

— De hiszen ez nagyon érdekes! Érdemes volna megnézni! — mondta.

A baj az volt, hogy az utcán ácsorgó tömegből számos szem fordult feléje rettegő tisztelettel. Hiúsága most arra ösztökélte, hogy belépjen a kapun. Tulajdonképpen a gesztus kedvéért: fölemelt fővel, könnyed mosollyal az ajkán akarta megtenni azt az öt lépést a bejáratig. Eleinte nem is vette az egészet nagyon komolyan, — «nem lesz az a víz olyan forró!» De most már tudatában volt helyzetének és valósággal olvadozott a forró szánalomtól, amit önmaga iránt érzett. Szájába gyűrte a zsebkendőjét, nehogy hangosan felsírjon, öntudata hátterében pedig undort és megvetést érzett a saját léhasága iránt, amely idáig juttatta. Neki igazában nem is volt köze ehhez a dologhoz, hiszen itt Budapest megmentéséről volt szó, ő pedig varjasi illetőségű volt.

De ez így volt egész életében: jobb meggyőződése ellenére mindig véletlen légáramlások által vitette magát mélységből mélységbe.

Most megint megjelent az ügyelő a súgószekrény előtt. A közönség visszafojtott lélekzettel várta a neveket.

— Helikán Zsigmond !

Valaki kijavította :

— Pelikán !

Az ügyelő bosszúsan rázta a fejét :

— Pelikán, persze Pelikán !

Valahol a sötétségben följajdult az ügynök :

— Meine Kinder !

És tovább :

— Gál Sándor !

Sándor érezte, mint zuhan rá egy egész hegység . . Hogy a Bretschneidereket, Pelikánokat viszik, igen, azt megértette, — de őt, Gál Sándort !

A hihetetlen, az elképzelhetetlen csakugyan meglesz : el fogják oltani az ő énjének titokzatos szent lángját ! . . .

A színház elsötétedett körülötte, nem tudta, hol van, beleszédült a semmibe . . . Ez a szívszélhüdés ! — mondta magában.

És fölébredt álmából.

II.

Vadászat.

Reggeli szürkületkor Gál Sándor fölébredt a hálószobájában. Az ablakra sárga selyemfüggöny feszült és a szobát valószínűtlen aranyfény árasztotta el. Hetek óta félt a hajnali álmatlanságtól, amelyet «a vénülés órájának» nevezett, mivel ilyenkor érezte, hogyan őrlődik fel malomkőnyi gondok alatt az életereje. A budapesti rossz hírek — és ki kapott még Budapestről jó hírt? — amelyek elől este az álom mélységeibe menekült, reggel megint rátaláltak és bekerítették.

A fővárosban most az volt a legijesztőbb újság, hogy Kun Béla sír. A különböző kommunista gyűléseken pathétikus és érzelmes jelenetek játszódnak le, amelyek úgy hatnak, mint bizonyos történelmi festmények olcsó utánzatai. Kun Béla könnyázott lírai hangon szól a munkástanácshoz, mint Mária Terézia a pozsonyi rendekhez. «Életünket és vérünket a kormányzótanácsért !» A háttérben azonban rekedt hangok Számueli elvtárs nevét kiáltják és torlaszokról beszélnek, amelyeket burzsoá-holttestekből kell fölépíteni. Nyilvánvaló : ez az epileptikus kapkodás a tanácsköztársaság haláltánca.

A legvérszomjasabbak egyike Ács volt. Ő a fejébe

vette, hogy a vér az a csodabalzsam, amely meggyógyítja a nép minden baját. A siker csak a helyes adagolástól függ: ahol evőkanalankint nem használ, ott egész vérfürdőt kell preskribálni. Ez az elmélet az ő titáni önhittségéből sarjadt: ha a világ nem képes őt megérteni, annál rosszabb a világra nézve.

Sándor lelkileg már régebben eltávolodott Ácstól. Még mindig hitt a kommünben, de a kommunistákban már nem. Ami Oroszországban történt, az kozmikus arányú kísérlet volt, amelyhez mozsárba törték milliók testét és lelkét; de amit Budapesten csináltak, az csak ürügy volt, hogy lezüllött entellektüelek és munkakerülő pallérok hatalomra jussanak. A moszkoviták fanatikusok voltak, a pestiek csak *linkek*. Lenin talán lángész volt, de a *linkség* egyetlen tehetsége: hogy el tudja leplezni a maga tehetségtelen voltát. Voltak azonban a vezérek közt jóhiszeműek is, — Ács közéjük tartozott, — de ezek ítéletében lehetett legkevésbbé megbízni.

A félálomban eltöltött éjszaka kusza emlékeit autózúgás, súlyos lábak nyugtalan járkálása, letompított férfihangok csökönyös disputálása tarkította. Igen, az éjjel történt valami a Fonóban! De mi?

Sándor az ablakhoz lépett és félrevonta a sárga függönyt. Odalenn a rácsoskapuban zöld vadászkalapos legény ácsorgott, hátizsákkal a vállán. Jó ideig tartott, amíg fölismerte benne Kincsit. Polgári ruhájában éretlen suhanc volt és a túlbő kalap leleplezte vékony nyakát és elálló nagy fülét. Gangimusz és a tüskésszemű is megjelent a kapuban. Ők is kalapot és kopott civilruhát viseltek.

Sándor leszólt a nyitott ablakon:

— Hová mentek az autók az éjjel ?

— Megszöktek ! — vakkantotta szünet után a tüskésszemű.

— Megszöktek ? Hová ?

Kincsi válaszolt neki :

— Hazamentek a gazdájukhoz. Rekvirált autók voltak.

— Gyerünk ! — morogta Gangimusz, akit láthatóan bosszantott a hiábavaló fecsegés. Köszönés nélkül elsiettek az eperfasor irányában. Sándor sokáig bámult utánuk. Valami furcsa változást látott az embereken. Azelőtt egész testtartásuk, minden mozdulatuk olyan szabad és fölényes volt, mint a ragadozómadár repülése ; most a hátizsákjuk alatt szerényen meghajolva, bizonytalanul szaporázták lépéseiket és gyanakodva forgatták a nyakukat, mint a baromfi, mikor szálló héja árnyékát látja végigsiklani az udvaron.

Az autók visszamennek régi gazdájukhoz, a terroristák megszöknek, — a proletárdiktatúra tehát megbukott ! Gangimuszék az éjjel híreket kaptak Pestről, azért járkáltak és disputáltak annyit . . . Biztos, hogy Kunék kiszöktek az országból, ilyesmiről régóta suttogtak és senki sem várta tőlük, hogy az omladozó diktatúra romjai alá fognak temetkezni. Megint azok lettek, akik azelőtt voltak : rossz kis ujságírók, kávéházi pincérek adósai, rojtos nadrágú magántisztviselők, nagyszájú munkakerülők. Fakó életüknek színt és érdekességet fog adni a vér, amit módjukban volt kiontani. Ettek, ittak, mint a mesebeli szabólegény, aki betévedt az udvari bálba, — mikor aztán észrevették, hogy felismerték őket, azt mondták : odébb egy házzal ! A pesti *link* fiúk bedöntötték az égboltot, hogy az angol szólás

szerint könnyebben foghassanak pacsirtákat. Pacsirtánál nagyobb madár azonban sohasem maradt a körmeik közt.

Sándort szédülés fogta el, egy pillanatra megint le kellett dőlnie ágyára, de aztán hirtelen talpra ugrott és remegő kezekkel magára kapkodta ruháit. Majd az ablakban függő kis tükörhöz lépett és gépiesen borotválkozni kezdett. Neki is menekülnie kell . . . Egyelőre Bécsbe, ott bankszámlája van . . .

A fél arca már síma volt, a másik még szappanos, mikor hirtelen idegen nagy autó fékezett a kapu előtt. A kocsi teli volt fiatal férfiakkal, egymás ölében ültek, még a sárhányón is álltak . . . Álom ez, vagy a megőrülés káprázata ? A gépet Bretschneider vezeti, ő, akit felakasztottak a gót kápolnában . . . Mintha Charon alvilági bárkája kötött volna ki a Fonó kapujában ! De nem — Sándornak eszébe jut, hogy Bretschneidernek volt egy katonatiszt fivére, Elemér, akit eredménytelenül hajszoltak a terroristák, biztosan ő az ! Mellette Gál Jani ül . . . A többiek varjasi fiatal urak, látásból valamennyit ismeri : a közjegyző helyettese, a főispán fia, a patikussegéd, aki pedig most ugrik le a sárhányóról, a törvényszéki aljegyző. Valamennyien nemzeti kokárdát viselnek a mellükön, valamennyinek lángol az arca, szikrázik a szeme.

Revolverrel a kezükben benyomulnak a házba, óvatosan, mintha ütközetre készülnének, Sándor mozdulatlanul áll az ajtó mellett és hallja lépéseiket a folyosón, hallja az ajtócsapkodást, az izgatott beszédet . . .

— Megugrottak a gazemberek ! A puskákat itt hagyták . . . kézigránát !

Azután egy hang az ajtó előtt, a Gál Jani hangja,

az öreg Zsuzsi nénit vallatja. A vén parasztasszony nyugodtan és vakmerően hazudik.

— Igen, kezit csókolom, az éjjel mind elmentek . . . az utolsó három egy órával ezelőtt Gangimusz úrral . . . a fasorban láttam őket, talán Lád felé . . . A nagyságos úr ? (A szádista gazember ! — rikoltja egy ingerült hang.) A nagyságos úr tegnapelőtt fölment Pestre, — folytatja rendületlen lojalitással az asszony, — eddig még nem jött vissza . . .

Megint járkálás, ajtónyitogatás, végig az emeleti szobasoron. Kívülről valaki betaszítja a hálószoba ajtaját — az ajtó nyitva marad és Sándor dermedten áll mögötte, — látható lesz az aljegyző, két lépésnyire van tőle, a dühtől eltorzult arccal, revolverrel a kezében néz a paraván mögé, lehajol, hogy az ágy alá lásson, az ajtó mögé azonban csodálatosképpen nem tekint, hanem kinyitja a fürdőszoba ajtaját és kimegy.

Tovább keresnek, a padlásra is fölmennek, Sándor hallja dobogásukat a feje fölött, azután megint a folyosón döngenek végig, visszajönnek, ő pedig mozdulatlanul, visszafojtott lélekzettel áll a nyitott ajtószárny mögött.

Most megint lent vannak a kertben, az ablak alatt. Minden szavukat fölhallani. Gál Jani, — ő itt a vezér, — parancsokat oszt.

— A falvakba kell kimenni, sorra venni a vasúti stációkat . . . Az én számításom szerint leginkább Pestre fognak igyekezni . . . Följegyeztem magamnak, mikor indul vonat . . . Egy úr itt marad, hátha visszajön *az az ember* . . . Lenkey, te ! A többi velem jön. Egypár mannlichert az autóba . . . láttam karabélyokat, azokból négyet . . . és kézigránátot !

Odalent megindult az autó, bömbölve az üldözés dühében. Sándor még mindig ott áll a nyitott ajtó mellett . . . Egy ember itt maradt, Lenkey, az aljegyző, — hol van most ? mit csinál ?

Sándor minden életműködése a füle dobjában összpontosul . . . Hallgatódzik . . . Valami dobog, — a szíve ? — nem, messziről lépések közelednek, csendes, kissé tétova lépések, — az aljegyző egyedül tudja magát és már nem olyan tüzes, mint az imént . . . De most feljön a falépcsőn ! Sándor megtörli szappanos arcát és kikészíti revolverét . . . Ha megvárná az ajtó mögött a mitsem sejtő embert ? ! Nem ! Nem tudna vért ontani, a kommünnel együtt összeomlott a históriai küldetés ürügye, a kommunisták vadászebekből megint nyulakká lettek.

Gyors és nesztelen lépésekkel a hátsó lépcsőhöz oson ; mikor az aljegyző a felső folyosóra ér, ő már lenn van a kertben. A magas málnasövény mögött kijut a rétre, még száz lépés és ő föllélekzik, mert elérte a kisvarjasi utat szegélyező akácfabozótot. Künn a faluban még nem tudnak a nagy változásról. Valamelyik ismerős gazda majd befogat, Kámsa vagy Lencsés-Béri elfuvarozza valahová, talán Pestre, igen Pestre, ott jó lesz, majd onnan . . .

Most veszi észre, hogy nincs egyedül. Móric kutya velejött. Meg kell tőle szabadulnia, különben biztos, hogy árulója lesz. De hiába toppant a lábával, hiába dobálja kövekkel, Móric játéknak veszi, kedveskedő szökésekkel és farkcsóválással kapacitálja gazdáját, hogy vigye magával.

Nincs más mód, meg kell ölni ! A kis browning nem szól nagyobbat, mint a flóbert . . . A kutya azonban

megérzi a veszedelmet és most csak harminc lépés távolságból követi. Sándor végül is leül a gyepre és Móric ekkor nem tud ellenállni a vágynak, hogy hozzátörleszkedjék. Sándor megfogja a nyakszíját és fülébe szorítja a fegyver csövét, — hirtelen keresztülvillan az agyán : ketten voltatok, akik szerettetek, te és Anni ! — a lövés elcsattan és Móric rögtön meghal. Sándor megcsókolja a fekete orrát, majd megszégyenülten mormogja : szamár vagyok ! — és tovább megy. Közbe egy könnycsepp szalad végig az arcán . . . Szamár vagyok ! És eszébe jut, hogy az emberek közül, akiket halálba küldött, egyiket sem sajnálta ennyire.

A nap most készül csak fölkelni és máris meleg van, egy óra múlva a kánikula tüzes kohójában sül az egész rónaság. Hamar elérte Kisvarjast és mindig magával vitte a tudatot, hogy ilyen egyedül még sohasem volt életében. A nagyutcán egypár malacon és tyúkon kívül nem látott élőlényt. Mikor a templom alá ért, riadtan tekintett a magasba : odafenn a nemzeti lobogó vidám, pathétikus színeit emelgette a reggeli fuvallat. Itt is tudják már !

Még tanakodott magában, mihez fogjon, mikor a halk zümmögés, amelyre eddig ügyet sem vetett, rekedt ordítozássá, gúnyos károgássá, mérges asszonyi visítássá kezdett dagadni. A templom mögött izgatott embercsapat gomolygott. Sándor az üldözött vad ösztönével belépett a nyitott toronyajtón és behúzta maga után a kis vasajtót.

A szívalakú szelelőlyukon keresztül meglátta, mi történik odakünn a vakító napvilágban. Nyakára hurkolt kötélvégen egy kékvászonruhás embert vonszoltak, mint a vágóhídra való borjút. A püspöki uradalom

masinisztája volt, akinek ő maga adta ki a bizonyítványt, hogy «hasznos szolgálatokat» tett a forradalmi törvényszéknek. A szerencsétlen tántorogva jár, az arca csupa vér.

— A községházára ! — rikoltották az emberek, — akácfán kell lógnia !

A vasajtó fényes szívében fölbukkant egy megrogyott vén ember. Vasvillát szorongatott erőtlen kezében és mindenképpen a gépészhez akart férkőzni. A fiatalok azonban nevetve félretaszították.

— Ő juttatta akácfára az én Pali unokámat ! — nyávogta mérgesen az öreg. (A vén Kese-Molnár ; az ő Pali unokája is egyike volt azoknak a legényeknek, akiknél mannlichert találtak a terroristák.)

A pokoli menet elvonult, a lárma elhalkult. Sándor most értette csak meg, a gyűlöletnek milyen orkánja seper végig a falvakon. Ha ő végigsétálna a nagyutcán, fegyverre kapna a falu népe, mint hajdanában téli farkasjárás idején. De mért is jött éppen ide, ahol a forradalmi törvényszék parasztlegényekkel aggatta teli az akácfákat ?

Fölment a torony keskeny csigalépcsőjén, amelynek oldalfalát négy gyermeknemzedék trágár szavakkal és ostoba rajzokkal firkálta tele. A harangházban, ahol a háborút szerencsésen megúszott egyetlen harang szomorkodott, nem maradhat, a négy nagyablakon keresztül hamar meglátnák. Még följebb mászott a falba vert vaskampókon, a famennyezet csapóajtajáig. Sötét padlásra jutott, a torony legmagasabb zugába. Itt fogja megvárni az estét. Ha besötétedett, fölgyalogol Budapestre.

A bádogtető szakadatlanul pattogott és zengett a

nap erejétől, a padláson rettenetes hőség volt. Később úgy tetszett neki, mintha parányi karmok tipegését hallaná a fapadlón. És a sötét zúgokban halványan világító, kerek szemek pislogtak . . . Kis ragadozók társaságában van, amelyek idemenekültek a napfény elől, hogy megvárják az éjszakát . . . Csakúgy, mint ő !

* * *

Gál Janiék autón kergették a szétugrott terroristákat. A parancsnok ugyan nem igen hitt Zsuzsi néninek, — az a gazdája kedvéért a csillagokat is lehazudná az égről ! — de azért mégis Lád felé irányította gépét, mert tudta, hogy a pesti vonat kilenckor érinti az ottani állomást.

A fasorban kikérdeztek egy vén parasztembert, aki kommunista divat szerint *fejszével* szedte a rőzsét, de az zavaros fejű ember volt és nem lehetett kiokosodni a szavából. A püspöki halastó mellett kis libapásztorral beszéltek és tőle többet tudtak meg, mint remélni merték volna.

— Igen, kérem, hárman mentek erre, zsákokat cipeltek, hóhér urak voltak a Fonóból, ahol a népet szokják akasztani . . .

A kislány fejében a hóhérság alkalmasint éppen olyan rendes mesterség volt, mint a libapásztorság.

A ládi útszéli feszület alatt csakugyan meglátták a három hátizsákos embert. De azok is észrevették őket és mintha csak arra volna dolguk, lekanyarodtak az országútról és nyugodt, hosszú lépésekkel fölmentek a szőlődombon emelkedő dűlőúton.

Gál megállította az autót az útkeresztezésnél és

karabéllyal a kezében utánuk kiáltott: Megálljatok! Azok tovább mentek, mire a kapitány kétszer rájuk lőtt. Erre szaladni kezdtek, a fiatalok pedig űzőbe vették őket. A szőlők tele voltak kapás emberekkel, azok, mikor megértették, miről van szó, nagy rikoltozással hajtani kezdték a menekülőket. Gangimuszék most már eldobálták a zsákjaikat. Szembe is jöttek munkásemberek és a terroristák, mint a körbe szorult nyulak, mélyen meghajolva cikáztak a szőlők között.

Gál a földre mutatott: vér! — egyikük golyót kapott... De a három legény hirtelen eltünt, senki sem tudta elképzelni, hová lettek. Gál most már rendes hajtóláncba sorakoztatta az embereket és úgy verte föl a szőlőhegyet. Sehol semmi.

A Hangyaforrásnál egy kis présházhoz értek. Fiatal, sápadtarcú asszony állott a ház előtt és szemével titokzatosan a nyitott pinceajtó felé intett. Ott!...

Az üldözők körülállták a házat. Gál a pinceajtóba lépett és harsány hangon lekiáltott a sötétségbe:

— Adjátok meg magatokat!

A pincéből revolverlövés volt a válasz. A golyó az ajtófélfába vágódott, arasznyira Jani fülétől. Bolond ember, aki megmaratja magát a döglődő kutyával... Kézigránátot nekik!

A kapitány maga hajította le az elsőt. A robbanás után füstöt okádott a pincegádor és mikor a füst oszladozni kezdett, egy alak jelent meg a homályos keretben, fehér kendővel a kezében.

— Megadjuk magunkat, ha az urak megigérik...

— Semmit sem igérünk!

Kincsi, mert ő volt, lehajtotta a fejét.

— Jó, megadjuk magunkat...

A tüskésszemű fölemelt kezekkel lépett melléje.

— Hát a harmadik gazember ?

— Nem tud járni. Lövést kapott a szőlőben és most a gránát kitépte a belét.

— Hozzátok ki !

A két legény eltünt a pincében, nagysokára erőlködve kihurcolták Gangimuszt, aki csupa vér volt és kínjában a fogait csikorgatta. Valaki szíjakat hozott, azokkal megkötözték a két sértetlen rabot. Bretschneider a haldoklóhoz lépett. Mi legyen ezzel ? Mivel senki sem válaszolt, Gangimusz nyitott szájába dugta a karabélya csövét. A következő pillanatban eldörrent a lövés.

Kincsi arca krétafehér lett, a tiszt ijesztően hasonlított ahhoz a másik Bretschneiderhez, akit ő akasztott fel a gót kápolnában . . . Ez nem fog neki irgalmazni !

— Előre ! — vezényelte Gál Jani.

— Kérem, hová visznek minket ? — kérdezte Kincsi szerényen.

— Lenn az országúton van egy öreg szilfa.

A menet megindult, a kapások kíváncsi csapatban követték őket.

— Kérem, uraim, — kezdte megint Kincsi, valami furcsa szónoki lendülettel, — tessék minket rendes bíróság elé állítani, az majd ránk méri a büntetést, amit megérdemlünk !

Gál mosolyogva rázta a fejét.

— Minek nektek bíróság ? Ti törvényen kívül álltok. Magatok tagadtatok meg minden törvényt és bíróságot.

— Mi forradalmárok voltunk, kérem, de a nagyságos urak . . .

— Mi ellenforradalmárok vagyunk, minket sem köt törvény, — mondta Bretschneider.

Mikor már közel jártak a szilfához, Kincsi könyörögve nézett Gálra.

— Kérek egy cigarettát, százados úr!

Jani kivette tárcáját és cigarettát tett a suhanc szájába. Sőt még meg is gyújtotta. A szilfa alatt kitünt, hogy nem akad önkéntes hóhér a kapások közt. Még jó pénzért sem. Az emberek a fejüket rázták és azt mondták: cigányt kellene hozatni a faluból.

— Addig nem érünk rá! — türelmetlenkedett Bretschneider.

Azzal már a tüskésszeműre emelte a fegyverét. A kíváncsiak óvatosan tágultak a terrorista mellől.

— Gyerünk, kérem! — mondta a tüskésszemű, aki már sokalta az előkészületeket. A lövés eldördült és ő holtan zuhant az út göröngyeire.

Bretschneider kiugratta a fegyverből a kilőtt patront és Kincsi felé fordult. Annak szájában még füstölt a cigaretta.

— Hadd szívja végig, — mondta Gál Jani csendesen.

A fiú azonban hirtelen elhatározással kiköpte a félig szívott cigarettát és Bretschneider felé fordult. Mikor a puskacső nyílása egyvonalban volt a szemével, hangosan elkiáltotta magát:

— Elveimért halok meg!

Bretschneider elnevette magát és megint leereszttette a fegyvert.

— Te marha! — mondta szinte jóindulatúan.

A legény is elmosolyodott, a szemében valami reménykedő kérdés csillant föl, de Bretschneider újból arcához emelte a fegyvert és lelőtte.

A falusi bíró, aki a kapások közt volt, magára vállalta, hogy el fogja földeltetni a halottakat, a varjasi urak pedig fölkapaszkodtak újból az autójukra és folytatták a vadászatot. Sorra járták a falvakat, a szétugrasztott terroristák nyomát kutatva, de azok már úgy eltüntek, mint Kisasszony napján a gólyák.

Mikor délfelé megint a varjasi határba értek, a csatorna vashídján hatalmas autót találtak, amely búsan vesztegelt ott, mint a zátonyra jutott hajó. Soffőrje valami gummidefekttel vesződött. Pótkereke nem volt és ragasztószerrel igyekezett rendbehozni a kilyukadt tömlőt. A ragasztó azonban csak bágyadtan fogott a nagy hőségben.

A megfeneklett autó mellett tömzsi kis ember sétált fel-alá, zöldüveges nagy autószemüveggel, amely a fél arcát eltakarta. Mikor odaértek a varjasiak, egykedvűen hátat fordítottak nekik, Gál azonban gyanúsnak találta a nagy egykedvűséget és megállította a kocsit.

— Lesz szíves magát igazolni ? — szólt a szemüveges úrhoz lépve.

— Semmi közünk egymáshoz ! — morogta gőgösen az idegen.

Pisztolycső emelkedett a szemüvegéhez. Az utas ekkor nyugodtan a zsebébe nyúlt és osztrák útlevelet kotort elő. Rotte Henrik, kereskedő Linzből.

A soffőr, aki eddig a földön térdepelve dolgozott, most elkeseredetten fölemelkedett és karjával megtörülte verejtékes homlokát.

— Az urak a nemzeti hadsereg tisztjei ? Hát akkor megmondom, ki ez ! Prokópnak hívják és hadtestparancsnok volt a vörösöknél. Nekem már elég volt a muszáj-fuvarból !

— Nem igaz ! — mondta hidegen az utas.

Egyik ifjú leszedte orráról az autóüveget és a varjasiak felismerték a kőfaragót, bár símára borotváltatta az arcát és kopaszra nyíratta a fejét.

Megnézték a poggyászát és mindjárt az első kézitáska, amelyet kinyitottak, tele volt arany és ezüst cigarettatárcákkal.

— Aranyművescégek megbízásából utazom, — magyarázta arcátlan hidegvérrel Prokóp.

Mikor azonban Bretschneider képenütötte, nem beszélt többet. Elszedték a fegyvereit, őt magát magukkal vitték a Fonóba. A gót kápolnába zárták, művészalkotásainak sokat magasztalt és sokat ócsárolt színhelyére.

III.

A fekete lyuk.

Gál Sándor egész nap mozdulatlanul lappangott a toronyzug homályában. Lelkére is csend és sötétség borult. Csak néha bukkant fel a mélységekből egy-egy kérdés, váratlanul, mint a ficánkoló kis tengeri szörny. Például: ha csakugyan sikerül külföldre menekülnöd, mi lesz akkor? Új életet kezdesz, világos. Munkáddal fogod megkeresni a kenyeredet?

Közbevetően szemlét tartott képességei fölött, melyiket tudná pénzre fölváltani? Most, mikor szüksége lett volna rá, minden tudása szétfolyt az ujjai közt, mintha vizet markolna. Négy nyelven beszélt, de csak annyira, mint akármelyik hotelportás. Rengeteget összeolvasott életében, de leginkább csak a mulatság kedvéért. A zongorázást tanulta meg legjobban, de azt sem elég jól.

Valami fárasztó testi munka után vágyódott, hogy feszülő izmokkal kiragadja magát a tunyaságából, amely megrohasztotta az életét. Most már világosan látta: az, amit legtöbbre tartott magában, az ő forradalmisága, ugyancsak pudvás volt . . . Lelki fényűzés, tótágast álló önszeretet, mint mikor a túllakott ember fekete kenyérre éhezik . . . Nos, majd megcsinálja az ellenpróbát! Maga is nép lesz, kenyérre és szabadságra éhes nép, maga is

alulról nézi az életet, amelyet eddig a Fonó barok erkélyéről szemlélt.

Csatornatisztítónak lenni, — az visszaadná neki önbecsülését, saját szemében rehabilitálná forradalmi szereplését . . . Csatornatisztítónak lenni, igenis ! És mikor ezt elvégezte magában, már kiábrándultan mosolygott hozzá : te csak beszélj, Gál Sándor, hiszen úgyis tudod, mindebből nem lesz semmi !

Eszébe jutott egy szó, amit Pálfi vágott a fejéhez : «öröklötten terhelt». Csakugyan az ? Igen, őt idegen erők sodorják magukkal, ösztönök, amelyeket talán doktor Adami oltott a vérébe.

De ha így van, akkor ő nem tartozik számadással... Milyen jó is volna, ha elmegyógyintézetbe menekülhetne. Meg is lehetne csinálni ! Nem kell szimulálnia, csak szabadjára eressze önmagát és mindjárt cserepekre hull mindaz, ami Gál Sándort teszi.

Hiszen most is, mikor beteg fenevadként fekszik a sötétségben, démoni vágy csiklandozza, hogy állati üvöltésbe kezdjen . . . Mit szólnának a kisvarjasiak, ha a toronysisakból kitörő rémes hang után indulva, megtalálnák búvóhelyén a farkasembert, a forradalmi törvényszék elnökét ?

Egyszerre nagyon megsajnálta magát . . . Gál Sándor, mit csináltál magadból ? Körültapogatta az életét, mint a darabokra tört kristályserleget, — melyik része volt a legszebb ?

A múlt homályában foszforeszkálni kezdett egy gyermekkori emléke . . . Mint hároméves kisfiút látja önmagát. Egész meztelenre vetkőztették, csak a lábán viselt parányi fehér vászoncipőt. Az édesanyja — szép, fiatal asszony — fürdőruhában van és kézenfogva ve-

zeti. Köröskörül sátrak, ernyők, heverőszékek, a napfénytől megbarnult, az ifjúságtól és jókedvtől ragyogó emberek tömege, — a magaslatokon a világfürdő égőszínű, szeszélyesen tagolt palotái, szélesen csíkozott függönyökkel, virágos erkélyekkel, — előttük a reggeli napsütésben fénylő tenger, amely csillogó kristályfalat görget végig a homokon . . . A járókelők mosolyogva bólintanak: milyen pompás kisfiú! Édesanyja boldogan kapja a karjára és óvatosan, a saját és gyermekének szépségében büszkélkedve, belegázol a vízbe . . . És Sándor, akkor még Sanyika, odabúvik a meleg női nyakhoz, — milyen jó így, kis gyereknek lenni, akit mindenki szeret, mindenki véd és becéz . . . Igen, minden ember életében van egy óra, amikor följut életének csúcsára; Gál Sándor hároméves korában állott legmagasabban!

De most megkondult alatta a harang, megremegtetve a templomtornyot. Majd orgonazúgás szűrődött fel a mélységből, orgonazúgás és énekhang. Hálaadó istentiszteletet tartottak odalenn, hálálkodtak az Úrnak, hogy megszabadította a népet a népuralomtól. Alleluja!

A vontatott ritmus reménytelenül csapkodott szárnyaival, mint egy nehéz test, amely erőlködik, hogy fölrepüljön a magasba. Döcögve szalad a göröngyös földön, időközönkint kirúgta maga alól a talajt, hogy a következő pillanatban megint visszapuffanjon a porba . . .

Nem, barátom, a repülésből nem lesz semmi! Hiába próbálod évezredek óta, még ma is csak itt kutyagolsz a göröngyös földön. Miért nem hagyod már abba? Nem sérti emberi méltóságodat, hogy odafenn, a felhők fölött. Valaki gúnyosan mosolyog? Vagy talán éppen ez a próbálkozás, a vágyakozás a magasságok után, volna a életed ideális tartalma?

A saját életét próbálta rávetíteni a sejtések ködfalára . . . Hogyan is lett volna, ha ő is fölfelé igyekszik a mélységből, mint ezek az énekhangok ? Ha birokra kél a végzetével, amely ólomsúllyal húzta le a porba ? A nemzedékek vérükben hordják végzetüket . . . Ő is örökölte a magáét . . . De soha nem tett kísérletet, hogy ellene szegüljön . . . Pedig lehetett volna ! Talán ez lett volna az igazi forradalom : föllázadni az igazságtalan ítélet ellen, amelyet a természet kimondott fölötte. Nem azt tanítják évezredek óta : hogy le kell győznünk magunkban a vér zsarnokságát? Nem ez a harc csinált hősöket a pulyákból, szenteket a bűnösökből ? Nem ez az örök háború, amelyet a fehér és fekete angyalok vívnak egymással?

Az ember rabnak születik, életének célja, hogy szabaddá tegye önmagát. Az igazi szabadság : úrrá lenni önmagunk fölött. De aki elmulasztja a harcot, az nem él, annak évei elvonulnak a feje fölött, mint a nyári felhők . . . És Sándor egyszerre azon vette észre magát, hogy szembekerült vele, akivel sohasem törődött, szembekerült a Názáretivel !

És most megértette azt is, hogy nemcsak ő, de az egész emberiség születésétől fogva terhelt, mert ereiben emberevő bestiák vére folyik, Káin megátkozott öröksége. A vallás, a haladás, a civilizáció : harc a megterheltség ellen. De amióta az emberiség megfeledkezett a Názáreti tanításáról, azóta abbamaradt a harc és megint talpra állott a bestia. Ki csinálta meg a világháborút, ha nem az ősi fenevad ? Az emberi szellem elvált az emberi szívtől, most méreg-gázt gyárt és éjjeli vampírként röpköd felebarátainak alvó városai fölött ! Milyen együgyű volt a Sándor pacifizmusa, amely nem az em-

beri szívekben, hanem parlamentekben és újságokban akarta megcsinálni az örök békét!

... A bádogtető alatt pokoli lett a hőség és Sándor elszenvedte a megátkozott lelkek szörnyű szomjúságát. Többször is azon volt, hogy kimeneküljön az izzó kohóból, de emberi hangokat hallott odalenn és bátortalanul visszalapult megint.

Alkonyatkor engedni kezdett a meleg és ekkor mély álomba merült. Mikor hirtelen fölriadt, megrettenve látta, hogy odakünn már hajnalodik. Lehetséges ez? Föl akart kelni, de tehetetlenül visszaesett megint: a kemény fapadlón elzsibbadt minden tagja. Jó időbe telt, amíg elevenre tudta dörzsölni érzéketlen két lábát.

Nagynehezen leereszkedett a harangházba és levánszorgott a csigalépcsőn... Közbe rémület nyilalt át a szívén: hátha éjjelre rázárták a torony-vasajtót? Az ajtó azonban valakinek hanyagsága folytán nyitva maradt.

A falu még nem mozdult, csak vastag- és vékonyhangú kakasok feleselgettek egymással az alvégről és a felvégről. Észrevétlenül kiosont a főutcán és az első szürkület titokzatos és szomorú fényében elérte a nagy eperfasort.

A Fonó felé vette útját. Ebben a pillanatban nem volt előtte fontosabb dolog, minthogy megfürödjön és átöltözzék. Otthon maradt még egy félüveg Guerlain-féle *double impériale*-ja, azt mind magára fogja locsolni... És meg fog borotválkozni! Nevetséges, de való: tegnap óta egyre bántotta, hogy fél arca tüskésebb, mint a másik... Legokosabb lesz, ha estig otthon marad, — Zsuzsi néniben föltétlenül megbízhatik — rákövetkező éjjel majd fölgyalogol Pestre.

Hosszú, egyenletes léptekkel ment a fasoron. Azután két mozgó alakra kezdett figyelni, két emberre, aki ugyancsak hosszú, egyenletes léptekkel jött vele szemben . . . A szíve megdobbant : kakastollas csendőrök ! Egy letűnt kor fantomjai, olyan szokatlan és meglepő látvány a hajnali fényben, mintha Rákóczi két darabontja masírozna az eperfák alatt.

Még messzi vannak, ha menekülni akarna, most még megtehetné . . . De mi bénítja meg megint az akaratát, hogy gépiesen szembe kell velük mennie ? Már csak száz lépésnyire vannak, már csak ötven lépésnyire . . . Szeretne felsikoltani, szeretne felébredni ebből a lidércnyomásos álomból, de nem tud, lábai nem engedelmeskednek akaratának, hanem ellenállhatatlanul viszik a csendőrök felé . . .

Sós őrmester izmos alakján villamos ütés fut keresztül, fehérkesztyűs keze a puska agyához kap.

— Állj ! — rikoltja érdes, fenyegető hangon.

Megtapogatják a zsebeit, elszedik revolverét, de békót nem adnak rá. Sándor a két kakastollas közt folytatja útját. Egyetlen szót sem szól.

Álom ez, vagy valóság ? Valóság, undorító valóság : az útszéli árokban dög fekszik, — az ő szegény Móric kutyája, fölfelé fordítja merev négy lábát, fehér fogai kivicsorognak tátott szájából, a nyári hőség szörnyen elbánt vele huszonnégy óra alatt . . . Ez a szegény pára is megadta az árát, hogy szerette a gazdáját.

* * *

A Fonóban futkosás, veszekedés : a két varjasi fiatal úr, aki Gál Jani parancsára a házat megszállotta, az imént vette észre, hogy Prokóp hadtestparancsnok

megszökött a fogságból. Pedig a gót kápolnában őrizték, maguk az ajtó elé húzott díványon töltötték az éjszakát, ablaka pedig nem is volt a kápolnának, a világosságot egy kerek kőrostélyon át kapta, amelyet Katalin kerekének szokás nevezni, de ennek egyik nyílása sem volt nagyobb egy ivópohár szájánál. Prokóp azonban az éjjel kiemelte helyéből Katalin kerekét, sőt vissza is rakta megint ; a legfelháborítóbb azonban az volt, hogy magával vitte a corpus delictit, a szivartárcákkal telt bőröndöt. Igy tehát minden büntetése a pofon maradt, amit Bretschneider Elemértől kapott.

Sándort, miután átvették a csendőröktől, már nem a kápolnába, hanem a nappaliba vitték. Gál tekintete végigszaladt a modern képeken és szobrokon, amelyek még mindig várták, de most mindörökre hiába fogják várni, végleges elhelyezésüket. (Pedig már a fali kampókat is megvette nekik !) A nappaliban a törvényszéki jegyző szembe ült a fogollyal és azt mondta neki :

— Ha megmozdul, keresztüllövöm !

Öt perccel később szaladó női cipők kopogtak végig a folyosón : Gál Anni a nappali szoba felé sietett. Azelőtt való este jött le Budapestről. Rögtön akart jönni, mikor értesült a népbiztosok szökéséről, de a vasúti közlekedés megint egyszerre megakadt és kocsit csak tegnap este tudott találni. A családi szolidaritás érzése hozta le, amely túlélte nála a testvéri szeretetét. Midőn megtudta, hogy Sándor elmenekült, nagyon megkönnyebbült. Abban reménykedett, hogy az általános felfordulás közepett el tudta érni Bécset. Annál nagyobb volt a rémülete, mikor Zsuzsi néni azzal költötte fel, hogy a nagyságos urat szuronyos csendőrök hozták a Fonóba.

Nem tudott bemenni a nappaliba, a varjasi patikus fia elállotta útját.

— Nem lehet, csak a parancsnok engedelmével!

— Ki a parancsnok?

— Gál János százados.

Anni arcát rózsásra festette az öröm.

— Hol van?

— Varjason, az apja házában vett szállást.

A leány egy szót sem szólt többet, sietve kalapot tett és gyalogszerrel nekivágott a varjasi útnak.

Gál kapitány éppen elkészült az öltözködésével, mikor legénye bejelentette a látogatót. Kiment eléje a nyitott pitvarba és leültette egy kosárszékbe.

— Mi ujság, Anni?

— Sándor miatt jöttem.

A kapitány fölneszelt.

— Hiszen ő külföldön van!

— A Fonóban van... Az imént hozták be a csendőrök.

Jani a fogát szítta. Baj, baj. Anni szelíden rátette kezét a karjára.

— Maga nem bosszúálló természetű ember, ha Sándor el is felejtette, maga nem fogja elfelejteni, hogy ketten egy nevet viselnek...

A kapitány szó nélkül a lakásba nyíló ajtóhoz ment és azt betette. Odabenn három katonatiszt reggelizett, köztük volt Bretschneider is. De a tisztek már meghallották, hogy a forradalmi törvényszék hírhedt elnöke, «az a szádista gazember», hurokra került.

A kapitány megint visszaült a leány mellé.

— Amit a bátyja érdekében tennem lehet, azt meg fogom tenni. Meg tudom védeni a brutalitások ellen és

gondoskodni tudok róla, hogy rendes bíróság elé állítsák. Ennyi az egész, többet ne kérjen, Anni, többet nem tehetek.

— Maga jó ember, Jani, maga megmenthetné a szerencsétlent.

A kapitány a szavába vágott.

— Becstelenség lenne, ha Gál Sándor és a bírái közé állanék. Ajánlom, ne vesztegessük az időt, sürgősen gondoskodnom kell róla, hogy Sándor az ügyészség börtönébe kerüljön, ott az egyetlen hely, ahol legalább egyelőre biztonságban van. Jöjjön, ki kell mennünk a Fonóba!

De az autó, amely az imént még ott állott a kapu előtt, eltünt. Egy fiatal tiszt jelentette, hogy Bretschneider ment el vele. A kisvarjasi úton.

A Fonóba ment! Hamar autót! Jó ideig tartott, amíg más kocsit tudtak keríteni . . .

— Baj az, hogy Bretschneider kiment a Fonóba? — kérdezte Anni halkan.

Jani sötéten nézett a szemébe.

— A maga bátyja felköttette Bretschneider fivérét.

— Jézus Mária — ezt nem tudtam!

A kocsi megindult alattuk. Anni megint megszólalt, halk, alázatos hangon:

— Azt hiszi, Bretschneider képes volna?

— Mindenre képes, de nemcsak ő, ezer és ezer békés, jólelkű ember van az országban, aki most vérre szomjazik . . .

A leány nem mert többet beszélni, Gál Jani is hallgatásba merült. Csak később mormogta halkan, mintha önmagához szólna:

— Ha defektet kapna . . . a kocsija elég rosszkarban van . . .

Bretschneider azonban nem kapott defektet, bár nyolcvanötös sebességgel vágtatott a vármegye legrosszabb útján.

* * *

Gál Sándor a Fonó nappalijában ült, szemben az őrével és egyik cigarettát a másik után szívta. Képzelete izgatottan forrt, képeket vetett felszínre, emlékeket a multból, amelyek különösképpen semmi összefüggésben nem voltak pillanatnyi helyzetével.

Megint arra a világfürdőre gondolt, ahová hároméves korában vitte az édesanyja és amelynek színei és hangjai még ma is éltek a lelkében, míg későbbi éveinek emlékeit sötétség borította.

A fürdővárosnak volt egy keskeny, lépcsős utcája, amely görcsös görbületekben kanyarodott fel a hegynek. Az utca medre a hatemeletes házak tetejéig teli volt zajjal és mozgással, örvénylő és pezsgő élettel, amelynek sodrába minden ajtó és ablak belecsorgatta a maga kis patakját. Valósággal megrészegedett a viharzó és lángoló tömegélet emlékétől, talán mert megérezte a nagy csendet, amely ott állott már a Holnap küszöbén.

Autó fékezett az ablak alatt!

A törvényszéki jegyző, aki már szörnyen únta a porkoláb szolgálatát, fölkelt és az ablakhoz lépett.

— Á, Bretschneider! — kiáltotta vidáman. — Itt a fölváltás.

Sándor szíve megállott. Bretschneider — a halál!

Visszafojtott lélekzettel, magába süppedten ül bőrszékében . . . Alulról lépések közelednek. Most a falépcsőn dobognak, — harmincöt lépcsőfok van, de az, aki

jön, kettőt-hármat lép át egyszerre . . . Most már a folyosó visszhangját veri föl . . .

Húsz évvel ezelőtt halt meg a Gál Sándor édesanyja, képe nagyon elhalványodott már, de most megint megdöbbentő közvetlenséggel maga előtt látta finom és szomorú vonásait. És mintha egy titkos ajtó nyílt volna meg közte és a mult között, édesen és melegen áradt feléje az anyai gyöngédség . . .

Bretschneider ! Mikor megjelent az ajtó küszöbén, két szemöldöke közt ott volt a hegyes, sötét kis redő.

— A parancsnoktól jövök, üzenetet hoztam a fogolynak, — mondta — Egyedül kell vele beszélnem !

— Kérlek ! — szólt előzékenyen a jegyző és már ki is ment a szobából. Az ajtót betette maga után.

A két férfi magára maradt. A katonatiszt megállott Sándor előtt és a jobbcsípője mögé tette a kezét. Ott a revolvere ! — villant át Gál agyán.

Most megszólalt Bretschneider. Az izgalomtól kancsalított a szeme, a hangja pedig fisztulázott.

— Ön akasztatta fel az én Zoltán öcsémet ?

Sándor fölemelkedett a helyéről, de nem felelt.

Bretschneider fölemelte a kinyújtott karját, kezében acélkék revolvert fogott . . . Sándor mereven nézte a cső nyílását. Fekete lyukat látott, amely tétován mozgott a levegőben és az ő szemét kereste.

De hát ez nem lehet, nem lehet ! — Kissé félrehajtotta a fejét, arcával az édesanyja vállát kereste . . . hiszen ő egy ostoba kis fiú, ő Sanyika, nem tud semmiről . . .

Most megállott a fekete lyuk a levegőben és farkasszemet nézett vele.

* * *

— Nem akarsz velem kezetfogni ? Na, még ilyen sem történt velem életemben ! De azért nagyon tévedsz, ha azt hiszed, én ezért hajba fogok veled kapni ! Nem, Janikám, ezt az elégtételt nem szándékozom megadni kommunistáéknak ! Én lojális ember vagyok és bele tudom magamat élni a te gondolkodásodba is. Lehet, hogy csakugyan hibáztam, — talán másképp kellett volna eljárnom . . . a harag elvette az eszemet, megengedem, de ez végre is érthető, gondolj az én szegény Zoltán öcsémre . . . és hogy egészen őszinte legyek : azért végeztem olyan sietve azzal a . . . azzal az emberrel, mert féltem, magyar szokás szerint meg fognak mozgatni mindenféle protektorokat és ő ép bőrrel kerül ki a slamasztikából . . . Amit tettem, azért helyt állok, én csak egyet sajnálok : hogy téged megbántottalak . . . Ezért az urak előtt bocsánatot kérek . . .

Ezt Bretschneider mondta Gál Janinak, mikor az nem fogadta el a kezét. «Hiába, ez a Breti mégis csak jó fiú !»

Gál éppen autóba készült szállni, hogy Pestre menjen, ahová telefónon hívták. Nem mondta, mi dolga odafenn, de fontos ügy lehetett.

Alig hogy túl volt a varjasi vámsorompón, Bretschneiderék már kiüzentek a kisvarjasiaknak, hogy jöjjenek be gyertyagyujtáskor, egy kis rendcsinálás lesz a városban. A katonaviselt fiatal gazdák közül be is masíroztak vagy harmincan, mannlicherekkel és huszárkardokkal — egyszerre kitünt, hogy odakünn minden háznál van fegyver — a falu két notabilitása, Kámsa és Lencsés-Béri vezette őket. Szívesen jöttek, mert alapjában véve utálták a varjasiakat, miként a falu utálni szokta a várost.

Bretschneiderék azt tartották, hogy különítményüknek Gál Jani a legeszesebb és legbátrabb tisztje, egy hibája azonban mégis van : bizonyos esetekben túlságosan ragaszkodik a bürokratikus formaságokhoz. A terrorcsapatok legényeit ugyan rövidesen főbe lövette, ott, ahol érte őket, de a többi kommunistát bevitette az ügyészségi börtönbe, hogy majd rendes bíróság ítéljen fölöttük. No hiszen éppen ez kellene nekik : rendes bíróság — félévi vizsgálati fogság és két-háromévi börtönbüntetés, amelybe betudják a vizsgálati fogságot !

Nem, — a bestiának, amely beleharapott a magyarság húsába, minden ceremónia nélkül ki kell törni a fogait ! Olyan példát kell adni, hogy azoknak, akik beletörülték sáros csizmájukat Szent István palástjába, még a hetedik unokájuk is vacogva gondoljon vissza 1919-re !

Fáklyafény mellett fegyveres tömeg gyülekezett a fogházépület előtt és kikövetelte a kommunista foglyokat. Hosszú alkudozás és feleselgetés után az igazgató engedett a nép kívánságának. Egyébként kötelességtudó tisztviselő volt, de úgy vélekedett, a kommunisták testi épsége nem éri meg, hogy jó magyar vért ontson érte.

A foglyok kilencen voltak, köztük Kodik pallér, a forradalmi törvényszék bírája is. A másik bírót, Pelikán Zsigát nem sikerült elcsípniök, bár tűvé tették érte a várost. Kun Béláék szökése után Lebemann rögtön eltünt, mint a kámfor. A hitközségi elnöknél, Pelikán Dávidnál is keresték, de az nem tudott róla, öccse két esztendő óta nem lépte át a háza küszöbét.

Dávid úr aznap délután a takarékpénztárban járt, amelynek alelnöke volt, és csak alkonyatkor tért haza. Otthon vendégei voltak, férjes leánya, aki Ceglédről jött

látogatóba és Pelikán kis unokája, a hároméves Nani. A kisleány éppen egyedül csücsült az ebédlőben és spenótot evett. Nem nagyon kedvelte a főzeléket, amelynek az édesanyák csonterősítő és vértisztító hatást tulajdonítanak, és csak lassan bírkózott meg vele, miközben állandóan egy kövér dongót figyelt, amely csökönyösen körüldöngte a függőlámpást. Nani orra és kis pofája zöld volt a spenóttól.

Az elnök letette a kalapját és fekete selyemsapkát vett ki a ferencjózsef zsebéből.

— Mit eszel, Nani ? — kérdezte.

Nani ránézett japánosan ferde, fekete szemével és egykedvűen mondta :

— Vaniliafagylaltot.

Dávid urat megdöbbentette és felbosszantotta ez a furcsa felelet. Ő tekintélytisztelő ember volt és megkövetelte, hogy neki is megadják a hitközségi elnöknek és nagyapának kijáró tiszteletet.

Pedig Nani jóhiszeműen nevezte vaniliafagylaltnak a spenótot, mert édesanyja nevelési rendszeréhez tartozott, hogy a gyermekkörökben népszerűtlen ételeknek népszerű neveket adott, hátha így kapósabbak lesznek. (A sárgarépát ugyanezért marcipánnak nevezte.)

A fiatal asszony éppen bejött a szobába és hamar eloszlatta volna a félreértést, ha valaki kívülről keményen meg nem zörgeti az ablakot. Pelikán az ablakhoz ment, lobogó piros fáklyafény mellett fegyveres embereket látott künn. Bretschneider állott az ablak alatt.

— Pelikán úr jöjjön ki, beszédünk van önnel!

— Mivel szolgálhatok ? — kérdezte sápadt arccal a hitközségi elnök.

— Jöjjön ki, különben mi megyünk be érte !

A ceglédi menyecske rémülten könyörgött apjának, hogy a világ minden kincséért ki ne menjen az utcára. Pelikán azonban egy pillantást vetett a kis unokájára, egy másikat a pénzszekrényére és inkább kiment, semhogy azok bejöjjenek. Mi történhet vele? Ő jól ismeri az embereket és azok is ismerik őt. Kámsa uram Kisvarjasról, Lencsés-Béri — és Bretschneider tiszt úrral is köszönő viszonyban van . . .

Mikor már künn volt, akkor látta csak, hogy a fegyveresek megkötözött embereket kísérnek. Kodik pallér is ott volt, azt nagyon elverhették, a fél szeme kilógott az üregéből. Ezek azonban mind kommunista kolomposok voltak, Pelikán Dávidnak pedig nem volt köze ahhoz a vörös bolondsághoz, ami természetes is, mert forradalmat mindenki csinálhat, csak egy hitközségi elnök nem.

— Jöjjön velünk! — parancsolt rá Bretschneider.

Áhá! most már tudta Dávid úr, miről van szó. Ezek valami népbíróságot akarnak összeállítani, hogy ítéljen a kommunisták fölött, őt pedig pártatlan tanúnak viszik. Hallott ő már ilyenekről; előkelő és független urakat szokás ilyen tisztségre fölkérni. Föl is tette magában, hogy le fogja beszélni az urakat erről a dologról, hagyják a bíráskodást a királyi törvényszékre, különben még bajba keverhetik magukat.

A temető melletti akácosba vitték őket. Ott körbe állították a fáklyásokat.

— Tehát mondja meg Pelikán úr, hol van az ön Zsiga öccse? — kérdezte Bretschneider.

—Nem tudom, Isten engem úgy segéljen, nem tudom.

— Sajnálom, így kénytelenek leszünk önt felakasztani.

Ez vicc volt, még pedig rossz vicc, de Pelikán úgy gondolta, udvariasságból mosolyognia kellene.

— Felakasztani egy ártatlan hitközségi elnököt ? Nono !

— Akiket önök kivégeztek közülünk, azok mind ártatlanok voltak ; kellő elégtételt csak úgy vehetünk, ha mi is ártatlanokat végzünk ki önök közül.

Pelikán körülnézett, nevet-e valaki, de senki sem nevetett. Most tünt csak fel neki, hogy milyen idegen emberek ezek a gazdák, akikkel pedig mindig kezet fogott és akiket János bácsinak és Matyi öcsémnek szólított, ha a hetivásáron találkozott velük. A ruhájuk, a fegyver a kezükben, a nézésük olyan idegen és érthetetlen, mintha a Góbi-sivatagból cseppentek volna ide a varjasi akácosba.

— Gyerünk ! — kiáltotta a tiszt.

Most már akadt önkéntes hóhér, nem kellett cigányért küldeni . . . Először Kodikkal végeztek.

— Most a Pelikán !

Dávid úr levette kopasz fejéről a fekete selyemsapkát és a ferencjózsef mellső zsebébe tette. Mindig ott tartotta. Azután levette orráról a cvikkert, összehajtotta és a mellénye zsebébe tette. Annak ott a helye. Nem szólt semmit, csak az ádámcsutkája mozgott gyorsan fel-alá a Náday-gallér fölött.

Mikor a nyakán érezte a hurkot, azt mondta :

— Meine Kinder !

IV.

1920.

Az őszi köd és a vénasszonyok nyara légyottot adtak egymásnak Budapesten. A tejszínű párán keresztülsütött a vakító fehér napfény, a városban pedig olyan nyirkos és ragadós lett a meleg, mint valami pálmaházban.

Délben teli volt a Belváros sétáló emberekkel. A diktatúra óta a pestiek nem tudtak betelni az élvezettel, hogy lássák egymást és hogy mutassák magukat. Az utcák képe megváltozott tavaly óta, a sportsapkák tízezrei eltüntek, az emberek megint tüntető önérzettel viselték a keménykalapjukat, mint a mesekirály az arany koronáját.

A Váci-utca emberáradatában magános katonatiszt sétált. Rohamsisakot viselt a fején, úgynevezett entente-szíjat a félvállán, sárga revolvertokot az övén, apostoli kettős kereszttel ékesített szalagot a karján. Igen jó kiállású férfi volt, csak a csípője volt asszonyosan széles és ettől volt olyan ringó járása is.

A Piaristák előtt egy monoklis úr érte utól a katonát. A monoklis szenzációs homespunba öltözött és fehér bokavédőt viselt. Hátulról karoncsípte a tisztet.

— Jónapot, Joánovics!

— Szervusz, Pálfi!

— Hát ti most Pesten vagytok ?

— Tegnap vonult be a különítményünk. Nem fog ártani hazánk szép fővárosának, ha itt is megrostáljuk egy kicsit a forradalmárokat. Hanem mi van veled, öregem ?

— Mi legyen ? — kérdezte Pálfi.

Joánovics melegen nézett barátja szemébe és jóakaróan kérdezte :

— Nem voltak «kellemetlenségeid ?»

— «Kellemetlenségeim ?» Engedj meg, tudomásom szerint én voltam az egyetlen ember, aki ellenzéket mert csinálni Kun Béláéknak. Olyan időben, mikor mások tenyérnyi vörös kokárdát viseltek a hazafias keblükön — igenis !

Lóhátról mondta ezt, mint mikor a huszár bakával beszél.

Az alezredes úgy tett, mintha ez a prímvágás nem neki, hanem másvalakinek szólna.

— Ja persze, — mondta békülékenyen, — most már emlékszem, hiszen le is csuktak érte . . .

— Engem a fehérek szabadítottak ki a vörösök bukása után !

Gyönyörű alibi ! — állapította meg Joánovics, de csak magában. Hangosan így szólt :

— Tart még a kommunista főtárgyalás ?

— Éppen most jövök a Markóból. Ácsot halálra ítélték.

— Előrelátható volt.

— Kérlek, a főtárgyaláson úgy beszélt, mintha az elnököt be akarná léptetni a kommunista pártba. Nincs az a kőfal, amelynek ő neki nem megy a fejével.

— Mikor lesz az akasztás ?

— Nem lehet végrehajtani az ítéletet. Ki kell majd cserélni az oroszországi túszokkal.

— Jobban jár, mint Gál Sándor. Az ugyan elszamárkodta a dolgát.

Joánovics legyintett a kezével és Pálfi is legyintett . . .

— Egyike volt a legokosabb embereknek, de senki sem csinált annyi ostobaságot, mint ő. Nem csoda: öröklötten terhelt idegrendszer!

— Nem tudod, mi lett Annival?

— Gál Jani mindenáron feleségül akarta venni, de Anni a bátyja halála óta nem akar férjhez menni. Hogy miért, azt ő tudja.

— Talán azt hiszi, Jani megmenthette volna a bátyját? Pedig az menthetetlen volt.

— Már a kommün alatt is nagyon imádságos lett a leány, most pedig belépett a missziós hölgyekhez. Tudod, a kékfátyolosokhoz . . .

— Akkor megtalálta az igazi hivatását. Születése óta az volt a rendeltetése, hogy aggszűz legyen.

— Ezt a negatív ösztönt a természet szokta beleadni a degenerált fajokba, mert érdeke, hogy azok kihaljanak . . .

Autó suhant el a két jóbarát mellett, a kocsi ablakában fiatal nő nevetett és integetett.

— Nem Máry Lulu volt? — kérdezte az alezredes.

— De bizony ő.

— Úgy ficánkodott, mintha a nyakadba akarna ugrani . . . Flört?

— Ő most kizárólag a saját urával flörtöl. Külügyminisztert akar belőle csinálni. Ez mind csak kortyeskedés!

— És nálad korteskedik ? Érdekes ! Te talán átvetted Ferenc József hivatalát ?

Pálfi vállat vont. Ostobának találta a barátja tréfáját.

— Annak idején együtt emlegették Máry Lulut azzal a szerencsétlen Gál Sándorral — mondta később Joánovics.

— Olyanok emlegették, akik Lulut legföljebb csak látásból ismerik. Aki közelebbről ismeri és kicsit ért az asszonyokhoz, az tudja, hogy annak nincs vére, csak szája van. Mindenkivel kikezd, de senkivel sem végez. Személyes tapasztalásból tudom, így van.

Joánovics szelíden mosolygott.

— Nem volna lehetséges, hogy más emberrel másképp bánt, mint veled ?

Ez megint olyan sületlen megjegyzés volt, hogy nem érdemelte meg a választ. Az alezredes, aki szabad óráiban egyike volt a legkíváncsibb embereknek, újabb kérdésekkel támadt Pálfira.

— Máry Luluról jut eszembe : mi van azzal a Natállal ?

Pálfi félrehúzta a száját.

— Akár hiszed, akár nem : ő is miniszter akar lenni. Fináneminiszter.

— Annyira van már ez az ország ?

— Tíz ember közül, aki által megy a Lánchídon Budára, nyolc miniszter akar lenni.

— Node Natál ! Gazdag ember ?

— Senki sem tudja, talán ő maga sem. Sokat költ nőkre és hasonlókra, amiért is Budapesten pénzügyi kapacitásnak tartják. Azok közé tartozik, akik mindig palotában fognak lakni, polgári bérház-

ban soha. Vagy a saját vagy az állam Markó-utcai palotájában.

Időközben már kiértek a Vörösmarty-térre. Feltűnően elegáns nő jött velük szembe. Termete olyan, mint egy ideálisan összecsavart selyemesernyőé; az arca csupa értelem; szeme azonban az erdőben eltévedt gyermek ijedt szeme. Gyorsan lépkedett, mintha menekülni akarna a sokadalomból; ahol emberek állták el az útját, ott habozva megállott, hogy mi lesz most már. Minden mozdulatával hangsúlyozta, hogy ő nem tartozik a sétáló közönséghez, csak véletlenül került ide.

Pálfi megemelte a kalapját, a nő mosoly nélkül biccentett.

— Ismerem, ismerem, de a neve — törte a fejét Joánovics.

— Toldy Hanna . . .

— Persze, persze, a híres Hanna! Érdekes nő.

— Az a baja, hogy túlságosan érdekes. És szándékosan érdekes. Ha öt percig úgy érzi, hogy ő most már veszíteni kezd az érdekességből, akkor rögtön kieszel valamit, hogy segítsen a bajon és megint magára terelje a világ figyelmét.

— Ki udvarol neki? Hogy te nem, azt a hangnemből látom, amellyel bekonferáltad.

— Most valami Bretschneider . . . Katonatiszt . . .

— Volt tiszt, csak volt! Elhelyezkedett az apja gyárában: Bretschneider és Csetényi — gazdasági gépek . . . De megállj csak, itt valami nem stimmel! Bretschneider annak idején haditörvényszéket játszott Varjason és felakasztatott valakit . . .

— Több valakit!

— De egyvalakit, akiről a kommunista tárgyaláson kisült, hogy ártatlan volt.

— Viharos időkben alig kerülhető el . . . Az illető hitközségi elnök volt, emlékszem, Kazuárnak hívták.

— Fenét Kazuárnak, — Pelikánnak ! Az akasztás különben félreértésből történt, egy másik Pelikánt akartak felkötni, egy szádista bolondot.

— Most már otthon vagyok, barátom ! Azt a másik Pelikánt én ismerem, a mult héten láttam a bécsi Centrálkávéházban, a progresszív asztalnál mint a haladás bajnoka ünnepelteti magát. Az emberi jogok párizsi ligája tiszteleti tagjává fogja választani.

— Megállj csak, hadd csináljak egy kis rendet a koponyámban ! Úgy tudom, Toldy Hanna családfájának gyökerei elnyúlnak egészen Varjasig. Az édesanyja Pelikán-princesz volt, a peches hitközségi elnök testvérhuga.

— Az ilyen atyafisággal nem szokás eldicsekedni a Nagy János-utcában !

— Eszerint Bretschneider felköttette a Hanna nagybácsiját.

— Óriási ! Erre nem gondoltam.

— Úgy látszik Hanna sem.

Beszédközben az urak végigsétáltak a parton. A Duna-palota előtt Joánovics vissza akart fordulni, Pálfi azonban megnézte a karperecóráját és kezet nyujtott neki.

— Mennem kell, — várnak Budán.

— Már éhomra is ? ! De legalább csinos az illető ?

— Három érettkorú kegyelmes úrnak adtam légyottot . . .

Három kegyelmes úrnak ? Ez megint olyan eset

volt, amely módfelett csiklandozta Joánovics kíváncsiságát.

— Politika ? — vetette oda tapogatódzva.

— Ha éppen akarod, annak is mondhatod. A nagyurak végre kezdik megérteni a sajtó fontosságát ! Hiszen a háborút részben azért is vesztettük el, mert elhanyagoltuk a hírlapi propagandát . . . Most arról tanácskoznak, hogy nagy napilapot kellene alapítani, amely megszervezné a nemzeti közvéleményt a forradalmi elemekkel szemben . . . A lapnak egyszersmind erélyes harcot kellene indítania a budapesti sajtóban lábrakapott léha hangnem ellen . . .

Joánovics két szeme kerekre nyílt.

— És azt a lapot te fogod szerkeszteni ?

— A tárgyalások még nem fejeződtek be . . .

— Hát sok szerencsét, cimbora !

Elbúcsúztak egymástól.

Pálfi Budára sietett, keresztül a Széchenyi hídján ; Joánovics másodszor is végigment a Dunaparton, amelynek sétáló és sütkérező közönsége közt jókora feltünést keltett az acélsisakja, revolvertokja és zord ábrázata. Mert az alezredes mosolygó bonvivánarcát ezúttal hozzástilizálta a fölszereléséhez.

A folyam fölött kissé megritkult a köd és a vakítóan fénylő párafüggöny mögött sejteni lehetett a vár tornyainak és tetőinek elmosódó körvonalait.

VÉGE.

HERCZEG FERENC MUNKÁI

31

ÉSZAKI FÉNY

59
700
31